

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

dr. Zsiros Klaudia Viktória

Debrecen
2026

**DEBRECENI EGYETEM
MARTON GÉZA ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI
DOKTORI ISKOLA**

**A szexuális erőszak sértettjének szerepe a
büntetőeljárásban a társadalmi és nemzetközi
elvárások tükrében**

Készítette:
dr. Zsiros Klaudia Viktória

Témavezető:
Dr. Szabó Krisztián
egyetemi docens

A doktori program címe:
Az állam és a jog változásai Közép- és Kelet-Európában

A doktori iskola vezetője:
Prof. Dr. Szabadválvi József DSc
egyetemi tanár

A kézirat lezárva: 2026. augusztus 25.

**DEBRECEN
2026**

*"Emberileg érthető, ha az egyébként is meggyötört áldozat
nem óhajt szembesülni támadójával, de még az is, ha csak
egyszerűen szégyelli a történeteket."*¹

/KORINEK László, Kriminológia I-II., I. kötet/

¹ KORINEK László, *Kriminológia I-II., I. kötet*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010, 352.

Témavezetői ajánlás

dr. Zsiros Klaudia Viktória: A szexuális erőszak sértettjének szerepe a büntetőeljárásban a társadalmi és nemzetközi elvárások tükrében című doktori értekezéséhez

A Szerző doktori értekezésének alapjául választott téma napjaink egyik legaktuálisabb és társadalmi szempontból is kiemelkedő jelentőségű büntetőjogi és büntetőeljárás-jogi kérdését vizsgálja. A szexuális erőszak sértettjeinek helyzete az elmúlt években a nemzetközi és hazai szakmai diskurzus egyik központi témájává vált, ugyanakkor a büntetőeljárás sértettközpontú megközelítésének gyakorlati érvényesülése, valamint a társadalmi elvárások és a jogalkalmazás kapcsolatának átfogó feldolgozása a hazai szakirodalomban mindeddig viszonylag kevés figyelmet kapott.

Az értekezés hiánypótló jellegét az adja, hogy a Szerző nem csupán a szexuális erőszak sértettjének büntetőeljárási helyzetét elemzi, hanem a kérdést komplex megközelítésben, a büntetőeljárás, az áldozatvédelem, a társadalmi attitűdök és a nemzetközi jogfejlődés összefüggéseiben vizsgálja. A dolgozat különös hangsúlyt helyez a sértettek eljárásbeli szerepére, a másodlagos viktimizáció veszélyeire, a bizonyítás sajátosságaira, valamint a szakértői bizonyítás jelentőségére és korlátaira. Értékes megállapításokat tesz arra vonatkozóan is, hogy a társadalmi elvárások, a közgondolkodásban élő sztereotípiák és a nemzetközi standardok miként befolyásolják a szexuális erőszak büntetőeljárási megítélését.

A dolgozat egyik jelentős értéke, hogy a Szerző a dogmatikai és elméleti elemzéseket saját kutatási eredményeivel is kiegészíti. Statisztikai adatok vizsgálatával elemzi a szexuális erőszakkal kapcsolatos egyes társadalmi mítoszok valóságtartalmát, különös tekintettel az elkövetés helyére vonatkozó tévhitekre, továbbá anonimizált bírósági határozatok feldolgozásán keresztül értékeli a hazai jogalkalmazási gyakorlat egyes sajátosságait. A kutatás ezáltal túlmutat a normatív szabályozás bemutatásán, és a jog működésének gyakorlati oldalára is kiterjed.

Az értekezés további jelentősége, hogy a jogi kérdések vizsgálatát társadalomtudományi szempontokkal is ötvözi. A Szerző elemzi a szexuális erőszakkal kapcsolatos társadalmi előítéletek és attitűdök szerepét, valamint kitér a Me Too mozgalom által kiváltott társadalmi és jogi reakciókra is. Ezzel rámutat arra, hogy a szexuális erőszak büntetőeljárási megítélése nem választható el a társadalmi környezettől, amely jelentős hatást gyakorol a sértettek feljelentési

hajlandóságára, az eljárások megindulására és eredményességére, valamint a büntető igazságszolgáltatás társadalmi megítélésére.

Külön figyelmet érdemel az értekezés nemzetközi kitekintése. A Szerző bemutatja a beleegyezésen alapuló szabályozási modellek térnyerését, vizsgálja a beleegyezés bizonyíthatóságának kérdését, valamint az ehhez kapcsolódó digitális megoldások, az úgynevezett consent-alkalmazások szerepét. Emellett ismerteti a Barnahus-modell működését és annak lehetséges alkalmazhatóságát a felnőttkorú sértettek esetében, továbbá olyan innovatív megoldásokat is bemutat, mint a dubaji okos rendőrörsök rendszere. A nemzetközi példák elemzése nem öncélú összehasonlításként jelenik meg, hanem a hazai szabályozás és jogalkalmazás továbbfejlesztésének lehetőségeit is vizsgálja.

A Szerző a kutatás kezdetén megfogalmazott kérdések mentén építette fel értekezését, az egyes fejezetekben bemutatva az elért részeredményeket. A dolgozat záró részében ezeket szintetizálja, és azok alapján önálló következtetéseket, valamint de lege ferenda javaslatot fogalmaz meg. A kutatás eredményei nemcsak tudományos szempontból értékesek, hanem a jogalkalmazás számára is hasznosítható megállapításokat tartalmaznak.

A Szerző kutatómunkája során széles körű hazai és nemzetközi szakirodalmat dolgozott fel, valamint feldolgozta a témához kapcsolódó nemzetközi dokumentumokat, európai uniós jogforrásokat és releváns szakmai ajánlásokat. A különböző kutatási módszerek együttes alkalmazásával, következetes módszertan mentén és magas szakmai színvonalon dolgozta fel választott témáját. Kutatási eredményeit világos, jól strukturált formában mutatja be; az értekezés precíz fogalomhasználata, logikus felépítése és gördülékeny stílusa a tudományos igényesség megőrzése mellett is könnyen követhetővé teszi a vizsgált összefüggéseket.

A disszertáció komplex megközelítést alkalmazó, tudományosan megalapozott és a gyakorlat számára is hasznosítható munka, amely eredeti megállapításokat, tovább gondolásra érdemes következtetéseket és szakmailag megalapozott javaslatokat fogalmaz meg. Mindezekre tekintettel a doktori értekezést nyilvános vitára ajánlom.

Debrecen, 2026. augusztus 25. napján

Dr. Szabó Krisztián

NYILATKOZAT

Alulírott, **dr. Zsiros Klaudia Viktória**, büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy a Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolában a doktori fokozat megszerzése céljából benyújtott, *A szexuális erőszak sértettjének szerepe a büntetőeljárársban a társadalmi és nemzetközi elvárások tükrében* című értekezésem saját önálló munkám, a benne található, másoktól származó gondolatok és adatok eredeti lelőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

Tudomásul veszem, hogy amennyiben részben vagy egészben sajátomként mutatom be más szellemi alkotását, vagy az értekezésben hamis, esetleg hamisított adatokat használlok, és ezzel a doktori ügyben eljáró testületet vagy személyt megtévesztem vagy tévedésben tartom, a megítélt doktori fokozat visszavonható, a jogerős visszavonó határozatot az egyetem nyilvánosságra hozza.

Debrecen, 2026. augusztus 25.

aláírás

Tartalomjegyzék

I.Bevezető gondolatok.....	11
I.1.A témaválasztás indoka, aktualitása	11
I.2. Az értekezésben alkalmazott fogalmak.....	16
I.3.Az értekezés módszertana és felépítése	17
I.4.Hipotézisek és kutatási kérdések	23
II.Társadalmi elvárások az áldozatok által és az áldozatokkal szemben	30
II.1.A nők jogainak szélesedése és annak tükröződése az anyagi jogban az ókortól napjainkig	30
II.1.1.A nő, mint védendő tulajdon	30
II.1.2.Szexuális önrendelkezési jog kontra 56. BK vélemény.....	35
II.2.A Me Too mozgalom	40
II.3.Az áldozathibáztatás jelensége és okai.....	44
II.4.Nemi erőszak mítoszok és statisztikák	47
II.5.Részösszegzés.....	54
III.Az áldozati státusszal összefüggő nemzetközi elvárások	56
III.1.A passzív alany és a sértett elhatárolása	56
III.2.Ki az áldozat?.....	58
III.2.1.Az áldozat a nemzetközi jogban.....	58
III.2.2.Az áldozat az Európai Unió jogában	62
III.2.3.Az áldozat a magyar jogban	63
III.3.Tendenciák az Európai Unióban	65
III.3.1.Az Európai Bizottság áldozatok jogairól szóló 2020-2025 stratégiája	66
III.3.2.Az Európai Parlament állásfoglalása a nemi alapú erőszak kiemelt bűncselekményként való kezeléséről.....	67
III.4.Az Európai Parlament és a Tanács a nőkkel szembeni erőszak és a kapcsolati erőszak elleni küzdelemről szóló 2024/1385. számú irányelve.....	68
III.4.1.A 2024/1385. számú irányelv célkitűzései és megalkotásának indokai.....	72
III.4.2.Az áldozatok védelme és az igazságszolgáltatáshoz való jog	76
III.4.3.Az áldozatok támogatása	79
III.4.4.A megelőzés és hatósági együttműködés	80
III.5.Részösszegzés	84
IV.A bírósági eljárásjogi gyakorlat.....	86
IV.1.Fővárosi Törvényszék 31.B.117/2018/14. és Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság 2.Bf.128/2018/15.....	88
IV.2.Budapest Környéki Törvényszék 17.B.11/2017/76. és Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság 4.Bf.15/2019/5.....	91

IV.3.Kaposvári Törvényszék 13.B.250/2018/25. és Pécsi Ítéltábla, mint másodfokú bíróság Bf.III.20/2019/15.	95
IV.4.Szerencsi Járásbíróság 4.B.119/2021/2. és a Miskolci Törvényszék, mint másodfokú bíróság 8.Bf.454/2021/9.....	98
IV.5.Fővárosi Törvényszék 31.B.408/2021/57. és Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság 1.Bf.87/2022/19.....	99
IV.6.Miskolci Törvényszék 12.B.19/2021/97. és Debreceni Ítéltábla Bf.I.389/2022/29.	102
IV.7.Fővárosi Törvényszék 2.B.76/2023/28. és Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság 5.Bf.314/2023/20.	104
IV.8.Budapest Környéki Törvényszék 10.B.26/2024/49. és Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság 1.Bf.3/2025/8.....	106
IV.9.Pápai Járásbíróság B.137/2022., Veszprémi Törvényszék mint másodfokú bíróság 3.Bf.82/2024/16/I. és Győri Ítéltábla mint harmadfokú bíróság Bhar.I.75/2024/15.	108
IV.10.Részösszegzés	110
V.A sértett, mint áldozat jogai.....	114
V.1.A sértett Be. 51. §-ában nevesített általános jogai	115
V.1.1.A segítő	118
V.1.2.Sérelemdíj	119
V.1.3.Pótmagánvádlóként történő fellépés.....	121
V.1.4.A sértett tájékoztatása.....	122
V.2.Az eljárás megindulása – jog és kötelezettség	127
V.2.1.A feljelentés és a magánindítvány megtétele a sértett szempontjából	129
V.2.2.A látencia és okai.....	131
V.2.3.A sértett látszólagos kímélete	133
V.3.A különleges bánásmód jogintézménye	135
V.3.1.Általános intézkedések	137
V.3.2.Az intézkedések különös szabályai	139
V.4.A sértett eljárásjog által biztosított egyéb jogai	141
V.4.1.A személyes adatok zárt kezelése.....	141
V.4.2.A tárgyalással összefüggő jogok	142
V.4.3.Kifogás az eljárás elhúzódása miatt	145
V.4.4.A távoltartás.....	145
V.5.Az áldozatvédelem eszközei a büntetőeljáráson túl.....	150
V.6.Részösszegzés	156
VI.A bizonyítási eljárás I. – A közvetett és közvetlen bizonyítékok.....	158
VI.1.A szexuális erőszak bizonyítása.....	160
VI.1.1.A tényállási elemek	160

VI.1.2.A bizonyítás tárgya, eszközei és célja.....	162
VI.1.3.A bizonyítási indítványok	163
VI.1.4.A bizonyítékok értékelése	167
VI.1.5.A közvetett bizonyítás problematikája.....	168
VI.2.A sértett vallomása és a közvetett tanúk vallomásai.....	170
VI.2.1.A sértett-tanú jogállása.....	171
VI.2.2.A különleges bánásmód relevanciája a vallomástétel során	172
VI.2.3.A vallomástétel menete	174
VI.3.A közvetett és közvetlen bizonyítékok mérlegelése a bíróság gyakorlatában .	183
VI.4.Részösszegzés	185
VII.A bizonyítási eljárás II. - A szakértői objektivitás jelentősége	189
VII.1.A szakértői eljárás	190
VII.1.1.A szakértői tevékenység jogszabályi háttere	191
VII.1.2.A szakértő kirendelése – a különleges szakértelem.....	194
VII.1.3.A szakértői eljárásban résztvevők és a szakértő jogállása	196
VII.1.4.A szakvélemény, mint objektív bizonyítási eszköz	196
VII.2.A szakértői közreműködés sajátosságai az egyes szakterületeken.....	201
VII.2.1.Az orvosszakértő.....	201
VII.2.2.Az elmeorvos- és pszichológusszakértő	203
VII.3.A szakértő nemének jelentősége szexuális erőszak sértettjének szakértői vizsgálata során.....	208
VII.3.1.A szakértői vizsgálat menete személy vizsgálata esetén	209
VII.3.2.Az exploráció	212
VII.3.3.A kihallgatás, a meghallgatás és a kérdésfeltevés büntetőeljárásjogi értelmezése és jelentősége a sértett eljárásjogi helyzetében	213
VII.4.Részösszegzés.....	216
VIII.Nemzetközi kitekintés	219
VIII.1.A beleegyezés kérdésköre	219
VIII.2.Consent applikációk - a bizonyítási eszközök jövője?.....	222
VIII.3.Smart police station – okos rendőrőrs Dubaiban	227
VIII.4.A Barnahus-módszer alapvetéseinek szélesebb körű alkalmazhatósága	230
VIII.5.Részösszegzés	234
IX.Összegzés	236
IX.1.Az egyes kutatási kérdésekre adható válaszok	236
IX.2.De lege ferenda javaslat	247
IX.2.1.Témakörök szerinti csoportosítás.....	248
IX.2.2.Összehasonlító táblázat	250

IX.2.3.A Be. XCV. fejezete szerinti külön eljárás	251
IX.3.Záró gondolatok	255
Bibliográfia	259
Szakirodalmi források	259
Jogforrások.....	267
Hazai jogforrások	267
Nemzetközi és európai uniós jogforrások	268
Joggyakorlat, bírósági határozatok.....	269
Hazai iránymutatások.....	270
Nemzetközi és európai uniós iránymutatások, állásfoglalások, felmérések, jelentések	270
Cikkek, bejegyzések.....	271

I. Bevezető gondolatok

I.1. A témaválasztás indoka, aktualitása

Témaválasztásom elsődleges indoka a 2017-ben kirobbant online Me Too mozgalom és az arra adott társadalmi reakciók voltak. Azóta közel tíz év telt el, azonban a mozgalom hatására már jogász képzésem során, majd kriminológia mesterképzésen is a nők elleni erőszak problematikájával foglalkoztam, eltérő megközelítésekben. Tekintettel arra, hogy 2021-től a szakvizsga letételéig bírósági fogalmazóként, 2025-től pedig bírósági titkárként dolgozom, valamint, hogy hosszú távú szakmai célom a bírói hivatás betöltése, jelen kutatásomban egy hangsúlyosan gyakorlati, eljárásjogi fókuszú megközelítést kívántam érvényesíteni. Munkám során nap mint nap találkozom olyan ügyekkel, amelyekben a terhelt, a sértett és a tanúk személyisége, körülményei és kommunikációja meghatározó jelentőséggel bír az eljárás lefolytatása szempontjából.

Az eljárásjog dinamikus rendszer: a jogszabályi keretek adottak, ugyanakkor az értelmezésen túl azok konkrét, szituációhoz kötött alkalmazása is komoly szakmai kihívást jelent. Kutatásom így nemcsak elméleti érdeklődésemet tükrözi, hanem annak gyakorlati kérdését is, hogy az eljárásjogi szabályok miként érvényesíthetők hatékonyan a mindennapi jogalkalmazásban, a törvényi célokkal összhangban.

A Me Too mozgalom gyors elterjedése – sokszor szélsőséges társadalmi reakciók kíséretében – rámutatott arra, hogy a nők elleni erőszak valós és tömegesen jelentkező társadalmi probléma, amely hatékonyabb megelőzést, eljárásjogi eszközrendszert és támogatási mechanizmusokat igényel. Egyértelművé vált az is, hogy a bűncselekmények társadalmi megítélése rendkívül megosztó, és a sértetti hibáztatás különböző formákban továbbra is jelentős szerepet játszik a közbeszédben.

Indokoltnak tartom ezért nemcsak a Me Too mozgalom, hanem az annak nyomán a hazai médiában is hangsúlyosan megjelenő esetek bemutatását, mivel ezek jelentős hatást gyakorolnak arra, ahogyan a potenciális sértettek a bűncselekményekre és az igazságszolgáltatás működésére tekintenek. A digitális korban ugyanis a társadalmi attitűdök és reakciók rendkívül gyorsan és széles körben válnak hozzáférhetővé.

A nők elleni erőszak történeti és társadalmi beágyazottsága ugyanakkor nem kizárólag az elmúlt évtized fejleménye. Az anyagi jog változásai is tükrözik, hogy a nőkkel szembeni társadalmi elvárások és szerepfelfogások folyamatosan átalakultak,

változott a nők szerepe, voltak tárgyak, tulajdonok, családanyák, s lettek dolgozó, férfiakkal egyenjogú nők, mely magában hordozta azt az elvárást is, hogy ezzel párhuzamosan a jogszabály is tükrözze a jogaik bővülését.

A társadalmi igényekkel párhuzamosan mind az Európai Unióban, mind nemzetközi szinten is egyre jelentősebbé vált a nők elleni erőszak problémaköre, mely rávilágított arra, hogy a szexuális erőszak áldozatára nem csak a társadalom figyelme irányul, hanem a jogalkotóké is.

A téma aktualitását és az egyes országok jogrendszereiben meglévő szabályozás elégtelenségét jelzi, hogy a nők elleni erőszak megelőzésével és az eljárás hatékonyabbá tételével az Unió jelenleg is kiemelten foglalkozik, hangsúlyozva azt, mely jelen disszertáció alapvetése is, hogy elsősorban az áldozat védelmére kell helyezni a hangsúlyt, és azt feltétlenül szem előtt kell tartani a szabályozás megalkotása, megreformálása és intézkedések megtétele során.

A Me Too mozgalomra maga az Unió is hivatkozik, ugyanis már 2017-ben állásfoglalást fogadott el a szexuális zaklatás és bántalmazás ellen az Unióban folytatott küzdelemről. Ennek egyik pontjában azt mondta, hogy az Unió üdvözli a Me Too mozgalomhoz hasonló kezdeményezéseket, melyek célja a szexuális zaklatás és a nők elleni erőszak eseteinek jelentése; határozottan támogatja az összes nőt és lányt, akik részt vettek a kampányban, így azokat is, akik feljelentették az elkövetőket.²

Az Európai Bizottság 2020. június 24-én elfogadta az áldozatok jogairól szóló első uniós stratégiát (2020-2025)³, mely meghatározta az Európai Bizottság ezen időszakban végzett munkájának keretét. A stratégia mellett kiemelendő még a közelmúltból az Európai Parlament 2021. szeptember 16-i állásfoglalása az Európai Bizottságnak szóló ajánlásokkal a nemi alapú erőszaknak az EUMSZ 83. cikke (1) bekezdésében felsorolt bűncselekmények új területeként való megállapításáról.⁴ Az ajánlásban az Európai Parlament üdvözli a nők hangját jelképező Me Too mozgalmat, amely áttöri a hallgatás falát, és feltárja a nők ellen minden korosztályban, ágazatban és helyen elkövetett zaklatást és erőszakot; elítéli, hogy egyes országokban a szexuális

² 2017/2897(RSP.) számú állásfoglalás

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017IP0417> (2024.04.10.)

³ A stratégia szövege itt olvasható:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0258&from=EN> (2024.04.11.)

⁴ Az Európai Parlament állásfoglalása itt olvasható:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021IP0388&from=EN> (2024.04.11.)

zaklatás és a szexuális erőszak áldozatait egyre gyakrabban illetik és ítélik el rágalmozás vádjával, ami a fellépéstől elriasztja, újra áldozattá teszi és elhallgattatja azokat a nőket, akik fel mernék emelni a szavukat.

Ezt követően az Európai Bizottság 2022. március 8-án közzétette javaslatát, mely a nők elleni erőszak és a kapcsolati erőszak elleni küzdelemről szóló Európai Parlamenti és Tanácsi irányelvre vonatkozik.

A nőkkel szembeni erőszak és a kapcsolati erőszak elleni küzdelemről szóló 2024/1385. számú irányelv 2024. május 14. napján az Európai Parlament és a Tanács által történő aláírása mérföldkőnek tekinthető, míg nemzetközi szinten a (Magyarország által továbbra sem ratifikált) Isztambuli Egyezmény számít e téma átfogó szabályozásának.

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) Preambuluma úgy szól, hogy *„Az Országgyűlés [...] különös hangsúlyt fektetve a bűncselekmények sértettjeinek fokozott védelmére, valamint jogaik érvényesítésére, [...] Magyarország nemzetközi jogi és európai uniós kötelezettségeinek figyelembevételével, [...] a következő törvényt alkotja.”*

A Be.-hez fűzött Nagykommentár⁵ (a továbbiakban: Nagykommentár) is kiemeli, hogy a Preambulum nem csupán egy szimbolikus jelentőségű része a törvénynek, azt a jogalkotó pontosan azért alkotta meg, hogy a valódi szándéka felé irányfényt mutasson vele, tehát a Be. olvasója akkor jár el helyesen, ha a szöveg értelmét a Preambulum prizmáján keresztül tárja fel.

Mindezekre tekintettel a dolgozat eljárásjogi megalapozásaként és a feltétlenül szükséges mértékben kutattam az anyagi jogot és okleveles kriminológusként az áldozatokkal összefüggésben a bűncselekmények kriminológiai aspektusait is. A Preambulumban megfogalmazott célok figyelembevételével, és a kutatásom alapján feltárt társadalmi és nemzetközi elvárások fényében vizsgáltam meg a Be. szexuális erőszak sértettjére/áldozatára vonatkozó, illetve hozzá kapcsolódó rendelkezéseket.

Az évek során kutatásomat leszűkítettem kifejezetten a szexuális erőszak bűncselekmény felnőttkorú sértettjének vizsgálatára, mivel a kiskorú sértett sérelmére elkövetett bűncselekmény alapjaiban különbözik ettől, mind a sértett kora, a motiváció, az elkövető személyisége és az eljárás megindulása, lefolytatása körében. A Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) is különbséget tesz e

⁵ POLT Péter, MISKOLCZI Barna, VIDA József, KARNER Zsanett (szerk.), *Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez*

két bűncselekmény között, hiszen a 197. § (1) bekezdés és a (2) bekezdés e bűncselekmény két alapeseteként határozható el a tényállási elemei miatt.

Kutatásom elsődleges célja bemutatni a szexuális erőszak sértettjének szerepét a büntetőeljárásban és feltárni azt, hogy elégséges-e az az eljárásjogi szabályozás, ami jelenleg a sértett védelmét hivatott biztosítani. Ennek keretében vizsgálom azt, hogy a társadalom mit vár el a sértettől, mint áldozattól, illetve milyen elvárásai lehetnek magának az áldozatnak az igazságszolgáltatással szemben sértetti szerepére tekintettel. Ezzel párhuzamosan azt is elemzem, hogy a jog mit vár el a sértettől, és milyen eszközöket, jogosultságokat biztosít számára annak érdekében, hogy a büntetőeljárás során a lehető legkevésbé érje másodlagos viktimizáció.

Mivel a sértett aktív szerepvállalása nélkül általában ez az eljárás el sem indul, ezen törvényben szabályozott és kötelezettségként a sértettre rótt feladat miatt a vizsgálatom is a sértettet, az ő jogait és kötelezettségeit, igényeit és az eljárás őt érintő kérdéseit helyezi előtérbe. Céлом bemutatni, hogy az eljárás és közvetve a társadalom is aránytalanul nagy terhet ró a sértettre egy olyan bűncselekménnyel összefüggésben, aminek alapvetően ő az elszenvedő passzív alanya. A hangsúlyt a társadalom és a jog is rá helyezi, ezért kutatásom tárgya annak vizsgálata, hogy ez megfelelő módon ellensúlyozásra kerül-e az eljárásban vagy sem.

A 2024/1385. számú irányelv 2. fejezetének 22. cikke *Az áldozat magánéletének védelme* címet viseli, és e szerint a védelemhez való jog sérelme nélkül a tagállamok biztosítják, hogy a nyomozások és a bírósági eljárások során ne legyenek megengedettek az áldozat múltbeli szexuális magatartásával vagy az áldozat magánéletének egyéb vonatkozásaival kapcsolatos kérdések, vizsgálatok és bizonyítékok.

Ez egy igen általános és összefoglaló kijelentés erre vonatkozóan, amit egy eljárásjogi törvényben apróbb részletszabályokkal lehet biztosítani és tartalommal megtölteni, miközben a védelem jogai is figyelembe vannak véve.

A védelemhez való jog a Be. 3. §-a alapján azt jelenti, hogy a terheltnek a büntetőeljárás minden szakaszában joga van a hatékony védelemhez. A terheltnek joga van ahhoz, hogy személyesen védekezzen, és ahhoz is, hogy a védelem ellátására védő közreműködését vegye igénybe. A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság az e törvényben meghatározottak szerint védőt biztosít a terhelt számára. A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság köteles megfelelő időt és körülményeket biztosítani a védelemre való felkészüléshez. A terheltnek joga van ahhoz, hogy szabadláb

védekezzen. A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság köteles a terheltet mentő és a büntetőjogi felelősségét enyhítő körülményeket hivatalból figyelembe venni.

A 2024/1385. számú irányelv elvárása tehát az, hogy az áldozatvédelem úgy valósuljon meg az eljárásban, hogy a terhelt fenti jogai közben ne sérüljenek. Ez egy igen nehéz összehasonlító és értékelő tevékenységet jelent a nyomozó hatóság és bíróság számára, hiszen mérlegre kell tenni a sértett személyiségi jogait a terhelt védelemhez való jogával és eldönteni egyes eljárási cselekményeknél, indítványoknál, hogy melyikhez fűződik a nagyobb érdek és mi az, ami célravezetőbb.

Ennek pedig egyik fő színtere maga a bizonyítási eljárás, ami a büntetőeljárásnak központi részét képezi.

Társadalomtudományi kutatások alapján a nemi erkölcs elleni bűncselekmény áldozata akkor számíthat a legnagyobb média érdeklődésre és általában véve szimpátiára a társadalomtól, vagy akár az eljárásban résztvevőktől, ha megtestesíti az „ideális áldozat” képet. Sőt, a szavahihetőséget befolyásolja az is, hogy mennyire ismeri egymást az elkövető és a sértett, vagyis mekkora köztük a távolság, ugyanis ez minél nagyobb, annál nagyobb az esély arra, hogy a leleplezést hitelesnek tekintsék, vagyis a történetet igaznak, az áldozatot áldozatnak, az elkövetőt elkövetőnek fogadják el.⁶

A Me Too mozgalom történései a közvélekedés legkülönbözőbb reakció mellett a bűncselekmények elbírálásával összefüggésben felvetették, hogy a bizonyítási eljárás, nemkülönben az orvosszakértő bevonása, kellemetlen és megalázó, illetve, hogy sokszor csak a sértett szavahihetőségén múlik az ügy kimenetele.⁷

Erre tekintettel célom bemutatni a bizonyítási eljárást e szempontokból, hogy az egyéb bizonyítási eszközök és módok (a tanúvallomások és a szakértői bizonyítás) a sértetthez és az ő vallomáshoz miként kapcsolódnak. Megvizsgálom azt, hogy ezeknek a szabályozása mennyiben felel meg a társadalmi és nemzetközi elvárásoknak, és mely pontok azok, ahol lehetőség van a szabályozás fejlesztésére, érzékenyítésére.

A különleges szakértelem a szakértő bevonásának feltétele, ami viszont magában hordozza a szakértői eljárás legnyilvánvalóbb buktatóját is. A vizsgálat elvégzése, s majd a szakvélemény elkészítése során a szakértő nem feltétlen tudja, hogy minek lehet később jogi relevanciája a tényállások megállapítása során, mivel nem rendelkezik olyan fokú

⁶ VIRÁGH Enikő Anna, *A „megkérdőjelezhetetlen áldozat” diszkurzív konstrukciója - Genderrel és osztállyal kapcsolatos önreprezentációk a nemi erőszak áldozatának narratívájában*, TNTeF 10.1, 2020, 118.

⁷ ZSIROS Klaudia Viktória, *A szexuális zaklatás és erőszak elbírálásának nehézségei a #MeToo mozgalom fényében*, In: Tudományos Diákegyetem Tanulmánykötet V., DE Praetor Szakkollégium, Debrecen, 2018, 171.

jogi ismerettel és gyakorlattal, amivel a szakvéleményt később értékelő hatóság vagy bíróság igen. Ahogy lehetséges, hogy a különleges szakértelemmel nem rendelkező hatóság vagy bíróság a szakértő kirendelése során az adott szakterületre vonatkozó ismeretek hiányában nem elég konkrét az elvégzendő vizsgálat és megválaszolandó kérdés meghatározásában, ugyanúgy lehetséges, hogy a vizsgálatok során a szakértők elsiklanak részletek fölött, a kért vizsgálat körében tévednek egy sérülés vagy nyom jelentőségében, pedig épp, hogy fontos lenne az eljárásban a bizonyítás során.

A disszertációban felvázolt problémákra és elvárásokra megoldást szándékoznak nyújtani külföldi példák, gyakorlatok. Mindegyikben közös az az alapvetés, hogy a régi szabályozást és megoldásokat nem tartják elegendőnek, hogy azok nem felelnek meg az emberek – a sértettek és a potenciális áldozatok – igényeinek és az igazságszolgáltatás működése szempontjából sem kellőképpen eredményesek.

Ez megnyilvánul egyrészt abban, hogy a törvényeknek és az eljárásjognak együtt kell haladnia a változó társadalmi normákkal, ahogyan történt ez folyamatosan évszázadokkal ezelőtt is, másrészt abban, hogy a technológiai változások adta lehetőségekkel élni kell és az eljárásjog javára fordítani. Lényegüket bemutatva szemléltetni kívántam azt, hogy az újítások keresése – még akkor is, ha nem feltétlen válnak be – a mozgatórugója bármilyen előre lépésnek a nők elleni erőszak felszámolása felé.

I.2. Az értekezésben alkalmazott fogalmak

A dolgozat terminológiai következetessége érdekében szükséges előzetesen tisztázni a kutatás során alkalmazott egyes alapfogalmak tartalmát és egymáshoz való viszonyát.

A „nemi erőszak” és „nők elleni erőszak” kifejezéseket a dolgozat elsősorban kriminológiai és társadalomtudományi értelemben használja. E fogalom nem kizárólag egy konkrét büntetőjogi tényállást jelöl, hanem gyűjtőfogalomként utal a szexuális önrendelkezés sérelmével járó, erőszakos vagy kényszerítő jellegű magatartások szélesebb körére, valamint az ezekhez kapcsolódó társadalmi jelenségekre, attitűdökre és áldozati tapasztalatokra.

A „nemi erkölcs elleni bűncselekmények” elnevezés a dolgozat történeti és anyagi jogi vizsgálata során jelenik meg. A fogalom a korábbi és a jelenlegi büntetőjogi szabályozás által alkalmazott kategóriát jelöli, amely a szexuális önrendelkezést sértő bűncselekmények összességét foglalja magában.

A „szexuális erőszak” fogalom ezzel szemben a hatályos büntetőjog által meghatározott konkrét bűncselekményt jelenti. Mivel a kutatás középpontjában a Büntető Törvénykönyv 197. §-ában szabályozott szexuális erőszak felnőttkorú sértettjének büntetőeljárásbeli helyzete áll, a dolgozat a továbbiakban elsősorban ezt a terminust alkalmazza, amikor a vizsgálat közvetlen tárgyára utal.

A dolgozat emellett különbséget tesz az „áldozat” és a „sértett” fogalma között. Az „áldozat” kifejezés használata elsősorban kriminológiai, viktimológiai és társadalomtudományi megközelítésben történik, és magában foglalja mindazokat a személyeket, akik valamely bűncselekmény következtében fizikai, pszichés, érzelmi vagy egyéb sérelmet szenvedtek el. Az „áldozat” fogalom ezért tágabb jelentéstartalommal bír, mint a büntetőeljárásban alkalmazott sértetti kategória.

A „sértett” ezzel szemben a büntetőeljárás jogi fogalma, amely alatt a Be. rendelkezéseinek megfelelően azt a természetes vagy jogi személyt kell érteni, akinek vagy amelynek a jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette. A dolgozat eljárásjogi elemzése során ezért elsődlegesen a „sértett” terminus használata indokolt, míg az „áldozat” fogalom alkalmazására elsősorban a társadalmi, kriminológiai és áldozatvédelmi összefüggések vizsgálata során kerül sor.

A fogalmak elkülönítése azért bír jelentőséggel, mert azok eltérő tudományterületekhez és értelmezési szintekhez kapcsolódnak. A kutatás ugyanakkor éppen e különböző megközelítések metszéspontjában helyezkedik el, ezért a terminusok használata minden esetben az adott vizsgálati szempontnak megfelelően történik.

I.3. Az értekezés módszertana és felépítése

A disszertáció módszertani megközelítése igazodik a dolgozat felépítéséhez és a bevezetőben meghatározott kutatási célokhoz. A vizsgálat középpontjában a szexuális erőszak bűncselekményének eljárásjogi elemzése áll áldozati aspektusból, ezért az alkalmazott módszerek ennek megfelelően a normatív szabályozás, a jogalkalmazási gyakorlat és a társadalmi kontextus együttes vizsgálatára irányulnak.

A kutatás alapját a jogdogmatikai módszer képezi, amelynek keretében a hatályos büntetőeljárás szabályozás, valamint a kapcsolódó anyagi jogi rendelkezések elemzését és rendszerezését végeztem el. Ennek során külön vizsgáltam a sértett jogállására, jogaira, valamint a bizonyítási eljárásban betöltött szerepére vonatkozó szabályokat, összhangban a dolgozat későbbi fejezeteiben részletesen kifejtett tematikával.

A társadalmi és nemzetközi elvárásokat bemutató fejezetek megalapozása érdekében a jogdogmatikai elemzést kiegészítettem történeti és összehasonlító vizsgálattal. A történeti áttekintés célja annak bemutatása volt, hogy a nemi erkölcs elleni bűncselekmények megítélése és szabályozása miként változott az egyes korszakokban, és ezek a változások milyen hatással vannak a jelenlegi jogi környezetre. Az összehasonlító módszer alkalmazásával egyes külföldi példákon keresztül vizsgáltam a nemzetközi tendenciákat és azokat a lehetséges megoldásokat, amelyek a hazai szabályozás szempontjából is relevanciával bírhatnak.

A kutatás empirikus dimenzióját több elem alkotja.

Egyrészt a társadalmi percepciók és elvárások feltárása érdekében a kutatás kiterjedt a médiában megjelenő tartalmak vizsgálatára is. Ennek keretében elsősorban a Me Too mozgalomhoz kapcsolódó online cikkeket, publicisztikákat és társadalmi reakciókat elemeztem, továbbá olyan, Magyarországon kiemelt figyelmet kapó médiamegjelenéseket is vizsgáltam, amelyek a szexuális erőszak társadalmi megítélésére, valamint az áldozatokkal szembeni attitűdökre vonatkozó diskurzust formálták. A médiatartalmak elemzésének célja annak feltárása volt, hogy a nyilvánosságban megjelenő narratívák, sztereotípiák és áldozathibáztató megközelítések milyen módon tükröződnek a társadalmi elvárásokban, illetve milyen kapcsolatban állnak a büntetőeljárással és annak megítélésével.

Másrészt az áldozathibáztatással kapcsolatos vizsgálat során szekunder adatelemzést végeztem a Belügyminisztérium Bűnügyi Statisztikai Rendszerének nyilvántartásában (a továbbiakban: BSR) és a Prevenziós Bűnözés-Statisztikai Adattár⁸ (a továbbiakban: PRE-STAT) adatbázisokban elérhető adatok felhasználásával. Az elemzés célja annak feltárása volt, hogy a társadalomban élő, sok esetben sztereotip elképzelések mennyiben feleltethetők meg a tényleges bűnözési adatoknak. Az eredmények szemléltetésére korábbi kutatásomban bűnözési térképeket készítettem, amelyek megállapításait a disszertációban összegző jelleggel használok fel.

Harmadrészt a kutatás részét képezte esetjogi (judikátúra-) elemzés, amely anonimizált bírósági határozatok feldolgozásán alapult. Az elemzés célja a bírósági gyakorlat mintázatainak feltárása volt, különös tekintettel a sértett szerepére, jogainak érvényesülésére, valamint az áldozathibáztatás esetleges megjelenésére az indokolásokban. Az esetek kvalitatív elemzése lehetővé tette a jogszabályi rendelkezések

⁸ Megemlítendő, hogy azóta a PRE-STAT adatbázisa már nem elérhető.

gyakorlati alkalmazásának mélyebb megértését. Ez a vizsgálat szorosan kapcsolódik a dolgozat azon fejezeteihez, amelyek az eljárásjogi gyakorlatot és a büntetőeljárás rendelkezéseit elemzik.

A bizonyítási eljárás vizsgálata során a jogi megközelítést interdiszciplináris szempontokkal egészítettem ki. A tanúvallomások és a szakértői bizonyítás elemzése során pszichológiai és kriminológiai szempontokat is figyelembe vettem. Ez elsősorban a tanúkihallgatás és a szakértői bizonyítás értékelése során releváns, mivel a sértettek traumatizáltsága és az emlékezeti folyamatok sajátosságai az eljárás lefolytatására és eredményére is kihatnak. Ez a megközelítés lehetővé tette annak vizsgálatát, hogy a jogszabályi keretek mennyiben alkalmasak az áldozatvédelem szempontjainak érvényesítésére a bizonyítás során.

A kutatás során alkalmazott módszerek együttesen biztosítják, hogy a vizsgált jelenség ne csupán normatív, hanem gyakorlati és társadalmi dimenzióiban is feltárássra kerüljön. A módszertani pluralizmus lehetővé teszi a megfogalmazott hipotézisek több szempontú vizsgálatát, valamint a kutatási kérdések komplex megválaszolását.

A kutatás korlátját elsősorban az jelenti, hogy az empirikus vizsgálat szekunder adatokra és a hozzáférhető bírósági határozatokra épül, így az eredmények általánosíthatósága korlátozott lehet. Mindazonáltal a különböző módszerek együttes alkalmazása hozzájárul a levont következtetések megalapozottságához és a vizsgált téma átfogó értelmezéséhez.

A disszertáció felépítése lényegében a bevezetőben felvázolt szakmai érdeklődésemhez igazodik, így külön-külön fejezetekben vizsgálom az áldozathibáztatást, a nemzetközi szabályozást, az eljárásjogi gyakorlatot és a büntetőeljárás rendelkezéseit, minden fejezet végén egy részösszegzéssel. Az utolsó fejezetben a záró gondolatok kerültek rögzítésre, amelyek keretében megadom a lehetséges válaszokat a kutatási kérdésekre, illetve levonom a hipotézisek szempontjából releváns következtetéseket.

A Be. 51. § (2) bekezdése akként szól, hogy a sértett bármikor jogosult nyilatkozni arról, hogy a bűncselekmény következtében milyen testi, lelki sérelmet szenvedett, milyen vagyoni hátrány érte, illetve kívánja-e a terhelt bűnösségének megállapítását és megbüntetését.

A Be. alapján e bűncselekmény sértettje külön döntés nélkül is különleges bánásmódot igénylő személynek minősül, amely más bűncselekmények sértettjeihez képest kiemelt jogi helyzetet eredményez. A szabályozás ezzel törvényi szinten is

hangsúlyozza, hogy e bűncselekmény nem csupán büntetőjogi értelemben súlyos, hanem az emberi lélekre és pszichére is jelentős negatív hatással bír.

Ezt a két rendelkezést azért emelem ki, mert a Be. is elismeri a sértett különleges jogállását. Különösen igaz ez a nemi erkölcs elleni bűncselekmények sértettjeire, akiknek helyzete nemcsak jogi, hanem emberi szempontból is sajátos. A bűncselekménnyel nekik okozott sérelem kompenzációja valamilyen módon szükséges: lehet ez pénzben kifejezett, az eljárásjog által biztosított védelem, vagy annak lehetősége, hogy a sértettek az eljárás során megfelelő keretek között előadhassák a velük történeteket. Természetesen a sérelem mértéke a bűncselekménytípustól függően rendkívül változatos lehet, azonban a jelen disszertációban is idézett kutatások alátámasztják, hogy a szexuális erőszak semmi mással össze nem hasonlítható lelki sérelmet képes okozni.

A dolgozat első és második fejezetében a társadalmi és nemzetközi elvárásokat, mint vizsgálati szempontokat mutatom be a Me Too mozgalmon, az áldozathibáztatáson, az anyagi jogszabály változásán és a nemzetközi tendenciákon keresztül.

A nemi erkölcs elleni bűncselekmények történetének rövid felvázolása bemutatja, hogy a nemi erkölcs elleni bűncselekmények női áldozatainak nemükből adódó speciális helyzete nem újkénti probléma, hanem korszakokra visszaívelő gyökerei vannak, mely régóta problematikus pontja a büntető igazságszolgáltatásnak. A szabályozás változásán keresztül szemléltetem, hogy mi volt a társadalom hozzáállása e bűncselekményhez és az azt elszennvedő nőkhöz, és hogyan változott az évszázadok során.

A dolgozat ezen fejezetében szükségesnek tartottam megvizsgálni azt, hogy a nők, s így e bűncselekmények (női) áldozatai milyen bánásmódban részesültek az elmúlt évszázadokban, s ezzel összefüggésben azt, hogy a jelenleg is változó anyagi jogi szabályozás mennyire veszi figyelembe az áldozatokat és az ő igényeiket, jogaikat. A következő pontokban a lényegre szorítkozva bemutatom, hogy a jelenleg hatályos Btk.-ig hogyan alakult a szabályozás, mi volt annak a célja és indoka.

A társadalom e bűncselekményhez és annak sértettjéhez való hozzáállása a mostani években – elmúlt évtizedben – is igen változatos képet mutat. Gyakori az áldozathibáztatás, melyet az erre vonatkozó kutatások mellett a Me Too mozgalom és az azóta a médiában megjelent esetek, ügyek és az azokra adott reakciók is szemléletesen mutatják. Erre tekintettel szükségesnek tartottam meghatározni az áldozathibáztatás fogalmát, illetve feltárni a lehetséges okait.

Az áldozathibáztatás tekintetében két fő irány képezte vizsgálatom tárgyát. Az első a nemi erőszak mítoszokból és az ún. *rape culture*-ből ered. A nemi erőszak mítoszok

alapján az áldozatokat és az elkövetőket is számos tévhit, sztereotip megítélés övezi a mai napig, ami nem csak a társadalom tagjai között, például az áldozattá válással összefüggésben problémás, de egy hátráltató tényező az eljárás bármely szakaszában.

Az „idegen általi váratlan elkövetés egy elhagyatott helyen” sztereotip tévhitet magam is vizsgáltam különböző statisztikák felhasználásával. Kutatási kérdésem az volt, hogy a társadalomban élő, sokszor áldozathibáztató elképzelések mennyiben tükrözik a valóságot, és hogy a BSR és a PRE-STAT adatbázisában fellelhető adatok alapján milyen következtetések vonhatóak le. Ennek szemléltetésére a kutatásommal kapcsolatos tanulmányban bűnözési térképeket készítettem, melyekkel kapcsolatban a disszertációban csak a lényeges megállapításokra térek ki, eredményét összevetve meglévő kutatásokkal.⁹

Ezután a bűncselekmény jogi tárgyának, a szexuális önrendelkezési jognak és a sértettnek felróható közrehatás, mint büntetéskiszabás során értékelhető enyhítő tényező az ellentét vizsgáltam meg. Céлом volt feltárni azt, hogy az eljárásban erre vonatkozóan mikor, hogyan merülhet fel információ, és hogy ennek értékelése és megállapítása áldozathibáztatásnak minősül-e.

A disszertáció ezt követő részében felvázolom, hogyan jutott el az Európai Unió az Irányelv 2024. május 14. napján való elfogadásához, s hogy az idáig vezető úton mik voltak a főbb szempontok a sértett védelmét biztosítandó nemzeti szabályozással szemben.

A társadalmi és nemzetközi elvárások feltárását követően vizsgálatom az anonimizált határozatokon keresztül megismerhető valóságra irányult, hogy a megtörtént bűncselekményeket és az ezek elbírálására hivatott büntetőeljárást lezáró ítéletet bemutassam és rendszerezem. Arra kerestem a választ, hogy lehetséges-e következtetéseket levonni a bíróság eljárásjogi gyakorlatával kapcsolatban és ezeket összevetni az Irányelv rendelkezéseivel.

Mindezen vizsgálati szempontok megállapítása után céлом volt a szexuális erőszak sértettjére vonatkozó eljárásjogi szabályok elemzése, az eljárásban betöltött szerepének ismertetése.

Ezen rendelkezések elemzését két fő részre osztottam fel: a sértett jogaira, amikkel a büntetőeljárás alatt, amiatt élhet, illetve a bizonyítási eljárásban betöltött szerepére.

A sértett jogait három csoportba soroltam elemzésem során:

⁹ ZSIROS Klaudia Viktória, *Nők elleni erőszak az utcákon*, Jogtudományi Közlöny 2021/9. 386-390.

- azok a jogok, amelyek kifejezetten nevesítettek ekként az eljárásjogban
- azok az egyéb rendelkezések, amik sértetti mivolta miatt a büntetőeljárásról szóló törvényben rá vonatkoznak
- azok, amelyek az eljárás alatt áldozati státusza miatt megilletik, azonban más jogszabály szól róluk.

Egyes bűncselekmények tényállásai és az adott ügy történeti tényállása közötti összefüggésre, s így a bűncselekmény megtörténtének megállapítására a bizonyítási eljárás keretében lehetséges és kell is következtetéseket levonni a bizonyítási eszközök és cselekmények igénybevételével és alkalmazásával. A bizonyítás eljárásjogi fogalmára számos megoldás született az évek során. Van olyan értelmezés, mely szerint a bizonyítás lényege a következtetés, a logikai és a jogi bizonyítás közös eleme az, hogy mindkettőben következtetés útján mutatható ki a bizonyítékok jelenségének igaz, valóságnak megfelelő mivolta. Van olyan értelmezés, mely alapján a bizonyítás komplex jelenség, amely magában hordozza a bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság, valamint az eljárás többi résztvevőjének megismerő tevékenységét, a logikai bizonyítást és ezeknek logikailag szabályozott rendjét.¹⁰

Erre tekintettel a disszertációban a sértett jogai mellett a bizonyítási eljárás képezte kutatásom másik fő részét, ezen belül pedig a tanúvallomások és a szakértői bizonyítás.

A sértett vallomásának alátámasztására a tanúvallomások mellett a szakvélemény jut kiemelt szerephez, készüljön ez akár DNS, testi sérülés, egyéb nyomok vizsgálatáról, vagy az elmeműködésről, pszichikai folyamatokról, traumatizáltságról. A szakértői eljárás vizsgálatát így abból a feltevésből kiindulva teszem meg, hogy a szexuális erőszak bizonyítási eljárásában a szakértő objektivitásából és különleges szakértelméből eredően az igazságügyi szakértői vizsgálatot ez kiemeli a többi bizonyítási eszköz közül, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy esetlegesen két ellentétes – a sértett és a terhelt vallomásán – kívül más bizonyítási eszköz nem áll rendelkezésre.

Éppen emiatt a szexuális erőszak bizonyítási eljárásának különösen fontos részének tartom a szakértő kirendelését és eljárásának igénybevételét, melynek objektivitása hozzájárul e bűncselekmények jellemzően szubjektív és intimitásba beavatkozó jellegének ellensúlyozásához.

¹⁰ BÉRCES Viktor: *A büntetőperbeli bizonyítás alapfogalmainak dogmatikai megközelítése a hazai jogtudományban*, Iustum Aequum Salutare, 2018/1. 19.

A tanúvallomások vizsgálata során bemutatom, hogy mi a különbség a közvetlen és közvetett bizonyítás között, és hogy a sértett és az egyéb tanúk vallomása a bűncselekmény esetében miért bír speciális megítéléssel. Ismertetem a vallomástétel menetét és azok értékelését, figyelembe véve a vallomástétel során alkalmazható és a sértett kíméletét szem előtt tartó rendelkezéseket és ezek elégségességét.

Ezt követően a szakértő eljárását, a lehetséges szakértőket és ezek előnyeit, nehézségeit ismertetem, különös tekintettel a kirendelés és a különleges szakértelem értelmezésére. Bemutatom, miért elengedhetetlen ebben a bizonyítási eljárásban egy szakvélemény, mint objektív bizonyítási eszköz.

A szakértői vizsgálattal kapcsolatban megvizsgáltam annak a lehetőségét is, hogy alkalmazhatóak-e a szakértőre is a Be. 89. § (1) bekezdésének a) pontjában foglaltak. Ezen pont szerint a Be. 82. § c) pontja alapján különleges bánásmódot igénylő sértett (a nemi erkölcs elleni bűncselekmények sértettje) esetén a nyomozás során a sértettet csak a vele azonos nemű személy hallgathatja ki, illetve a sértett jelenlétével zajló más eljárási cselekményen az eljáró nyomozó hatóság részéről a sértettel azonos nemű személynek is jelen kell lennie.

A disszertáció nyolcadik fejezetében ismertető jelleggel és kutatásomhoz csak a szükséges mértékig vizsgált négy nemzetközi példát mutatok be.

Az első az Isztambuli Egyezmény elvárásához köthető és a beleegyezés hiányával megvalósuló szexuális erőszak bizonyíthatóságára vonatkozik a svéd gyakorlaton keresztül. A második a consent applikációkról és ezek bizonyítóerejéről szól, melyeken keresztül szerződést lehet kötni a szexuális aktusba való beleegyezésről. A harmadik a Dubaiban személyi jelenlét nélkül működő okos rendőrörsöket mutatja be, míg a negyedik a Barnahus-módszer alapvetéseinek felnőttkorú sértettre való alkalmazhatóságát.

Az utolsó fejezetben összefoglalom a lényegesebb kérdéseket, megállapításokat, valamint következtetéseket vonok le a vizsgált elvárások és jogszabályok összevetését követően, mellyel kapcsolatosan de lege ferenda javaslatot is teszek.

I.4. Hipotézisek és kutatási kérdések

Figyelemmel a témaválasztásom indokaira, a dolgozatban a szexuális erőszak bűncselekmények eljárásjogi szempontú vizsgálatát áldozati aspektusból teszem meg.

H1. A dolgozat fő hipotézise az, hogy a szexuális erőszak bűncselekményeinek hatékony felderítése, bizonyítása és az eljárás eredményessége a sértett jogainak és érdekeinek fokozott figyelembevételét, valamint az áldozatvédelmi szempontoknak az eljárás egészében való érvényesítését teszi szükségessé.

H2. A kutatás során azt feltételezem, hogy a nők elleni erőszakot mai napig olyan tévhitek övezik, amelyek akadályát képezik annak, hogy a sértettek másodlagos viktimizációja az eljárás során elkerülhető legyen, illetve, hogy az európai uniós és nemzetközi jog által is kitűzött célok megvalósíthatók legyenek.

Az Európai Unió több nők elleni erőszakkal kapcsolatos jogforrásában – például a 2024/1385. számú irányelv Preambulumában is – hivatkozik arra, mely disszertációmnak is hangsúlyos hipotézise, hogy a nők hátrányos megítélésének és e bűncselekmények szabályozásának múltba visszaívelő gyökerei vannak, amik a mai napig hatással vannak a ma már modernnek számító eljárásra, és e történelem során kialakult szokásoknak mai napig érezhető a káros hatása az élet több területén, így a büntetőeljárásban is.

H3. Fentiekre tekintettel hipotézisem az, hogy a sértett felróható közrehatása, mint büntetéskiszabás körében értékelhető enyhítő tényező léte lehetőséget teremt az áldozathibáztató megállapítások ítéletbe foglalására. Vizsgálatom arra irányult, hogy egy ilyen tényező megállapítására hogyan is kerülhet sor az eljárásban.

A bírósági határozatok vizsgálatától azt várom, hogy feltárhatóvá válnak a bírósági gyakorlat egyes visszatérő mintázatai a sértett szerepéről, jogainak érvényesüléséről és a bíróság döntéshozó mechanizmusáról. Feltételezésem az, hogy ezeken keresztül – elsősorban közvetve – egy laikus is betekintést nyerhet egy ügy végeredményébe és az odáig vezető eljárás egyes mozzanataiba. Tekintettel a Me Too mozgalomra és a példálózóan bemutatott médiában megjelent történésekre és az azokra adott reakciókra, vizsgálatom arra irányult, hogy ezeket összevegyem az eljárásjogi valósággal.

A sértett jogaival kapcsolatban álláspontom az, hogy a megfelelő tájékoztatástól függ ezen jogainak érvényesülése, amelyet az eljárás minden szakaszában biztosítani kell. A sértett az eljárásban magára (vagy esetlegesen a sértetti képviselőre), és ebből kifolyólag az eljárásban résztvevő más hivatalos személyekre van utalva, és az, hogy az eljárásban a sértetti szerepe miként alakul, az mennyire teljesedik ki, az a jogalkalmazóktól függ. Éppen ezért a tájékoztatást nem lehet megszorítóan értelmezni, hanem a lehető legteljesebb tájékoztatásra kell törekedni. Megvizsgálom, erről milyen

rendelkezések szólnak a törvényben, és hogy ez elegendő-e ahhoz, hogy a sértett a jogaival hatékonyan élni is tudjon és a 2024/1385. számú irányelvben foglaltaknak is megfeleljen.

H4. A bizonyítási eljárással összefüggésben fő hipotézisként fogalmaztam meg azt, hogy a magánindítvány/feljelentés megtétele, mint többlet-elvárás miatt a bűncselekmény bizonyítási eljárása sértett-központúvá válik, és hogy bármely bizonyítási eszköz is legyen beszerezve, az valamilyen módon visszavezethető a sértetthez.

Álláspontom az, hogy rendkívül nagy jelentősége van a vallomások megszerzése módjának, mely egyéb tényezők mellett főleg a vallomást felvevő, lebonyolító személytől függ. A kérdésfeltevés maga, és az, hogy az eljárás mely szakaszában ki teszi ezt meg, befolyásolja az eljárás további menetét, és legfőképpen a későbbi döntéshozatalt, a vallomások – más bizonyítékokkal összevetett – értékelését.

H5. A tanúvallomásokkal kapcsolatban ezért további feltételezésem az, hogy a szexuális erőszak sértettjének kihallgatása során az általános kihallgatási és pszichológiai ismeretek önmagukban nem elegendők a megfelelő és a másodlagos viktimizáció kockázatát csökkentő eljáráshoz, hanem a szexuális erőszak sajátos pszichés hatásaira vonatkozó ismeretekkel és az ezekhez igazodó kihallgatási gyakorlattal is szükséges rendelkezni.

Szexuális erőszak esetében a sértett és a vádlott vallomása mellett az olyan közvetett bizonyítás jut jelentőséghez, mint a tanúvallomásokból megállapítható tények, és a szintén a sértett és a vádlott személyéhez köthető szakértői bizonyítás, ami akár ügydöntő jelleggel is bírhat. **H6.** Hipotézisem az, hogy a nemi erkölcsnek és a szexuális önrendelkezési jognak a sérelme önmagában a sértett kíméletét szem előtt tartó eljárást igényel, maga a szakértő bizonyítás viszont, mely során a sértett a vizsgálat tárgyává válik, különösen igényli azt.

H7. Ezzel kapcsolatban hipotézisként fogalmaztam meg azt, hogy a szexuális erőszak sértettjének fokozott sérülékenysége miatt az általános büntetőeljárási és szakmai követelmények önmagukban nem minden esetben elegendők a sértett megfelelő védelméhez, ezért az ezekre vonatkozó szabályozás és jogalkalmazás sajátos, áldozatvédelmi szempontok érvényesítését teszi szükségessé.

H8. További hipotézisként határoztam meg azt is, hogy bár a szakértőt személyes érintettség nem fűzi az üggyhez és az eljárásban résztvevőkhöz, azonban az alkalmazott módszerek alapján és a sértett szemszögéből, a vizsgálat meghallgatásos jellegéből adódóan jelentősége van a szakértő személyének; hogy ki, milyen módon folytatja le

magát a vizsgálatot. Célom megvizsgálni, hogy ezt jelenleg figyelembe veszi-e a szabályozás valamilyen módon.

A szakértői vizsgálatnál összefüggésben megvizsgálom az eljárási cselekmény fogalmát, fajtáit, a kihallgatást és a más eljárási cselekményt, és ezek alapján összehasonlítom a tanúkihallgatást és annak dinamikáját a szakértői vizsgálatnál. Utóbbi egy elbeszélgetéssel kezdődik (exploráció), majd tesztek végzésével folytatódik, ahol a sértettnek úgy kell kérdésekre válaszolnia, hogy ő maga a vizsgálat alanya, míg tanúként az általa észleltekről, a vele törtétekről kell tényelőadást tennie. E különbség ellenére álláspontom az, hogy a kettő a sértett szemszögéből mégsem különbözik annyira, melyet ebben az esetben a jognak is kellő hangsúllyal figyelembe kellene vennie.

A magyar szabályozás még nem a beleegyezést tekinti a szexuális erőszak megállapíthatósága mércéjének, viszont a fogalom már megjelent a törvényben, illetve a tényállások elemzésénél is. A beleegyezés, vagy ahogy a mozgalomban emlegették sokan, *yes means yes* (a *no means no* helyett), már a 2011-ben elfogadott, a nők elleni erőszak és a családon belüli erőszak megelőzését és felszámolását célzó Isztambuli Egyezményben is szerepel, amely a mai napig megosztja a társadalmat és a jogalkotókat, jogalkalmazókat is, de közben fokozatosan megjelenik az államok büntető törvényében. Magyarország parlamentje 2020 májusában az Isztambuli Egyezmény elutasításáról szavazott. A KDNP által benyújtott politikai nyilatkozatból derül ki, hogy azért nem támogatják a nőkkel szembeni erőszak elleni Isztambuli Egyezmény ratifikálását, mert szerintük annak egyes rendelkezései ellentétesek a kormány migrációs politikájával, továbbá nem kívánják a magyar jog részévé tenni a társadalmi nem fogalmát, sem pedig az „egyezmény gender-ideológiáját”.¹¹ Így továbbra is csak az erőszakkal és minősített fenyegetéssel lehet elkövetni a szexuális erőszak bűncselekményét.

Az Isztambuli Egyezménynek ennek ellenére volt hatása, hiszen az elutasítás nem annak alapvető értékei és indokai, célkitűzései ellen szólt. A kapcsolati erőszak bűncselekménye egy módosító törvénnyel utólag került a Btk.-ba. A miniszteri indoklás szerint a tényállás a kriminológiai fogalom szerinti családon belüli erőszak elleni hatékonyabb fellépés eszköze, ennek megfelelően a testi sértés szintjét el nem érő, de a

¹¹ PÁLFI Rita, *Elutasította a magyar parlament az Isztambuli Egyezmény ratifikálását*, Euronews, 2020. 05. 05.
<https://hu.euronews.com/2020/05/05/elutasította-a-magyar-parlament-az-isztambuli-egyezmény-ratifikalását> (2020.04.10.)

sértett emberi méltóságát súlyosan sértő erőszakos magatartásokat és a gazdasági ellehetetlenítést is büntetni rendeli.¹²

H9. Nem tekintetem célomnak a hazai anyagi jog megváltoztatásának kérdéskörébe belemenni, hipotézisem pusztán az volt, hogy egy eljárásban a beleegyezés hiányát/meglétét bizonyítani nehezebb, mint az erőszakot vagy fenyegetést.

A szexuális cselekménybe való beleegyezés megtételére, illetve annak bizonyíthatóságára jöttek létre a consent applikációk, melyek egyik célja az, hogy egy esetleges büntetőeljárásban bizonyítékként szolgáljanak arra, történt-e bűncselekmény vagy sem. Célom volt ismertetni ezek működését és eljárásban való felhasználhatóságuk minőségét. Egy olyan eljárásban, ahol néha kevés bizonyíték áll rendelkezésre, bármi, ami releváns tényre enged következtetni, hasznosnak mondható, ezzel együtt viszont létük további problémákat vet fel. **H10.** Hipotézisem ezzel összefüggésben az volt, hogy a bizonyítékok értékelése során egy ilyen megállapodás sosem lenne sorsdöntő, teljes bizonyosságot önmagában nem tud szolgáltatni, annak ellenére, hogy ezt szeretnék elérni az applikáció megálmodói.

Dubai-ban 2017 óta működnek Smart Police Station-ök (SPS), melyek tulajdonképpen okos rendőrőrsök, személyek jelenléte nélkül működnek és többek között a felhasználók áldozati segítséget kaphatnak és feljelentést is tehetnek. **H11.** Hipotézisként azt fogalmaztam meg, hogy különösen a szexuális erőszak sértettje számára ez elősegítené jogainak érvényesítését és védelmét.

Az izlandi Barnahus-módszer célja a szexuális erőszakot elszenvedett gyermekek védelme a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósítása révén. A disszertációban ugyan a felnőttkorú sértettekkel foglalkozom, de a szexuális erőszakot (és nem csak a Btk. 197. § (2) bekezdésében foglalt esetet, hanem az (1) bekezdésben foglalt eseteket is természetesen) el lehet követni gyermekkorú sértett sérelmére is. **H12.** Ezekben az esetekben a bizonyítás alapjai ugyanazok (orvosi vizsgálat, dokumentáció, szakértői vizsgálat, közvetett bizonyítékok), ezért hipotézisem az, hogy a módszer alapvetései közül akadhat olyan, ami általánosan alkalmazható lehetne a felnőttkorú sértettekre is. Célom volt ennek a lehetőségnek a feltárása.

A fentiekben részletezett hipotéziseim igazolása érdekében a következő fő kutatási kérdést fogalmaztam meg.

¹² LÁSZLÓ Balázs, *A kapcsolati erőszak fogalmának dogmatikai beilleszthetőségéről*, Büntetőjogi Szemle, 2020/1. 65.

K1. Megfelel-e a jelenleg hatályos eljárásjogi szabályozás a társadalmi és nemzetközi elvárásoknak, illetve szükséges-e, hogy ezeknek minden esetben megfeleljen?

Az, hogy ez a kérdés megválaszolható legyen, ezzel összefüggésben a következő kérdések megválaszolása volt szükséges, melyek igazodnak az egyes fejezetekhez:

K2. Mik a társadalmi elvárások?

Az áldozathibáztatással összefüggésben két fő kérdésre kerestem a választ:

K2/a. A nemi erőszak mítoszoknak van-e valóságalapja vagy sem, befolyásolják-e az eljárást valamilyen módon?

K2/b. A sértett felróható közrehatása, mint büntetéskiszabás körében enyhítő tényező értékelhető-e a jogban megnyilvánuló áldozathibáztatásnak vagy sem, és van-e bármilyen létjogosultsága e tényező szerepeltetésének az 56. BK véleményben?

K3. Mik a nemzetközi elvárások?

K4. A bíróság eljárásjogi gyakorlatában van-e hasonlóság az ügyekben és abban, amit a társadalom feltételez ezen bűncselekménnyről és az eljárásban résztvevőkről?

K5. A sértetti jogok szabályozása és az eljárásban biztosított garanciák megfelelő alapot adnak-e a sértett jogainak hatékony érvényesüléséhez, illetve milyen tényezők befolyásolják ezek tényleges gyakorlati megvalósulását?

K6. A tanúvallomásokkal kapcsolatban két kérdésre kerestem a választ:

K6/a. A szexuális erőszak bizonyítási eljárásban az áldozatvédelmi szempontoknak csak kifejezetten a sértettel szemben van kiemelt jelentőségük, vagy egyéb tanúk kihallgatása során is, és ezért velük szemben is érvényesülniük kell-e a sértett védelmét célzó intézkedéseknek valamilyen formában vagy sem?

K6/b. A kérdező, kihallgató személyének van-e jelentősége, és esetlegesen befolyásoló hatása a kikérdezett, vallomást tevő személyére, és összességében az eljárás kimenetelére?

K7. A szakértői vizsgálattal kapcsolatban két kérdésre kerestem a választ:

K7/a. A szakértői eljárás szabályozása kellőképpen egyensúlyozza-e azt, hogy bár a lehető legobjektívabb bizonyítékot eredményezi, azonban ezzel arányban a leginvazívabbá képes válni az által, hogy a sértett válik a vizsgálat tárgyává?

K7/b. A Be. jelenlegi szabályozása alapján vizsgálhatja-e a sértettet a tőle eltérő nemű szakértő a nyomozás során, kiterjeszthető-e a Be. 89. § (1) bekezdésének a) pontjának értelmezése a szakértőre is? Ha nem, akkor a törvény alapján is kötelező

jelleggel különleges bánásmódot igénylő sértett jogaira és védelmére tekintettel, szükséges lehet-e eme kiterjesztő értelmezést megtenni és akár törvénybe is foglalni azt?

K8. Vannak-e olyan nemzetközi gyakorlatok, megoldások, melyek átvétele és a hazai eljárásjogba való beültetése valamilyen módon megoldás lehetne a disszertációban felvázolt problémákra?

II. Társadalmi elvárások az áldozatok által és az áldozatokkal szemben

A szexuális erőszak sértettje nem mindig részesült kiemelt védelemben, nem volt sem cél, sem elvárás az ő kímélete. Az anyagi jogi szabályozás célja ezt vagy nem vette figyelembe, vagy mellékes volt, sőt, az áldozathibáztatás sem volt ritka. Ebben a fejezetben röviden felvázolom, hogy az anyagi jogi szabályozás változása a sértett megítélését miként tükrözte, illetve, hogy a társadalomban ezzel összefüggésben a mai napig milyen elvárások jelentek meg, amire a jogalkotásnak és jogalkalmazásnak is reagálnia kell.

II.1. A nők jogainak szélesedése és annak tükröződése az anyagi jogban az ókortól napjainkig

Jelen fejezetben a teljesség igénye nélkül kívánom bemutatni a nemi erkölcs elleni bűncselekmények anyagi jogi szabályozásának fejlődését. Mivel a dolgozat középpontjában elsősorban eljárásjogi kérdések állnak, a történeti áttekintés kizárólag azokra a meghatározó változásokra koncentrál, amelyek a nők társadalmi szerepének, jogainak és megítélésének alakulásával összefüggésben segítik a jelenlegi szabályozás és az ahhoz kapcsolódó társadalmi, illetve nemzetközi elvárások értelmezését.

II.1.1. A nő, mint védendő tulajdon

A nők erkölcsének és nemiségének védelme már a Kr. e. 18-19. században megjelent az erőszakos közöszlés büntetésével, illetve ekkor a házasságtörés is büntetendővé vált, amit nő is el tudott követni, de a férjekre sosem szabtak ki érte halálbüntetést.¹³

Az ókori népek különbséget tettek a városban, tehát lakott területen, és mezőn, vagyis kietlen környéken elkövetett erőszaktevés között, és előbbi esetén a nőt is halálbüntetéssel sújtották, mivel ott kérhetett és kaphatott is volna segítséget, míg a mezőn ez hiábavaló lett volna. Megoldás volt a felelősségre vonásra, hogy az elkövető vegye feleségül a nőt, akivel szemben erőszakot alkalmazott, s jóvátételt fizessen a nő apjának.¹⁴ Ezen korszak büntetőjoga tehát a nő nemi életét, erkölcsét, illetve a család védelmét szolgálta, ami mégis eltérően értelmezhető a mai értelemben vett nemi erkölcs

¹³ MADARASSY-MOLNÁR Máté, *A nemi erkölcs és büntetőjogi megítélése az Ókorban*, Iustum Aequum Salutare 2008/1. 124.

¹⁴ MADARASSY-MOLNÁR *i.m.* 126.

és család védelmének fogalmától. A nők társadalmi helyzetéből adódóan, a nők és férfiak közötti egyenlőtlenség miatt a nők nemi erkölcsét nem azért védték, mert a nő védelme, épségben tartása, mint ember, fontos lenne, mint akinek nemi élete, erkölce, „nemi szabadsága” van, hanem azért, amit a nő megtestesített, képviselt, tehát az apa lányát, a jövőendő feleséget, a család tisztaságát, a férj feleségét, illetve tulajdonát. A nő nemi erkölce csak egy közvetett okot szolgáltatott a valós, védendő értékkel szemben, így nemhogy nemi önrendelkezési jogról nem beszélhetünk ebben a viszonylatban, de valódi nemi erkölcs védelemről sem.

A római jogban is hasonló tendencia mutatkozott meg. A család és a *pater familias* elleni sérelemnek minősült a családba tartozó nővel szemben elkövetett erőszak, illetve a házasságtörést, mint akkoriban büntetendő cselekményt is csak a feleség követhette el, mivel ellenkező esetben a férj ilyen tétével szemben a nőnek nem volt joga felszólalni.¹⁵

A nemi erkölcs elleni bűncselekmények és a család egységének, jó hírének megóvása közötti szoros kapcsolat a középkorban is központi eleme volt a büntetőjogi szabályozásnak. A nemi erőszak sértettjétől a középkorban is elvárták, hogy segítségért kiáltson, és ellentétben az ókorral, itt a távol eső helyen történeteket is valahogyan nyilvánvalóvá kellett tennie, nem vélelmezték, hogy erőszak történt, mindenképpen látszódnia kellett a lelki állapotán vagy ruházatán, külsején annak, hogy mi történt vele.¹⁶

A nők ezen alárendelt státusza, lánygyermek, feleség, anya, özvegy kifejezésekkel való meghatározása, s emiatt a nemi erkölcs elleni bűncselekményeknek a családot érintő sérelme a magyar jogtörténetben is sokáig fennmaradt.

A nőknek a 13. századig jogaik sem voltak, szinte csak vagyontárgyaknak minősültek. Ennek oka, hogy a 11-14. században a patriarchális család-berendezkedés volt a jellemző, ahol az apáé volt a hatalom a családtagok, illetve felesége felett is, a nő szerepe az életben a gyermeknevelés és a háztartás vezetése, fenntartása volt.¹⁷

A társadalmi fejlődés, az egyenjogúság megjelenése, a nők emancipációjának első lépései olyan jogterületekkel összefüggésben, mint a tulajdonjog vagy az öröklés, nem csak a magánjogi egyenlőség elérését irányozták elő, de a büntetőjogit is. A nőt így már nem a családja definiálta és nem a család fenntartása és védelme volt az ő elsődleges

¹⁵ MADARASSY-MOLNÁR *i.m.* 132.

¹⁶ MEZEY Barna, *Büntetőjog és szexualitás Magyarországon. A nemi bűncselekmények megítélésének változásai (16-19. sz).* RubicOnline

¹⁷ KORMOS Eszter, *Nők jogai az Árpád-korban*, Studia Iuvenum Iurisperitorum (2010) 12.

szerpe, így e társadalmi változások miatt lehetőség adódott arra, hogy a büntetőjogi védelem is leszűküljön a nő tényleges nemi erkölcsére.

A rendi korban már a férjes nők önjogúságáról lehetett beszélni, a nő nem állt a férje közvetlen uralma, hatalma alatt, ez viszont nem jelentette, hogy egyébként általában társadalmi helyzete ne a férjétől függött volna, vagy férjezetlen nő esetén a családjától, az apjától, akivel szemben ráadásul nemi gyámság alatt is állt.¹⁸

Mivel a disszertációban vizsgált bűncselekményeket túlnyomó többségben férfiak követik el nők ellen, fontos kiemelni, hogy a büntetőjogi jogalkotás és jogalkalmazás folyamatában nők sokáig részt sem vehettek, így a szabályozás és a jogértelmezés is szükségképpen egyoldalúságot mutat a történelem folyamán, így a szabályozást, a jogalkalmazást és a vonatkozó szakirodalmakat is ezt figyelembe véve kell szemlélni.

Hazánkban a lányok csak az 1840-es évektől kezdve járhattak középiskolába vagy szakképző iskolába, majd Ferenc József 1895-ös rendelete nyomán már nők is jelentkezhetek három egyetemi képzésre, de kérvényt kellett benyújtaniuk, majd végül 1948-ban nyílt meg az összes hazai egyetem a diplomát szerezni kívánó nők előtt.¹⁹ A nők egyetemi tanulmányainak lehetősége 1918 őszén átmenetileg jelentősen kibővült, így a Tanácsköztársaság időszakában is fennállt a nők szélesebb körű egyetemi részvételének lehetősége, amelyet 1919 augusztusát követően ismét korlátoztak.²⁰

Ez természetesen azt is jelentette, hogy addig lehetőség sem volt női szempontból bemutatni e bűncselekményeket, vagy ezzel a témával foglalkozó tanulmányt megjelentetni, konferenciákon részt venni vagy egyéb módon bekapcsolódni a jog- és nézetformáló tudományos vagy akár politikai életbe.

Az 1878. évi V. törvény, a Csemegi-kódex a 232-237. §-aiban büntette az erőszakos nemi közöszlést és a szemérem elleni erőszakot, amiket csak házasságon kívül lehetett elkövetni és csak nő ellen, illetve a megfertőzést, amit 14 éven aluli lány ellen lehetett elkövetni. Az erőszakos közöszlést és a szemérem elleni erőszakot büntetőjogi értelemben házasságon belül nem lehetett elkövetni, ezzel tulajdonképpen kimondva, hogy a férj bármit megtehetett szexuális értelemben feleségével. Ezen bűncselekmények elkövetője csak férfi lehetett, a passzív alanya pedig nő.

¹⁸ GÁSPÁR Gabriella, *A női jogok a magyar rendi társadalomban*, JURA, Pécs, 13. évf. 2007/2. 40-41.

¹⁹ Cultura-MTI: *Nők az egyetemeken*, Cultura – A kulturális magazin (2015)

²⁰ Országgyűlési Könyvtár: *125 éve engedélyezték Magyarországon először a nők egyetemi tanulmányait* https://konyvtar.parlament.hu/en/archive/-/asset_publisher/OTYxpZQhAHFt/content/125-%C3%A9ve-enged%C3%A9lyezt%C3%A9k-magyarorsz%C3%A1gon-el%C5%91sz%C3%B6r-a-n%C5%91k-egyetemi-tanulm%C3%A1nyait (2026. 08. 12.)

Az 1961. évi V. törvény *A család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények* című XV. fejezetben külön alcím alatt szabályozta ezen bűncselekményeket, többek között az erőszakos nemi közösülés, szemérem elleni erőszakot természet elleni fajtalanságot, megrontást is. Újdonságnak számított, hogy a megrontást fiú és lány gyermek sérelmére is el lehetett követni, és akkor is megvalósult a bűncselekmény, ha a gyermek sértett beleegyezett.²¹

Enyhítő körülménynek számított a sértett kacér, helytelen, ingerlő viselkedése, de enyhítő körülmény volt a tettes erős szexuális affektusa is, ami korlátozhatta beszámítási képességét, illetve, ha kizárta ezt, akkor büntethetőséget kizáró oknak számított.²²

Az 1978. évi IV. törvény a 197-205. §-aiban büntette többek közt az erőszakos közösülést, szemérem elleni erőszakot, természet elleni és természet elleni erőszakos fajtalanságot, megrontást, vérfertőzést, üzletszerű kéjelgés elősegítését. Az erőszakos közösülés és a szemérem elleni erőszak tényállásainak alapesetéből kikerült a házassági életközösségen kívüliséget megkövetelő feltétel, illetve előbbi bűncselekmény esetén a kizárólag női passzív alanyra való utalást felváltotta az általános, férfi nemre is kiterjedő „aki” alanymegjelölés.

Az előző korszakok büntetőjogi megítélésének pozitív változását jelentik továbbá azok az újításai is e kódexnek, mint hogy kikerült az a szabályozás, mely lehetővé tette a büntetés enyhítését azon az alapon, ha az elkövető és a sértett házasságot kötött az ítélet meghozatala előtt, ami mindenképp a sértett érdekeit helyezi előtérbe, s a védett jogi tárggyal is párhuzamban áll.

A Btk. egy bűncselekménybe, a szexuális erőszak tényállásába foglalt össze egyes bűncselekményeket, melyeket az előző törvény még külön tényállásokban kezelt, illetve új tényállásként jelent meg a szexuális kényszerítés fogalma is. Disszertációmban én elsősorban a szexuális erőszak bűncselekmény eljárásjogi vonatkozásaival foglalkozom, azonban egyrészt részkutatásaim, másrészt a két bűncselekmény tényállási elemeinek összefüggése miatt szükséges a szexuális kényszerítésre is kitérni.

196. § (1) Aki mást szexuális cselekményre vagy annak eltűrésére kényszerít, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

²¹ MERÉNYI Kálmán, *A nemi erkölcs elleni bűncselekmények pönalizálásának fejlődése a felszabadulástól a hatályos rendelkezésekig*, Jogtudományi Közlöny 41. évf. 1986/1. 21.

²² SCHULTHEISZ Emil, *A nemi erkölcs elleni büntettek de lege lata*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1966, 85-87.

197. § (1) Szexuális erőszakot követ el, és büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki

a) a szexuális kényszerítést erőszakkal, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel követi el,

b) más védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotát szexuális cselekményre használja fel.

A szexuális cselekmény fogalmát, mely eddig nem szerepelt ezzel az elnevezéssel a büntető-jogtudományban, a Btk. értelmező rendelkezései között a 459. § (1) bekezdés 27. pontjában találjuk, mely szerint szexuális cselekmény a közösülés, és minden olyan súlyosan szeméremsértő cselekmény, amely a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas, vagy arra irányul.

A szexuális erőszak tényállása megköveteli a szexuális kényszerítés erőszakkal vagy minősített fenyegetéssel való elkövetését, ezért a szexuális kényszerítés valahol a két bűncselekmény között húzódik meg, tehát azon magatartásokra vonatkozik, amikor a sértett nem önként és szabadon egyezik bele a szexuális cselekménybe.²³ Szexuális kényszerítés esetében az alkalmazott fenyegetés nem lehet élet vagy testi épség ellen irányuló a tényállás megállapításához, hiszen egyébként az már a szexuális erőszak tényállása lenne, ezekből az következik, hogy szexuális kényszerítés elkövetésének megállapításához a szexuális célcselekmény és az egyszerű fenyegetés megléte szükséges.²⁴ A kényszer és fenyegetés között két fő különbség van; a fenyegetés esetében a hátrány kilátásba helyezése azt jelenti, hogy a hatás nem a testre, hanem a pszichére irányul, a hatása pedig nem lenyűgöző, meghatározó, determináló, hanem csak motiváló, befolyásoló erejű.²⁵

A fenyegetés fogalmát a Btk. értelmező rendelkezései között a 7. pontban találjuk, mely szerint fenyegetés súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen. A fenyegetés megvalósulásához elegendő, hogy a sértett úgy érezze, a kilátásba helyezett súlyos hátrány bekövetkezése valószínű és a fenyegetés komoly, tehát nem kell, hogy az elkövető komolyan gondolja a fenyegetést, vagy, hogy beváltsa ígérését.²⁶ Egyedi mérlegelésre és vizsgálatra szorul,

²³ BLASKÓ BÉLA - MADAI SÁNDOR - PALLAGI ANIKÓ - POLT PÉTER - SCHUBAUER LÁSZLÓ, *Büntetőjog Különös Rész I.* Budapest-Debrecen, Rejtjel Kiadó, 2015, 164.

²⁴ FRANCZIA Barbara, *A nemi önrendelkezési jog és a szexuális kényszerítés, Elemzés és javaslat de lege ferenda*, Jog, állam, politika 6. évf. 2014/1. 170.

²⁵ BALOGH Ágnes – TÓTH Mihály, *Magyar büntetőjog, Általános rész.* Budapest, Osiris Kiadó, 2015, 158.

²⁶ BLASKÓ i.m. 157.

hogyan valóban képes volt-e arra, hogy a sértettben komoly félelmet keltsen, tehát figyelembe kell venni az egyénenként eltérő pszichét.

A komoly félelem nem feltétlen jelent rémületet vagy rendkívüli idegállapotot, csak azt, hogy az illető komolyan veszi a kilátásba helyezett súlyos hátrány bekövetkezési lehetőségét és ennek megfelelően igyekszik azt elkerülni, mely vizsgálatánál tehát mindig a sértett tudata a döntő.²⁷ Ez az értelmezés szélesebb körben engedi megállapítani a bűncselekményt, mivel egyrészt nem szükséges, hogy a fenyegetés bármilyen fizikai formát öltjön és valóban legyen kézzelfogható eredménye, valamint a sértettre helyeződik a hangsúly, hogy ő fenyegetésként élte-e meg azt, ami elhangzott vagy történt, s ez elég volt-e ahhoz, hogy akaratát bénítsa, és ne legyen képes valódi akarata szerint cselekedni.

A szexuális erőszak megvalósulásához a fenyegetés, mint elkövetési mód szempontjából az szükséges, hogy az minősített, tehát az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetés legyen. A súlyos hátrány kilátásba helyezése egyrészt irányulhat a sértett vagy más személy irányába, sőt, akár az önsértéssel való fenyegetés is lehet tényállásszerű, ha ezek alkalmasak voltak arra, hogy a sértettben komoly félelmet váltsanak ki.²⁸ A másik elkövetési mód, az erőszak olyan fizikai kényszer, amely a passzív alany teste ellen irányul, és alkalmas a sértett komoly ellenállásának a leküzdésére.

A szexuális erőszak másik elkövetési magatartásának értelmezéséhez a Btk. maga nyújt segítséget, mivel az értelmező rendelkezések 29. pontjában meghatározza, hogy akkor tekintendő védekezésre képtelennek a sértett, ha helyzeténél vagy állapotánál fogva ideiglenesen vagy véglegesen nem képes ellenállás kifejtésére. Ha ezen állapotokat az elkövető idézte elő, s nem csak felhasználja a szexuális cselekményre, akkor az erőszakkal vagy élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel való elkövetés állapítható meg.

II.1.2. Szexuális önrendelkezési jog kontra 56. BK vélemény

Az anyagi jog változásán keresztül látható, hogy a szabályozás középpontjába egyre inkább a sértett nemi szabadságának védelme került. A szexuális cselekmény

²⁷ BALOGH – TÓTH *i.m.* 158-159.

²⁸ BLASKÓ: *i.m.* 157.

büntetendőségének alapja így nem a közerkölcs vagy a társadalom általános nemi erkölcsének védelme, hanem a sértett szexuális önrendelkezésének sérelme.

A viktimológiai kutatások már Hentig és Schafer idejében is hangsúlyozták, hogy bár vizsgálatuk tárgyává tették az áldozattá válás kockázatait és az áldozatok viselkedését, de ez sohasem jelenti azt, hogy a bűnösség megoszlik a tettes és az áldozat között.²⁹ A büntetőjogi bűnösség ugyanakkor nem kizárólag a bűnös/nem bűnös dichotómiájában értelmezhető: az elkövető tudata, magatartása és személyi körülményei a büntetéskiszabás során is értékelendők, és ezek a bűnösség fokának meghatározásához kapcsolódnak.

A szexuális önrendelkezés az alapjogok rendszerében is az emberi méltóságból levezethető önrendelkezési jog egyik megjelenési formája. Az Alaptörvény II. cikke alapján az emberi méltóság sérthetetlen, az Alkotmánybíróság pedig az emberi méltósághoz való jogból mint általános személyiségi jogból az önrendelkezés számos formáját vezette le. Az általános személyiségi jog magában foglalja többek között a személyiség szabad kibontakoztatásának, az önrendelkezés szabadságának, az általános cselekvési szabadságnak és a magánszférának a védelmét.³⁰

A szexuális szabadság sérelme ezért az emberi méltóság sérelmével is összefügg, ugyanakkor a konkrét bűncselekmény tényállási elemeinek megvalósulása esetén az emberi méltóság, illetve a becsület sérelmének külön vizsgálata általában nem szükséges.³¹

A szexuális önrendelkezés olyan, mindenkit megillető jog, amelynek megsértése az emberi méltóság és a személyes, illetve lelki integritás súlyos sérelmét eredményezheti, ezért büntetőjogi védelme indokolt.³² A nemi erkölccsel szemben a nemi élet szabadsága az egyénhez kötődő, mindenkit nemtől és kortól függetlenül megillető jog, ezért a védelem középpontjában nem a társadalom erkölcsi felfogása, hanem a sértett nemi szabadságának megsértése áll.³³ Így az adott korszak társadalmának erkölcsi felfogásától, nézeteitől elhatárolódva, a hangsúly a sértettre, az ő nemi szabadságának megsértésére helyeződik, még akkor is, ha egyébként az adott bűncselekményt a társadalom kollektív erkölce is elítéli.

²⁹ ADLER, Freda – MUELLER, Gerhard O. W. – LAUFER, William S., *Kriminológia*, Osiris Kiadó, Budapest, 2002, 264.

³⁰ 8/1990. (IV. 23.) Alkotmánybírósági határozat

³¹ SZOMORA Zsolt, *A nemi bűncselekmények alapkérdései*, Budapest, Rejtjel Kiadó, 2009, 149.

³² SZOMORA Zsolt, *A szexuális önrendelkezés büntetőjogi védelme*, Fundamentum 2017/3-4. 61.

³³ BLASKÓ i.m. 151.

Más megközelítésben akár azt is mondhatjuk, hogy e jogi tárgy bekerülésével a törvénybe egy szexuális kényszerítés vagy erőszak nem azért lesz bűncselekmény, mert általában az emberek, a társadalom egészének nemi erkölcsébe ütközik, s ők azt helytelenítik, hanem azért, mert van egy sértett, a bűncselekménynek egy passzív alanya, akinek a szexuális önrendelkezéshez való jogát olyan mértékű sérelem érte, melybe a büntetőjognak be kell avatkoznia. Az eredmény, bár ugyanaz, nevezetesen az elkövető büntetőjogi felelősségre vonása, mégis szükséges a különbségtétel, mert így összhangban van a már ismertetett Alaptörvényben foglalt alapvető jogokkal is, mint az emberi méltósághoz való joggal.

A nemi élet szabadságának védelme tehát arra helyezi a hangsúlyt, hogy a szexuális kényszerítés és erőszak bűncselekmények közvetlenül sértik a sértett szexuális önrendelkezési jogát, de csak közvetve a társadalom nemi erkölcsét.

Az egyén szexuális önrendelkezése így nem más, mint a szexuális kibontakozás lehetősége és az ezt ért támadásokkal szembeni védelem, melyeket nem a társadalmi erkölcsi normák szabályoznak, hanem saját egyéni döntésén alapszanak, amely fölött más nem rendelkezhet.³⁴

A Btk.-hoz fűzött Nagykommentár³⁵ a szexuális önrendelkezést három elemmel határozza meg. Az első a nemi identitás kialakításához való szabadság, a második az ennek megfelelő nemi élet gyakorlásához való szabadság és a harmadik összetevő a nemi kapcsolat egyes elemeinek (hely, partner, idő stb.) szabad megválasztása.³⁶ Bármelyik sérelme a jogi tárgy sérelmét jelenti. A szexuális önrendelkezés ugyanakkor relatív és nem korlátlan, mivel az egyik személy szabadságának határa a másik személy azonos szabadsága.³⁷

Pozitív értelemben ez a szabad döntés, így a szexuális kapcsolatba való beleegyezés szabadságát, negatív értelemben pedig a kényszerszertől való mentességet, vagyis azt jelenti, hogy senkit ne lehessen akarata ellenére szexuális cselekményre vagy annak eltérésére kényszeríteni.³⁸ A nemi bűncselekmények büntetőjogi relevanciája ezért akkor áll fenn, ha a konfliktus az önrendelkezés lényegi elemét, a szabad döntést korlátozza.³⁹

³⁴ SZOMORA Zsolt, *A nemi bűncselekmények... i.m.* 123.

³⁵ SZOMORA Zsolt, In: KARSAI Krisztina (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*

³⁶ FRANCZIA *i.m.* 167.

³⁷ SZOMORA Zsolt, *A nemi bűncselekmények ... i.m.* 129.

³⁸ NAGY Alexandra, *A szexuális önrendelkezés és a büntetőjog*, Miskolci Jogi Szemle 2019/1. 130.

³⁹ SZOMORA Zsolt, *A nemi bűncselekmények ... i.m.* 129.

Ebből következik a sértett magatartásának büntetőjogi értékelésével kapcsolatos egyik alapvető probléma. A Legfelsőbb Bíróság 154. büntető kollégiumi állásfoglalása, majd az azt felváltó és a Kúria Büntető Kollégiuma által a 2/2023. (VII. 5.) BK véleménnyel felülvizsgált és módosítás nélkül fenntartott 56. BK vélemény is enyhítő körülményként értékeli a sértett felróható közrehatását. Az 56. BK vélemény ugyanakkor azt is hangsúlyozza, hogy a bűnösségi körülményeket a konkrét ügyre vonatkoztatva, összefüggésükben kell értékelni.⁴⁰

A büntetést befolyásoló tárgyi körülmények 4. pontjában a következőt határozza meg a vélemény:

A sértett felróható közrehatása enyhítő körülmény. Ilyenként értékelhető a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekményeknél a könnyelmű, kihívó magatartása.

A szexuális erőszak ugyanakkor a sértett érdemi védekezésének hiányában is megállapítható. Ilyenkor azt kell vizsgálni, hogy a sértett előzetesen beleegyezett-e a szexuális cselekménybe, korábbi magatartása és kijelentései csupán sértetti közrehatásként értékelhetők-e, vagy azért nem védekezett, mert helyzetét teljesen kilátástalannak ítélte.⁴¹ A bűncselekmény csak utóbbi két fordulat esetében valósul meg, ráadásul a sértett közrehatása olyan nyomatékos enyhítő körülmény, amelynek a büntetés kiszabása során kifejezésre kell jutnia.⁴²

Álláspontom szerint már az 56. BK vélemény „felróható” jelzője is problematikus, mert a sértett magatartását a bekövetkezett bűncselekményhez kapcsolódóan hibáztathatóvá teszi.

A felróhatóság más jogágakban sem egységes tartalmú fogalom: a polgári jogban a kártérítési felelősség körében jelenik meg, és az általában elvárható magatartás társadalmi mércéjéhez kapcsolódik⁴³, míg a munkajogban szintén a károkozó oldalán, az Mt. 179. § (2) bekezdésében meghatározott bizonyítási rendszerben értékelendő⁴⁴.

⁴⁰ GILÁNYI Eszter, *A nemi erkölctől a nemi önrendelkezésig – A szexuális bűncselekmények szabályozástörténete Magyarországon a nők elleni erőszak szemszögéből*, Miskolc, Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai 16., 2015, 107.

⁴¹ BÉRCES Viktor, *A sértett magatartásának büntetőjogi relevanciájáról: beleegyezés, közrehatás, utólagos hozzájárulás*, Büntetőjogi Szemle 2017/2. 51.

⁴² BÉRCES i.m. 51.

⁴³ LÁBÁDY Tamás, *A deliktuális felelősség fontosabb változásai az új Ptk-ban*, Jogtudományi Közlöny 2014/4. 172.

⁴⁴ KENDERES György, *A munkajogi felelősség ellentmondásai* 306.
<http://midra.uni-miskolc.hu/document/28041/23692.pdf> (2023.06.10.)

A felróhatóság mögött az a feltételezés húzódik meg, hogy a sértett „felróható és közreható” magatartása az elkövető cselekményének kiváltó oka vagy ahhoz hozzájáruló tényező. E megközelítés azonban nehezen egyeztethető össze a szexuális önrendelkezés fogalmával. A szexuális önrendelkezés ugyanis éppen az egyén szexuális döntési és cselekvési szabadságát, így többek között a nemi élet gyakorlásának és a nemi kapcsolat egyes elemeinek szabad megválasztását védi. Az ilyen, az önrendelkezés körébe tartozó magatartások ezért nem minősíthetők egyidejűleg az elkövető cselekményéhez kapcsolódó, a sértettnek felróható közrehatásként.

A sértett szexuális önrendelkezési joga a bűncselekmény elkövetésével azért sérül, mert az elkövető saját szexuális önrendelkezését úgy gyakorolja, hogy ezzel a sértett azonos jogát korlátozza. A sértett szexuális önrendelkezésének határa ugyanígy más személy önrendelkezési joga. Ebből következően a sértett – amennyiben maga nem valósít meg más személy sérelmére bűncselekményt – a saját szexuális önrendelkezésén belül marad, amikor a szexuális kapcsolat körülményeiről, helyéről, idejéről vagy partneréről dönt.

Eleve a szituációs elemek megválasztása is a szexuális önrendelkezés része, ezért az elkövető ezekkel kapcsolatos esetleges tévedése a minősítés szempontjából nem bírhat relevanciával.⁴⁵

Álláspontom szerint ezért a sértett olyan cselekménye, amely más személy szexuális önrendelkezési jogát nem sérti, nem minősülhet egyszerre védett, az önrendelkezés körébe tartozó magatartásnak és az elkövető cselekménye szempontjából negatívan értékelendő, felróható közrehatásnak. Még abban az esetben sem indokolt a sértett felelősségét felvetni, ha magatartása ténylegesen növelte a bűncselekmény elkövetésének lehetőségét, vagy az elkövető számára megteremtette annak szituációs lehetőségét. Az elkövető döntése és cselekménye ugyanis nem vezethető vissza jogilag a sértett ilyen magatartására. Bármely olyan jogi értékelés, amely a sértettől kéri számon az elkövető cselekményének előzményeit, áldozathibáztató jelleget hordozhat, akkor is, ha ez valamely jogintézmény, így a büntetéskiszabás körében értékelt enyhítő körülmény formájában jelenik meg.

A Btk. a büntetés kiszabásakor a bűncselekmény tárgyi súlyához, a bűnösség fokához, az elkövető társadalomra veszélyességéhez, valamint az egyéb enyhítő és súlyosító körülményekhez való igazodást írja elő. Az 56. BK vélemény ehhez

⁴⁵ GILÁNYI *i.m.* 107.

kapcsolódóan hangsúlyozza, hogy a büntetéskiszabás során valamennyi releváns alanyi és tárgyi körülményt fel kell tární, azokat a konkrét ügy tényeire figyelemmel, nem mechanikusan kell értékelni, és az értékelést az ítéletben meg kell indokolni.

A sértett felróható közrehatása ennek megfelelően az eljárás több szakaszában is megjelenhet. A Be. 422. § (2) bekezdése alapján a vádirat a büntetéskiszabási körülmények bizonyításával összefüggő ügyészi bizonyítási indítványokat is tartalmazhat. Ha a terhelt az előkészítő ülésen vagy a tárgyaláson beismeri a bűnösségét és az ügy elintézésének nincs akadálya, a bíróság a büntetéskiszabási körülményekre is kihallgatja. A Be. 599. § (2) bekezdés b) pontja alapján pedig a másodfokú eljárásban is sor kerülhet a vádlott meghallgatására e körülmények további tisztázása érdekében.

Mindezek alapján a sértett felróható közrehatása nem pusztán a terhelt számára kedvező enyhítő körülményként jelenhet meg, hanem maga is az eljárás és a bizonyítás tárgyává válhat. Álláspontom szerint már az is áldozathibáztató, hogy a jogi szabályozás lehetőséget biztosít a sértett ilyen magatartásának büntetéskiszabási célú értékelésére. Különösen aggályos ez azért, mert a bűnösséget megállapító ítélet indokolásában a Be. 564. § (4) bekezdés a) pontja alapján a bíróságnak számot kell adnia arról, hogy a büntetés kiszabása milyen körülmények vizsgálata és mérlegelése alapján történt. Így a sértett felróható közrehatásának pusztá felmerülése is szükségképpen az ítélet indokolásának részévé válhat, annak ellenére, hogy e megközelítés a szexuális önrendelkezés védelmének alapvető logikájával feszültségben áll.

II.2. A Me Too mozgalom

A nők elleni erőszak a mai napig megosztja a társadalmat, erre a Me Too mozgalom is rávilágított az elmúlt években. Az online mozgalmat egy színésznő, Alyssa Milano Twitter üzenete indította el, melyben felhívta a nőket, hogy akik szexuális zaklatás vagy erőszak áldozatai, válaszoljanak üzenetére azzal, hogy „#metoo”.⁴⁶ Október végére a Twitter megerősítette, hogy a hashtaget 2 hét alatt több mint félmillióan használták, amely szám azóta csak tovább nőtt.⁴⁷

Milano felhívása a The New York Times amerikai lap 2017. október 5-én megjelentetett cikkére reagált, melyben nők szexuális zaklatással vádolták Harvey

⁴⁶ „If you’ve been sexually harassed or assaulted write ‘me too’ as a reply to this tweet.”

https://twitter.com/alyssa_milano/status/919659438700670976?lang=en

⁴⁷ RESPERS FRANCE, Lisa, *#MeToo: Social media flooded with personal stories of assault*, CNN, USA, 2017

Weinsteint, és hogy hallgatásukért cserébe egyezséget kötött velük és jelentős összeget fizetett nekik. A cikkben felszólaló nők azt vallották, hogy a titokban tartás tűnt a megfelelő lépésnek, mivel féltek a következményektől, egy esetleges bosszútól, illetve mivel négy szemközt történt minden, bizonyítani sem tudták volna.⁴⁸

Az első cikk megjelenése után folyamatosan kerültek napvilágra esetek, ahol színészeket, producereket, filmiparban dolgozó férfiakat vádoltak meg ehhez hasonlókkal, sokszor a legsúlyosabbal, nemi erőszakkal. A Me Too a – sokak által megkérdőjelezett – módszerével azt szeretete volna érzékeltetni, hogy tömegében történik ilyesmi a nőkkel (és férfiakkal) a világ minden pontján. Legfeljebb súlyosságában és részleteiben van eltérés, de a lényegi eleme ugyanaz: az áldozatok olyan szexuális jellegű ajánlatok címzettje, melyeket nem kértek, nem vágnak rá, egyértelműen elutasítóak ezekkel szemben. Lehet feltételhez kötött, fenyegető, erőszakos, ölthet olyan súlyos formát, mint a szexuális erőszak, vagy megmaradhat egy rövid mondat erejéig is, melyet nem követ tett, a közös mindben az, hogy a nemi élet szabadsága ellen történik és a válasz ezekre az, hogy „nem”.

Köszönhetően tehát a már említett Milano tweetnek, illetve a Twitter, a Facebook és rengeteg egyéb oldal felhasználóinak világszerte, pár nap alatt a mozgalom túlnőtte magát Hollywoodon s a filmiparon; tömegével osztották meg történeteiket hétköznapi emberek, fiatalok, idősek, különböző országokból, más és más kultúrákból, akik a #metoo hashtaget használva beszámoltak arról, velük mi történt.

Természetesen a mozgalmat érték kritikák is, az építő jellegű, valós problémákra rámutatóktól egészen a szélsőséges, az egész mozgalmat szinte fölöslegesnek tartókig.

Voltak, akik úgy gondolták, a történeteken belül húzni kellene egy határt. Van, amiről valóban kell és érdemes is beszélni, mint a szexuális erőszak, és van, ami csak ártatlan kis vicc, flört, amit el kell fogadni, és nem egy szinten említeni az előbbivel, mivel nincs köze hozzá.⁴⁹

Mások azt kritizálták, hogy a Me Too fájdalmas sebeket szakít fel.⁵⁰ Senki nem köteles megosztani egy ilyen élményt a világgal olyan könnyen és nyíltan hozzáférhető platformokon, mint a Twitter vagy a Facebook, amivel nincs is gond; aki nem akarja

⁴⁸ KANTOR, Jodi – TWOHEY, Megan, *Harvey Weinstein paid off sexual harassment accusers for decades*, The New York Times, USA, 2017

⁴⁹ PLUCKROSE, Helen, *Are woman really victims?*, Quillette Magazine (2017)
<http://quillette.com/2017/11/22/women-victims-four-women-respond/> (2022. 01. 20.)

⁵⁰ WITTES SCHLACK, Jullie, *#MeToo flared but won't endure*, Wbur (2017)
<http://www.wbur.org/cognoscenti/2017/10/18/metoo-flared-but-wont-endure-julie-wittes-schlack> (2022.01.19.)

megosztani, nem osztja meg. Más a helyzet azokkal, akik átéltek egy szexuális erőszakot, amennyire tudták, feldolgozták magukban, majd egyik nap kéretlenül, véletlen szembesülnek ezekkel a posztokkal, amik ismét elevenné teszik azokat a negatív élményeket, amiket inkább elfelejtenének.⁵¹

Két érdek ütközik az áldozatok tekintetében; van, aki beszélni akar róla, van, aki nem. Fontosságuk sorrendje pedig igen nehezen mérlegelhető. Talán az indokolhatja inkább a nyilvánosságra hozatalt, hogy ha mindenki hallgatna róla, akkor elképzelhetetlen lenne, hogy bármi féle fejlődés legyen ezen a területen, és elérhetetlen lenne az, hogy az ilyen jellegű támadások minél kevesebb emberrel történhessenek meg.

Sokan megkérdőjelezték a történeteikkel évek, évtizedek távlatából előálló nőknek a szavahihetőségét is. A közösségi média és általánosságban a világháló negatív oldala, hogy bárki mondhat bármit, a lehetősége adott. Szinte irreleváns, hogy igaz-e vagy sem, pillanatok alatt el tud terjedni egy-egy (ál)hír, történet, aminek senki sem nézett utána, valós-e. E kritika a hamis vád általánosságából indult ki; feltételezik, hogy nők tömegében fordulnak úgy az illetékes szervhez, ahogy Weinstein is védekezett, hogy csak kitalálják az egészet és ártatlan férfiakra akarnak bosszút állni, amit a statisztikák egyébként élesen megcáfolnak.⁵²

Másrészt az áldozat hibáztatása is egy gyakran előforduló reakció volt, ami volt, akit kevésbé érintett, volt, akit viszont elárasztottak ilyen tartalmú üzenetekkel, kommentekkel, mint azt a nőt is, akinek a történetét Facebookon több mint tízezeren osztották meg.⁵³

A magyar médiában és közéletben is számos alkalommal jelentek meg azóta olyan esetek, illetve cikkek, amik – ha nem is mind szorosan a Me Too mozgalommal összefüggésben már – lényege szintén ez volt; az áldozat megkérdőjelezése akár a hatóságok, akár az emberek által, és az eljárás elégtelenségére való rámutatás, ezekből ismertetnék néhányat szemléltetesképpen.

Itthon egy színésznő volt az első, aki a Weinstein-botrány után közzétett egy nyilvános Facebook-bejegyzést egy fiataalkori traumájáról, amikor egy neves rendező kocsikázni hívta, majd arra akarta kényszeríteni, hogy „puszilja meg” a nemi szervét,

⁵¹ LAFUENTE, Cat, *Who is the woman behind the #MeToo Movement?*, The List (2017) <https://www.thelist.com/110186/woman-behind-metoo-movement/> (2021. 01. 18.)

⁵² KUSZING Gábor, *A hamis vád és a „szülői elidegenítés szindróma” mítosza*, Nők Joga, 2010, 1. <http://nokjoga.hu/sites/default/files/filefield/vadaskodnak-e-nok-szexualis-eroszakal-kg-2010.pdf> (2021.02.14.)

⁵³ GIANINO, Laura, *I didn't say no – but it was still rape* (2017) <https://www.bustle.com/articles/135171-i-didnt-say-no-but-it-was-still-rape> (2021.01.22.)

mire ő sírni kezdett. A rendező erre azt mondta, nekik vannak „ilyen fiatal barátnők”, akikkel eljárnak „szexelni egy jót”, és biztatta a lányt, „lazuljon egy kicsit”. Mikor ezek után sem volt hajlandó kielégíteni a férfit, elhajtottak egy kietlenebb helyre, ahol a rendező kocsiában lévő barátja maszturbálni kezdett a színésznő mellett az ülésen.⁵⁴

A színházigazgatóval szemben (akit később név szerint megnevezett a színésznő) többen is nyilatkoztak hasonlóan, illetve még további kilenc nő állt elő hasonló történetekkel, név szerint említve az ismert férfiakat, de napvilágot láttak olyan történetek is, amelyeket az áldozatok nem mertek névvel vállalni, és bizonyítani sem lehetett őket. Többen bátran kiálltak a szakmából a vádak nem tagadó színházigazgató mellett, még ha az áldozatok mellett nem is nagyon.⁵⁵

Miután a színésznő nyilvánosan megnevezte őt, a színházigazgató először egy pár mondatos közleményben jelentette ki, hogy a történet „rágalom”, azonban több kommentelő azt írta a Facebookon, hogy ők már ismerték ezt a történetet, mivel a színésznő évekkel ezelőtt, ugyanígy elmesélte már nekik is.⁵⁶

A Me Too hatásával kapcsolatban az Index felkérésére a Závecz Research reprezentatív közvélemény-kutatást végzett arról, vajon befolyásolta-e a magyarokat az a rengeteg hír, amit ezekkel kapcsolatban olvastak/láttak a médiában. A külföldi történeteket kevesebben követték, mint a hazait, és ahhoz képest, amennyire a magyar közösségi médiában csak a negatív kommentekkel, az áldozatokat érő támadásokkal találkozni, a közéletben pedig szintén inkább a téma relativizálása vagy bagatellizálása a jellemző, azonban a válaszadók egyharmada már súlyosabb problémának tartja a szexuális zaklatást, mint azelőtt. A kutatás érdekes eredménye, hogy meglehetősen sokan gondolnak igaznak egy elterjedt, de alátámasztottan hamis sztereotípiát is: a válaszadók 57%-a értett egyet azzal, hogy „sokszor előfordul, hogy a nők szándékosan hamisan vádolnak meg másokat zaklatással”, és mindössze 30% érezte úgy, hogy ez nem így van.⁵⁷

⁵⁴ Sárosdi lilla elárulta, melyik rendező akarta orális szexre kényszeríteni, Index.hu, 2017.10.19. https://index.hu/kultur/2017/10/19/sarosdi_lilla_elarulta_melyik_rendezo_akarta_oralis_szexre_kenyyszeri_teni/b (2025.10.11.)

⁵⁵ Mégiscsak megváltozott valami a szexuális zaklatások miatt, Index.hu, 2018.10.14. https://index.hu/kultur/2018/10/14/metoo_mozgalom_szexuális_zaklatas_felmeres_kozvelemeny-kutatas_marton_laszlo_kerenyi_miklos_gabor_harvey_weinstein/ (2025.11.04.)

⁵⁶ Sárosdi lilla elárulta ... Index.hu, 2017.10.19. i.m.

⁵⁷ Mégiscsak megváltozott valami... Index, 2018.10.14. i.m.

Ahogy külföldön, így itthon a médiában sem csak ezen ismertebb emberek ügyeiről lehet hallani, hanem konkrét bűncselekmények megtörténte is heves reakciókat vált ki az emberekből.

A közelmúltban az egyik felkapott ilyen eset annak a japán nőnek az ügye volt, akit a gyanú szerint volt férje ölt meg a belvárosi otthonában. A nő feljelentést akart tenni, az őt fogadó rendőr azonban „lekezelően, kioktatón” állt hozzá. A rendőrség napokig tartotta magát ahhoz, hogy a japán nő halálát a figyelmetlen dohányzás okozta, és az ezt kétségbe vonó kommentelőket is kioktatta, de a kamerafelvételek elemzése után végül ők is arra jutottak, hogy a férj végezhetett az asszonnyal. Azt viszont, hogy korábban miért utasították el a rettegő asszony feljelentését, nem árulták el.⁵⁸

A rendőrség később nyilvánosan bocsánatot kért a fentiek miatt a rendőrség hivatalos YouTube-csatornáján. „Tiszteletlen, szükségtelen és a rendőrségre nézve méltatlan kommunikáció folyt az V. kerületi lakástűzzel összefüggésben meghalt nő ügyében. A magyar rendőrség nevében, mindenekelőtt bocsánatot kérek mindazoktól, akiket ez érthetően és joggal felháborított, megbotránkoztatott, illetve sértett” — fogalmazott a videóban a rendőrség szóvivője.⁵⁹

A Patent Egyesület szerint a rendőrség azért nem segített ennek a nőnek, amiért a sorstársainak sem szokott: szerintük bagatellizálják a nőket érő erőszakos eseteket. Szerintük ebben az ügyben a rendőr már a feljelentéskor világossá tette, hogy ez semmi, nem is érti, a nő miért ment oda. A Patent éppen ezért áldozathibáztatással is vádolja a hatóságokat, szerintük ez az eset megerősíti az általános tapasztalatot, hogy a hozzájuk fordulók tömegesen számolnak be ilyen bánásmódról.⁶⁰

II.3. Az áldozathibáztatás jelensége és okai

Az áldozathibáztatás nem csak bűncselekmények esetén értelmezhető. Az áldozathibáztatás nem más, mint amikor egy baleset vagy bűncselekmény áldozatát

⁵⁸ *Amilyen a társadalom, olyan a rendőrség - miért fordulhat elő, hogy relativizálják a bántalmazást?* HVG, 2025.02.06.

https://hvg.hu/itthon/20250206_bantalmazas-rendorseg-tarsadalom-isztambuli-egyezmeny?utm_term=Autofeed&utm_medium=Social&utm_source=Facebook&fbclid=IwY2xjawISo2JleHRuA2FlbQlXMQABHek3Tj9j8rT3Uv8_oOvAXe-byabvgJkDTwd9ZDxLpEwPlmjir3v_LFu5Yg_aem_WVvJvq-Qhia5XNP_2IHgaw#Echobox=1738864836 (2025.10.22.)

⁵⁹ *Bocsánatot kért a rendőrség, amiért méltatlanul kommunikáltak a meggyilkolt japán nő ügyében,* HVG, 2025.02.05.

https://hvg.hu/itthon/20250205_rendorseg-belvarosi-halalos-lakastuz-bocsanatkere (2025.10.29.)

⁶⁰ *Amilyen a társadalom...* HVG, 2025.02.06. i.m.

részben vagy egészben felelősnek tartják a vele történetekért vagy az ellene elkövetett bűncselekményért.⁶¹

A Me Too történetekkel összefüggő online áldozathibáztatás legtöbbször nemi alapú sértésekben, fenyegetésekben és ún. *slut-shaming*ben nyilvánult meg, ami azt jelenti, hogy egy nőt megbélyegeznek azért, mert szexuálisan provokatívnak tartják a magatartását vagy mert úgy ítélik meg, hogy az elfogadottnál több szexuális partnere volt/van.⁶²

Az áldozathibáztatás okára számos elmélet létezik. Eredhet abból a védelmi mechanizmusból is, hogy akivel valami rossz történik, az valamit tett, amiért megérdemli azt.⁶³ Aki ehhez a mechanizmushoz folyamodik, az a mások viktimizációja következtében kialakuló belső feszültséget úgy szeretné enyhíteni, hogy akár tudatosan vagy tudat alatt, de elhiteti magával, hogy az adott bűncselekmény vele azért nem történhet meg, mert ő nem viselkedne úgy, mint az áldozat.⁶⁴ Ilyenkor az egyének a saját sebezhetőségüket próbálják védelmezni, hamis biztonságérzetet keltve, meggyőzve magukat arról, hogy részben vagy egészben az áldozaton múlt, ami történt.⁶⁵ Amikor valaki az áldozat helytelen viselkedését hibáztatja, hogy például miért járt arra éjszaka, miért úgy öltözött, miért azt mondta, akkor ez a mechanizmus aktiválódik.⁶⁶

Egy másik magyarázata az áldozathibáztatásnak az igazságos világba vetett hit megjelenése. A feltételezés az, hogy az ember közvetlen környezete egy igazságos és kiszámítható hely, a világ alapvetően biztonságot, ahol a jó elnyeri jutalmát, a rossz emberek pedig megkapják méltó büntetésüket.⁶⁷ Ha az áldozat nem szenved túl nagy sérelmet, akkor inkább tekintenek a vele történetekre balesetként, viszont ahogy fokozódik a sérelem, hajlamosabbak az emberek azt gondolni, hogy ez akár velük is megtörténhet.⁶⁸ Ilyenkor általában az áldozatot hibáztatják annak érdekében, hogy meggyőzzék saját

⁶¹ The Canadian Resource Center for Victims of Crime, *Victim Blaming*, 2009, 2. https://www.crcvc.ca/docs/victim_blaming.pdf (2021.02.20.)

⁶² McNABB, Danielle, *#MeToo in 2021: Global activists continue to build on the movement against sexual violence*, 2020 <https://theconversation.com/metoo-in-2021-global-activists-continue-to-build-on-the-movement-against-sexual-violence-152205> (2021.03.10.)

⁶³ GAN, Eveline, *The 'second wave of trauma': Why victim-blaming happens in sexual assault cases and its implications*, 2020 <https://www.todayonline.com/singapore/second-wave-trauma-why-victim-blaming-happens-sexual-assault-cases-and-its-implications> (2021.03.05.)

⁶⁴ Z. PAPP Zsuzsanna, *Az áldozathibáztatás pszichológiai magyarázatai. A kontroll szerepe az áldozatsegítésben*, *Alkalmazott pszichológia* 2017/1. 84-85.

⁶⁵ *Victim Blaming i.m.* 3-4.

⁶⁶ Z. PAPP *i.m.* 86.

⁶⁷ Z. PAPP *i.m.* 84.

⁶⁸ *Victim Blaming i.m.* 3.

magukat arról, hogy az áldozat olyan személy, aki megérdemelte a szenvedést, így keresve okot arra, hogy valójában miért is nem történhet meg velük is ugyanaz.⁶⁹

Az áldozathibáztatás okait keresve kutatások az empátia hiányát is vizsgálták, megfigyelve, hogy a megkérdezettek az áldozat vagy az elkövető helyzetét érzik-e át. A kutatás azt állapította meg, hogy a nők és a férfiak másképp vélekednek a szexuális zaklatás nőkre gyakorolt hatásáról; ha egy cselekmény nem olyan súlyú, mint egy szexuális erőszak bűncselekménye, akkor a férfiak kevésbé tekintik azt negatív hatásúnak, mint a nők, illetve a viselkedést és az öltözetet is inkább tekintették befolyásoló tényezőnek, mint a női megkérdezettek.⁷⁰

Egy 1998-as lakossági felmérés alapján a társadalom viszonyulása a bűncselekményekhez is kettős; az emberölés után a szexuális erőszakot tartják az emberek a legsúlyosabbnak, szigorítanák a büntetését, mégis a megkérdezettek közel fele az áldozatot hibáztatta, és egyetértett azzal, hogy a megerőszakolt nők többsége tehet arról, hogy a bűncselekmény áldozatává vált.⁷¹ Bár egy 20 éves statisztikáról van szó, a Me Too mozgalom fogadtatása alapján nyilvánvalóvá vált, hogy ezek a nézetek a társadalomban a mai napig jelen vannak, és még mindig előfordul, hogy ahelyett, hogy az elkövetőtől kérdeznék meg, miért tette, a sértettől kérdezik meg, miért úgy viselkedett, mit mondott, miért nem utasította el erőteljesebben.

Ehhez képest az Eurobarometer 2024 februárjában végzett európai szintű felmérések alapján készített kutatása a nőkkel szembeni sztereotípiákról sem feltétlenül tükröz más.⁷²

Ebben a magyarok 18%-a úgy gondolja, hogy a nők kitalálják vagy eltúlozzák a velük szemben elkövetett szexuális erőszakot/bántalmazást. A nők tárgyiasítása, megjegyzések tétele a testükre, utánuk fütyülés 27% szerint elfogadható, míg a nők szexualizálása a reklámokban 36% szerint elfogadható. 31% egyetért azzal, ha a nő ittas/bódult állapotban van, akkor részben felelős a vele történetekért. 14% szerint, ha a nő „nem”-et mond, akkor csak nehezen kaphatót játszik.

⁶⁹ Z. PAPP *i.m.* 86.

⁷⁰ BONGIORNO, Renata – LANGBROEK, Chloe – BAIN, Paul G. – TING, Michelle – RYAN, Michelle K., *Why women are blamed for being sexually harassed: The effect of empathy for female victims and male perpetrators*, Psychology of Women Quarterly 2020/44. 13.

<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0361684319868730> (2021. 09. 03.)

⁷¹ BORBÍRÓ Andrea – GÖNCZÖL Katalin – KEREZSI Klára – LÉVAY Miklós, *Kriminológia*, Budapest, Wolters Kluwer, 2016, 572.

⁷² Eurobarometer, Európai Bizottság felmérése, 2024. november
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3252> (2023.02.01.)

Bár nem feltétlen szorosan a szexuális erőszak elkövetésével függ össze, azonban a nők megítélését tovább árnyalja a felmérés azon eredménye, mely szerint az, hogy a férfi a barátnője/felesége egyéb kapcsolatait és elfoglaltságait befolyásolja, meghatározza számára, a magyar válaszadók 36%-a szerint elfogadható, és az, hogy a vagyoni viszonyait, a pénzét is kontrollálja, 62% szerint elfogadható.

Nem meglepő módon, az európai uniós átlaghoz képest a magyarok negatívabban vélekednek a fentiekről.

II.4. Nemi erőszak mítoszok és statisztikák

Az 1970-es években az USA-ban megszületett egy kifejezés, a *rape culture*, vagyis a nemi erőszak kultúrája, mely ezt a jelenséget próbálta meg definiálni. Szintén ebben az időszakban kerültek a tudományos érdeklődés előterébe a nemi erőszak mítoszok, melynek egyik legkorábbi meghatározása az, hogy azok „a nemi erőszakra, annak elkövetőire, illetve áldozataira vonatkozó előítéletes, sztereotipizált vagy téves hiedelmek”.⁷³

A *rape culture* lényege, hogy a társadalom normalizálja a nemi erőszakot és a nők elleni bármely szexuális jellegű verbális vagy fizikai cselekedetet, amihez hozzátartozik bármi, ami elbagatellizálja a nőkkel szembeni erőszak bármilyen formáját megvalósító magatartásokat.⁷⁴ Ezzel párhuzamosan, a nemi erőszak mítoszok keretében pedig él a társadalomban egy kép a „valódi áldozatról” és „valódi nemi erőszakra”, amik sztereotípiákban gyökereznek. Ez feltételez egy idegen általi váratlan, fizikai támadást egy elhagyatott helyen és egy erkölcsös, ellenállást kifejtő nőt, aminek így fizikai, vizsgálható és bizonyító erővel bíró nyoma is lesz.⁷⁵

A nemi erőszak kultúrájának és a „valódi áldozat” kifejezésnek az okai kereshetők a szocializációban, mint például a nők tárgyiasítása, az áldozathibáztatás, a hagyományos domináns férfi/alávetett női szerepek fennmaradása, mivel az ilyen szokások mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a nemi erőszak kultúrája létezzen, és általánosan elfogadott legyen a másik tiszteletét semmibe vevő, emberi méltóságot és becsületet sértő bármilyen formájú, akár fizikai vagy szóbeli megnyilvánulás, illetve a szexuális zaklatás címszó

⁷³ SZABÓ Judit – VIRÁG György, *A nemi erőszak mítosza*, In: Parti Katalin (szerk.), *Szexuális erőszak: mítosz és valóság, Kutatások a szexuális erőszakról*, Budapest, Országos Kriminológiai Intézet, 2017, 203.

⁷⁴ *What is rape culture?* WAWAW Rape Crisis Center <http://www.wawaw.ca/what-is-rape-culture/> (2021.06.28.)

⁷⁵ SZABÓ – VIRÁG *i.m.* 216-217.

alatt elkövetett „flört” is. Ez a mentalitás pedig nem csak a társadalomban s a mindennapokban érinti hátrányosan a nőket, de közvetve kihatással van a szexuális erőszak és kényszerítés előfordulására és jogi megítélésére is. Számos magatartásról általánosságban elmondható az is, hogy bár nem elégségesek a szexuális erőszak, kényszerítés, vagy akár a szeméremszértés megállapítására, de ezen cselekmények címzettjei úgy érzik, sérült a nemi önrendelkezési joguk, emberi méltóságuk, becsületük valamilyen szexuális jellegű, töltetű cselekmény által.

A Me Too mozgalom és a különböző évek statisztikái rávilágítottak arra, hogy bár a társadalom mélyen elítéli a nemi erőszakot, mégis igen széles körben mai napig magát az áldozatot hibáztatják érte. Mi volt rajta, hogyan viselkedett, miért járt arra? Ráadásul elkövetésükkel összefüggésben számos elképzelés, feltételezés él az emberekben a mítoszok és a rape culture részeként, illetve a helyszínnel és szituációs tényezőkkel összefüggő meglévő kutatások is azt a következtetést vonták le a vizsgálataikból, hogy azok a nők, akik gyakrabban járnak el otthonról és többet isznak, inkább válnak szexuális erőszak áldozatává, mint akik nem.⁷⁶

II.4.1. A kriminálgeográfia és a bűnözési térkép fogalma és alkalmazásának lehetőségei

A bűnözés térbeliségét, területi eloszlását vizsgáló tudományterületnek nemcsak általánosan elfogadott definíciója nincs, de még az elnevezése sem egyértelműen tisztázott, így nem meglepő, hogy kérdéses a tudományrendszertani besorolása is, főleg, hogy a határtudományok esetében gyakran előfordul, hogy egy-egy tudományterület képviselői másként értelmezik azt.⁷⁷

A rendszerváltozást megelőző néhány évhez képest hazánkban is igen jelentős változások mentek végbe a társadalom szinte minden területén, mely folyamatok következtében többszörösére nőtt a bűncselekmények száma, s ennek okai felderítésében, a problémák feltérképezésében és a lehetséges megoldások megtalálásában igen fontos tudományterület a bűnözésföldrajz, amelynek a földtudományokra jellemző térszemlélete és a területi különbségek érzékeltetésére való képessége nagyban hozzájárulhat más bűnügyi tudományok kutatásaihoz is.⁷⁸

⁷⁶ ADLER *i.m.* 268.

⁷⁷ TÓTH Antal, *A modern kriminálgeográfia*, http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/4340/1/91-102_Toht.pdf (2021.06.29.)

⁷⁸ MÁTYÁS Szabolcs, *Bűnözésföldrajz*, Debrecen, Didakt Kiadó, 2020. 3.

A bűnözés térbeli aspektusainak vizsgálatát többször bűnügyi földrajznak, illetve bűncselekmények földrajzának nevezik, mely fogalmak a kriminálgeográfának egy szűkebb értelmezését jelentik, mivel kriminológiai nézőpontból a kriminálgeográfia a kriminológia területe, „geográfia geográfusok nélkül”.⁷⁹

A hazai geográfusok által megfogalmazott definíciók közül kettőt emelek ki:

A bűnözésföldrajz a kriminológia és a társadalomföldrajz között képez interdiszciplináris kapcsolatot, s mint ilyen nem csupán a bűnelkövetések térbeli eloszlását, hanem a bűnözés térbeli szabályait, társadalmi hátterét is vizsgálja, s prognosztizálja a lezajló társadalmi folyamatok ismeretében a bűnözés várható térbeli elmozdulásait.”⁸⁰

Tóth Antal pedig a következőképp határozza meg: „...a kriminálgeográfia a bűnözésnek, mint társadalmi tömegjelenségnek a tér- és időbeli aspektusait vizsgáló alkalmazott szociálgeográfiai ágazata, a kriminológia és a társadalom földrajz között álló inter-szubdiszciplína. A bűnözés térbeli struktúráját, terjedelmét, tendenciáját és dinamikáját, területi intenzitását, társadalmi-gazdasági hátterét, a lezajló társadalmi gazdasági folyamatok ismeretében a várható térbeli elmozdulásait vizsgálja, s hozzájárul területspecifikus bűnmegelőzési stratégiák kidolgozásához.”⁸¹

A szakirodalmak és eddigi kutatások alapján nyilvánvaló kapcsolat mutatható ki a földrajzi hely és a bűncselekmények száma, fajtája, intenzitása stb. között, mely komponensek közötti összefüggések vizsgálatát tekinti egyik fő feladatának a bűnözésföldrajz.⁸²

Választott témám miatt a dolgozatban a kriminálgeográfának büntetőjoggal való kapcsolatát vizsgálom akként, hogy két bűncselekmény, a szexuális erőszak és kényszerítés vonatkozásában a bűnözésföldrajz és a bűnözési térkép segítségével arra keresem a választ, hogy milyen összefüggés van e bűncselekmények elkövetési helye, a sértettek neme, kora, és a társadalomban fennálló előítéletes elképzelések között.

A kriminológia és a társadalomföldrajz között kölcsönös és alárendelt kapcsolati rendszer áll fenn, a bűnözés területi különbségeinek vizsgálta azért szükséges, mert a bűnözésről, annak nagyságáról és gyakoriságáról alkotott kép túlzottan általános, az adatok önmagukban nem jelentenek sokat, mert csupán más adatokkal összehasonlítva

⁷⁹ TÓTH Antal, *A modern.... i.m.* 92.

⁸⁰ MÁTYÁS Szabolcs, *Bűnözésföldrajz i.m.* 6.

⁸¹ TÓTH Antal, *A bűnözés térbeli aspektusainak szociálgeográfiai vizsgálata Hajdú-Bihar megyében*, Debrecen, Debreceni Egyetem Földtudományi Doktori Iskola, 2007. 10-11.

⁸² MÁTYÁS Szabolcs, *Bűnözésföldrajz i.m.* 16.

mutatják meg a bűnözés volumenét, a társadalomra veszélyes cselekmények súlyát és a változás irányát.⁸³

Magyarországon 1889-ben volt az első kriminálgeográfiai jellegű vizsgálat, mely Földes Béla nevéhez köthető, a két világháború közötti időszakból pedig jogászoknak és statisztikusoknak a kriminalitás területi jellemzőit is vizsgáló munkáit érdemes megemlíteni, viszont igazán csak az 1960-as évek elejétől, s különösen az 1980-as évektől a bűnözés növekedésével párhuzamosan született egyre több, a bűnözés területiségét vizsgáló, elsősorban kriminológusok által készített munka.⁸⁴ Manapság több szinten is lehet kutatásokat végezni, így nemzeti/nemzetközi, régiós, megyei, járási vagy akár települési és településen belüli szinteken is. Kisebb települések esetén általában csak kevésbé jelentős területi eltérés fedezhető fel az egyes településrészek kriminalitása között, nagyobb városok esetében viszont az egymástól élesen elkülönülő területeken eltérő értékrend és társadalmi státuszú emberek laknak, akik között jelentős kriminalitási különbségek figyelhetők meg.⁸⁵ Éppen ezért az általam választott szint a települési; Budapest egyes kerületeit vizsgáltam négy különböző év decemberében.

A tudományterület elhelyezése és fogalmának meghatározása után a bűnözési térkép fogalmát is tisztázni szükséges.

A bűnözési térkép olyan tematikus térkép, amelyen a bűnözés valamely jellemzőjének földrajzi elhelyezkedése ábrázolható, és e térképeket szemlélve észrevehetünk olyan kapcsolatokat, összefüggéseket a bűnözés és a kriminológiai tényezők között, melyek egyébként elkerülnék a figyelmünket.⁸⁶ A bűnözési térkép készítésével (térképi ábrázolás), a térkép nyújtotta összefüggések felismerésével, azok értékelésével és elemzésével, illetve felhasználásával kapcsolatos tevékenységet pedig bűnözési térképezésnek nevezzük.⁸⁷ A térinformatikai bűnözési térképezéssel a bűncselekmények helyszínének, időpontjának, típusának, elkövetési módjának, a bűnelkövetők, illetve sértettek lakóhelyének, a potenciális célpontok térbeli eloszlásának ábrázolása és elemzése mellett lehetőség van például a járőrök által ellenőrzött területek, a távolság (pl. a gyanúsított eljuthatott-e a bűntett helyszínére egy bizonyos időn belül

⁸³ ERDEI Gábor, *A bűnözésföldrajz helye a földrajztudományban*, Hadtudományi Szemle, 2013/4. sz. 82.

⁸⁴ TÓTH Antal, *A modern.... i.m.* 92-93.

⁸⁵ MÁTYÁS Szabolcs, *Bűnözésföldrajz i.m.* 36-37.

⁸⁶ TÓTH Antal, *A modern.... i.m.* 93.

⁸⁷ BODA József, *Rendészettudományi Szaklexikon*, Budapest, Dialog Campus Kiadó, 2019.

onnan, ahol legutoljára látták) szemléltetésére vagy bírósági tárgyalásokon szemléltető eszközként is felhasználható.⁸⁸

A bűnügyi nyilvántartás a bűnözésföldrajz fontos meghatározó eszköze, a bűnügyi adatok rendszere célirányos adatgyűjtéssel tölthető fel, amely a bűnmegelőzést és felderítést segíti elő.⁸⁹ A bűnözési térképeknek is több típusa van, beszélhetünk többek között ponttérképről, folttérképről vagy felületi térképről is, és a térképen ábrázolt időtartam alapján létezik napi, heti, havi vagy éves térkép is.⁹⁰ A kutatásról készített tanulmányban általában az összes bűncselekmény és a szexuális erőszak és kényszerítés bűncselekmények közterületen történő elkövetését és változását vizsgáltam négy kiválasztott év decemberében és ábrázoltam folttérképeken. A folttérképen az ábrázolni kívánt információ folttal történik, ahol a foltok homogének, közel azonos értékű helyeket jelölnek és az ábrázolni kívánt terület nagyobb méretű, mint a ponttérkép esetében.⁹¹

A vizsgált időszak tehát a 2013-mas, 2016-os, 2018-as és 2020-as év decembere és az ezek közötti változások voltak, illetve az akkori tanulmányhoz képest a disszertáció elkészültéig frissítettem a statisztikákat a 2025-ös évig bezárólag, azonban ezeket már folttérképeken nem ábrázoltam, csak a főbb pontokat és az ezekből levont következtetéseket vázolom fel. A négy vizsgált év decemberi adatainak kiválasztása nem kapcsolódott előzetesen meghatározott szempontokhoz, azok véletlenszerűen kerültek kiválasztásra. A vizsgálat így nem irányult a decemberi időszak sajátosságainak vagy szezonális hatásoknak a feltárására. Mivel ugyanakkor a bűnözésben szezonális ingadozás is megfigyelhető, a decemberi adatokból az éves bűnügyi tendenciákra csak megfelelő körültekintéssel lehet következtetni.

II.4.2. Nők elleni erőszak az utcákon

A közterületen történő elkövetés úgy él az emberek fejében, mint a szexuális erőszak általános elkövetési helye, ezért fő szempontom ennek vizsgálata volt a szexuális erőszak és a szexuális kényszerítés vonatkozásában.

Az adatokból kikövetkeztethető, hogy bármely évet is nézzük a négy folttérképen ábrázolt évből, nem csak az összes bűncselekmény tekintetében számít egy szűkebb

⁸⁸ TÓTH Antal, *A modern.... i.m.* 95-96.

⁸⁹ ERDEI *i.m.* 82.

⁹⁰ MÁTYÁS Szabolcs, *Bűnözésföldrajz i.m.* 60-65.

⁹¹ MÁTYÁS Szabolcs, *A bűnelemzés kartográfiai lehetőségei – avagy a bűnözési térképek alkalmazása a mindennapi rendőri munka során*, Magyar Közigazgatás, 2017/2. sz. 167.

körnek a közterületi elkövetés, de igaz ez a szexuális erőszakra és kényszerítésre is. Egyik térkép esetében sem lett tört szám az eredmény, ami fordított arányt jelentett volna, tehát hogy a közterületi elkövetés fordult elő többször. A szexuális erőszak vagy kényszerítés közterületen való elkövetése éppen ezért is jellemezhető mítoszként, tévhitként, mivel ez az emberek, a társadalom fejében élő olyan kép, melyek előítéletekből és sztereotípiákból építkeznek, és az áldozatra helyezik a felelősséget. A sztereotípiák elfogadása azt a hamis biztonságérzetet kelti, hogy e bűncselekmények nem történhetnek meg bárkivel, bárhol, és hogy ezek mindenképpen megelőzhetőek, mely felelősség a (potenciális) áldozatot terheli.⁹² Ez ebben a relációban, mint tévhit, például azt jelenti, hogy közterületen vigyázni kell, hiszen ezek a bűncselekmények ott fordulnak elő.

A térképek alapján ezen bűncselekmények közterületen történt elkövetése általában nem sok kerületben fordult elő.

A közterületi elkövetés, mint általában feltételezett jellemző elkövetési helye e bűncselekményeknek szükségképpen magában hordozza azt a plusz feltételezést, hogy a sértettől idegen, ismeretlen személy (férfi) követi azt el. Az idegen általi elkövetés a nemi erőszak mítoszok egyik megjelenési formája, így megvizsgáltam azt is, e hiedelemnek, elképzelésnek van-e bármilyen alapja a statisztikákban.

Már egy 2011-es felmérés is azt állapította meg, hogy az ismertté vált bűncselekményeket elsősorban a sértetthez közel álló személy, például rokon vagy felügyelő követte el.⁹³

A BSR adatai alapján (kitérve a foltterképen nem ábrázolt évekre is) ezzel összefüggésben pedig a következőket lehet megállapítani:⁹⁴

A sértetté válások számát a rendszer a regisztrált sértettek közül számolja, aki a regisztrált bűncselekmény sértettjeként rögzített, a rögzítése időpontjára, az adott ügyben egyszer elszámolt személy. Regisztrált sértett az a kriminalisztikai jellemzők (ENyÜBS'18 kitöltési szabályzat 5. és 6. számú melléklete) alapján ismert/ismeretlen, természetes/nem természetes személyként rögzítésre került sértett, akinek a sérelmére elkövetett legalább egy cselekmény regisztrált bűncselekmény, és egy eljárásban egy sértett a sérelmére elkövetett regisztrált bűncselekmények számától függetlenül csak egyszer kerül elszámolásra.

⁹² SZABÓ – VIRÁG *i.m.* 210.

⁹³ KOVÁCS Gyula, *Az erőszakos közösülés a számok tükrében*, Magyar Bűnüldöző 2. évf. 2011/3-4. 46-47.

⁹⁴ BSR adatbázisában a *Sértetté válások száma az elkövetés helye szerint* c. Excel táblázat alapján, mely 2018. második félévétől 2025. közepéig tartalmaz adatokat.

Regisztrált bűncselekmény pedig a nyomozó hatóság, illetve az ügyészség meghatározott büntetőeljárási döntését követően rögzített, és a rögzítés időpontjára elszámolt cselekmény. Regisztrált a bűncselekmény akkor, ha a bűncselekménynek nem volt megállapítható az elkövetője, és az a korábbi büntetőeljárási döntés szerint korábban nem került regisztrálásra, de a büntetőeljárási döntés szerint regisztrált; vagy a bűncselekménynek legalább egy elkövetője van, akik közül egyik elkövető részéről sem minősül a cselekmény a korábbi büntetőeljárási döntés szerint regisztráltnak, de legalább az egyik elkövetőre rögzített büntetőeljárási döntés szerint regisztrált. Minden más esetben a bűncselekmény nem regisztrált.

A statisztika kor szempontjából különbséget tesz gyermekkorú (0-13 év), fiataikorú (14-17 év), fiatal felnőtt (18-24 év), felnőtt (25-59 év) és időskorú (60+) sértettek között, így e megkülönböztetések mentén emelem én is ki a lényegesebb adatokat az elmúlt évekből.

2018 második félévében összesen országosan 157 szexuális erőszakot követtek el (ennek harmadát Budapesten), 93 esetet 0-13 éves korú gyermek sérelmére (ebből 36-ot Budapesten), 31 esetben pedig a sértett 25-59 év közötti volt. A 157-ből 107 esetben volt nő az áldozat. Ezen arányok szexuális kényszerítés bűncselekmény esetében is hasonlóak 2018-ban, azzal a megjegyzéssel, hogy a 44 esetből 39-nél nő volt az áldozat.

2019-ben 241 szexuális erőszakot regisztráltak (Budapesten 40-et). 120-at 0-13 éves gyermekkorú sérelmére követtek el (ebből Budapesten 17-et), 60-at 25-59 éves felnőtt sérelmére (ebből Budapesten 14-et). A 241-ből 190 esetben volt nő az áldozat. Szexuális kényszerítés esetében a sértettek kora alapján kiugró különbségek ebben az évben nem mutathatók ki, viszont az országos 56 regisztrált esetből 46 volt a nő.

2020-ban a 329 regisztrált szexuális erőszakból (melyből 57-et Budapesten követtek el) 194-et 0-13 éves gyermekkorú sértett sérelmére (ebből Budapesten 33-mat), 71-et pedig 25-59 éves felnőtt sérelmére (Budapesten 15-öt) követtek el. A 329 esetből 267 esetben volt nő az áldozat. Szexuális kényszerítés esetében az összes eset (98) egyharmadát gyermekkorú sértett sérelmére követték el, másik harmadát 14-17 év közötti fiataikorú sérelmére. 98-ból 79 esetben volt nő az áldozat.

2021-ben 310 szexuális erőszakot regisztráltak, ebből 247 esetben nő volt az áldozat. 178-at 0-13 éves sértett sérelmére követtek el, itt 127 esetben volt az áldozat lánygyermek. 26 esetben a sértett fiataikorú volt, 27 esetben fiatal felnőtt, míg 68 esetben felnőttkorú. Területileg fiatal felnőtt és felnőtt nő sérelmére Budapesten követték el a legtöbbet, 19-et, a többi megyében 0-11 között.

2022-ben a 387 regisztrált szexuális erőszakból 66-ot Budapesten követtek el. 228-at 0-13 éves gyermekkorú sértett sérelmére (lánygyermekkel szemben 154-et), fiatal felnőtt sérelmére 43-mat, 67-et pedig 25-59 éves felnőtt sérelmére követtek el. A 387 esetből 306 esetben volt nő az áldozat, ebből fiatal felnőtt 42, felnőtt 65 esetben. Területileg fiatal felnőtt és felnőtt nő sérelmére Budapesten követték el a legtöbbet, összesen 29-et, a többi megyében 0-11 között.

2023-ban a 369 regisztrált szexuális erőszakból 187-et 0-13 éves gyermekkorú sértett sérelmére (ebből Budapesten 23-mat, Pest Vármegyében 34-et), fiatal felnőtt (18-24 év) sérelmére 49-et, ebből 18-at Budapesten, 78-at pedig 25-59 éves felnőtt sérelmére (Budapesten 25-öt) követtek el. A 369 esetből 301 esetben volt nő az áldozat, 135 esetben gyermekkorú, ebből fiatal felnőtt 45, felnőtt 54 esetben. Budapesten felnőtt nő sérelmére összesen 39-et követtek el, a többi vármegyében 1-9 között.

2024-ban a 309 regisztrált szexuális erőszakból 177-et 0-13 éves gyermekkorú sértett sérelmére, fiatal felnőtt sérelmére 37-et, ebből 11-et Budapesten, felnőtt sérelmére 70-et, ebből Budapesten 17-et követtek el. A felnőtt áldozatok esetében 99 esetben volt nő.

A 2025-ös évben (a statisztika júniusi állása alapján) 114 bűncselekményt regisztráltak eddig, ebből a 18-59 év közötti női sértettek száma 25, melyek összesen 11 vármegyében történtek.

Az előbbi adatok alapján több megállapítást is lehet tenni. Egyrészt a sértettek neme alapján a nők sérelmére való elkövetés a jellemzőbb mindkét bűncselekmény esetében, ha a pedig a korcsoportokat nézzük, kiugróan magasak az esetszámok a 0-13 éves gyermekkorúaknál, ezt az alábbi táblázat szemlélteti.

Másrészt a gyermekkorú sértettek nyilvánvalóan szülői vagy egyéb felügyelet alatt álltak, így a sértett számára idegen személynek nem is volt lehetősége a bűncselekményt elkövetni. A foltterképeken ábrázolt adatok és a statisztikák alapján a szexuális erőszak bűncselekményeknek nem csak a közterületen történő elkövetésére, mint jellemző elkövetési helyükre vonatkozó sztereotip tévhit cáfolható meg, hanem az is, hogy azok egy idegen általi váratlan támadásként valósulnak meg.

II.5. Részösszegzés

A fejezetben vizsgált társadalmi diskurzusok és a Me Too mozgalomhoz kapcsolódó narratívák alapján megállapítható, hogy a nemi erőszakkal összefüggő ún. nemi erőszak

mítoszok nem rendelkeznek valóságallappal, ugyanakkor a társadalmi gondolkodásban továbbra is kimutathatóan jelen vannak, és hozzájárulnak az áldozathibáztatás különböző formáinak fennmaradásához.

A Me Too mozgalom jelentősége abban ragadható meg, hogy a hangsúlyt az áldozat viselkedéséről az elkövető felelősségére helyezte át, ezáltal hozzájárulva a társadalmi narratívák fokozatos átalakulásához és a felelősségi viszonyok újra értelmezéséhez.

III. Az áldozati státusszal összefüggő nemzetközi elvárások

A bevezetőben ismertetett fogalommeghatározáson túlmenően szükséges elhatárolni a passzív alany, a sértett és az áldozat fogalmait, illetve az áldozat fogalmának nemzetközi dimenzióit ismertetni. A szexuális erőszak bűncselekményének áldozata egyben sértettje és passzív alanya is e bűncselekménynek, melyek közül az áldozati minőség biztosítja a legszélesebb körű jogokat, és a rá vonatkozó szabályozásnak a nemzetközi kötelezettségvállalásnak megfelelő módon kell megvalósulnia.

A viktimológia kialakulásában Benjamin Mendelsohn és Hans von Hentig munkássága egyaránt meghatározó volt. A szakirodalom Mendelsohnt széles körben a viktimológia atyjának, illetve a tudományterület egyik megalapozójának tekinti, míg Hans von Hentig a viktimológia egyik korai úttörőjeként vált ismertté. Az áldozatok és a bűncselekmények áldozatközpontú vizsgálata a 20. század első felében kezdett önálló tudományos irányzattá formálódni, amelyhez Hans von Hentig munkássága jelentősen hozzájárult. 1948-ban megjelent könyve *A bűnöző és áldozata* címet kapta, melyben a sértetteket különböző testi, pszichológiai és társadalmi jellemzőik alapján tipizálta, mellyel nem csak a viktimizáció kockázatának vizsgálatához járult hozzá.⁹⁵

A viktimológia a bűncselekmény sértettjével, a sértett és az elkövető közötti kapcsolattal, az áldozatok tudományos igényű csoportosításával foglalkozik, mely magába foglalja a sértett jogi helyzetét, a sértetté válás megelőzését és a sértett segítségét is.⁹⁶ A viktimológia kutatási területei közé tartozik a bűncselekmények áldozatszempontrú jellemzése, az áldozat viselkedése a bűncselekmény előtt, alatt és után, az áldozat közreműködése a büntetőeljárásban, az áldozat jogi helyzete vagy például az áldozattá válás tekintetében veszélyeztetettek köre.⁹⁷

III.1. A passzív alany és a sértett elhatárolása

A szexuális erőszak bűncselekménynek eljárásjogi értelemben vett sértettje egyben az anyagi jogban meghatározott passzív alanya is e bűncselekménynek, mégis sokszor szokás a bűncselekmény áldozataként hivatkozni rá, mely fogalmak viszont jogi értelemben nem azonosak, hiszen nem is alkalmazhatóak minden egyes bűncselekményre vagy eljárásban részt vevő személyre. A 2017-ben kirobbant online Me Too mozgalom

⁹⁵ ADLER i.m. 264.

⁹⁶ SCHWEIGHARDT Zsanett, *Áldozatvédelem, áldozatsegítés és a büntető felelősségre vonás*, De iurisprudentia et iure publico – Jog- és politikatudományi folyóirat, 2009/2. 1.

⁹⁷ GÖRGÉNYI Ilona, *A viktimológia alapkérdései*, Budapest, Osiris Kiadó, 2001. 37.

is jó példát szolgáltatott arra, hogy az emberek áldozatként hivatkoznak magukra, illetve másokra, hiszen az elkövető és e bűncselekmény *áldozatává* váltak.

A büntetőjogban és az eljárásban eleinte a terhelt jogai kerültek előtérbe, a sértett sokáig jogosultságait tekintve mellőzött szereplő volt, csak kötelezettségek terhelték és szerepe kimerült hasznos tanúként történő fellépésében, ami viszont az elmúlt évtizedekben megváltozott, mivel a sértetti/áldozati jogok kaptak nagyobb hangsúlyt.⁹⁸

A bűncselekmények elkövetési tárgya személy vagy dolog, akire vagy amire a bűncselekmény elkövetési magatartása irányul, ahol a személy más, élő személy lehet, akit *passzív alany*nak nevez a büntetőjog. A szexuális erőszak, a nemi erkölcs elleni bűncselekmények elkövetési tárgya a törvényi tényállásban megjelölt személy, akit passzív alanynak nevez a büntetőjog, aki nélkül a bűncselekmény nem jöhet létre. Ha a bűncselekménynek van passzív alanya, akkor van sértettje is, akik az esetek többségében, s jelen esetben is, egybeesnek.⁹⁹

A *sértett* már büntetőeljárásjogi fogalom és számos egyéb jogi vonzata van.

Az Európai Unió jogforrásai között beszélhetünk elsődleges és másodlagos jogforrásokról. Elsődleges az Európai Unióról szóló szerződés (EUSZ) és az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ), illetve az Alapjogi Charta és az általános elvek, másodlagosak a rendeletek, ajánlások, irányelvek, határozatok, vélemények.

A sértett jogállásának erősítése iránti igény a szakirodalomban a '90-es évektől erősödött fel, az Európai Unió pedig az ezredforduló előtt ismerte el, hogy a sértettel kapcsolatban is lehetnek olyan kérdések, amelyek európai uniós hatáskörbe tartozhatnak, mely következtében 2001. március 15-én az Európai Unió Tanácsa elfogadta a büntetőeljárásban a sértett jogállásáról szóló 2001/220/IB Kerethatározatot, mely az első kemény jogi eszköz volt, ami az Európai Unión belül a sértettek helyzetével foglalkozott.¹⁰⁰

A Kerethatározat¹⁰¹ alapján sértett az a természetes személy, aki olyan károsodást szenvedett, ideértve testi vagy szellemi épségének sérelmét, érzelmi szenvedését vagy gazdasági veszteségét is, amelynek közvetlen oka olyan cselekmény vagy mulasztás, amely valamely tagállam büntetőjogi szabályainak megsértésével valósult meg. Ami ezen

⁹⁸ RÓTH Erika, *A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében*, Miskolci Jogi szemle, 2001/6. 165.

⁹⁹ MÉSZÁROS Ádám, *A bűncselekmény fogalmának alapkérdései*. Budapest, Országos Kriminológiai Intézet, 2020. 212.

¹⁰⁰ RÓTH *i.m.* 155-156.

¹⁰¹ A Kerethatározatot azóta felváltotta a 2012/29/EU irányelv, de áldozati jogok szempontjából említésre méltó mérföldkőnek tekintendő.

definícióval kapcsolatban problémás, hogy egyes tagállamokban hiányzik a sértett törvényi definíciója, illetve, hogy az eredeti angol forrásokban lévő *victim* szónak kérdéses a megfelelő magyar fordítása (és ezzel értelme), hogy az sértett vagy áldozat, mivel a Kerethatározat is tartalmaz olyan jogosultságokat, amelyek csak a sértettet illetik meg és olyanokat is, amelyek az áldozatok tágabb körét.¹⁰²

A Preambulum (3) pontja kimondja, hogy meg kell határozni a bűncselekmények sértettjeinek védelmére vonatkozó minimális követelményeket, melyeket az egyes cikkekben részletez. A Kerethatározat a 17. és 18. cikkekben tartalmazza azt, hogy minden tagállam hatályba kell léptesse azokat a törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy e rendelkezéseknek a megadott határidőn belül megfeleljenek, majd ezeket kötelesek továbbítani a Tanács Főtitkárságának és az Európai Bizottságnak, hogy azt végül a Tanács értékelje.

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény, a régi Be. még nem ezen európai jogi tendenciák eredményét tükrözi, főleg, hogy Magyarország csak 2004 óta tagja az EU-nak. Az 1998. évi büntetőeljárás törvény indokolása alapján viszont a sértett törvényi támogatása már olyan kiemelt cél, mellyel azt kívánja a törvény elősegíteni, hogy a sértett a sérelmeit előadhassa, azokat feldolgozhassa és jóvátételi igényeinek érvényt szerezhessen.¹⁰³

A Be. 50. §-a alapján a sértett az a természetes vagy nem természetes személy, akinek vagy amelynek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette. A büntetőeljárás jog által biztosított jogosultságok nem fedik le az összes lehetőséget, amivel ezen bűncselekmények sértettje élhet, mivel az áldozatként való hivatkozás nem csak köznap értelemben értendő.

III.2. Ki az áldozat?

III.2.1. Az áldozat a nemzetközi jogban

Az ENSZ Közgyűlése a bűncselekmények és a hatalommal való visszaélés áldozatainak nyújtandó igazságtétel alapvető elveiről szóló 1985-ös nyilatkozatában az *áldozat* elnevezés azokat a személyeket jelenti, akik egyénileg vagy közösen sérelmet szenvedtek, beleértve a testi vagy szellemi sérülést, érzelmi szenvedést, gazdasági veszteséget vagy

¹⁰² RÓTH: *i.m.* 160.

¹⁰³ BELOVICS Ervin – TÓTH Mihály, *Büntető eljárásjog – Negyedik, aktualizált kiadás*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019, 107.

alapvető jogaik lényeges csorbitását olyan cselekmények vagy mulasztások által, amelyek sértik a tagállamokban érvényes büntetőtörvényeket, beleértve a hatalommal való bűnös visszaélést tilalmazó törvényeket.

Az áldozat fogalma itt magába foglalja, ahol helyénvaló a közvetlen áldozat közeli családját és eltartottait, valamint az olyan személyeket, akik a veszélyben lévő áldozat megsegítését, illetve az áldozattá válás elhárítását célzó beavatkozás során szenvedtek sérelmet.

Az áldozat fogalma e Nyilatkozat szerint független attól, hogy az elkövetőt azonosították-e, illetve, hogy büntetőeljárás indult-e vagy elítélés történt-e, továbbá attól is, hogy az elkövető és az áldozat között fennáll-e családi kapcsolat. Az áldozat fogalma adott esetben kiterjed a közvetlen hozzátartozókra, eltartottakra, valamint azokra is, akik az áldozat védelme vagy a bűncselekmény megelőzése érdekében történő beavatkozás során szenvedtek sérelmet.¹⁰⁴

A rendelkezések minden személyre egyenlően alkalmazandók, bármilyen megkülönböztetés – így például nem, kor, származás, vallás vagy társadalmi helyzet – nélkül.

Az Európa Tanács 2011-ben fogadta el a nők elleni erőszak és a családon belüli erőszak megelőzését és felszámolását célzó Isztambuli Egyezményt¹⁰⁵, mely a 3. cikkben úgy határozza meg az áldozat (victim) fogalmát, hogy áldozat minden természetes személy, aki ugyanezen cikk a) és b) pontjaiban foglalt magatartások tárgya. Az a) pont alapján „nők elleni erőszak” (violence against women) alatt értendő a nemi alapú erőszak mindazon cselekményei, amelyek fizikai, szexuális, pszichológiai vagy gazdasági sérelmet vagy szenvedést okoznak vagy okozhatnak a nőknek, ideértve az ilyen cselekményekkel való fenyegetést, a kényszert vagy a szabadságtól való önkényes megfosztást, akár a közéletben vagy a magánéletben fordul elő.

Az Isztambuli Egyezmény a nőkkel szembeni erőszakot a nemek között fennálló történelmi és társadalmi egyenlőtlenségekkel összefüggő jelenségként értelmezi, amely a nők férfiakkal képest alárendelt helyzetét erősítheti. Ennek megfelelően a megelőzés során kiemelt jelentőséget tulajdonít a nemi sztereotípiák, előítéletek és a nők alsóbbrendűségén alapuló társadalmi minták felszámolásának. A 12. cikk alapján az áldozatok emberi jogait és biztonságát kell középpontba helyezni, és nem fogadható el,

¹⁰⁴ DOMOKOS Andrea, *Európai normák a magyar áldozatvédelemben*, Magyar Jog, 2023/3., 149.

¹⁰⁵ Az Isztambuli Egyezmény szövege itt olvasható:
<https://rm.coe.int/168008482e> (2024.05.10.)

hogyan a kultúra, a hagyomány, a vallás vagy az úgynevezett „becsület” a nőkkel szembeni erőszak igazolására szolgáljon. Ezzel összefüggésben az áldozat „felróható” közrehatásának értékelése és az ebből fakadó áldozathibáztatás is ellentétes az áldozatközpontú megközelítéssel.

Az Isztambuli Egyezmény számos további cikke, például a 27-28. cikk is, a tanulmányomban bemutatott számos további problémára próbál megoldást nyújtani, mint a bűncselekmény bejelentése más által (tanú, szakember), felismerve, hogy a sértettre háruló felelősség, hogy maga jelentse fel az elkövetőt, sokszor, például félelemből, megghiúsul.

Az Isztambuli Egyezmény 36–40. cikkei a szexuális erőszak és más, nemi alapú erőszakos cselekmények szabályozására is iránymutatást adnak. A szexuális erőszak központi elemévé a beleegyezés hiányát teszi, míg a szexuális zaklatást a nem kívánt, szexuális természetű szóbeli, nem szóbeli vagy fizikai magatartásokhoz kapcsolja, amelyek sértik az áldozat méltóságát. A zaklatás esetében ugyanakkor az Egyezmény nem kizárólag büntetőjogi szankcióban gondolkodik, ezért e rendelkezés a magyar büntetőjogi szabályozás szempontjából nem feltétlenül eredményezne változást.

Az Isztambuli Egyezmény, az előbbi cikkekkel szemléltetve, pontosan azokat az intézkedéseket helyezi előtérbe, melyek a történelem során kialakult, s ma is releváns jogi és társadalmi problémákat próbálnák orvosolni, mint a nemek közötti egyenlőtlenség, a női alárendelt szerep, a látencia, a magánindítvány, az áldozathibáztatás és egyes cselekmények minősítésének kérdései.

A korábban hivatkozott 1979-es CEDAW Egyezmény az első jelentős lépése ennek, mely megalkotásának hátterében a nőkkel szembeni megkülönböztetés megszüntetésével foglalkozó nemzetközi CEDAW Bizottság állt. Az Emberi Jogok Főbiztosa Hivatalának honlapján bővebb információt lehet kapni a CEDAW Bizottságról, annak tevékenységéről és az egyezményről is.¹⁰⁶ A CEDAW Bizottság az egyezmény végrehajtását ellenőrzi, és az államok számára ajánlásokat fogalmaz meg.

E törekvésekhez kapcsolódik az ENSZ 2010-ben létrehozott UN Women szervezete is, amely a nemek közötti egyenlőség és a nők jogainak előmozdítását, valamint az ezek érvényesítéséhez szükséges jogi és intézményi megoldások támogatását szolgálja.¹⁰⁷ Az ENSZ Nők célja, hogy felgyorsítsa a nők és lányok igényeinek a teljesítését az egész világon. Támogatja az ENSZ tagállamait azzal, hogy nemzetközi

¹⁰⁶ CEDAW Egyezmény, ENSZ Emberi Jogi Főbiztos Hivatala, www.ohchr.org

¹⁰⁷ UN Women, www.unwomen.org

mércéket, követelményeket állapít meg a nemek közötti egyenlőség elérésére, továbbá együttműködik a kormányokkal és a civil társadalommal olyan törvények, politikák, programok és szolgáltatások kidolgozásában, amelyek szükségesek annak biztosításához, hogy e követelményeket hatékonyan megvalósítsák és végrehajtsák, és valóban hasznosak legyenek a nők számára világszerte.

Az ENSZ Nők aktívan jelen van a szociális médiában, például Facebookon is¹⁰⁸, ahol az előbb említett célkitűzések mellett folyamatosan próbálja felhívni a társadalom figyelmét olyan problémás területekre, amiket a Me Too mozgalom is megvilágított. Többek között ide tartozik a nemi erőszak kultúrája, a prostituáltak, mint a nemi erőszak sértettjeinek kiszolgáltatottabb helyzetű rétege, vagy a nemi erőszak azon formája, melyet leszbikus sértettek ellen követnek el azzal a céllal, hogy „megtérítsék” őket.

Egy harmadik említésre méltó nemzetközi szervezet a Nemzetközi Nőtanács¹⁰⁹, mely egy 1888-ban alakult non-profit szervezet, amely a nemek közötti egyenlőség előre mozdtítása érdekében az ENSZ nők helyzetével foglalkozó Bizottságának ülésén rendszeresen részt vesz. A Nőtanács jelen volt az Egyesült Nemzetek Szervezetének megalakulásakor, hogy biztosítsa, hogy az Alapokmány magában foglalja a nők egyenlő jogait, és hogy létrehozzák a nők helyzetével foglalkozó Bizottságot. A szervezet honlapján látható, milyen széles a tevékenységi köre, például tréningeken keresztül segíti a nőket, hogy felismerjék a diszkriminációt és képesek legyenek a megfelelő lépéseket megtenni ellene, vagy hogy vezetői készségekre tegyenek szert, illetve szemináriumokkal, tréningekkel segíti a tagállamok által kötelezően benyújtandó CEDAW jelentések megfelelőségét is.

¹⁰⁸ ENSZ Nők, www.facebook.com/unwomen

¹⁰⁹ International Council of Women, www.icw-cif.com

III.2.2. Az áldozat az Európai Unió jogában

Az Európai Unió az 1980-as évektől kezdve fordult fokozottan az áldozatok érdekei és jogai felé. Ennek egyik meghatározó lépése az erőszakos bűncselekmények áldozatainak kártalanításáról szóló európai egyezmény volt. Az egységes áldozatfogalom azonban csak később, a 2001-es kerethatározatban jelent meg. E szerint áldozatnak minősül az a természetes személy, aki valamely tagállam büntetőjogába ütköző cselekmény – akár tevékenység, akár mulasztás – közvetlen következményeként testi vagy lelki sérülést, érzelmi szenvedést vagy anyagi kárt szenved el.¹¹⁰

Az Európai Unió jogforrásait tekintve áldozatnak tekinthető az Európai Parlament és a Tanács a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló 2012/29/EU irányelve¹¹¹ alapján az olyan természetes személy, aki közvetlenül bűncselekmény következtében sérelmet szenvedett, ideértve a fizikai, szellemi vagy érzelmi sérülést, vagy gazdasági hátrányt. E mellett áldozatnak tekinti még a 2012/29/EU irányelv a közvetlenül bűncselekmény következtében életét veszített személy családtagjait is, akik e személy elhalálása folytán sérelmet szenvedtek (közvetett áldozat).

A 2012/29/EU irányelv szabályozási minimumokat állapít meg, és a tagállamok kiterjeszthetik az irányelvben meghatározott jogokat annak érdekében, hogy magasabb szintű védelmet nyújtsanak. E minimumok kiterjednek többek között a tájékoztatásra, áldozatsegítő szolgáltatásokra és a gyakorlati szakemberek képzésére is.

A (17) pont külön kiemeli, hogy nemi alapú erőszaknak a személy ellen nemi, nemi identitása vagy annak kifejezése miatt irányuló erőszak, vagy az olyan erőszak minősül, amely aránytalanul nagy számban egy adott nemhez tartozó személyek ellen irányul, aminek következménye az áldozat által elszenvedett fizikai, szexuális, érzelmi vagy pszichológiai károsodás vagy gazdasági hátrány lehet. A nemi alapú erőszak női áldozatai és gyermekeik gyakran különleges támogatást és védelmet igényelnek, az ilyen erőszakkal kapcsolatos másodlagos és ismételt áldozattá válás, megfélemlítés és megtorlás nagy kockázata miatt, ami megelőzése érdekében a tagállamoknak külön intézkedéseket kell tenniük.

¹¹⁰ DOMOKOS Andrea, *Európai... i.m.* 149.

¹¹¹ A 2012/29/EU irányelv itt olvasható:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=NL>
(2023.04.20.)

A 2024/1385. irányelv alapján pedig „áldozat”: nemtől függetlenül minden olyan személy, aki közvetlenül a nőkkel szembeni erőszak vagy a kapcsolati erőszak által okozott sérelmet szenvedett el, beleértve azokat a gyermekeket, akik amiatt szenvedtek el sérelmet, hogy kapcsolati erőszak tanúi voltak.

A 2024/1385. irányelv a tárgy és hatály rendelkezései körében kiemeli, hogy a 3–7. fejezet a nőkkel szembeni erőszak és a kapcsolati erőszak valamennyi áldozatára alkalmazandó, nemüktől függetlenül, és az ilyen áldozatok közé tartozik a 2. fejezet alapján bűncselekménynek minősülő cselekmények összes áldozata, valamint a nőkkel szembeni erőszak vagy a kapcsolati erőszak bármely más, egyéb európai uniós jogi aktusok vagy nemzeti jog alapján bűncselekménynek minősülő cselekményének valamennyi áldozata.

Éppen ezért ezen 2024/1385. irányelv áldozatfogalma tekinthető a legátfogóbbnak.

III.2.3. Az áldozat a magyar jogban

A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény (továbbiakban: Ást.) áldozatnak tekinti azt, aki a Magyarország területén elkövetett bűncselekmény és a Magyarország területén elkövetett tulajdon elleni szabálysértés természetes személy sértettje, valamint az a természetes személy, aki a Magyarország területén elkövetett bűncselekmény vagy a Magyarország területén elkövetett tulajdon elleni szabálysértés közvetlen következményeként hátrányt, így különösen testi vagy lelki sérülést, érzelmi megrázkódtatást, illetve vagyoni kárt szenvedett el. Az Ást. a Záró Rendelkezések között a 47. §-ban az Európai Unió jogának való megfelelést szedi alpontokba, így hivatkozik a 2004/80/EK és a 2012/29/EU irányelvre is.

2015-ben fogadták el azt a törvényt, amely az uniós áldozatvédelmi irányelvnek való megfelelést szolgálta.¹¹² A jogszabály több kapcsolódó rendelkezést is módosított, és célja egy olyan szabályozási környezet kialakítása volt, amely csökkenti a sértett másodlagos traumatizációját. Lényegében átvette az áldozatjogi irányelv előírásait. Az új 63/A. § többek között kimondja, hogy a sértett és a terhelt találkozását az eljárás minden

¹¹² A bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló, 2012. október 25-i 2012/29/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv átültetése érdekében szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2015. évi CLI. törvény.

szakaszában lehetőség szerint el kell kerülni; a sértett részvételét igénylő eljárási cselekményeket úgy kell megszervezni, hogy azok ne igényeljék a megismétlést; a sértettet közérthető módon kell tájékoztatni; számára pártfogó ügyvédi képviselet biztosítható; továbbá kérésére tájékoztatást kell adni a terhelt szabadon bocsátásáról vagy szökéséről.¹¹³

A Be.-ben foglalt általános és különös, a sértett eljárásjogi jogait tartalmazó intézkedések mellett, áldozati minőségére tekintettel példálózó jelleggel a következő intézkedések is a sértett/áldozat jogainak érvényesülését segítik elő:

Az Ást. 4. §-a alapján az egyik áldozatsegítő szolgáltatás az érdekérvényesítésben való segítségnyújtás, melynek keretében az áldozatsegítő szolgálat az áldozatot a szükségletének megfelelő módon és mértékben hozzásegíti alapvető jogai érvényesítéséhez, az egészségügyi, egészségbiztosítási ellátások és a szociális ellátások, valamint más állami támogatások igénybevételehez, ennek érdekében különösen tájékoztatást, jogi segítségnyújtás, érzelmi és egyéb segítséget nyújt a sérelem rendezéséhez. Ennek célja, hogy az áldozat a bűncselekmény jellegére és személyes szükségleteire tekintettel hozzá jusson azokhoz a szociális, egészségügyi és egyéb támogatásokhoz (mint az ilyen bűncselekmények okozta pszichés trauma miatti terápiás segítség), amelyek mind hozzájárulhatnak a sérelem csökkentéséhez.¹¹⁴

Különösen nagy jelentősége van e bűncselekmény áldozatával összefüggésben a 2024/1385. számú irányelvben is említett másodlagos viktimizáció elkerülésének, melynek lényege, hogy a nemi erkölcs elleni bűncselekmények áldozatai először az elkövető által válnak áldozattá, majd az igazságszolgáltatási rendszer, s különösen a bizonyítási eljárás másodlagosan is viktimizálja őket.¹¹⁵ A bűncselekmények áldozatainak védelme a másodlagos viktimizáció elkerülését is célozza, de a megfélemlítéstől és megtorlástól való megóvásukat is, és azt, hogy megfelelő támogatásban kell részesülniük az eljárás során, ami megvalósulhat jogi, fizikai, szellemi segítségnyújtásban is.¹¹⁶

Az áldozatsegítés hazai rendszerének részeként a rendőrségnél kialakult egy áldozatvédelmi hálózat, melynek részeként áldozatvédelmi referensek önálló

¹¹³ DOMOKOS Andrea, *Európai...i.m.* 152.

¹¹⁴ PIUKOVICS Éva szerk., *Áldozatsegítés a gyakorlatban – Igazságügyi Szolgálatok Jogakadémiája, Igazságügyi Minisztérium*, Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 2018. 100.

¹¹⁵ KRICKOVICS Antal – ANGYAL Miklós, *A nemi erkölcs elleni bűncselekmények hatékony bizonyítása – orvosi és kriminalisztikai szempontok*. ResearchGate, 2013, 148.

¹¹⁶ PIUKOVICS *i.m.* 93.

feladatkörrel működnek a megyei rendőr-főkapitányságokon, és a helyi szerveknél a szerv vezetőjének döntése szerint ki lehet nevezni referenst.¹¹⁷ A referens speciális feladatai közé tartozik többek között a nemi erkölcs elleni bűncselekmények áldozatának kiemelt figyelme, figyelemmel kíséri a sértetti jogok érvényesülését az eljárás során, illetve a rendőri szerv vezetői gondoskodnak arról, hogy az áldozatok meghallgatása a kíméletükkel és jogaik tiszteletben tartásával történjen, a másodlagos viktimizáció elkerülését szem előtt tartva.¹¹⁸

III.3. Tendenciák az Európai Unióban

Az Európai Unió nemi alapú erőszakról szóló felmérése¹¹⁹ a 2020 szeptembere és 2024 márciusa között gyűjtött adatok alapján részletes statisztikákat közölt a nemi alapú erőszakról. Átfogó betekintést nyújt a nők Európai Unió-szerte megélt tapasztalataiba. Az Eurostat, az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége és a Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézete által koordinált felmérésben 114 023, 18-74 év közötti nőt kérdeztek meg.

Ebből az alábbi megállapításokat emelem ki:

Az Európai Unióban minden harmadik nő 15 éves kora óta szembesült nemi alapú erőszakkal. A nők körülbelül 17%-a tapasztalt már erőszakot intim partnerétől. Az Európai Unióban élő nők körülbelül 30%-a tapasztalt már élete során fizikai erőszakot vagy fenyegetést és/vagy szexuális erőszakot. A nők mintegy 13%-a tapasztalt már fizikai erőszakot vagy fenyegetést szexuális erőszak nélkül, és 17%-uk tapasztalt szexuális erőszakot.

A tagállamok közül Finnországban a legmagasabb a nemi alapú erőszak aránya, ahol a válaszadók 57%-a nyilatkozott úgy, hogy tapasztalt már nemi alapú erőszakot, a nők 37%-a pedig megélt szexuális erőszakot. Ezt követi Svédország, ahol 52% tapasztalt már nemi alapú erőszakot, míg 41% számolt be szexuális erőszakról. Magyarország áll a harmadik helyen, itt a válaszadók 49%-a tapasztalt már nemi alapú erőszakot, 17% szexuális erőszakot és 31%-a fizikai erőszakot.

¹¹⁷ 2/2013. (I. 31.) ORFK utasítás a rendőrség áldozatsegítő feladatairól, 5. és 6. pont

¹¹⁸ ORFK utasítás 9. és 15. pont

¹¹⁹ Az Európai Unió nemi alapú erőszakról szóló felmérése <https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/eu-gender-based-violence-survey-key-results> (2025.9.10.)

A felmérést viszont fenntartásokkal kell kezelni olyan értelemben, hogy más-más cselekmények minősülnek nemi erőszaknak az egyes tagállamokban és mások a társadalmi konvenciók is.

III.3.1. Az Európai Bizottság áldozatok jogairól szóló 2020-2025 stratégiája

Az Európai Bizottság 2020. június 24-én elfogadta az áldozatok jogairól szóló első uniós stratégiát (2020-2025)¹²⁰, mely meghatározza az Európai Bizottság ezen időszakban végzett munkájának keretét, s melynek kettős megközelítése van: az áldozatokat megfelelő jogokkal felruházni és együttműködni az áldozatok jogainak megvalósulásáért. A stratégia az európai uniós tagállamokat és a civil társadalmat is fellépésre szólítja fel, és külön figyelmet fordít a nemi alapú erőszak áldozatainak sajátos szükségleteire, hozzátéve, hogy az Európai Unió minden tőle telhetőt megtesz a nemi alapú erőszak megelőzése és leküzdése, valamint az ilyen bűncselekmények áldozatainak támogatása és védelme érdekében.¹²¹

A stratégia öt fő prioritást határoz meg:

1. Hatékony kommunikáció az áldozatokkal és a biztonságos bejelentés feltételeinek biztosítása, beleértve a jogtudatosság növelését és figyelemfelkeltő kampányokat.
2. A kiszolgáltatott áldozatok – például gyermekek, idősek, családon belüli vagy gyűlölet-bűncselekmények áldozatai – fokozott védelme és speciális támogatási szolgáltatások biztosítása.
3. Az áldozatok kártérítéshez való hozzáféréseinek javítása, szükség esetén az uniós szabályozás felülvizsgálatával és kiegészítő intézkedésekkel.
4. Az áldozatjogi szereplők közötti együttműködés erősítése, uniós és nemzeti szintű koordinációs mechanizmusok és stratégiák kialakításával.
5. Az áldozati jogok nemzetközi dimenziójának erősítése, különösen az ENSZ-szel és az Európa Tanáccsal való együttműködés révén, valamint a jó gyakorlatok megosztásával.¹²²

A stratégia¹²³ kiemeli, hogy a nemi alapú erőszak áldozatai gyakran súlyosan érintettek a különböző bűncselekményformák jellege, körülményei és következményei

¹²⁰ Az Európai Bizottság áldozatok jogairól szóló 2020-2025 stratégiája <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0258&from=EN> (2025.10.22.)

¹²¹ EU Strategy on victims' rights (2020-2025) https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-victims-rights/eu-strategy-victims-rights-2020-2025_en (2025.10.22.)

¹²² DOMOKOS Andrea, *Európai... i.m.* 150-151.

¹²³ Az Európai Parlament állásfoglalása

miatt, és hogy az Európai Unió egészére kiterjedő felmérés alapján minden harmadik nő (33 %) tapasztal fizikai és/vagy szexuális erőszakot 15 éves kora után.

III.3.2. Az Európai Parlament állásfoglalása a nemi alapú erőszak kiemelt bűncselekményként való kezeléséről

A stratégia mellett kiemelendő a közelmúltból az Európai Parlament 2021. szeptember 16-i állásfoglalása a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a nemi alapú erőszaknak az EUMSZ 83. cikke (1) bekezdésében felsorolt bűncselekmények új területeként való megállapításáról.¹²⁴

Az EUMSZ 83. cikkének (1) bekezdése alapján az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében elfogadott irányelvekben szabályozási minimumokat állapíthat meg a bűncselekményi tényállások és a büntetési tételek meghatározására vonatkozóan az olyan különösen súlyos bűncselekmények esetében, amelyek jellegüknél vagy hatásuknál fogva a több államra kiterjedő vonatkozásúak, illetve amelyek esetében különösen szükséges, hogy az ellenük folytatott küzdelem közös alapokon nyugodjék.

Az állásfoglalás utal az Isztambuli Egyezményre, mint a nemzetközi normára, ami a nemi alapú erőszak felszámolásának kulcsfontosságú eszköze egy olyan holisztikus és összehangolt megközelítés követése révén, amely az áldozatok jogait helyezi a középpontba, és számos nézőpontból kezeli a kérdéseket. Rámutat arra, hogy az Isztambuli Egyezményt a nemi alapú erőszak felszámolására szolgáló minimumszabályként kell értelmezni, és hogy az Európai Uniónak e tekintetben még ennél is határozottabb és hatékonyabb jogalkotási intézkedéseket kell végrehajtania.

Az Európai Parlament felszólította a tagállamokat, hogy tartsák be az Isztambuli Egyezményt, és a nőkre vonatkozóan írjanak elő a nők elleni erőszak és a párkapcsolati erőszak nemi szempontú értelmezésén alapuló, az áldozat emberi jogaira és biztonságára összpontosító védő és támogató intézkedéseket, elkerülve, hogy az áldozatok a nemi szempontok iránt érzéketlen jogszabályok, közigazgatási vagy jogérvényesítési gyakorlatok következtében és/vagy a kellő tudás és a megfelelő eljárások hiánya miatt az intézményes erőszak áldozatává is váljanak, ami az elkövetők büntetlenségéhez, valamint újbóli áldozattá váláshoz vezethet.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021IP0388&from=EN>
(2025.11.15.)

Az Európai Parlament végül felszólította az Európai Bizottságot, hogy tegyen javaslatot a nemi alapú erőszakról szóló átfogó irányelvre, amely végrehajtja az Isztambuli Egyezmény rendelkezéseit és más nemzetközi normákat.

III.4. Az Európai Parlament és a Tanács a nőkkel szembeni erőszak és a kapcsolati erőszak elleni küzdelemről szóló 2024/1385. számú irányelve

Az Európai Bizottság 2022. március 8-án közzétett egy javaslatot, mely a nők elleni erőszak és a kapcsolati erőszak elleni küzdelemről szóló Európai Parlamenti és Tanácsi irányelvre vonatkozott.¹²⁵

Az irányelv megalkotására vonatkozó javaslat célja az volt, hogy ösztönözze azokat az államokat, amelyek még nem hangolták össze a nemi erőszakról szóló törvényeiket a beleegyezésen alapuló modellel, hogy frissítsék szabályozásukat: a tervezet szerint az erőszakot és a kényszerítést súlyosbító körülménynek, és nem a nemi erőszak definíciójának lényeges elemének kellett volna tekinteni. Pontosabban, a javaslat egy affirmatív modellt (a Me Too mozgalommal összefüggésben már említett „csak az igen jelent igent” modellt) célzott meg, amely kimondja, hogy a szexuális kapcsolat jogellenes, kivéve, ha a beleegyezés kifejezett.¹²⁶

Ahogy az Európai Parlament is fogalmazott az állásfoglalásában, a nők elleni erőszakot és a nemi alapú erőszak egyéb formáit továbbra is túl nagy hallgatás fedi, és hogy ezek múltba nyúló történelmi gyökereit az egyenlőtlen hatalmi viszonyok, a forrásokhoz való egyenlőtlen hozzáférés és ezek egyenlőtlen megosztása képezi, amelyek a férfiak nők feletti uralmát és a nők hátrányos megkülönböztetését okozták, és súlyos hatást gyakoroltak az áldozatokra, családjaikra és egész közösségekre.

A 2024/1385. számú irányelvet rendes jogalkotási eljárás keretében alkotta meg a fent nevezett két intézmény, 2 évvel az Európai Bizottság javaslata után, erre és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleményére is tekintettel, jogalkotási aktus tervezete nemzeti parlamenteknek való megküldését követően. Címzettjei a tagállamok, átültetésének határideje 2027. június 14., és 2024. június 13. napjától hatályos. a 3., 4. és 5. fejezetében előírt, a megelőzésre, az áldozatok védelmére és támogatására vonatkozó

¹²⁵ Az Európai Bizottság javaslata

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022PC0105&from=EN>
(2025.10.15.)

¹²⁶ BRASCHI Sofia, *The new EU Directive on combating violence against women and domestic violence*, Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 137/2, 2025, 430. <https://doi.org/10.1515/zstw-2025-0010> (2026.05.10.)

különös intézkedéseket a 2011/36/EU, a 2011/93/EU és a 2012/29/EU irányelvben meghatározott intézkedések mellett kell alkalmazni.

A 2024/1385. számú irányelv célja, hogy átfogó keretet biztosítson a nőkkel szembeni erőszak és a kapcsolati erőszak elleni hatékony küzdelemhez és azok megelőzéséhez az egész Európai Unióban. Ennek érdekében megerősít és bevezet intézkedéseket a következő területek tekintetében: a vonatkozó bűncselekményi tényállások és büntetések meghatározása, az áldozatok védelme és az igazságszolgáltatáshoz való jog, az áldozatok támogatása, megerősített adatgyűjtés, megelőzés, koordináció és együttműködés.

A 2024/1385. számú irányelv alkalmazásában „illetékes hatóságok” alatt a nemzeti jog alapján az ezen irányelvben előírt valamely feladat ellátására illetékesként kijelölt hatóságot vagy hatóságokat kell érteni. Minden tagállamnak meg kell határoznia, hogy mely hatóságok illetékesek az említett feladatok mindegyikének ellátására. Az Európai Unió működéséről szóló szerződés 288. cikke alapján az irányelv az elérendő célokat illetően minden címzett tagállamra kötelező, azonban a forma és az eszközök megválasztását a nemzeti hatóságokra hagyja.

Minimumszabályokat állapít meg, ezért a tagállamok szabadon elfogadhatnak vagy fenntarthatnak szigorúbb büntetőjogi szabályokat a nőkkel szembeni erőszak területén a bűncselekményi tényállások és büntetések meghatározására vonatkozóan. Az ezen irányelvben az áldozatok jogaival kapcsolatban meghatározott rendelkezések tekintetében a tagállamok szigorúbb előírásokat tartalmazó rendelkezéseket is bevezethetnek vagy fenntarthatnak, többek között olyanokat, amelyek magasabb szintű védelmet és támogatást biztosítanak az áldozatok számára

A 2024/1385. számú irányelv bűncselekménnyé nyilvánítja az erőszak bizonyos olyan formáit, amelyek aránytalanul érintik a nőket, valamint erősíti az áldozatok jogait, melyen belül az áldozatok igazságszolgáltatáshoz való jogának és megfelelő védelemhez való jogainak megerősítése a cél, amik az áldozatok sajátos szükségleteire reagálnak.

Az 1. fejezet tartalmazza az általános rendelkezéseket, az 1. cikk kiemeli, hogy az irányelv minimumszabályokat határoz meg a nőkkel szembeni erőszak vagy a kapcsolati erőszak valamennyi formájának áldozatait megillető jogokra a büntetőeljárást megelőzően, annak folyamán, és azt követően megfelelő ideig és az áldozatok védelmére és támogatására, megelőzésre és korai beavatkozásra. Az áldozat fogalmát pedig a következőképpen határozza meg: biológiai vagy társadalmi nemtől függetlenül minden olyan személy, aki közvetlenül az ezen irányelv hatálya alá tartozó erőszakos

cselekmények által okozott sérelmet szenvedett el, beleértve az ilyen erőszak gyermek tanúit is.

Az irányelv az Isztambuli Egyezményben foglaltakkal szinte azonos tartalommal határozza meg a nőkkel szembeni és a kapcsolati erőszak fogalmát, azonban már nem rendelkezik a „nem” (gender) definíciójáról, tehát ez sok eddigi bíráló számára mindenképpen előremutató lépés az Isztambuli Egyezményhez képest, hiszen a jogalkotó már nem tesz különbséget a társadalmi nem (gender) és a biológiai nem (sex) fogalmak között.¹²⁷

A fogalommeghatározás alapján nőkkel szembeni erőszaknak minősül a nemi alapú erőszak mindazon cselekményei, amelyek nő vagy lány ellen irányulnak amiatt, hogy nő vagy lány, vagy amelyek aránytalanul nagy mértékben érintik a nőket vagy lányokat, amelyek testi, szexuális, lelki vagy gazdasági sérülést vagy szenvedést okoznak vagy okozhatnak, beleértve az ilyen cselekményekkel való fenyegetést, a kényszerítést vagy a szabadságtól való önkényes megfosztást, függetlenül attól, hogy az nyilvánosan vagy a magánéletben történik-e.

Egyes államok erősen elleneztek ezt az irányelvet, vitatva a nemi erőszak ezen definícióját és az abban foglalt nemi szempontokat, mások pedig azt állították, hogy az irányelv túllépné az EU jogi hatásköreit. Az európai jogalkotási környezet továbbra is széttagolt e tekintetben, és eltérések vannak azokban az államokban is, amelyek a beleegyezésen alapuló modellt alkalmazzák, emiatt a nemi erőszakkal kapcsolatos jogszabályok harmonizációja a mai napig nehéznek tűnik. Másodszor, mivel az Európai Bizottság azon célja, hogy az erőszak meghatározott formáit felvegye az eurobűnügyi listára, kudarcot vallott. Az alapfeltevés az volt, hogy a nemi erőszak a nő testének tárgyasításának egyik formája; emellett „különösen súlyos bűncselekmény, amelynek határokon átnyúló dimenziója” is van, mivel a nőket aránytalanul érintve sérti az Európai Unió alapvető értékeit, a nemek közötti egyenlőséget és az emberi méltóságot, és így az egyes államok határain túl is kárt okoz.¹²⁸

Az áldozat fogalma folyamatosan formálódott az évtizedek során, viszont a sértettnél és passzív alanynál mindig is tágabb személyi kört foglalt magába. Alapvetően nem genderspecifikus, de a nemi erőszak tekintetében a nők felülreprezentáltsága

¹²⁷ ÁZSOTH Szilvia, *A kibererőszak, a nők elleni és kapcsolati erőszak elleni küzdelem az új EU irányelv tükrében*, 169. https://www.pecshor.hu/periodika/XXVII/Azsoth_Szilvia.pdf (2026.05.10.)

¹²⁸ BRASCHI i.m. 430.

jellemző. Ezt felismerve születtek meg nemzetközi és európai uniós szinten is olyan egyezmények, ajánlások, vélemények, irányelvek, amik egyre speciálisabban kezelték nem csak az áldozatokat (beleértve a közvetett áldozatokat is), hanem kifejezetten a nőket, és a nemi erőszak áldozatait.

A 2024/1385. számú irányelv megerősíti számos alapvető jog védelmét, így például az Európai Unió Alapjogi Charta 47. cikkében foglalt jogorvoslathoz és tisztességes eljáráshoz való joggal kapcsolatban kimondja, hogy erre az áldozatnak is joga van, például a nők elleni erőszak és a kapcsolati erőszak hatékonyabb kivizsgálásának és büntetőeljárás alá vonásának biztosítása révén, pl. bizonyos bűncselekményekkel kapcsolatos eljárás hivatalból és közérdekből való indítása vagy az áldozatok számára az ügyek online bejelentésének lehetővé tétele útján.

A 2. fejezet a bűncselekményként minősítendő cselekményeket (pl. kényszerházasság) tartalmazza és az azokra vonatkozó egyéb szabályozási követelményeket, mint szankciók, joghatóság, súlyosító körülmények.

A 3. fejezet az áldozatok védelme és az igazságszolgáltatáshoz való jogcímét kapta, ezen belül olyan témák kerültek szabályozásra, mint a bűncselekmény bejelentése, nyomozás és vádemelés, egyéni értékelés, segítő szolgálatok, áldozat magánéletnek védelme, távoltartása határozatok, a bűnüldöző és ügyészi hatóságokra vonatkozó iránymutatások, a nemzeti szervek szerepe.

A 4. fejezet az áldozatok támogatásáról szól, ebbe beleértendő a szakértői támogatás, a segélyvonalak, menedékhelyek biztosítása is.

Az 5. fejezet a megelőzésre és korai beavatkozásra vonatkozó intézkedését tartalmazza, ennek részeként a beleegyezés, a szakemberek képzése és az intervenciók programok jelentőségét emeli ki.

A 6. fejezet az együttműködésről szól: az erre hivatott szervek, a nemzeti cselekvési terv kidolgozása és kutatások végzése, és az együttműködés nemzeti, illetve európai uniós szinten.

A 7. fejezetben, a Záró rendelkezések között találjuk a jelentéstételi és felülvizsgálati kötelezettséget, mely szerint a tagállamoknak 2032. június 14-ig kell közölniük az Európai Bizottsággal az irányelv működésével kapcsolatos lényeges információt, amely alapján az Európai Bizottság értékeli az irányelv hatását, valamint azt, hogy megvalósult-e a nőkkel szembeni erőszak és a kapcsolati erőszak Európai Unió-szerte történő megelőzésére és leküzdésére irányuló célkitűzés. Erről jelentést nyújt be az

Európai Parlamentnek és a Tanácsnak, amiben azt értékeli, hogy szükség van-e ezen irányelv hatályának kiterjesztésére és új bűncselekmények bevezetésére.

Az átültetés tekintetében a tagállamokra azt a kötelezettséget rója a 2024/1385. számú irányelv, hogy hatályba kell léptetniük azokat a törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy ennek az irányelvnek 2027. június 14-ig megfeleljenek. A tagállamok közlik az Európai Bizottsággal nemzeti joguk azon rendelkezéseinek szövegét, amelyeket az ezen irányelv által szabályozott területen fogadnak el.

A 2024/1385. számú irányelv egyes fejezetei közül csak azokat ismertetem részletesebben, melyek eljárásjogi vonatkozásúak és magukban hordozzák annak a lehetőségét, hogy a hazai büntetőeljárás revíziójára sor kerüljön.

III.4.1. A 2024/1385. számú irányelv célkitűzései és megalkotásának indokai

A 2024/1385. számú irányelv preambuluma a célkitűzéseket és a megalkotás indokait tartalmazza 95 bekezdésben, ezek közül azokat emelem ki, amik fontos megállapításokat fogalmaznak meg, különös tekintettel az európai uniós jogalkotás azon követelményére is, hogy egy irányelv preambulumban foglaltak alapozzák meg és támasztják alá a rendes jogalkotási eljárásban való szabályozhatóságot.

A 2024/1385. számú irányelv jelentős szimbolikus értékkel is bír. Az új bűncselekmények jól mutatják, hogy az Európai Unió mennyire elkötelezett a nemi alapú erőszak elleni küzdelem iránt. Ezenkívül úgy tűnik, hogy benne rejlik a lehetőség, hogy fokozzák a nők jogai védelmét. A női nemi szervek megcsonkítása és a kényszerházasság tekintetében például jogorvoslatot kínál az Isztambuli Egyezmény egyes tagállamok általi ratifikálásának elmaradására. Továbbá, a súlyos kiberbűncselekmények, például az intim képek beleegyezés nélküli megosztása tekintetében az irányelv szükségessé teszi azoknak a jogszabályoknak a frissítését, amelyek még mindig hiányosságokat tartalmaznak, vagy az áldozathibáztató megközelítést alkalmazzák. Ezen előnyök ellenére azonban meg kell jegyezni, hogy az irányelv kritikát is kivált, főként azért, mert nem fektet nagyobb hangsúlyt az erőszak legsúlyosabb formáira, például a nemi erőszakra; ezért végrehajtása azt eredményezheti, hogy nem tükrözi megfelelően az áldozatnak okozott sérelem súlyosságát.¹²⁹

¹²⁹ BRASCHI *i.m.* 442.

Az online térben megjelenő, nemen alapuló gyűlölet és erőszakra uszítás szintén megjelenik az irányelvben. A preambulum rámutat arra, hogy az internet és a közösségi média használatának elterjedésével növekedett a nyilvános erőszakra és gyűlöletre, így a nemen alapuló gyűlöletre való uszítás lehetősége is. Az online térben a nők különösen gyakran válnak szexista és nőgyűlölő tartalmak célpontjává, amelyek bizonyos esetekben az offline térben megvalósuló erőszakhoz is kapcsolódhatnak. Ezzel összhangban az irányelv 8. cikke az információs és kommunikációs technológiák útján megvalósuló, nemen alapuló erőszakra vagy gyűlöletre való nyilvános uszítást is büntetendő magatartásként szabályozza.

E jelenség kapcsán a manoszféra egyes online közösségei, ezen belül az úgynevezett incel-közösségek is relevánsak lehetnek. Az incel (involuntary celibate) közösségek egyes vizsgálatok szerint olyan nőgyűlölő narratívákat és normákat alakítottak ki, amelyekben a nők elleni ellenségesség és bizonyos esetekben az erőszak legitimációja is megjelenik. Egy kutatás például azt mutatta, hogy a vizsgált incel-közösségben jelentős támogatottsága volt a nőkkel szembeni erőszaknak, és az erőszakot egyes résztvevők politikai vagy megtorló eszközként értelmezték. Az online nőgyűlölet és az erőszakra való uszítás vizsgálata ezért a nőkkel szembeni erőszak megelőzésének és az online és offline erőszak közötti kapcsolatok feltárásának szempontjából is releváns.¹³⁰

2023. június 9-én a Tanács politikai megállapodást („általános megközelítés”) fogadott el egy kevésbé ambiciózus szövegről, és feladta a nemi erőszakra vonatkozó jogszabályok harmonizálásának célját. Ezért a 2024/1385. számú irányelv végleges változata tartalmaz a nemi erőszakra vonatkozó normákat; például egyértelművé teszi, hogy a nemi erőszak kivizsgálása vagy büntetőeljárás alá vonása nem függhet az áldozat általi bejelentéstől (15. cikk (5) bekezdés); megállapítja, hogy az államoknak speciális segítséget kell nyújtaniuk a nemi erőszak áldozatainak (26. cikk), és elő kell mozdítaniuk a tudatosságot az erőszak megelőzése érdekében, valamint kiemelniük kell a beleegyezés szerepét a szexuális kapcsolatokban (35. cikk). Az irányelv azonban nem tartalmazza a nemi erőszak fogalom meghatározását.¹³¹

¹³⁰ O'DONNELL, Catharina – SHOR, Eran, *“This is a political movement, friend”: Why “incels” support violence*, The British Journal of Sociology, 2022, 336–351. A tanulmány 3658 incel-komment elemzése alapján vizsgálta az erőszak támogatását. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12923>

¹³¹ BRASCHI *i.m.* 430.

A tagállamok eltérő véleményeket fogalmaztak meg ebben a kérdésben: Olaszország és Görögország támogatta egy ilyen definíció beillesztését, míg Németország és Franciaország ellenezte, azzal érvelve, hogy az EU-nak nincs hatásköre a kérdés kezelésére. A női és emberi jogi szervezetek, valamint számos tudós kitartó követelése ellenére a jóváhagyott irányelv nem tartalmaz definíciót.¹³²

Az irányelvből hiányzik az emberi jogi szempont is. Sem a preambulumban, sem máshol nem ismeri el az irányelv, hogy a nemi alapú erőszak emberi jogi jogsértés. Ez az elismerés az Isztambuli Egyezmény központi eleme. Az irányelv azonban a nők elleni erőszakot és a családon belüli erőszakot az alapvető jogok megsértéseként említi, és ezáltal elveszíti a kapcsolatot a nők elleni erőszakkal és a családon belüli erőszakkal foglalkozó legjelentősebb európai emberi jogi dokumentummal. Az irányelv elszalasztotta a lehetőséget, hogy szorosan igazodjon az Isztambuli Egyezmény emberi jogi megközelítéséhez, ami úttörő lépés lett volna a nemi alapú erőszak és a családon belüli erőszak uniós szintű kezelésében.¹³³

A 2024/1385. számú irányelv preambuluma szerint a nőkkel szembeni erőszak és a kapcsolati erőszak sajátos jellegére tekintettel olyan átfogó szabályozásra van szükség, amely képes kezelni e jelenségek továbbra is fennálló társadalmi problémáját és az áldozatok speciális szükségleteit. Az uniós és tagállami szinten korábban meglévő szabályozások önmagukban nem bizonyultak elegendőnek az erőszak hatékony megelőzésére és visszaszorítására.

Az irányelv hangsúlyozza, hogy az áldozatokat fokozottan fenyegeti a megfélemlítés, a megtorlás, valamint a másodlagos és ismételt viktimizáció veszélye, ezért különös figyelmet kell fordítani méltóságuk és testi-lelki integritásuk védelmére. Az áldozatok számára biztosítani kell, hogy jogaikkal a büntetőeljárást megelőzően, annak során és azt követően is élhessenek.

A preambulum rámutat arra is, hogy a nőkkel szembeni erőszak a nők és férfiak közötti történelmi egyenlőtlenségekből fakadó strukturális jelenség, míg a kapcsolati erőszak gyakran rejtve marad, noha súlyos fizikai és pszichés következményekkel jár. Az irányelv intézkedései elsősorban a nőket és lányokat érintő erőszakformák sajátosságaira reagálnak, mivel e cselekmények őket aránytalanul nagy mértékben érintik.

¹³² KASIM, Ceren, *Advancing Gender Equality: The EU's Landmark Directive 2024/1385 on Violence Against Women*, University of Hildesheim, 2024. 06. 21.
<https://eulawanalysis.blogspot.com/2024/06/advancing-gender-equality-eus-landmark.html> (2026.05.11.)

¹³³ KASIM *i.m.*

Az irányelv kiemelt célja, hogy az áldozatok a bűncselekményeket könnyen és biztonságosan jelenteni tudják, valamint bizonyítékokat szolgáltatthassanak anélkül, hogy további viktimizációnak lennének kitéve. Ennek érdekében lehetőség szerint szakosodott kapcsolattartó pontokhoz kell irányítani őket, és biztosítani kell az online bejelentés lehetőségét is. Emellett a tagállamoknak olyan szabályozást kell kialakítaniuk, amely lehetővé teszi az egészségügyi szakemberek számára a súlyos veszélyhelyzetek jelzését az illetékes hatóságok felé.

Az áldozatok védelmi és támogatási szükségleteinek értékelése során elsődleges szempont az áldozat biztonsága és az egyéni körülményeihez igazodó támogatás. Figyelembe kell venni többek között az elkövetőtől való függőséget, a közelmúltbeli különválást, az elkövető által gyakorolt pszichológiai vagy gazdasági kontrollt, valamint egyéb sérülékenységi tényezőket.

A szexuális erőszakkal összefüggésben az irányelv külön hangsúlyozza, hogy az áldozat múltbeli szexuális magatartására, megjelenésére vagy magánéletére vonatkozó bizonyítékok alkalmazása csak kivételesen, a védelemhez való jog vagy az ügy eldöntése szempontjából feltétlenül szükséges esetben lehet megengedett, mivel ezek a bizonyítási eszközök erősíthetik a káros sztereotípiákat és másodlagos viktimizációhoz vezethetnek.

Az áldozat nagyobb cselekvési kompetenciája elsősorban defenzív területen indokolt: biztosítani kell számára, hogy a terhelt felelősséget rá hárító védekezésével szemben hatékonyan felléphessen. Ez azonban nem jelenthet teljes jogi egyenlőséget a terhelttel, mivel az ártatlanság vétele a terhelt javára érvényesül, és az azonos eljárási pozíció annak védelemhez való jogát sértené. Az áldozat aktivitása ugyanakkor az információhoz jutás terén nem zárható ki. A hatóság tényállás-felderítési kötelezettsége mellett a sértettet megilleti személyisége és intimszférája védelme is, ez azonban nem zárhatja ki a bűncselekménnyel szorosan összefüggő, az intimszférát is érintő körülmények tisztázását, különösen szexuális bűncselekmények esetén.¹³⁴

Az irányelv jelentős szerepet szán az áldozatsegítő szolgáltatásoknak is. A szolgáltatásokat az áldozatok szükségleteihez igazodva, lehetőség szerint egy helyen vagy összehangolt rendszerben kell biztosítani, a büntetőeljárást megelőzően, annak során és azt követően is. A szexuális erőszak áldozatai számára különösen fontos a traumaérzékeny ellátás, a gyors szakértői vizsgálat és a megfelelő számú krízisközpont rendelkezésre állása.

¹³⁴ GYÖRE István, *Áldozatvédelem – sértettvédelem*, Magyar Jog, 2001/1., 24-31.

A megelőzés területén az irányelv három szintet különböztet meg: az elsődleges megelőzés célja az erőszak kialakulásának megelőzése, a másodlagosé a korai felismerés és beavatkozás, míg a harmadlagos megelőzés az ismételt viktimizáció és a bűnismétlés elkerülésére, valamint a következmények kezelésére irányul.

Végül az irányelv kiemeli a képzés jelentőségét. A rendőrök, ügyészek, bírók, ügyvédek és az áldozatokkal kapcsolatba kerülő egyéb szakemberek számára biztosítani kell az áldozatközpontú, traumaérzékeny szemléletet, a másodlagos viktimizáció megelőzését, valamint a káros nemi sztereotípiák felismerését és kezelését célzó képzéseket.

III.4.2. Az áldozatok védelme és az igazságszolgáltatáshoz való jog

A 2024/1385. számú irányelv ezen fejezete tulajdonképpen az eljárás megindulására vonatkozó szabályokat fekteti le, felismerve azt, hogy önmagában a feljelentés és nyomozás megindulása, így a látencia csökkentése nem minden, az eljárás megindulásának módja és körülményei kihatással vannak az eljárás lefolyására és sikerére. Mindezek nagyban függenek az áldozattól, a vele való bánásmódtól, az ő lehetőségeitől és a vele találkozó eljárásban részt vevő személyektől.

A 14. cikk előírja, hogy a tagállamok biztosítsák a nőkkel szembeni erőszak és a kapcsolati erőszak könnyű, biztonságos és hozzáférhető bejelentésének lehetőségét, ideértve bizonyos esetekben az online bejelentést és a bizonyítékok elektronikus benyújtását is. Emellett ösztönözniük kell a jóhiszemű bejelentéseket, valamint lehetővé kell tenniük, hogy az egészségügyi szakemberek a súlyos testi sérülés közvetlen veszélye esetén a titoktartási kötelezettség sérelme nélkül értesítsék az illetékes hatóságokat.

A nemi erőszakkal kapcsolatos mítoszok egyik központi eleme a hamis vádak gyakoriságának hangsúlyozása, amely megkérdőjelezi a bejelentések hitelességét, és ezzel relativizálja a szexuális erőszak valós előfordulását és súlyát. Ezek a sztereotípiák összességében csökkentik az áldozatokkal való empátiát, és az elkövetői felelősség helyett gyakran az áldozatra helyezik a hangsúlyt, miközben azt a benyomást keltik, hogy az ilyen esetek megelőzhetők, és az áldozat is felelős lehet azok bekövetkezéséért.¹³⁵

¹³⁵ Parti Katalin – Szabó Judit – Virág György, *A média azt üzenté... Szexuális erőszakkal kapcsolatos ismeretek, vélemények és attitűdök vizsgálata egy médiakampány kapcsán*, Médiautató, Budapest, XVI. évf. 2. szám, 9.

Ebből következően problémásnak tartom a „jóhiszemű bejelentések ösztönzését”, mivel ez a megfogalmazás impliciten számol a rosszhiszemű, vagyis hamis bejelentések jelenlétével is, ezáltal tovább erősítheti az ilyen sztereotípiákat.

A 15. cikk már a nyomozás és vádemelés szakában releváns intézkedésekkel foglalkozik, amelyből rögtön kiemelném azt a követelményt, mely szerint a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a szexuális erőszakkal kapcsolatos nyomozás vagy vádemelés ne függjen a cselekmény áldozat vagy az áldozat képviselője általi bejelentésétől, vagy az áldozat vagy az áldozat képviselője általi feljelentéstől, és hogy a büntetőeljárás ne szűnjön meg kizárólag a bejelentés vagy a feljelentés visszavonása miatt.

Ezen kívül az ilyen ügyekben eljáró hatóságok megfelelő szakértelemmel és hatékony nyomozási eszközökkel rendelkezzenek, a bejelentett cselekményeket pedig késedelem nélkül kivizsgálják. Amennyiben a bűncselekmény elkövetése alappal feltételezhető, az illetékes hatóságoknak hivatalból vagy bejelentés alapján haladéktalanul meg kell tenniük a szükséges nyomozati és védelmi intézkedéseket.

A bizonyítékok gyűjtésével kapcsolatban az irányelv kimondja, hogy a tagállami szerveknek biztosítaniuk kell, hogy az ügy bekerüljön a hivatalos nyilvántartásba, és a nemzeti joggal összhangban meg kell őrizniük a vonatkozó megállapításokat és bizonyítékokat. A bizonyíték önkéntes biztosításának segítése érdekében, különösen a szexuális erőszak eseteiben, az illetékes hatóságoknak indokolatlan késedelem nélkül a releváns egészségügyi szakemberekhez vagy a 25., 26. és 27. cikkben említett, a bizonyítékok biztosításához való segítségnyújtásra szakosodott segítő szolgálatokhoz kell irányítaniuk az áldozatot. Az áldozatokat a lehető legkorábban tájékoztatni kell a bizonyítékgyűjtés fontosságáról.

A megfogalmazásból kitűnik, hogy a hatékonyság és a haladéktalan intézkedés egy ismétlődő elvárás, amik egymással szükségképpen össze is függenek, hiszen egyrészt a gyors fellépés garantálhatja az eljárás mielőbbi befejezését, eközben viszont tekintettel kell lenni az áldozat jogaira és védelmére is, mely a hatékonyságot garantálja. Az eljárás nem attól lesz feltétlen hatékony, hogy egyszerűen csak befejeződik majd egy döntéssel, hanem hogy eléri a célját – a bűncselekmény elkövetőjének megbüntetését, a megelőzést és az áldozatvédelmet (és a másodlagos/ismételt viktimizáció) elkerülését is.

Az áldozatvédelemmel foglalkozik a 16. cikk, mely az egyéni értékelés meghatározásának módját és szempontjait adja meg, ami tulajdonképpen a Be.-ben a különleges bánásmód intézményének feleltethető meg.

Az egyéni értékelés célja, hogy az áldozat első hatósági kapcsolatfelvételét követően a lehető leghamarabb feltárják sajátos védelmi szükségleteit, különös tekintettel az elkövető által jelentett kockázatokra, az ismételt viktimizáció veszélyére és az áldozat egyedi körülményeire. Az értékelés eredménye alapján megfelelő védelmi intézkedéseket kell alkalmazni, így például speciális kihallgatási garanciákat, távoltartó vagy védelmi intézkedéseket, illetve az elkövető magatartását kezelő programokat. Szükség esetén az áldozatot segítő szolgálatokkal is kapcsolatba kell hozni, és biztosítani kell, hogy a védelem és támogatás iránti kérelmeire az illetékes hatóságok gyorsan és összehangoltan reagáljanak. Az intézkedés körében kiemelten kezeli a 2024/1385. számú irányelv a sürgős eltávolítási, távoltartási és védelmi határozatokat. Az irányelv nem szabja meg, hogy ezek a polgári, büntető vagy közigazgatási jog hatálya alá tartozzanak.

A 20. cikk az áldozat magánéletének védelmével kapcsolatban kiemeli, hogy a büntetőeljárás során az áldozat múltbeli szexuális magatartásával vagy az áldozat magánéletének egyéb vonatkozásaival kapcsolatos bizonyítékok csak akkor megengedettek, ha azok relevánsak és szükségesek.

A 21. cikk lehetőséget biztosít arra, hogy a tagállamok a bűnüldöző és ügyészi hatóságok számára a nemek közötti egyenlőség szempontjait figyelembe vevő iránymutatásokat dolgozzanak ki. Ezek kiterjedhetnek a nőkkel szembeni és kapcsolati erőszak megfelelő felismerésére, a bizonyítékok – köztük az online bizonyítékok – gyűjtésére és megőrzésére, az áldozatok traumaérzékeny és tiszteletteljes kezelésére, a másodlagos viktimizáció és a nemi sztereotípiák elkerülésére, az áldozatok megfelelő szolgáltatásokhoz való irányítására, valamint magánéletük és bizalmas adataik védelmének biztosítására.

Az irányelv megelőző és korai beavatkozási mechanizmusokat, valamint az áldozatok védelmét és támogatását célzó intézkedéseket határoz meg, felvázolva a nők elleni erőszak vagy a családon belüli erőszak minden formájának áldozataira vonatkozó minimális jogokat a büntetőeljárás előtt, alatt és azt követően egy bizonyos ideig. Átfogó megelőző megközelítést szorgalmaz, és biztosítja a korai beavatkozási mechanizmusok meglétét. Célszerű hangsúlyozni annak fontosságát, hogy ezek a mechanizmusok túlmutatnak az alapvető megelőző intézkedéseken, és magukban foglalják a kötelező, átfogó szexuális nevelést, a beleegyezésen alapuló nevelést és a negatív nemi normák megkérdőjelezését.¹³⁶

¹³⁶ KASIM *i.m.*

III.4.3. Az áldozatok támogatása

A 2024/1385. számú irányelv az áldozatok számára biztosítandó szakértői és támogató szolgáltatásokat általános és speciális szinten is szabályozza. Előírja, hogy a segítő szakszolgálatok a feljelentés megtételétől függetlenül legyenek elérhetők, biztosítva többek között a jogi tanácsadást, az orvosi és igazságügyi szakértői vizsgálatokhoz kapcsolódó tájékoztatást, az áldozatsegítő szolgálatokhoz való továbbítást, valamint a pszichoszociális támogatást. A szolgáltatásokat személyesen és online is hozzáférhetővé kell tenni, megfelelő emberi és pénzügyi erőforrások biztosítása mellett.

Az irányelv kiemelt hangsúlyt fektet a szolgáltatások összehangolására, egyablakos vagy központi kapcsolattartási rendszerek kialakítására, továbbá az egészségügyi és szociális szakemberek számára olyan protokollok kidolgozására, amelyek elősegítik az áldozatok azonosítását, támogatását, a bizonyítékok megfelelő rögzítését és a másodlagos viktimizáció megelőzését.

A szexuális erőszak áldozatai esetében az irányelv további garanciákat ír elő: könnyen hozzáférhető, megfelelően felszerelt krízis- és áldozatsegítő központok működtetését, traumaérzékeny támogatás nyújtását, valamint az orvosi és igazságügyi szakértői vizsgálatokhoz való gyors hozzáférés biztosítását. E szolgáltatásokat díjmentesen, a hét minden napján elérhetővé kell tenni, megfelelő földrajzi lefedettség mellett, továbbá telefonos és online segélyvonalak működtetéséről is gondoskodni kell.

Ezzel összefüggésben megemlíteném, hogy hazánkban a NANE Egyesület segélyvonala ingyenesen hívható, míg az áldozatsegítéssel kapcsolatos valamennyi kérdésben 0–24 órában az ország egész területéről hívható az Áldozatsegítő Vonal és az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat.

A NANE Egyesület a nők és gyermekek elleni erőszak áldozatainak nyújt lelki, mentális és információs támogatást. Központi szolgáltatása a segélyvonal, amely mellett anonim e-mailes és online támogatást, támogató csoportokat, valamint szakmai és prevenciós programokat is működtet. A 2025. évi szakmai beszámoló szerint a segélyvonalon 2835 különböző hívást fogadtak.¹³⁷

¹³⁷ NANE Egyesület: *Éves szakmai beszámoló 2025*, 4. A beszámoló szerint a segélyvonal mellett e-mailes és chat alapú anonim támogatás is elérhető. https://nane.hu/uploads/4d2430a4-08ec-44cc-af80-d3bc07962b25/szakmai_beszamolo_nane_2025.pdf (2026. 08. 12.)

Az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat (OKIT) a kapcsolati erőszak és az emberkereskedelem áldozatainak nyújt segítséget, és szükség esetén a biztonságos elhelyezésükről is gondoskodik. A szolgáltatás az országos krízisellátó rendszer része, amely jelenleg nyolc titkos menedékházzal, húsz félutas házzal és hét kríziskezelő ambulanciával működik. Az OKIT 2025-ben ünnepelte fennállásának huszadik évfordulóját; működése alatt több mint 210 ezer hívás érkezett, és több mint 28 ezer személy elhelyezésében működött közre.¹³⁸

Az ESZTER Alapítvány és Ambulancia kifejezetten a szexuális erőszakot elszenvedett személyek pszichés támogatásával és rehabilitációjával foglalkozik. Az ambulancia a trauma feldolgozását és az érintettek életének újra szervezését segítő pszichológiai, pszichoterápiás és egyéb szakmai támogatást nyújt.¹³⁹

III.4.4. A megelőzés és hatósági együttműködés

A nőkkel szembeni erőszak megelőzése többszintű és több szereplő együttműködését igénylő feladat. A 2024/1385. számú irányelvben említett megelőzési intézkedések rendszerezhetők egyrészt a beavatkozás szintje, másrészt annak színtere és célcsoportja alapján. E megközelítésben elkülöníthető az általános, a célzott, valamint az ismételt elkövetés megelőzésére irányuló beavatkozás.

Az elsődleges, általános megelőzés célja, hogy a nőkkel szembeni erőszak kialakulásának társadalmi és kulturális okait már azok megjelenése előtt kezelje. Ennek eszközei lehetnek a társadalmi szemléletformáló kampányok, az oktatási programok, a nemi sztereotípiák csökkentése, valamint a nemek közötti egyenlőség, a kölcsönös tisztelet és a szexuális kapcsolatokban megvalósuló önkéntes beleegyezés előmozdítása. E beavatkozások elsődleges színtere az oktatás és a szélesebb társadalmi nyilvánosság, ugyanakkor a család és a közösségi környezet szerepe is jelentős.

A célzott, illetve másodlagos megelőzés elsősorban azoknak a személyeknek és helyzeteknek a korai felismerésére és kezelésére irányul, amelyekben fokozottan fennáll az erőszak kockázata, illetve ahol az erőszak már bekövetkezett, és szükséges annak

¹³⁸ BENEDA Attila, *A kríziskezelő telefonszolgálat húsz éve a reményt adja meg az áldozatoknak*, Magyarország Kormánya, 2025. április 8. <https://kormany.hu/hirek/beneda-attila-a-kriziskezelo-telefonszolgalat-husz-eve-a-remenyt-adja-meg-az-aldozatoknak> (2026. 08. 12.)

¹³⁹ Az ESZTER Alapítvány és Ambulancia tevékenységéről lásd: GYURKÓ Szilvia – VIRÁG György (szerk.), *Emberpiac, A Magyarországot érintő nemzetközi emberkereskedelem társadalmi, kriminológiai jellemzői*, Kézikönyv, Budapest, ESZTER Alapítvány – Szociális és Munkaügyi Minisztérium, 2009 <https://old.okri.hu/index.php/2-uncategorised/63-virag-gyorgy> (2026. 08. 12.)

további következményeit mérsékelni. Ennek keretében különösen jelentős az áldozatokkal kapcsolatba kerülő szakemberek megfelelő képzése, az erőszak felismerésének képessége, az áldozatok megfelelő tájékoztatása, valamint a másodlagos viktimizáció megelőzése. E szinten a rendőrség, az igazságszolgáltatás, az egészségügyi, szociális és gyermekvédelmi ellátórendszer, valamint a civil szervezetek együttműködése egyaránt szükséges.

A harmadlagos megelőzés a már bekövetkezett erőszak ismétlődésének és további káros következményeinek megelőzésére irányul. Ide sorolhatók különösen az elkövetők számára kialakított intervenciós programok, valamint az áldozatok hosszabb távú támogatását és védelmét szolgáló intézkedések. Az elkövetői intervenció különös jelentőséggel bír a visszaesés kockázatának csökkentésében, amelyet a 2024/1385 irányelv is hangsúlyoz.

A megelőzés tehát nem egyetlen intézmény feladata, hanem több szinten és több szintéren megvalósuló, egymásra épülő intézkedések rendszerét jelenti. Míg a társadalmi szemléletformálás és az oktatás elsősorban az erőszak kialakulásának kockázatát igyekszik csökkenteni, a szakemberek képzése és a hatóságok közötti együttműködés a már felmerülő erőszak felismerését és megfelelő kezelését segíti, az elkövetői intervenció pedig az ismételt elkövetés megelőzését szolgálja. A következőkben e megelőzési szintekhez kapcsolódó intézkedéseket, valamint az azok végrehajtásában részt vevő szereplők együttműködését mutatom be.

Társadalmi szemléletformálás és oktatás körében a 2024/1385. számú irányelv átfogó többszintű megközelítésre helyezi a hangsúlyt, a megelőző intézkedéseknek magukban kell foglalniuk az embereket már fiatal kortól megcélzó célzott figyelemfelkeltő kampányok vagy programok lebonyolítását vagy támogatását. Ezek célja, hogy a nyilvánosság jobban megismerje és megértse a nőkkel szembeni erőszak megnyilvánulásait és kiváltó okait, a megelőzés szükségességét és adott esetben az ilyen erőszak következményeit. A nyilvánosság rendelkezésére kell bocsátani és könnyen hozzáférhetővé tenni a megelőző intézkedésekre, az áldozatok jogaira, az igazságszolgáltatáshoz való jogra és az ügyvédi segítséghez való jogra, valamint a rendelkezésre álló védelmi és támogatási intézkedésekre, köztük orvosi kezelésekre vonatkozó információkat.

A megelőző intézkedések különösen a káros nemi sztereotípiák leküzdésére, valamint a nemek közötti egyenlőség, a kölcsönös tisztelet és a személyi sérthetetlenséghez való jog előmozdítására irányulnak, és minden személyt, különösen a

férfiakat és a fiúkat arra ösztönöznék, hogy pozitív példaképként szolgáljanak a megfelelő magatartásbeli változásoknak a társadalom egészében történő támogatása érdekében, ezen irányelv célkitűzéseivel összhangban.

Bár a hazai jogban nem a beleegyezés hiánya a szexuális erőszak megállapíthatóságának alapja, de egy eljárásban – vádlotti védekezés esetében például – felmerülhet a beleegyezés kérdésköre. Az irányelv a szexuális erőszak megelőzése körében a szexuális kapcsolatokban a beleegyezés központi szerepének előmozdítására irányuló konkrét intézkedéseket határoz meg. Megfelelő intézkedéseket kell hozni a nők és férfiak közötti történelmi egyenlőtlenségben gyökerező vagy a nők és férfiak sztereotip szerepein alapuló viselkedési minták megváltoztatásának előmozdítása érdekében, különösen a szexuális kapcsolatok, a szex és a beleegyezés összefüggésében.

Ezen intézkedéseknek a nemek közötti egyenlőség és a megkülönböztetésmentesség elvén, valamint az alapvető jogokon kell alapulniuk, és különösen a beleegyezésnek a szexuális kapcsolatokban betöltött központi szerepével kell foglalkozniuk, amelyet az adott személy szabad akarata alapján, önkéntesen kell megadni. A figyelemfelkeltő kampányoknak vagy programoknak különösen az azzal kapcsolatos ismeretek bővítésére kell irányulniuk, hogy a nem beleegyezésen alapuló szex bűncselekménynek minősül. A beleegyezésről szóló oktatási anyagnak elő kell mozdítania annak megértését, hogy a beleegyezést önkéntesen kell megadni az adott személy szabad akarata, kölcsönös tisztelete, valamint a szexuális szabadsághoz és a testi autonómiához való jog alapján.

A szakemberek képzése is hangsúlyt kap a 36. cikkben, ebből különösen fontosnak tartom azt a kitételt, hogy biztosítani kell azt, hogy az áldozatokkal várhatóan kapcsolatba kerülő tisztviselők, például a rendőrök és a bírósági alkalmazottak általános és szakmai képzésben részesüljenek, valamint az áldozatokkal való kapcsolatuknak megfelelő szintű, célzott tájékoztatást kapjanak annak érdekében, hogy képesek legyenek azonosítani, megelőzni és kezelni a nőkkel szembeni erőszak eseteit, és az áldozatokkal a trauma, a nemek közötti egyenlőség és a gyermekek szempontjait figyelembe vevő módon bánjanak.

A képzés vonatkozik a büntetőeljárásban valamilyen módon eljáró személyekre, így rendőrré, bíróra és ügyészre, egészségügyi szakemberre és ügyvédekre is.

A bírói függetlenségnek és az igazságszolgáltatási szervezet felépítésében az Európai Unión belül fennálló különbségeknek a sérelme nélkül, a tagállamok meghozzák a szükséges intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy általános és szakmai

képzést is biztosítanak a büntetőeljárásokban és a nyomozásokban részt vevő bírók és ügyészek számára ezen irányelv célkitűzései tekintetében, a bírók és ügyészek feladatainak megfelelően. Az ilyen képzésnek emberi jogokon alapulónak és áldozatközpontúnak kell lennie, valamint figyelembe kell vennie a nemek közötti egyenlőség szempontjait.

Az ügyvédi szakma függetlenségének sérelme nélkül a tagállamok ajánlást fogalmaznak meg, miszerint az ügyvédek képzéséért felelős személyek tegyenek lehetővé általános és szakmai képzést is annak érdekében, hogy növeljék az ügyvédeknek az áldozatok szükségleteire fordított figyelmét, és hogy az áldozatokkal a trauma, a nemek közötti egyenlőség szempontjait figyelembe vevő módon bánjanak.

Biztosítani kell, hogy a bűncselekmények áldozatok általi bejelentésének fogadására illetékes hatóságok megfelelő képzésben részesüljenek az ilyen bűncselekmények bejelentésének megkönnyítése és segítése, valamint a másodlagos viktimizáció megelőzése érdekében.

Mindezeket az intézkedéseket az igazságszolgáltatás függetlenségének, a szabályozott szakmák önszerveződésének és az igazságszolgáltatás szervezetében Európai Unió-szerte fennálló különbségeknek a sérelme nélkül kell végrehajtani.

A képzések kapcsán megemlíthető, hogy a Nemzeti Közszerületi Egyetem Rendészettudományi Karának Forenzikus gyermekvédelmi szaktanácsadó képzésében önálló témakörként szerepel a traumatizált gyermekek kihallgatása. A képzés során a résztvevők megismerik többek között a stressz, a trauma és a krízis gyermekmeghallgatásra gyakorolt hatását, a gyermekek kihallgatásának pszichológiai lépcsőfokait, valamint a gyermekek meghallgatásának speciális körülményeit.¹⁴⁰

Az elkövetői intervenció is kiemelt témakör, a 37. cikk a rájuk vonatkozó intervenció programokról szól. Ennek fényében a tagállamoknak intervenció programokat kell létrehozniuk és hozzáférhetővé kell tenni az elkövetők számára az azokon való részvétel lehetőségét, különös figyelemmel azon elkövetőkre, akiknél fennáll a veszélye, hogy visszaesők lesznek, valamint azoknak, akik maguk érzik úgy, hogy ilyen jellegű erőszakos cselekményt hajtanának végre. A szexuális kényszerítés tetteit külön

¹⁴⁰ Nemzeti Közszerületi Egyetem Rendészettudományi Kara, Forenzikus gyermekvédelmi szaktanácsadó Szakirányú Továbbképzési Szak képzési terve https://rtk.uni-nke.hu/document/rtk-uni-nke-hu/Forenzikus_%20gyermekvedelmi_%20szaktanacsado_SzTSz_kepzési_terv_2024.pdf (2026. 08. 12.)

kiemeli, mikor úgy fogalmaz, hogy a tagállamoknak ösztönözniük kell az azt megvalósító személyeket arra, hogy intervenciók programban részt vegyenek.¹⁴¹

A Koordináció és együttműködés című fejezetben foglaltak alapján a tagállamoknak ki kell jelölniük vagy létre kell hozniuk legalább egy olyan hivatalos szervet, amely felel az irányelvben szereplő erőszak valamennyi formájának a megelőzésére, leküzdésére hozott intézkedéseket koordinálásáért, végrehajtásáért, nyomon követéséért és értékeléséért. Ez koordinálja továbbá a folyamatos statisztikai adatok gyűjtését, kidolgozását, valamint közös platformokra történő továbbítását azzal, hogy az egyes statisztikák személyes adatot nem tartalmazhatnak.¹⁴² Különösen a képzéssel kapcsolatban a tagállamoknak együtt kell működniük és konzultálniuk az áldozatokkal foglalkozó civil szervezetekkel, köztük a nem kormányzati szervezetekkel.

A bemutatott intézkedések eredményességének feltétele ugyanakkor az egyes szinteken és színtereken működő szereplők közötti együttműködés, mivel a megelőzés, a korai felismerés, az áldozatok támogatása és az ismételt elkövetés megelőzése egymást kiegészítő feladatokat jelentenek

III.5. Részösszegzés

A nemzetközi és európai uniós szabályozási irányok a társadalmi elvárásoknál egységesebb szemléletet tükröznek, amelynek középpontjában az áldozatközpontú megközelítés megerősítése áll. Különösen a 2024/1385. számú irányelv hangsúlyozza a másodlagos viktimizáció elkerülésének szükségességét, az eljáráshoz való tényleges hozzáférés biztosítását, valamint az áldozattal kapcsolatba kerülő szakemberek megfelelő képzésének és érzékenyítésének jelentőségét.

A nemzetközi elvárások közös metszete abban ragadható meg, hogy a büntetőeljárásnak nem csupán formálisan, hanem ténylegesen is biztosítania kell a sértetti jogok érvényesülését, különös tekintettel a sérülékeny helyzetben lévő áldozatok védelmére. E követelmények egyaránt irányulnak a társadalom egészére, valamint az igazságszolgáltatásban részt vevő hatóságok és szakemberek működésére.

A nemzetközi dokumentumok visszatérő eleme annak hangsúlyozása, hogy a nők elleni erőszak társadalmi megítélésében szemléletváltás szükséges, mivel az eljárások hatékonysága szorosan összefügg a társadalmi attitűdökkel és az áldozatokkal szembeni

¹⁴¹ ÁZSOTH *i.m.*175.

¹⁴² ÁZSOTH *i.m.*175.

reakciókkal. Ezzel párhuzamosan kiemelt célként jelenik meg a látencia csökkentése, a feljelentés megtételének elősegítése, valamint az áldozattal kapcsolatba kerülő személyek képzése annak érdekében, hogy az eljárás során a sértettet a lehető legkevesebb további sérelem érje. Az áldozati jogok meghatározásának és gyakorlati érvényesítésének központi szempontja így a másodlagos viktimizáció megelőzése.

A vizsgálat alapján megállapítható, hogy a jogi szabályozás és a társadalmi attitűdök kölcsönhatásban állnak egymással, így a jog nem csupán leképezi, hanem adott esetben formálja is a társadalmi szemléletet, ezáltal az áldozathibáztatás kérdése egyaránt társadalmi és jogi jelenséggé válhat.

IV. A bírósági eljárásjogi gyakorlat

Az ítélkezési gyakorlat elemzése azért jelentős, mert a jogszabályok és a szakirodalom vizsgálata önmagában nem válaszol arra, hogy a sértetti jogok és az áldozatvédelmi garanciák a gyakorlatban miként érvényesülnek. A határozatok vizsgálata így a normatív szabályozás gyakorlati működésének megismerését szolgálja.

A joggyakorlat vizsgálata során felmerülhet annak kérdése, hogy a kutatás miért az országosan elérhető anonim bírósági határozatok elemzésére épül, és miért nem konkrét büntetőügyek teljes iratanyagának vizsgálatára.

A kutatás előkészítése során lehetőség nyílt egyedi ügyiratok tanulmányozására kutatási engedély alapján egy törvényszéken és a területéhez tartozó járásbíróságokon. Az engedély azonban kizárólag meghatározott ügyek, helyben történő, papíralapú megismerését tette lehetővé, korlátozott hozzáférési feltételek mellett. Az így rendelkezésre álló ügykör földrajzi és szervezeti szempontból is szűk mintát jelentett volna, amelyből a szexuális erőszak miatti büntetőeljárások országos gyakorlatára vonatkozóan csak korlátozott következtetések lettek volna levonhatók.

Erre tekintettel a kutatás során az anonim bírósági határozatok elemzése mellett döntöttem. Bár az anonimizált döntések száma a vizsgált bűncselekményi körben nem tekinthető magasnak, azok előnye, hogy különböző bíróságok jogalkalmazási gyakorlatába engednek betekintést, ezáltal szélesebb körű összehasonlításra és általánosabb következtetések levonására adnak lehetőséget. A választott módszer ezért a kutatás céljaihoz igazodva alkalmasabbnak mutatkozott a szexuális erőszak sértettjének büntetőeljárásbeli helyzetével kapcsolatos tendenciák és visszatérő problémák esetleges feltárására, mint egy szűkebb körű, helyi ügyanyag vizsgálata.

Ahogy Szomora Zsolt is rámutat cikkében¹⁴³, a korlátozott precedensrendszer 2020. évi bevezetésével megnőtt a Kúria egyedi ügyekben hozott határozatainak a jelentősége, mivel ezeket a határozatokat a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (a továbbiakban: Bszi.) 163. § (1) bekezdése alapján a Bírósági Határozatok Gyűjteményében (a továbbiakban: BHGY) közzé kell tenni.

Az anonimizált határozatok között azokat vizsgáltam meg, amely eljárások az új Be. hatálybalépése után (esetleg közben) indultak és folytak, az ítéletek pedig mind az új

¹⁴³ SZOMORA Zsolt, *A szexuális bűncselekményekre vonatkozó precedensképes határozatok hiányáról - a korlátozott precedensrendszer önkorlátozása?* Magyar Jog, 2025/6. 399-401. <https://magyarjogfolyoirat.hu/mj/article/view/mj202506-9/2975> (2025.11.12.)

Be. hatálya alatt születtek meg. A határozatok vizsgálatát nehezítette a Bszi. 163. § (2) bekezdésének c) pontjában foglalt rendelkezés, mely az áldozatok védelmét célozza. E szerint a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény alapján indult büntetőeljárásban hozott határozat nem tehető közzé, ha ahhoz a sértett – a bíróság hozzájárulás megadására irányuló felhívására – nem járult hozzá. Ezzel számos esetben, érthető módon, a sértettek élnek is, hiszen önmagában a határozat anonimizálása nem fosztja meg a benne foglaltakat, az abban átélteket a személyességtől.

Erre tekintettel szinte elhanyagolható számú releváns határozatot találtam, viszont éppen ezért, amik rendelkezésre álltak 2025 decemberéig, azokat vizsgálatom tárgyává tettem.

A Kúriával ellentétben ítéltáblai határozatokat lehet találni, amikből 2020. után csökkenő tendencia látható, és 2023 óta az ítéltáblák is leálltak e határozatok közzétételével. A Fővárosi, a Debreceni, a Pécsi és a Győri Ítéltábláknak a szexuális bűncselekményekre vonatkozó gyakorlata több határozaton keresztül megismerhető, azonban a Szegedi Ítéltáblának mindössze egy-két határozatát tartalmazza az adatbázis. Ugyanez jellemző a Kúriai Döntések - Bírósági Határozatok (BH) folyóíratra is, a hét publikált határozat többsége 2021. előtti.¹⁴⁴

A felnőtt korú sértett sérelmére elkövetett szexuális erőszak elbírálásáról szóló határozatra szűrés tovább szűkíti a találati halmazt, szexuális kényszerítésről szólót pedig csak egyet találtam, ami elemzésre érdemes.

Ezek alapján a következő rendelkezésre álló első- és másodfokú, esetenként harmadfokú határozatokat elemeztem:

- Fővárosi Törvényszék 31.B.117/2018/14. és Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság 2.Bf.128/2018/15.
- Budapest Környéki Törvényszék 17.B.11/2017/76. és Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság 4.Bf.15/2019/5.
- Kaposvári Törvényszék 13.B.250/2018/25. és Pécsi Ítéltábla, mint másodfokú bíróság Bf.III.20/2019/15.
- Szerencsi Járásbíróság 4.B.119/2021/2. és a Miskolci Törvényszék, mint másodfokú bíróság 8.Bf.454/2021/9. és Kúria Bfv.II.310/2022/6.
- Fővárosi Törvényszék 31.B.408/2021/57. és Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság 1.Bf.87/2022/19.

¹⁴⁴ SZOMORA Zsolt, *A szexuális bűncselekményekre vonatkozó... i.m.*

- Miskolci Törvényszék 12.B.19/2021/97. és Debreceni Ítéltábla Bf.I.389/2022/29.
- Fővárosi Törvényszék 2.B.76/2023/28. és Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság 5.Bf.314/2023/20.
- Pápai Járásbíróság B.137/2022., Veszprémi Törvényszék mint másodfokú bíróság 3.Bf.82/2024/16/I. és Győri Ítéltábla mint harmadfokú bíróság Bhar.I.75/2024/15.
- Budapest Környéki Törvényszék 10.B.26/2024/49. és Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság 1.Bf.3/2025/8.

A határozatokat a következő szempontok mentén vizsgáltam meg:

- ha volt más bűncselekmény halmazatban, akkor elsősorban a szexuális erőszak tényállására és indokolására tértem ki
- tekintettel a társadalomban fennálló tévhitekre és az áldozathibáztató tendenciákra, kiemelten kezeltem a vádlottak személyiségét és sértettel való kapcsolatukat
- milyen bizonyítékok álltak rendelkezésre és azokat hogyan értékelte az elsőfokú bíróság a döntéshozatala során, illetve a büntetéskiszabás során miket vett figyelembe
- a másodfokú bíróság milyen lényeges megállapításokat tett fentiekkel összefüggésben
- külön figyelmet szenteltem az eljárás megindulására, a sértett jogaira és a különleges bánásmódra vonatkozó speciális rendelkezésekre

A határozatok tényállásának ismertetése során nem a teljes tényállás reprodukálására törekedtem, hanem azok lényeges elemeinek összefoglaló bemutatására. Az elemzés szempontjából releváns körülmények megtartása mellett a tényállásokat rövidítve, a vizsgált jogkérdésekhez kapcsolódó tényezőkre koncentrálni ismertetem.

IV.1. Fővárosi Törvényszék 31.B.117/2018/14. és Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság 2.Bf.128/2018/15.

Az elsőfokú bíróság bűnösnek mondta ki a vádlottat a Btk. 160. § (1) bekezdésébe ütköző és (2) bekezdés c) pontjának II. fordulata és j) pontja szerint minősülő emberölés büntetében, a Btk. 197. § (1) bekezdés a) pontjába ütköző szexuális erőszak büntetében, a Btk. 366. § (1) bekezdés b) pontjába ütköző kifosztás büntetében és a Btk. 375. § (5)

bekezdésébe ütköző információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás büntetében. Ezért a bíróság a vádlottat halmazati büntetésül az emberölés büntetében, mint visszaesőt, a szexuális erőszak büntetében és a kifosztás büntetében, mint különös visszaesőt életfogytig tartó szabadságvesztésre és 10 év közügyektől eltiltásra ítélte.

A vádlott magyar állampolgár, a tárgyaláson személyi körülményeiről nem nyilatkozott, nyomozási vallomása szerint nőtlen, eltartásra szoruló hozzátartozója nincs, végzettsége vasúti gépjárműszerelő, alkalmi munkákat végzett havi nettó 120 000 forintos jövedelemmel, büntetve több esetben volt.

A vádlott korábbi élettársa révén ismerte a sértettet, akivel a cselekményt megelőzően személyes kapcsolatban állt. A vádlott és a sértett között a sértett lakásán konfliktus alakult ki, amely során a vádlott a sértettet bántalmazta, majd fizikai erőfölényét kihasználva megkötözte, száját betömte és védekezésre képtelen állapotba hozta. A sértett a cselekmény során többször próbált ellenállni és szabadulni, azonban erre nem volt lehetősége. A vádlott ezt követően a sértettel annak akarata ellenére anális közösülést folytatott, majd a sértett megalázása érdekében további cselekményt hajtott végre. A sértett ezt követően közölte, hogy feljelentést tesz, mire a vádlott a felelősségre vonás elkerülése érdekében a sértettet megölte, majd értékeit magához véve külföldre menekült.

A bíróság a tényállást a vádlott feltáró jellegű, bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomása, és többek között az azt alátámasztó szemle jegyzőkönyv, kamera felvételek, daktiloszkópiái, hemogenetikai, orvosszakértői és elmeorvosszakértői vélemények alapján állapította meg.

A vádlott ugyan beismerő vallomást tett, azonban a bűncselekményt megelőző eseményekkel kapcsolatban azt állította, hogy közte és a sértett között közös megegyezéssel jött létre szexuális kapcsolat, amely során a sértett nehezményezte, hogy a végbelébe egy kis méretű pezsgősüveget nyomott. Előadása szerint a sértett ezt követően megalázva érezte magát, másnap pedig emiatt alakult ki közöttük vita, amelynek során ő a sértett megalázására törekedett. A bíróság ezt a védekezést nem tartotta elfogadhatónak. A sértett a tanúvallomások alapján nem volt jó véleményrel a vádlotról, továbbá visszahúzódnó természetű volt, ezért a bíróság szerint a vádlott által előadott, közös megegyezésen alapuló szexuális kapcsolat létrejötte sem volt megalapozott.

A bíróság hangsúlyozta, hogy a bűnösség megállapításához önmagában a bűnösségre is kiterjedő, tényfeltáró beismerő vallomás nem elegendő. A vádlott

vallomását ezért objektív bizonyítékokkal is összevetette. A kamerafelvételek igazolták, hogy a vádlott a kérdéses időpontban a sértett lakásában járt, majd azt elhagyta, ujjnyomait pedig a lakásban is rögzítették. Kiemelt jelentőséget tulajdonított a bíróság az igazságügyi hemogenetikai szakértői véleménynek, amely a vádlott DNS-ét többek között a megköttözéshez használt zsinegen, a mobiltelefon-töltőn és cigarettavégeken is kimutatta, miközben a sértetten ondószennyeződés és spermiumok voltak kimutathatók.

A bíróság álláspontja szerint ezek az objektív bizonyítékok a vádlott vallomásától függetlenül is alkalmasak voltak a bűncselekmények elkövetésének igazolására, míg a beismerő vallomás elsősorban a cselekmények részleteit pontosította.

Az emberölés súlyosabb minősítése mindkét esetben a szexuális erőszakkal állt összefüggésben. A bíróság szerint az emberölés aljas célból történt, mivel a vádlott a sértett által kilátásba helyezett feljelentés miatt, a szexuális erőszak miatti felelősségre vonás elkerülése érdekében ölte meg a sértettet. A bíróság a vádlott korábbi, szexuális erőszakkal kapcsolatos cselekményeire is utalt, amelyek alapján magatartásában fokozatosságot látott: míg egy korábbi ügyben a sértett elmenekülése miatt nem tudta megvalósítani a szexuális erőszakot, egy másik ügyben már sor került annak megvalósítására, jelen ügyben pedig a sértett életét is kioltotta. A másik minősítő körülmény a sértett védekezésre képtelen állapotba helyezése és ezt követően az emberölés megvalósítása volt.

A másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet lényegében helybenhagyta. Megállapította, hogy az elsőfokú bíróság indokolási kötelezettségének eleget tett, számot adott arról, hogy tényállását mely bizonyítékokra alapította, és iratellenes megállapítást nem tett. Érdemi mérlegelést a vádlott és a sértett bűncselekményt megelőző kapcsolata körében végzett, amely során logikai hibát nem vétett.

A határozat a bizonyítás szempontjából különösen a beismerő vallomás és az objektív bizonyítékok viszonyára világít rá. A bíróság a beismerést nem fogadta el feltétel nélkül és önmagában az ítélet alapjául, hanem annak ellenőrzéséhez és alátámasztásához objektív bizonyítékokat is vizsgált. Ennek jelentősége különösen abban az esetben emelhető ki, amikor a vádlott és a sértett vallomása egymással ellentétes, és a sértetti vallomás mellett vagy helyett objektív bizonyítékok segíthetik annak eldöntését, hogy a bíróság melyik előadást fogadhatja el.

Jelen ügyben a sértett halála miatt a sértetti vallomás értékelésére nem kerülhetett sor, így az elkövetés rekonstruálásában a vádlotti vallomás és az objektív bizonyítékok kaptak meghatározó szerepet. Az ügy ugyanakkor arra is rámutat, hogy a szexuális

erőszak olyan esetében, amikor a sértett életben marad és vallomást tud tenni, az objektív bizonyítékoknak a vallomások közötti ellentét feloldásában, illetve a bűnösség megállapításában még jelentősebb szerepük lehet.

A sértett halálára tekintettel az eljárásjogi helyzetével, a sértetti jogokkal és a különleges bánásmóddal kapcsolatos speciális kérdések jelen ügyben nem merültek fel. Az ügy ugyanakkor jól példázza, hogy a szexuális erőszak a legsúlyosabb következményekkel is járhat, és emberöléssel párosulva az eljárás megindulásának, illetve a bűncselekmény hatóság tudomására jutásának körülményei is eltérhetnek a sértett életben maradásával járó esetektől.

IV.2. Budapest Környéki Törvényszék 17.B.11/2017/76. és Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság 4.Bf.15/2019/5.

Az elsőfokú bíróság a vádlottat bűnösnek mondta ki életveszélyt okozó testi sértés büntetnének kísérletében [Btk. 164. § (1) és (8) bekezdés I. fordulata], szexuális erőszak büntetnében [Btk. 197. § (1) bekezdés a.) pontja], testi sértés büntetnében [Btk. 164. § (1) és (3) bekezdése] és állatkínzás vétségében [Btk. 244. § (1) bekezdés a.) pontja]. Ezért a bíróság a vádlottat - halmazati büntetésül - 4 év 6 hónap szabadságvesztésre és 4 év közügyektől eltiltásra ítélte. A bíróság a vádlottat az ellene szexuális erőszak büntette [Btk. 197.§ (1) bekezdés b) pontja] miatt emelt vád alól felmentette.

A vádlott családban, majd állami gondozásban nevelkedett, szakmunkásképző iskolát végzett, szakács szakképzettséget szerzett, majd eladónak és felszolgálónak tanult, azonban ezen iskoláit nem fejezte be. Nőtlen, korábban élettársi kapcsolatban élt, amelyből négy kiskorú gyermeke született. A gyermekeket édesanyjuk nevelte, azonban a vádlott őket támogatja, gondozásukban személyesen is részt vett. A vádlott egy nyílászárók forgalmazásával foglalkozó gazdasági társaság tulajdonosa és ügyvezetője volt, amelyből havi 250 ezer forint jövedelme származott.

A szakvélemény alapján a vádlott nagyjából életkorának, iskolai végzettségének és szocioökonómiai helyzetének megfelelő intellektuális és értelmi képességű személy. Alkalmazkodási és beilleszkedési nehézségei vannak, indulatilag túlfeszített helyzetben magatartásával a társas konvenciókat igen gyakran megsértheti. Erkölcsi gondolkodásában deviáció körvonalazódik. Érzelmi, indulati élete szabályozatlan, indulatkezelési nehézségei előfordulhatnak, kifejezetten lobbanékony. Jellemző rá a vele történtek túlzottan szubjektív színezetű, saját érdekek mentén történő tálalása, illetve a

hazudozás, amely manipulatív magatartásként értékelhető. Személyiségében kóros elváltozás és aberráltságra utaló személyiségvonás nem tárható fel, szexuális orientációja biszexuálisként értékelhető, ugyanakkor szexuális irányultságát az infantilizmus jellemzi.

A vádlott 182 cm magas, jó fizikumú, 85-86 kg súlyú volt, 18 éven keresztül versenyszerűen ökölvívást és kickboxot űzött. Az egyik sértett 190 cm magas, jó fizikumú, 80 kg testsúlyú, a másik 189 cm magas, átlagos testalkatú, 82 kg súlyú volt. A szexuális erőszak sértettje 56 éves, 164 cm magas, 52 kg súlyú, vékony testalkatú és beteges volt.

Az ügyész a vádlottat a védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotát felhasználva elkövetett szexuális erőszak miatt emelt vád alól bizonyítottság hiányában felmenteni indítványozta, míg az I. r. sértett jogi képviselője a bűnösség megállapítását kérte.

A bíróság a tényállást többek között a vádlott részbeni beismerő vallomása, tanúvallomások, feljelentések, a vádlott és a sértettek vonatkozásában beszerzett igazságügyi pszichológus, illetve elmeorvoszakértői vélemények, valamint a sérülésekre vonatkozó orvosszakértői vélemények alapján állapította meg. A vádlott a szexuális erőszak elkövetését tagadta.

A vádlott és a sértett olyan ingatlanban éltek, ahol a lakhatás az ingatlan tulajdonosától függött, így közöttük bizonyos fokú kiszolgáltatottsági viszony állt fenn. A szexuális erőszak során a vádlott ittas állapotban bement a sértett szobájába, az alvó sértettre ráfeküdt, száját párnával leszorította, majd ellenállása ellenére vaginálisan közösült vele, ezt követően pedig élet elleni fenyegetéssel próbálta hallgatásra kényszeríteni. A sértett röviddel később a fürdőszobában találkozott egy tanúval.

Az anonimizált határozatból a sértettek neme és egymáshoz, illetve a vádlotthoz fűződő kapcsolatuk minden esetben nem állapítható meg egyértelműen. A határozatból azonban kitűnik, hogy a vádlott több sértettnek is tett szexuális tartalmú ajánlatot, intim testrészeiket fogdosta, illetve egyikükkel intim kapcsolatot is kialakított. E körülmények a vádlott szexuális magatartásának, valamint a sértettekhez fűződő viszonyának értékelése szempontjából relevánsak.

Az elsőfokú bíróság a több sértett sérelmére elkövetett cselekmények miatt kiemelt jelentőséget tulajdonított a feljelentések és a magánindítványok megtételének. Megállapította, hogy I. r. sértett fogalmazta meg a feljelentéseket, amelyek hasonló szövegezésűek voltak, és egyes esetekben nem feltétlenül tükrözték a sértettek saját akaratát. Több feljelentés a 30 napos határidőn túl került előterjesztésre, ezért egyes

cselekmények tekintetében a bíróság a magánindítvány hiánya miatt megszüntette az eljárást.

A szexuális erőszak tekintetében azonban a III. r. sértett az eredetileg I. r. sértett által megfogalmazott, általa aláírt feljelentésben még nem számolt be a cselekményről, hanem arról később, tanúkihallgatása során tett vallomást és terjesztette elő magánindítványát. A bíróság a sértettet a kímélete és a befolyásmentes vallomástétel biztosítása érdekében e cselekmény vonatkozásában a vádlott távollétében hallgatta ki.

A sértett következetes, a nyomozási vallomásával egybehangzó vallomást tett. Részletesen beszámolt a cselekményről, annak észleléséről, valamint fizikai és érzelmi hatásairól. Vallomását igazságügyi pszichológus szakértői vélemény is alátámasztotta, amely szerint a sértettnél jellegzetes szexuális traumatizáltság volt észlelhető, a történetekről intenzív, fizikai tünetekkel járó átéléssel számolt be, és más személy ráhatása nem volt valószínűsíthető. A szakértő szerint a sértett állapota szexuális abúzusra utalt, továbbá kifejezetten félt a vádlottól. A szakvéleményt a szakértő a tárgyaláson is fenntartotta.

A sértett a tárgyaláson azt is előadta, hogy látta a vádlott arcát, amikor az kinézett a szobából. Következésképpen úgy nyilatkozott továbbá, hogy a februári lábműtétje miatti fájdalom következtében lefekvés előtt fájdalomcsillapítót vett be, azonban a közösülés előtt felébredt. A bíróság ezért a gyógyszernek az észlelési képességére gyakorolt esetleges hatását is vizsgálta. Az igazságügyi elmeorvos-szakértő szerint a gyógyszerek nem befolyásolták a sértett valóságérzékelését és észlelési képességét olyan mértékben, hogy az a vallomásának megbízhatóságát megkérdőjelezze.

A sértett vallomását egy további tanú is alátámasztotta, aki észlelte, hogy a vádlott kijött a sértett szobájából. A bíróság a bizonyítékokat együttesen értékelve kétséget kizáróan megállapította a vádlott bűnösségét. A vádlott a sértettől fennálló korkülönbségre hivatkozva tagadta, hogy szexuális szándékkal közeledett volna hozzá, azonban a vádlott pszichológus szakértői vizsgálata alapján megállapított, infantilizmussal jellemezhető szexuális irányultságot a bíróság e védekezés értékelésekor figyelembe vette.

A másodfokú bíróság szerint az elsőfokú bíróság a rendelkezésére álló bizonyítékokat egyenként és összességükben is gondosan értékelte, és ennek alapján állapította meg a történeti tényállást. Kiemelte, hogy az elsőfokú bíróság az *in dubio pro reo* elvét is érvényre juttatta, amikor az I. r. sértett sérelmére elkövetett szexuális erőszak vádjá alól bizonyítottság hiányában felmentette a vádlottat. E körben ugyanis a sértett

kétséges és bizonytalan vallomásán kívül nem állt rendelkezésre olyan bizonyíték, amely a bűnösség kétséget kizáró megállapítását lehetővé tette volna.

A másodfokú bíróság a részben megalapozatlan tényállást a Be. 593. § (1) bekezdés a) pontja alapján kiegészítette. A sértett vallomásai alapján megállapította, hogy a vádlott a közösülést már akkor megkezdte, amikor a sértett aludt, így az a sértett védekezésre képtelen állapotának felhasználásával valósult meg. Erre tekintettel a másodfokú bíróság a szexuális erőszakot a Btk. 197. § (1) bekezdés b) pontja szerint minősítette.

Mindkét fokú eljárásban jelentős szerepet kaptak a magánindítvány előterjesztésének szabályai. A bíróság ugyan megállapította, hogy a sértettek feljelentéseiket lényegében I. r. sértett felhívására tették meg, azonban nem volt kétséget kizáróan megállapítható, hogy magánindítványaik kizárólag e ráhatás eredményeként születtek. A másodfokú bíróság kiemelte, hogy a törvény nem követeli meg, hogy a magánindítvány kizárólag a sértett önálló kezdeményezésére szülessen; elegendő, hogy a sértett a törvényben meghatározott határidőn belül egyértelműen kifejezze az elkövető megbüntetésére irányuló szándékát.

A másodfokú bíróság a büntetéskiszabás körében súlyosító körülményként értékelte azt is, hogy a szexuális bűncselekmény következtében a sértett a jelenben is súlyos poszttraumás következményeket szenvedett el.

Az ügy a bizonyítás és a sértett eljárásjogi helyzete szempontjából két eltérő helyzetet mutat. Az I. r. sértett sérelmére elkövetett, de bizonyítottság hiányában meg nem állapított szexuális erőszak esetében a vádlott tagadásával szemben lényegében egy bizonytalan sértetti vallomás állt, amelyet további bizonyítékok nem erősítettek meg olyan mértékben, hogy a bűnösség kétséget kizáróan megállapítható legyen. Ezzel szemben a III. r. sértett vallomását pszichológus szakértői vélemény, egy további tanú vallomása, valamint a sértett következetes előadása is alátámasztotta. Az előbbi ügyben ezért a bíróság az *in dubio pro reo* elvének megfelelően felmentő döntést hozott, míg utóbbi esetben a bizonyítékok összessége elegendőnek bizonyult a bűnösség megállapításához. Az anonimizált határozat alapján ugyanakkor nem állapítható meg, hogy az I. r. sértett pszichológiai vizsgálatára sor került-e, így ennek esetleges bizonyító ereje sem értékelhető.

A III. r. sértett esetében különösen jelentős, hogy a szexuális erőszakról nem az eredeti feljelentésben számolt be, hanem később tett vallomást. A bíróság ezt nem értékelte a vallomás hitelességét gyengítő körülményként, amelyhez hozzájárulhatott,

hogy a későbbi vallomást a pszichológus szakértői vélemény is alátámasztotta, továbbá a sértett traumatizáltsága a szakértői vizsgálat idején is fennállt. A sértett kihallgatása során a bíróság a sértett kíméletét és befolyásmentes vallomástételét is biztosította azzal, hogy a vádlott távollétében hallgatta ki.

IV.3. Kaposvári Törvényszék 13.B.250/2018/25. és Pécsi Ítélőtábla, mint másodfokú bíróság Bf.III.20/2019/15.

Az elsőfokú bíróság a vádlottat bűnösnek mondta ki testi sértés büntetében és szexuális erőszak büntetében [Btk. 197. § (1) bekezdés a) pont]. Ezért őt – halmazati büntetésül – 7 év börtönre és 8 év közügyektől eltiltásra ítélte.

A vádlott magyar állampolgár. Általános iskolai végzettségű, ács-állványozó szakképzettséggel rendelkezik. Letartóztatását megelőzően egy magánvállalkozónál a szakmájában dolgozott, havi átlagkeresete 120 000 forint volt. Nőtlen, egy kiskorú gyermeke volt, akit élettársa nevelt. Vagyontalan. Büntetve több esetben volt.

A tényállást a bíróság a vádlott tagadásával szemben a sértett nyomozási és tárgyalási szakban tett vallomásai, a kórházi szakpszichológus tanúvallomása, az igazságügyi pszichológus és orvosszakértő szakvéleménye, valamint az egyéb iratok alapján állapította meg.

A korábbi élettársi kapcsolat megszakadását követően a vádlott egy találkozás alkalmával a kapcsolat helyreállítására próbálta rávenni a sértettet. A visszautasítást követően a sértettet bántalmazta, ellenállását bilincessel és fizikai erőszakkal törte meg, majd két alkalommal közösült vele akarata ellenére. A sértett az esetet követően haladéktalanul egészségügyi ellátást vett igénybe, ahol súlyos, részben életveszélyes sérüléseket állapítottak meg nála.

A sértett a bántalmazás következtében számos sérülést szenvedett el, 3 bordája eltört, amelyek következtében baloldalon traumás vér- és légmell alakult ki, és közvetett életveszélyes állapotba került.

A sértett a szexuális erőszak miatt 2018. április 1. napján joghatályos magánindítványt terjesztett elő.

A vádlott a nyomozás során nem tett vallomást, csak később, a tárgyaláson, a sértett ismételt meghallgatását követően. Vallomását a sértett távollétében tette meg, és azt állította, hogy a sértett támadt rá, ő csupán védekezett, a sértett sérülései ennek során keletkeztek. A szexuális erőszakot tagadta, állítása szerint a sértettel a padlásterben két

alkalommal, közös megegyezéssel létesített szexuális kapcsolatot. A bilincs használatát nem tagadta, de azt a sértett által kedvelt szexuális játékkal hozta összefüggésbe. Előadása szerint a kapcsolat később is fennmaradt közöttük.

A sértett a történeteket a nyomozás során, a kórházban és a tárgyaláson is következetesen, részletekbe menően adta elő, vallomását változatlanul fenntartotta, és a vádlottal történő szembesítés során sem változtatott azon.

A sértett a cselekményt követően több egészségügyi vizsgálaton esett át. Már a háziorvosnál esemény utáni tablettát kért, majd kórházi ellátásban részesült. A különböző egészségügyi dokumentációkban következetesen megjelent, hogy korábbi élettársa bántalmazta és megerőszakolta. A kórházi dokumentáció a testi sérüléseket, a mellkasi panaszokat, valamint a pszichés állapotában jelentkező depressziós és szorongásos tüneteket is rögzítette. Az igazságügyi orvosszakértő szerint a sérülések keletkezhettek a sértett által előadott módon, a bordatörések miatt kialakult vér- és légmell pedig közvetett életveszélyes állapotot eredményezett; megfelelő orvosi kezelés hiányában a sértett halála is bekövetkezhett volna.

A bíróság szerint a sértett vallomását az orvosi dokumentációk, az orvosszakértői vélemény, valamint a helyszíni szemle és a lakásról készült fényképfelvételek is alátámasztották. A vádlott üzenetváltásokról készített fényképfelvételei sem cáfolták a sértett előadását, hanem annak egyes elemeit erősítették meg.

A bíróság külön kiemelte, hogy a vádlott tagadásával szemben a sértett vallomása volt az egyetlen közvetlen személyi bizonyíték, ezért a vallomások megbízhatóságát a közvetett bizonyítékokkal és a szakértői megállapításokkal együttesen kellett értékelnie. Ennek alapján arra a következtetésre jutott, hogy a sértett vallomása a valóságban megtörtént eseményeket tükrözte, és azokat életszerűen, túlzásoktól mentesen adta elő.

A sértett vallomásának értékelése szempontjából jelentős, hogy az eseményeket közvetlenül követően több különböző egészségügyi ellátásban részesült, amelyek során a történetekről – eltérő részletességgel – ismételten beszámolt. A kórházi szakpszichológus szerint a sértett a történeteket valósághűen és életszerűen adta elő, érzelmi reakciói adekvátak voltak, és nem merült fel olyan körülmény, amely vallomásának tudatos meghamisítására utalt volna. A szakpszichológus azt is kiemelte, hogy a sértett félt a vádlottól a korábbi testi bántalmazások miatt, és emiatt kívánta őt elhagyni.

A sértettnek a büntetőeljárás során ismételten elő kellett adnia a vele történeteket: a kórházi ellátás során, a nyomozásban, a tárgyaláson, illetve a vádlottal történő szembesítés során. Ez különösen azért releváns, mert a Be. 89. § (3) bekezdése alapján a

82. § c) pontja szerinti, különleges bánásmódot igénylő sértett szembesítése csak a sértett hozzájárulásával rendelhető el. A sértett tehát a jogszabály által biztosított védelem mellett is vállalta a pszichésen megterhelő szembesítést.

A bíróság a vádlott terhére súlyosító körülményként értékelte, hogy a családon belüli erőszak az utóbbi időben igen elszaporodott.

A másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet csak járulékos kérdésekben változtatta meg, annak mérlegelő tevékenységével lényegében egyetértett. Kiemelte, hogy a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni, hozzátartozó sérelmére elkövetett cselekmények sajátossága, hogy jellemzően zárt családi körben, kívülállók számára nem észlelhető módon valósulnak meg. Ennek következtében a közvetlen személyes észlelésen alapuló tanúvallomások száma alacsony lehet, így a bíróságnak gyakran a sértett és a vádlott egymással ellentétes vallomását kell összevetnie az egyéb bizonyítékokkal. A másodfokú bíróság szerint az elsőfokú bíróság helyesen tulajdonított kiemelt jelentőséget a sértett következetes vallomásának, amelyet a sérülései és az orvosszakértői vélemények is alátámasztottak.

A vádlott védője a másodfokú eljárásban az igazságügyi orvosszakértői vélemény kiegészítését kérte a sértett intim testékszereivel kapcsolatban, továbbá poligráfos vizsgálatot indítványozott. A másodfokú bíróság a poligráfos vizsgálatot a Be. 212. § (1) bekezdésére figyelemmel – annak törvényi kizártsága miatt – elutasította. Az orvosszakértői vélemény kiegészítését sem tartotta szükségesnek, mivel a sértett a bántalmazás következtében lényegében nem tudott védekezni, és a vádlott korábbi élettársként az intim testékszerekről is tudomással bírhatott, így a bizonyítás kiegészítésétől a tényállás megváltozása nem volt várható.

Az ügyben a bizonyítás központi kérdése a vádlott és a sértett egymással ellentétes vallomásának értékelése volt. A bíróság a sértetti vallomást nem önmagában, hanem az orvosi dokumentációkkal, a szakértői véleményekkel és az egyéb tárgyi bizonyítékokkal összhangban értékelte. Különösen jelentős, hogy a sértett közvetlenül a cselekményt követően több egészségügyi ellátásban is részesült, és az egyes dokumentációkban a történetekről tett előadásai lényeges pontokon egybevágtak. Ez az objektív bizonyítékokkal együtt a vallomás hitelességét erősítette.

Az ügy a sértett eljárásjogi helyzete szempontjából is jelentős. A sértett a súlyos testi és pszichés következményekkel járó cselekményt követően több alkalommal kényszerült a történetek felidézésére, többek között egészségügyi vizsgálatok, nyomozati és bírósági kihallgatás, valamint szembesítés során. A különleges bánásmód egyik

garanciája volt, hogy a vádlott távollétében is sor kerülhetett a vallomására, a szembesítéshez pedig a sértett hozzájárulása volt szükséges. Az ügy ugyanakkor arra is rámutat, hogy a sértett többszöri meghallgatása és vizsgálata az eljárás szükségszerű velejárója lehet, amely a sértett számára ismételt pszichés megterhelést jelent.

A védelem bizonyítási indítványai körében szintén megfigyelhető a sértett szerepének középpontba állítása. Az intim testékszerekre vonatkozó szakértői vizsgálat kiegészítése a határozat alapján feltehetően a sértett vallomásának gyengítését célozhatta, a vádlott pedig jogos védelmi helyzetre is hivatkozott, amely szerint a sértett támadása miatt csupán védekezett. A másodfokú bíróság egyik érvet sem tartotta megalapozottnak. Az ügyben ezért a védekezés azon elemei is megjelentek, amelyek a sértett magatartásának és hitelességének előtérbe helyezésével igyekeztek a vádlott felelősségét csökkenteni.

IV.4. Szerencsi Járásbíróság 4.B.119/2021/2. és a Miskolci Törvényszék, mint másodfokú bíróság 8.Bf.454/2021/9.

A bíróság bűnösnek mondta ki a vádlottat szexuális erőszak büntetnének kísérletében [Btk. 197. § (1) bekezdés a) pont], és 4 év börtönben végrehajtandó szabadságvesztésre, valamint 4 év közügyektől eltiltásra ítélte. Mivel fennálltak a Be. 723. §-a szerinti bíróság elé állítás feltételei – a bűncselekményre tízévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetés kiszabása, az ügy egyszerű megítélése, a bizonyítékok rendelkezésre állása, valamint a tettenérés vagy beismerés –, az eljárást e szabályok szerint folytatták le.

A tényállás szerint a vádlott a sértett otthonában fizikai erőszakkal és jelentős erőfölényét kihasználva kísérelt meg szexuális cselekményt végrehajtani. A sértett folyamatosan ellenállt, amelynek nyomai a helyszínen keletkezett rongálódásokban és a sértetten rögzített könnyű sérülésekben is megjelentek. A cselekmény megszakadásában a sértett aktív védekezése és gyermeke megjelenése is szerepet játszott. A sértett még aznap joghatályos magánindítványt terjesztett elő.

A vádlott kezdetben édesanyja előtt tagadta a cselekményt, azonban a rendőrautóban már beismerte annak elkövetését, majd a bíróság előtt is fenntartotta vallomását. Az elsőfokú bíróság a beismerést elfogadta, és a büntetéskiszabás során súlyosító körülményként értékelte, hogy a vádlottat az ingatlanban jelen lévő három kiskorú gyermek sem térítette el szándékától, továbbá előre eltervezte a sértett megtámadását.

A másodfokú bíróság az ítéletet helybenhagyta. A védelem azonban a vádlott beszámítási képességének hiányára, illetve a beismerés önkéntességével és következményeinek megértésével kapcsolatos kételyre hivatkozott, és az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezését, valamint szakértői vizsgálat lefolytatását indítványozta. A másodfokú bíróság a becsatolt, korábbi tanulási képességet vizsgáló szakvélemények és a védő által készített vallomásleirat alapján ezt nem találta megalapozottnak. Kiemelte, hogy a vádlott a rendőrségen és az előkészítő ülésen is ésszerű, következetes beismerő vallomást tett.

A Kúria felülvizsgálati eljárásban azonban az első- és másodfokú határozatokat hatályon kívül helyezte, és új eljárásra utasította az elsőfokú bíróságot. A Kúria megállapítása szerint az elsőfokú eljárásban még nem merült fel olyan körülmény, amely ésszerű kételyt támasztott volna a vádlott beszámítási képességével kapcsolatban, a másodfokú eljárásban azonban a védelem által csatolt iratok már a terhelt középsúlyos értelmi fogyatékoságára utaltak. Ez olyan körülményt jelentett, amelyet a bíróság nem hagyhatott figyelmen kívül annak megítélésekor, hogy a vádlott képes volt-e megérteni a beismerés jogkövetkezményeit.

A Kúria hangsúlyozta, hogy a beszámítási képesség korlátozottsága önmagában nem zárja ki a beismerő nyilatkozat elfogadását, amennyiben az eljárás során tisztázható, hogy a terhelt képes volt a beismerés törvényi feltételeinek és következményeinek megértésére. Jelen ügyben azonban éppen e körülmény tisztázatlansága miatt nem volt megállapítható, hogy a beismerő vallomás elfogadása jogszerű volt-e.

Az ügy így a sértett oldaláról elsősorban a gyorsított eljárás és a magánindítvány szempontjából releváns, ugyanakkor az eljárási garanciák szempontjából különösen jelentős tanulsága, hogy a bíróság elé állítás egyszerűsített szabályainak alkalmazása mellett sem mellőzhető a terhelt eljárási képességével és a beismerés valódiságával kapcsolatos kételyek megfelelő tisztázása. A Kúria döntése egyúttal azt mutatja, hogy a gyorsított eljárás feltételeinek fennállása önmagában nem írhatja felül a beismerés elfogadásához kapcsolódó garanciális követelményeket.

IV.5. Fővárosi Törvényszék 31.B.408/2021/57. és Fővárosi Ítélőtábla mint másodfokú bíróság 1.Bf.87/2022/19.

Az elsőfokú bíróság a vádlottat bűnösnek mondta ki az első sértett sérelmére elkövetett, a Btk. 197. § (1) bekezdés a) pontjába ütköző és a (3) bekezdés b) pontjának I. fordulata

szerint minősülő, folytatólagosan elkövetett szexuális erőszak büntetében, kapcsolati erőszak büntetében, valamint a másik sértett sérelmére elkövetett minősített emberölés büntetében. A bíróság halmazati büntetésül életfogytig tartó szabadságvesztésre és 10 év közügyektől eltiltásra ítélte.

Az emberölés bűncselekményét és annak bizonyítását csak a szükséges mértékben ismertetem, mivel a két sértett és a vádlott közötti kapcsolatban számos hasonlóság mutatkozott. Az első sértett esetében különösen jelentős, hogy a vádlottal fennálló, kezdetben párkapcsolati jellegű viszony fokozatosan vált bántalmazóvá, míg a másik sértett hasonlóan kiszolgáltatott helyzetbe került, amely végül a halálához vezetett.

A vádlott középiskolai érettségivel rendelkezett, egészségügyi szakmunkásnak tanult, de tanulmányait nem fejezte be. Nevelőszülők nevelték, 23 éves korában tudta meg, hogy nevelőszülei nem vér szerinti szülei. Hajléktalan életmódot folytatott, nem dolgozott, legális jövedelemmel nem rendelkezett, és hét alkalommal volt büntetve. A pszichológiai szakvélemény szerint diszharmonikus személyiség szerkezetű, szociopátiás életvezetésű, nárcisztikus és egocentrikus beállítottságú, agresszív indulatokkal és alacsony kudarc-tűréssel jellemezhető személy volt. Manipulatív, felelősségelhárító magatartás, pszudológia és súlyos morális deficit jellemezte, személyiségzavara azonban nem érte el a kóros elmeállapot szintjét.

Az első sértettel 2017-ben alakult ki élettársi kapcsolatuk, amely fokozatosan vált bántalmazóvá. A vádlott rendszeresen fizikailag és verbálisan bántalmazta, ellenőrizte és korlátozta a sértettet, valamint megakadályozta önálló távozását. A kezdetben kölcsönös beleegyezésen alapuló szexuális kapcsolat később fizikai erőszakkal és fenyegetésekkel kikényszerített együttlétekké vált. A vádlott a sértett visszautasítására bántalmazással, késsel, illetve hozzátartozója megölésével való fenyegetéssel reagált. A sértett végül a vádlott alvását kihasználva megszökött, majd 2017. június 15-én feljelentést tett.

A vádlott a szexuális erőszakot tagadta, és a kapcsolatot konfliktusosnak, de alapvetően kölcsönösnek írta le. A sértett vallomása ezzel szemben következetes volt: elmondása szerint a kapcsolat elején még nem tapasztalt ilyen mértékű agressziót, később azonban a szexuális együttlétek során rendszeressé vált a bántalmazás. Ha nem akart együtt lenni a vádlottal, az öccse megölésével fenyegette, ellenkezése esetén pedig megpofozta vagy lefogta. A kapcsolat végén a szexuális együttlétek szinte mindig akarata ellenére történtek; a sértett a vádlottól félt, és több alkalommal fizikailag is megpróbált ellenállni.

A bíróság a sértett vallomását több bizonyíték egybevetésével fogadta el. A sértett a feljelentésen túl a nyomozás során háromszor, a tárgyaláson pedig egyszer tett vallomást, és a bíróság ezeket következetesnek találta. Előadását két tanú vallomása, valamint az ambuláns és járóbeteg-vizsgálati dokumentáció is alátámasztotta. A tanúk a sértetten több, szorításból és ütésből származó sérülést láttak, és beszámoltak a sértett látható félelméről, illetve arról, hogy a vádlottól szökött meg.

A bíróságnak értékelnie kellett a panzió tulajdonosának vallomását is, aki szerint a sértett szabadon mozoghatott, a vádlott pedig udvariasan viselkedett vele, és nem hallott közöttük veszekedést. A bíróság azonban ezt nem találta alkalmasnak a sértett vallomásának megcáfolására, mivel más tanúk veszekedésekről számoltak be, továbbá a sértett sérülései és következetes vallomása is a vádlottal szembeni előadását támasztották alá.

Különösen releváns a sértett pszichológiai szakértői vizsgálata. A szakértő szerint a sértett kapcsolataiban alárendelődő, megfelelésre törekvő, könnyen irányítható személyiség volt, asszertivitási képessége rendkívül csekélynek mutatkozott. Ez összhangban állt a sértett azon előadásával, hogy a vádlott fokozatosan elvette önbizalmát, és magatartásával olyan helyzetet alakított ki, amelyben a sértett a fenyegetések és bántalmazás miatt már nem mert ellenkezni.

A másik sértett esetében sértetti vallomás nem állt rendelkezésre, ezért a bíróság elsősorban a tanúvallomásokra, a helyszíni és halottszemle adataira, a bonc- és orvosszakértői véleményre, valamint a genetikai, ujjnyom- és nyomszakértői bizonyítékokra támaszkodott. A vádlott az emberölést tagadta, és a sérüléseket a sértett lépcsőről történő leesésével, illetve a közöttük fennálló intenzív szexuális kapcsolat során keletkezett sérülésekkel magyarázta. A bíróság e védekezést az egymást erősítő közvetett bizonyítékok alapján elvetette.

A másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet helybenhagyta. A védelem az első sértett szavahihetőségét vitatta, a másik sértett halálát pedig balesettel magyarázta, továbbá kifogásolta, hogy a büntetőjogi felelősség megállapítása döntően közvetett bizonyítékokon alapult. A másodfokú bíróság azonban kiemelte, hogy az elsőfokú bíróság a releváns okirati és szakértői bizonyítékokat, köztük a genetikai szakértői véleményt is értékelte, azokat egyenként és összességükben, egymással összevetve mérlegelte. A szexuális erőszak tekintetében pedig a sértett vallomását olyan tanúvallomások és egyéb bizonyítékok támasztották alá, amelyek bár közvetlenül nem észlelték a cselekményt, megbízhatóan igazolták a sértett által előadott körülményeket.

Az ügy jól szemlélteti, hogy szexuális erőszak esetén a sértetti vallomás bizonyító ereje nem önmagában, hanem a közvetett bizonyítékokkal – így különösen a sérülésekkel, egészségügyi dokumentációval és a sértett állapotára vonatkozó tanúvallomásokkal – összefüggésben értékelendő. Egyúttal rámutat arra is, hogy a sértett és az elkövető közötti korábbi kapcsolat, valamint a sértett alárendelődő, kiszolgáltatott helyzete önmagában nem teszi kétséggé a szexuális erőszak megvalósulását; ellenkezőleg, az erőszak és a fenyegetés rendszerének kialakulásában ezeknek a körülményeknek is jelentőségük lehet.

IV.6. Miskolci Törvényszék 12.B.19/2021/97. és Debreceni Ítélőtábla Bf.I.389/2022/29.

Az elsőfokú bíróság bűnösnek mondta ki az I., II., III. és IV. r. vádlottakat társtettesként elkövetett emberölés büntetében [Btk. 160. § (1) bekezdés, (2) bekezdés b), d), k) pontjai], a II. r. vádlottat pedig ezen felül szexuális erőszak büntetében [Btk. 197. § (1) bekezdés b) pont]. A II. r. vádlottat halmazati büntetésül 19 év szabadságvesztésre, 10 év közügyektől eltiltásra és 200 000 forint pénzbüntetésre ítélte.

A II. r. vádlott nőtlen, gyermektelen, általános iskolai végzettségű, szakképzetlen volt, fogvatartása előtt az erdészetnél dolgozott segédmunkásként. Vagyontalan volt, tartozása nem állt fenn, a cselekmény elkövetésekor büntetlen előéletűnek számított. Pszichológiai szakvélemény szerint érzelmi és indulati labilitás, egyenetlen életvezetés, alkalmazkodási és beilleszkedési zavarok, antiszociális irányultság, valamint a magasabb rendű erkölcsi és etikai normák hiányosságai által jellemzett személyiségzavarban szenvedett, amely azonban nem érte el a kóros elmeállapot szintjét.

A tényállás szerint a vádlottak előre elhatározták, hogy a velük szemben lakó idős sértett lakásába behatolnak és ott értékek után kutatnak. A sértettet brutálisan bántalmazták, amelynek következtében a helyszínen életét vesztette.

„A bántalmazást követően II. r. vádlott a földön fekvő, még élő, eszméletlen, akaratnyilvánításra képtelen sértettet – ismeretlen módon – szexuális cselekményre használta fel.”

A szexuális erőszak tényállását az elsőfokú bíróság igen tömören állapította meg. A II. r. vádlott a szexuális cselekmény konkrét részleteiről nem tett vallomást, azonban az ügyészi vádban foglaltakat teljes körűen elismerte, így a szexuális erőszakra vonatkozó tényállást és jogi minősítést sem vitatta. Beismerését a bíróság elfogadta. A műszeres

vallomás-ellenőrzés során a releváns kérdésekre tagadó válaszokat adott, a teszt azonban nem tárt fel kritikus tételt.

A szexuális cselekmény megállapításában meghatározó jelentősége volt a genetikai szakértői véleménynek, amely a sértett hüvelykenetében a II. r. vádlott DNS-profiljával egyező profilt mutatott ki. Az orvosszakértői vélemény ugyanakkor arra is rámutatott, hogy a sértetten nem volt a nemi erőszakra utaló külsérelmi nyom vagy elváltozás, és a spermium a sértett hüvelyébe akár életében, akár halálát követően bekerülhetett. Így önmagában a szakértői bizonyítás nem adott választ arra, hogy a szexuális cselekmény a sértett halála előtt vagy után történt.

A bíróság ezért a vádlott beismerésének is jelentőséget tulajdonított. Mivel a vádlott a vádban foglalt tényállást teljes körűen elfogadta, a bíróság megállapíthatta, hogy a sértett a szexuális cselekmény idején még életben volt, akaratnyilvánításra képtelen állapotban volt, és a vádlott ezt az állapotát használta fel szexuális cselekmény végrehajtására. A másodfokú bíróság kiemelte, hogy a genetikai szakvélemény kategorikus eredménye jelentősen alátámasztotta a beismerést: az ondó a II. r. vádlottól származott, és annak a sértett nemi szervébe kerülése a helyszínen végzett, ejakulációval járó szexuális cselekménnyel volt magyarázható.

A II. r. vádlott és védője csak enyhítésért fellebbezett, ezért a másodfokú bíróság a tényállást érdemben nem vizsgálta felül. Ugyanakkor megjegyezte, hogy a szexuális cselekmény leírása az elsőfokú ítéletben is rendkívül szűkszavú volt. A szakvélemény és a bűnösség beismerése azonban elegendő alapot biztosított a megfelelő jogkövetkeztetések levonásához. A másodfokú bíróság szerint a helyszín adatai és a beismerés alapján nem volt kétséges, hogy a vádlott az ölési cselekményt követően, de még a sértett életében határozta el nemi vágyának kielégítését.

Az ügy különös jelentőségét az adja, hogy a szexuális erőszak megállapítása nagymértékben a vádlott beismerésén múlt. A genetikai bizonyíték kétséget kizáróan összekapcsolta a vádlottat a szexuális cselekménnyel, de önmagában nem bizonyította, hogy az a sértett életében történt. Mivel az orvosszakértők a cselekmény időpontját nem tudták meghatározni, a beismerés hiányában a rendelkezésre álló közvetett bizonyítékok valószínűleg nem lettek volna elegendők a szexuális erőszak bűncselekményének kétséget kizáró megállapításához. Az ügy így jól példázza, hogy a közvetett bizonyítékok jelentősége ugyan kiemelkedő lehet a szexuális erőszak bizonyításában, azok azonban csak akkor képesek önmagukban is megalapozni a felelősséget, ha az egyes

bizonyítékokból levonható következtetések zárt, ellentmondásmentes bizonyítási láncot alkotnak.

IV.7. Fővárosi Törvényszék 2.B.76/2023/28. és Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság 5.Bf.314/2023/20.

A bíróság a vádlottat bűnösnek mondta ki kapcsolati erőszak, szexuális erőszak, személyi szabadság megsértése és testi sértés büntetében [Btk. 212/A. § (2) bekezdés a) pont, 197. § (1) bekezdés a) pont és (3) bekezdés b) pont, 194. § (1) bekezdés és (2) bekezdés b) és c) pont, 164. § (1) bekezdés és (8) bekezdés I. fordulat]. Halmazati büntetésül, mint többszörös visszaesőt, 14 év szabadságvesztésre és 10 év közügyektől eltiltásra ítélte.

A vádlott az ítélethirdetéskor 49 éves volt, általános iskolai végzettséggel és szakképzettség nélkül. Elvált, kiskorú gyermek eltartásáról nem gondoskodott, tartásra szoruló hozzátartozója nem volt. Letartóztatása előtt gépszerelvényeket és lépcsőfokokat öntött, havi nettó 250–260 000 forint jövedelemmel rendelkezett. Többször volt büntetve.

A tényállás szerint a vádlott és a sértett közötti bántalmazó kapcsolatban a vádlott rendszeresen alkalmazott fizikai erőszakot. A sértett többnapos távollétét követően féltékenységből súlyosan bántalmazta, majd megalázó és kiszolgáltatott helyzetbe hozva szexuális cselekmény eltűrésére, illetve végrehajtására kényszerítette. Ezt követően a sértett mozgását korlátozta, a külvilágtól elzárta, és az orvosi ellátás során arra próbálta rávenni, hogy sérüléseinek valódi okát eltitkolja.

A vádlott a szexuális erőszakot és a súlyosabb bántalmazásokat tagadta, és azt állította, hogy a sértett maga kezdeményezte a szexuális cselekményt, amelynek célja a vádlott lecsillapítása volt. A sértett alkoholfogyasztására is hivatkozott, annak emlékezetet befolyásoló hatását állítva. A bíróság ezt a védekezést életszerűtlennek és a rendelkezésre álló bizonyítékokkal ellentétesnek találta.

A sértett a tárgyaláson mentességi jogával élt és nem tett vallomást, a nyomozás során azonban több alkalommal, következetesen számolt be a bántalmazásokról és a szexuális kényszerről. Elmondása szerint a kapcsolat újrakezdését követően a vádlott rendszeresen bántalmazta, a 2021. június 25-i cselekmény során pedig a nemi szervét megpróbálta a hüvelyébe helyezni, majd a sértett mellkasára térdelve orális szexre kényszerítette. A sértett a további bántalmazástól tartva végül kézzel kielégítette a vádlottat.

A cselekmények közvetlen szemtanú nélkül történtek, ezért a bíróság különösen nagy jelentőséget tulajdonított a sértett vallomását alátámasztó egyéb bizonyítékoknak. A vádlott és a sértett közös gyermekei a cselekmények részleteit ugyan elsősorban édesanyjuktól ismerték, azonban a bántalmazások közvetlen következményeit maguk is észlelték: látták sérüléseit, beverzéseit, illetve az egyik alkalommal maguk hívták ki a rendőrséget. Vallomásaik a korábbi bántalmazásokról is egybehangzóak voltak, és a bíróság nem talált olyan körülményt, amely szavahihetőségüket megalapozottan kétségessé tette volna.

A bíróság a tanúvallomások mellett az orvosi dokumentációt és az igazságügyi orvosszakértői véleményt is értékelte. Bár a szakvélemények a szexuális erőszakra közvetlenül nem tartalmaztak megállapítást, a sértett által előadott egyéb bántalmazásokkal kapcsolatos megállapításaik közvetetten erősítették a sértett előadásának hitelességét. A bíróság figyelembe vette a vádlott testvérének vallomását is, amely a konkrét cselekményekről ugyan nem tartalmazott közvetlen információt, a felek kapcsolatának korábbi, bántalmazó jellegét azonban alátámasztotta.

A bíróság a szexuális erőszak megítélésekor külön hangsúlyt helyezett az önkéntesség kérdésére. Önmagában az, hogy a sértett a további bántalmazás elkerülése érdekében eleget tett a vádlott szexuális követelésének, nem jelenti a szexuális cselekménybe való beleegyezését. A nemi önrendelkezés szabad akaratképződést és kényszermentes cselekvést feltételez, ezért az önkéntesség hiánya a nemi szabadság sérelmét jelenti. Az adott előzmények mellett a sértett alkalmazkodó magatartása és az ellenállás elmaradása nem értékelhető beleegyezésként, hiszen arra a további bántalmazástól való félelem miatt került sor.

A védelem több bizonyítási indítványt is előterjesztett, többek között a sértett alkoholfogyasztásának szakértői vizsgálatára, telefonjának megvizsgálására, valamint egy olyan férfi kihallgatására, akinél a sértett a cselekményt megelőző időszakot töltötte. A bíróság ezeket relevancia hiányában elutasította. Az alkoholfogyasztással kapcsolatos indítványt az orvosi dokumentáció és az orvosszakértő nyilatkozata sem támasztotta alá. A bizonyítási indítványok elutasítása összefüggött azzal is, hogy a védelem azokkal a sértett szavahihetőségét kívánta megkérdőjelezni.

A másodfokú bíróság lényegében helybenhagyta az elsőfokú ítéletet. A védelem szerint a bántalmazások nem voltak bizonyítottak, mivel a cselekményeknek nem volt közvetlen szemtanúja, a sértett és a közös gyermekek vallomása pedig elfogult volt. A védelem arra is hivatkozott, hogy a korábbi bántalmazásokra vonatkozó rendőri

intézkedésekről nem állt rendelkezésre dokumentáció, a sértett pedig nem vett igénybe orvosi ellátást és nem tett feljelentést. A másodfokú bíróság ezt az érvelést nem fogadta el.

A törvényszék szerint az elsőfokú bíróság logikai hibától mentesen értékelte a bizonyítékokat, vizsgálta a tanúk érdekelttségét és szavahihetőségét, és megalapozottan fogadta el a sértett és gyermekei egymással egybehangzó, következetes vallomását. A vádlott védekezését pedig helyesen minősítette életszerűtlennek. A másodfok ugyanakkor pontosította az elsőfokú indokolást: a vádlott bűnösségének megállapítása nem kizárólag közvetett bizonyítékokon alapuló, zárt logikai láncolat eredménye volt, hanem közvetlen bizonyítékok – elsősorban a sértett vallomása – értékelésén is alapult.

A szexuális erőszak minősítését a másodfokú bíróság szintén törvényesnek találta. Kiemelte, hogy a sértett önkéntessége akkor sem állapítható meg, ha a további bántalmazás elkerülése érdekében engedelmeskedik az elkövető akaratának. Az adott előzmények mellett az sem vezethet a szexuális önrendelkezés meglétének megállapításához, ha a sértett fizikailag nem tanúsított folyamatos vagy eredményes ellenállást.

Az ügy jól szemlélteti, hogy a zárt körben elkövetett szexuális erőszak esetén a sértetti vallomás mellett milyen jelentősége lehet a közvetett bizonyítékoknak, így különösen a korábbi bántalmazások közvetlen következményeit észlelő tanúk vallomásának, az orvosi dokumentációnak és a sértett magatartására vonatkozó egyéb adatoknak. Ugyanakkor az ügy arra is rámutat, hogy a védelem a sértett hitelességét alátámasztó bizonyítékok esetében is jogosan kezdeményezheti azok ellenőrzését; végső soron a bíróság bizonyítékértékelő tevékenysége dönti el, hogy ezek a bizonyítékok a sértetti előadást erősítik vagy gyengítik.

IV.8. Budapest Környéki Törvényszék 10.B.26/2024/49. és Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság 1.Bf.3/2025/8.

A bíróság bűnösnek mondta ki a vádlottat emberkereskedelem és kényszermunka büntetében [Btk. 192. § (2) bekezdés b) pont, (4) bekezdés I. fordulata] és szexuális erőszak büntetében [Btk. 197. § (1) bekezdés a) pont, (3) bekezdés b) pont]. Ezért őt a törvényszék – halmazati büntetésül – 5 év szabadságvesztés büntetésre és 5 év közügyektől eltiltásra ítélte.

A vádlott nyolc általános iskolai osztályt végzett, rendésznek tanult, de ezen iskoláját nem fejezte be, szakképzetlen. Építőiparban segéd munkásként dolgozott, 400 ezer forintot kapott havonta. A vádlott nőtlen, a sértettel közös gyermekük hároméves volt, az eltartásáról a vádlott gondoskodott.

A tényállás lényege szerint a vádlott prostitúciós tevékenységre kényszerítette a sértettet, aki az élettársa volt. Egy ilyen ügyféllel való aktus után – amit a vádlott hangfelvételen keresztül követett – „*a sértettnek a pénzt oda kellett adnia a vádlottnak, aki ezt követően – mivel a hangfelvételen nem hallatszottak jól a történetek – arcul ütötte a sértettet és felszólította őt, hogy 'egy kurva vagy, akkor most engem is szopjál le!'. Ennek a felszólításnak a sértett a vádlottól félelmében eleget tett.*”

A szexuális erőszak tekintetében a vádlott tagadta az elkövetést, és azt állította, hogy sosem közeledett erőszakkal a sértetthez. A bíróság szerint a bizonyítás ebben a körben különösen nehéz volt, mivel a szexuális visszaéléseknek jellemzően nincs külső, objektív tanúja. Közvetett bizonyíték, így orvosszakértői vélemény sem állt rendelkezésre, és a tényállás szerint a sértetten a szexuális erőszak következtében külsérelmi nyom sem keletkezett. A törvényszék ezért a vádlotti tagadással szemben a sértett következetesen fenntartott feljelentésére alapította a tényállást. Mivel a sértett kényszerszolgálatával kapcsolatos előadását több körülmény is megerősítette, szavahihetősége pedig nem dőlt meg, a bíróság a szexuális erőszak tekintetében is elfogadta vallomását. Ennek értékelése során azt is figyelembe vette, hogy a sértett a feljelentés megtételekor érzelmileg még kötődött a vádlotthoz, amit későbbi békülésük is alátámasztott.

A másodfokú eljárásban a védő a szexuális erőszak miatt elsődlegesen bűncselekmény hiányában történő felmentést kért, arra hivatkozva, hogy az erőszak vagy fenyegetés fennállását kizárólag a sértett vallomása támasztotta alá, miközben a vádlott tagadott. Álláspontja szerint mindkettejük vallomása következetes volt, ezért a vádlott terhére a bűnösség kétséget kizáróan nem állapítható meg. Az ítéletábra azonban helyben hagyta az elsőfokú ítéletet. Megállapította, hogy az elsőfokú bíróság a személyi bizonyítékokat az iratok tartalmával összhangban, logikusan értékelte, és helyesen indokolta meg, hogy az egyes bizonyítékok miként illeszkedtek egymáshoz, illetve hogyan erősítették egymást.

IV.9. Pápai Járásbíróság B.137/2022., Veszprémi Törvényszék mint másodfokú bíróság 3.Bf.82/2024/16/I. és Győri Ítélőtábla mint harmadfokú bíróság Bhar.I.75/2024/15.

Az elsőfokú bíróság a vádlottat bűnösnek mondta ki kapcsolati erőszak büntetében [Btk. 212/A. § (2) bekezdés b) pont], 3 rendbeli kiskorú veszélyeztetésének büntetében [Btk. 208. § (1) bekezdés] és zaklatás büntetében [Btk. 222. § (2) bekezdés a) pont és a (3) bekezdés a) pont]. Ezért a bíróság – halmazati büntetésül – 5 év 4 hónap szabadságvesztésre, 4 év foglalkozástól eltiltásra és 6 év közügyektől eltiltásra ítélte.

A vádlott és a sértett 2003-ban kötöttek házasságot, kapcsolatukból három gyermek született. Az együttélés során a családi viszonyokat a vádlott által kialakított, tekintélyelvű és szigorú szabályrendszer határozta meg, amelyben a döntéshozatal kizárólagosan nála összpontosult. A családtagok életét a vádlott kontrollálta, a szabályok megszegését szidalmazással és testi fenyegetéssel szankcionálta, így a családi hierarchia hosszabb távon alá-fölrendeltségi viszonyra vált.

A szexuális kapcsolatra vonatkozóan a tényállás szerint a vádlott rendszeresen, gyakorlatilag napi szinten elvárta a sértettől a szexuális együttlétet, amely jellemzően egyoldalú, kizárólag az ő kielégítését szolgáló cselekményekben valósult meg. Amennyiben a sértett ennek nem tudott vagy nem kívánt eleget tenni, azt a vádlott vele szemben hibaként rótta fel. A sértett egészségi állapotának romlása, így daganatos betegségének diagnosztizálása sem vezetett a vádlott magatartásának változásához.

A sértett a sérelmére elkövetett, a házastárs sérelmére személy elleni erőszakos cselekménnyel fenyegetve elkövetett zaklatás büntette miatt 2021. október 9. napján joghatályos magánindítványt terjesztett elő.

Az elsőfokú bíróság a szexuális erőszak tekintetében nem látta kétséget kizáróan bizonyítottnak, hogy a sértett a vádlott kényszerítésének hatására folytatott volna szexuális cselekményt. A vádlott a szexuális erőszak elkövetését tagadta, és azt állította, hogy a sértett által megfogalmazott vádak nem felelnek meg a valóságnak. A sértett ugyanakkor úgy nyilatkozott, hogy az együttlétek során közvetlen erőszak nem történt, azonban tisztában volt azzal, hogy ellenkezése esetén a vádlott dühkitörése és fizikai agressziója következik. Elmondása szerint a vádlott az együttlétek során és azokon kívül is rendszeresen bántalmazta, azonban a bántalmazás közvetlenül nem a szexuális cselekmény kikényszerítését szolgálta. A sértett ezért fokozatosan megtanulta, hogy a további erőszak elkerülése érdekében ne tanúsítson ellenállást.

A bíróság meghallgatta a közös gyermekeket és további 11 tanút. Vallomásaik alátámasztották a vádlott ténybeli beismerő vallomását, valamint a sértett és a gyermekek terhelő előadását. A szakértői bizonyítás elsősorban a gyermekek vizsgálatára irányult, de közvetve a sértett által megélt családi és kapcsolati helyzetet is alátámasztotta.

A másodfokú bíróság megváltoztatta az ítéletet, és a vádlottat további, folytatólagosan elkövetett szexuális kényszerítés büntetében [Btk. 196. § (1) bekezdés, (2) bekezdés b) pont] is bűnösnek mondta ki. A tényállásból mellőzte a „szerette sértettet” kifejezést, mivel annak az iratokban nem volt alapja, ugyanakkor kiegészítette azt a sértett kényszerhelyzetére és a szexuális cselekmények kikényszerítésére utaló körülményekkel: „A további bántalmazástól rettegő sértett ígéretet tett arra, hogy kielégíti a vádlottat, a vádlotti követelésnek eleget téve szexuális cselekményt folytat a vádlottal.” A tényállásba került továbbá: „Az orális kielégítését, valamint a sértett szexuális kezdeményezését követelő vádlott legalább 8, legfeljebb 15 alkalommal újra arcon ütötte a sértettet, aki sírva ígerte meg vádlottnak, hogy 'Mindent, mindent megcsinálók!'.”

A másodfokú bíróság szerint az elsőfokú bíróság nem fejtette ki kellő részletességgel, miért tekintette a vádlott bántalmazását a szexuális cselekményektől független, bosszúból fakadó magatartásnak, illetve miért nem látta bizonyítottnak a kényszerítés fennállását. Bár az elsőfok a sértett vallomásait és a tanúvallomásokat értékelte, tévesen jutott arra a következtetésre, hogy a sértett nem tanúsított komoly ellenállást. A sértett ellenállásának hiánya ugyanis a korábbi bántalmazásokkal kialakított kényszerhelyzet következménye volt. A másodfok szerint ezért a vádlottat nem pusztán a szexuális együttlétek elmaradása miatti bosszú motiválta, hanem a szexuális cselekmények további, erőszakkal vagy fenyegetéssel történő kikényszerítése.

A harmadfokú eljárásban a védelem arra hivatkozott, hogy a vádlott ugyan erőszakot alkalmazott, de azt nem szexuális cselekmény elérése érdekében fejtette ki, és a sértett korábbi nyilatkozata szerint a szexuális együttlétek során közvetlen erőszak vagy fenyegetés nem történt. A harmadfokú bíróság azonban lényegében egyetértett a másodfokú értékeléssel: a sértett a családi életet jellemző erőszakos és agresszív magatartás további megnyilvánulásainak elkerülése érdekében, kényszerhelyzetben tűrte el a vádlott szexuális közeledését és teljesítette szexuális kívánságait. Ez megalapozta a szexuális kényszerítés megállapítását, ugyanakkor a bíróság szerint a szexuális erőszak törvényi feltételei nem valósultak meg.

Az ügy jelentősége ezért elsősorban abban áll, hogy a bíróságok a sértett ellenállásának hiányát nem önmagában, hanem a tartósan bántalmazó párkapcsolat és az

abból fakadó kényszerhelyzet összefüggésében értékelték. A sértett passzivitása így nem zárta ki a szexuális kényszerítés megállapítását, ugyanakkor az erőszak szexuális cselekmény kikényszerítésével való közvetlen kapcsolatának hiánya miatt a szexuális erőszak megállapítására nem került sor.

IV.10. Részösszegzés

A bírósági határozatok empirikus vizsgálata alapján megállapítható, hogy a szexuális erőszakkal kapcsolatos eljárásjogi gyakorlat csak korlátozottan rekonstruálható a nyilvánosan elérhető ítéletek alapján. A vizsgált kilenc ügy száma és hozzáférhetősége nem teszi lehetővé a teljes bírósági gyakorlatra vonatkozó általános érvényű következtetések levonását, ugyanakkor bizonyos ismétlődő mintázatok kirajzolódnak.

A vizsgálat egyik legfontosabb eredménye éppen a megismerhetőség korlátozottsága. A Be. 561. §-a és 564. §-a az ügydöntő határozat, illetve a bűnösséget megállapító ítélet tartalmi követelményeit határozza meg, így az ítélet elsősorban nem arra szolgál, hogy az eljárás valamennyi eljárásjogi mozzanatát és a bizonyítás teljes folyamatát bemutassa. Ennek következtében a nyilvánosan hozzáférhető határozatokból a bizonyítékok értékelése általában rekonstruálható, az azonban már kevésbé, hogy az eljárás korábbi szakaszaiban milyen módon és milyen eljárási eszközökkel biztosították a bizonyítás lehetőségét.

Ez különösen jelentős annak fényében, hogy a második fejezetben bemutatott statisztikák szerint évente a vizsgált kilenc ügy többszörösét teszi ki a szexuális erőszak miatt induló eljárások száma, amelyeknek csak töredéke válik nyilvánosan megismerhetővé. A határozatok közzétételének gyakorisága ezért nincs arányban a bűncselekmény társadalmi jelentőségével és a médiában megjelenő érdeklődéssel.

A vizsgált ügyek alapján ugyanakkor megállapítható, hogy a bizonyítás középpontjában rendszerint a sértetti vallomás áll, amelynek értékelése során a bíróságok elsősorban annak következetességét, életszerűségét és más bizonyítékokkal való összhangját vizsgálták. Kiemelt jelentősége volt annak, hogy rendelkezésre állt-e a vallomást megerősítő egyéb bizonyíték, így különösen tanúvallomás, orvosi dokumentáció vagy szakértői vélemény. Az ügyek azt is mutatják, hogy objektív bizonyítékok hiánya önmagában nem zárja ki a bűncselekmény megállapíthatóságát, ugyanakkor a bizonyítási helyzetet nehezítheti. Különösen nehéz a bizonyítás akkor, ha a sértett nem tud vallomást tenni, például azért, mert maga is elhunyt, és a bíróságnak a

vádolt vallomásából, valamint közvetett és tárgyi bizonyítékokból kell rekonstruálnia a történeteket.

A sértetti vallomás értékelése mellett a vizsgált ügyekben a védelem több alkalommal igyekezett olyan bizonyítási indítványokat előterjeszteni, amelyek a sértett szavahihetőségét vagy előadásának megbízhatóságát érinthették. E körben az indítványok relevanciájának és szükségességének vizsgálata különös jelentőséggel bír, mivel az ilyen bizonyítás könnyen az áldozathibáztató megközelítés irányába vezethet. Ennek elkerülése az áldozatok védelmét szolgáló uniós szabályozással, így a 2024/1385. számú irányelv követelményeivel is összhangban áll.

A bünteteskiszabással kapcsolatban figyelemre méltó, hogy a vizsgált határozatokban a sértett felróható magatartása – noha a disszertáció korábbi részében bemutatottak szerint ilyen körülmény elvileg enyhítő tényezőként értékelhető – egyik ügyben sem jelent meg enyhítő körülményként. Ebből azonban önmagában nem állapítható meg, hogy ilyen magatartás egyik ügyben sem merült fel, illetve az sem, hogy arra az eljárás résztvevői tudatosan nem hivatkoztak. Ugyanakkor a vizsgálat eredménye nem támasztja alá e körülmény gyakorlati jelentőségét, ami felveti annak kérdését, hogy a sértett felróható magatartásának enyhítő körülményként való figyelembevétele mennyiben egyeztethető össze az áldozatvédelem követelményeivel.

Az eljárás időtartamára vonatkozóan – ahol megfelelő adat állt rendelkezésre – az volt megállapítható, hogy az elsőfokú bizonyítás jellemzően 3–5 tárgyalási napon, mintegy 4–6 hónap alatt zajlott le. Az ügyek tárgyra és a bizonyítékok jellegére figyelemmel ez önmagában nem tekinthető sem kirívóan rövidnek, sem indokolatlanul hosszúnak. Az eljárás időtartama azonban csak akkor értékelhető az eljárás hatékonysága és a sértett kímélete szempontjából megfelelőnek, ha az alkalmazott eljárási intézkedések ezzel párhuzamosan biztosítják a sértett jogainak érvényesülését.

Ahogy arra Szomora Zsolt is rámutatott¹⁴⁵, a szexuális kényszerítés, a szexuális erőszak, a szexuális visszaélés és a szeméremszétsétség bűncselekményeinek a száma a BSR-ben minden évben több száza tehető, és a Kúria tárgyalási jegyzékéből kiderül, hogy a tanácsok valamelyike heti gyakorisággal ítélik e bűncselekmények miatt folyó eljárásokban.

A precedensképes határozatok hiányát az általam is hivatkozott Bszi. 163. § (2) bekezdés c) pontjára vezeti vissza.

¹⁴⁵ SZOMORA Zsolt, *A szexuális bűncselekményekre vonatkozó... i.m.*

Ahogy ő is megállapítja, a határozatok közzétételének hiánya folytán a Kúriának az egyes jogkérdésekben kialakított álláspontja mind a jogász szakma és a társadalom, mind az alsóbb fokú bíróságok számára is ismeretlen marad.

Ez kétségkívül megnehezíti azt, hogy bármiféle előrelépés legyen ezen bűncselekmények elbírálásában. Nem lehet tudni, hogy az adott jogszabályok az alkalmazásuk során elérik-e a céljukat, és ha el is érik, azt milyen módon teszik. Nehéz vizsgálat tárgyává tenni a valóságot, ha az megismerhetetlen, és így érthetőbb az is, ha maguk az áldozatok nem fordulnak a hatóságokhoz, mert nem értik, mire számíthatnak, nem tudják, hogy milyen egy ilyen eljárás, mi az eredménye, mert csak olyan felkapott esetek útján tudnak tájékozódni, melyeket valamilyen média leközl.

Szomora rámutat arra, hogy a konkrét sértett érdekeivel szemben figyelemmel kell még lenni a szexuális bűncselekmények áldozatainak kollektív érdekeire is.

„Az áldozatvédelem mint társadalmi céllal, valamint az áldozatvédelmet segítő intézményi rendszer, a társadalmi tudatosság és e kriminalitási zónára vonatkozó társadalmi percepció erősítésével és főként a generális prevenció céljaival egyértelműen szem-bemegy, ha a bíróságoknak, és különösen a legfelső bírói fórumnak a szexuális bűncselekményekre vonatkozó ítélkezési gyakorlata „a sötétben marad”. Ezzel szoros összefüggésben említendő, hogy az utóbbi évtizedben a szexuális bűncselekmények a társadalmi és a jogpolitikai érdeklődés középpontjába kerültek, ami önmagában nyomós érv a joggyakorlat megismerhetővé tétele mellett.”¹⁴⁶

A határozatok megismerhetőségének korlátozottsága miatt a Bszi.-ben előírt korlátozás felülvizsgálatának szükségességével magam is egyetértek. A vizsgálat ugyan nem alkalmas a teljes bírósági gyakorlat reprezentatív bemutatására, azonban éppen a kutatás korlátai világítanak rá arra, hogy a szexuális bűncselekmények jogalkalmazási gyakorlatának megismerhetősége önálló jogpolitikai jelentőséggel bír.

A vizsgált ügyekből végül az is kirajzolódik, hogy a bizonyítás során a sértetti vallomás rendszerint meghatározó jelentőségű, amelyet a bíróságok a rendelkezésre álló közvetett, tárgyi és szakértői bizonyítékokkal együtt értékelnek. A következő fejezetben ezért a bizonyítási rendszer és a sértetti szerep részletesebb eljárásjogi elemzése kerül előtérbe, különös tekintettel arra, hogy a gyakorlatban milyen súllyal jelennek meg az

¹⁴⁶ SZOMORA Zsolt, *A szexuális bűncselekményekre vonatkozó... i.m.*

egyes bizonyítási eszközök, milyen eljárási garanciák kapcsolódnak alkalmazásukhoz, és milyen szempontok alapján történik azok értékelése.

V. A sértett, mint áldozat jogai

A Be. tervezete bővíteni akarta a sértetti kört, beengedett volna a büntetőeljárásba egyéb áldozatokat is, azonban az áldozat/sértett kettőiségét persze így sem tudta volna feloldani. Az első egyeztetések után az alábbi sértetti kör került be a tervezetbe: „A sértett az a természetes vagy nem természetes személy, akinek vagy amelynek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette, ideértve azt is, aki a bűncselekmény közvetlen következtében testi, lelki sérelmet szenvedett, illetve akinek vagy amelynek a bűncselekmény közvetlen vagyoni hátrányt okozott.” A reform későbbi szakaszában, az újabb egyeztetések során több bírálat érte a fogalom-meghatározásnak azt a részét, amely lehetővé tette volna, hogy a lelki sérelmet szenvedett áldozatok is felléphessenek sértettként a büntetőeljárásban, ezért a parlament elé terjesztett javaslat lényegében visszalépést jelent a sértetti kör kialakítása szempontjából. A javaslat szerint ugyanis: „Sértett az a természetes vagy nem természetes személy, akinek vagy amelynek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette.” A javaslatot a korábbi tervezetekkel összehasonlítva látható, hogy a sértett fogalmának meghatározása a javaslatban szűkült, bár az 1998. évi törvényhez képest valamivel tágabb lett.¹⁴⁷

A Be. komplex módon közelít a sértett és pozíciói szabályozásához. A törvényhez fűzött indokolás egyik fordulata, amely szerint Be. „a sértetteket érintően szemléletváltást tartalmaz, egyebekben az új rendelkezések dogmatikai szempontból letisztultabb, egyben a gyakorlat számára kezelhetőbb formát kapnak. A sértettek érdekeinek hatékonyabb védelme jegyében a törvény megőrzi, tovább viszi az áldozatvédelem körében már kialakított vívmányokat, amelyek erősítik a sértetti jogokat, valamint az őket megillető eljárási garanciákat.”.¹⁴⁸

Király Tibor szerint a sértett fogalmának definiálása azért hasznos, hogy világos legyen, kinek a fellépését akarja elfogadni a törvény sértetti pozícióban, és ennek alapján kinek a fellépését fogadhatja el a jogalkalmazó. Ezen múlhat, van-e valakinek joga vádat emelni, a vádat képviselni, vagyis az ügynevezett aktív legitimáció. Ezért indokolt, hogy a törvény mondja meg, kik azok, akiknek joguk lesz sértettként fellépniük, és hogy

¹⁴⁷ KISS Anna, *A sértett szerepének változása az új büntetőeljárási törvényben*, Magyar Rendészet, 2017/5. 15-16.

¹⁴⁸ DOBROCSI Szilvia, *A sértett jogérvényesítési lehetőségeinek változása a büntetőeljárásban*, Glossa Iuridica 10. évf. 5/6. sz. 2023. 210.

szükség esetén a hatóság határozatban döntsön arról, ki szerepelhet, vagy nem szerepelhet az ügyben sértettként.¹⁴⁹

Tremmel Flórián szerint a törvényben megjelenő sértetti meghatározás nincs összhangban az ártatlanság véelmével. Szerencsésebb lenne az alábbi meghatározás: „Sértett az, akiről alaposan feltehető, hogy jogát, vagy jogos érdekét az eljárás tárgyát képező cselekmény sértette, vagy veszélyeztette.”¹⁵⁰

A Be. új sértett-fogalmat tartalmaz. Bár sértett továbbra is az lehet, akinek „jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette”, ez mind természetes, mind jogi személyeket magában foglalhat. A sértett jogainak és pozícióinak meghatározásakor a Be. egyértelművé teszi, hogy a magánvádlói, pótmagánvádlói és magánféli pozíciók a sértetti kategórián belüli szűkebb csoportokat jelölik. Ez azt jelenti, hogy a sértettre vonatkozó valamennyi rendelkezés irányadó akkor is, ha a sértett további pozícióban más igényét (is) érvényesíti. Ez jelentős előrelépés a korábbi szabályozáshoz és felfogáshoz képest, hiszen fel sem merülhet annak a szükségessége, hogy a sértett 'válasszon' a számára elérhető, különböző jogosultságokat biztosító pozíciók közül.¹⁵¹

A Be. sértetti fogalmában immár egyértelműen utalnak a sértett személyt ért közvetlen sérelemre: sértett az lehet, akinek jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény *közvetlenül* sértette vagy veszélyeztette.¹⁵²

V.1. A sértett Be. 51. §-ában nevesített általános jogai

A sértett kifejezett jogairól és kötelezettségeiről, illetve az ezekről való tájékoztatásról külön rendelkezés található a törvényben. A Be. IX. fejezete tartalmaz általános rendelkezéseket ezzel kapcsolatban. E szerint a sértett jogosult arra, hogy bizonyítékot terjesszen elő, indítványt és észrevételt tegyen; a perbeszédnek során felszólaljon; a tárgyaláson és a törvényben meghatározott eljárási cselekményeknél jelen legyen és az e törvényben meghatározottak szerint kérdéseket tegyen fel; az őt érintő bűncselekménnyel összefüggésben keletkezett ügyiratokat – az e törvényben meghatározott kivételekkel – megismerje; a büntetőeljárási jogairól és kötelezségeiről a bíróságtól, az ügyészségtől és a nyomozó hatóságtól felvilágosítást kapjon; az e törvényben meghatározottak szerint jogorvoslattal éljen; segítő közreműködését vegye

¹⁴⁹ KIRÁLY Tibor, *A sértett a büntetőeljárásban*, Magyar Jog, 15. évf. 2. sz. 1968. 81.

¹⁵⁰ TREMMEL Flórián, *Magyar büntetőeljárás*, Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2001. 169.

¹⁵¹ DOBROCSI Szilvia, *A sértett... i.m.* 211.

¹⁵² KISS Anna *i.m.* 17.

igénybe; a bírósági eljárásban magánfélként polgári jogi igényt érvényesítsen, a nyomozás során erre vonatkozó szándékát bejelentse; magánvádlóként, pótmagánvádlóként fellépjen.

A sértett új jogosítványai közé tartozik, miszerint joga van nyilatkozni arról, hogy a bűncselekmény következtében milyen testi, lelki sérelmet szenvedett, milyen vagyoni hátrány érte, kívánja-e a terhelt bűnösségének megállapítását, továbbá kívánja-e a terhelt megbüntetését. Ez viszont úgy tűnik, csak egy gesztus a jogalkotó részéről, ugyanis pontosan nem tisztázta, milyen helyet szán e sajátos nyilatkozattételnek a bizonyítási eljárás folyamatában.¹⁵³

A sértett bármikor jogosult nyilatkozni arról, hogy a továbbiakban az eljárásban sértetti jogait nem kívánja gyakorolni. A nyilatkozat nem zárja ki, hogy az eljáró bíróság, ügyészség, illetve nyomozó hatóság a sértettet tanúként kihallgassa. A sértett a nyilatkozatot bármikor visszavonhatja. Ha a sértett a nyilatkozatot visszavonta, sértetti jogait a büntetőeljárásban a továbbiakban a visszavonástól gyakorolhatja.

A sértett jogosult arra, hogy kérelmére tájékoztassák az őt érintő bűncselekménnyel összefüggésben a letartóztatott terhelt szabadon bocsátásáról vagy szökéséről; a végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt terhelt feltételesen vagy véglegesen történő szabadon bocsátásáról vagy szökéséről, illetve a szabadságvesztés végrehajtásának félbeszakításáról; az elzárásra ítélt terhelt szabadon bocsátásáról vagy szökéséről, illetve az elzárás végrehajtásának félbeszakításáról; az előzetes kényszergyógykezelte elbocsátásáról vagy szökéséről; a kényszergyógykezelte elbocsátásáról, engedély nélküli eltávozásáról, illetve adaptációs szabadságra bocsátásáról, valamint javítóintézeti nevelés esetén a fiataalkorú ideiglenes vagy végleges elbocsátásáról, a javítóintézet engedély nélküli elhagyásáról, illetve a javítóintézeti nevelés félbeszakításáról.

Az eljárás ügyiratainak megismerése a jogokról való tájékoztatás mellett az a jog, ami lehetővé teszi, hogy a sértett a jogait valóban gyakorolni tudja, e kettőt ezért elválaszthatatlannak tartom egymástól a sértett jogainak megfelelő érvényesüléséhez. Az eljárás ügyiratait a sértett az őt érintő bűncselekménnyel összefüggésben erre irányuló indítványra ismerheti meg.

A Nagykomentár kiemeli, hogy az iratmegismerésre való jogosultak felsorolása lényegében a büntetőeljárásban részt vevő személyek – a Be. Harmadik Részében

¹⁵³ KISS Anna *i.m.* 18.

szereplő – jogainak visszatükrözése. A 2012/29/EU irányelv 5. cikke alapján a feljelentő számára biztosítandó megismerési jog a Be. 58. § (2) bekezdés a) pontja alapján az egyéb érdekeltnek minősülő feljelentő részére önállóan is, illetve sértettként szélesebb körben is biztosított.

Az, hogy a sértett bizonyítási indítványt tehet, felszólalhat, kérdést tehet fel az eljárási cselekményen és megismerheti az ügyiratokat, olyan alapvető eljárási jogoknak tekintendők, amiknek teljesítése viszonylag egyszerű, eshetősége pedig gyakori. Éppen ezért a fenti felsorolásból azokra helyezném most a hangsúlyt, amik a szexuális erőszak sértettje esetében talán nem ennyire nyilvánvalóan relevánsak, azonban alkalmazásuk fontos lehet.

A büntetőeljárási reformnál a jogalkotó fokozottabban figyelembe vette a sértett érdekeit, így a korábban kivívott jogok mellett igyekezett egyéb olyan feltételeket is megteremteni, amelyek később lehetővé teszik, hogy a sértettek a büntetőeljárásban az egyéni jellemzőiken alapuló megkülönböztetett bánásmódban részesülhessenek. A sértett jogainak folyamatos bővítése nem véletlen, mivel a jogalkotó is felismerte, hogy az eljárás nem korlátozódhat a terhelt büntetőjogi felelősségének a megállapítására, hanem szükségképpen reflektálnia kell egyéb szempontokra is, mint például a sértettnek okozott kár valamilyen formában történő jóvátételére, továbbá a sértett eljáráson belüli akarati autonómiájának erősítésére. Mindezek mellett nagyon fontos figyelembe venni azt is, hogy a sértetti jogok bővítése nem történhet a terhelti jogok hátrányára.¹⁵⁴

Az Be. tehát szélesebb körben határozza meg a sértett jogosultságait: ebben a körben külön utal a bizonyíték előterjesztésének, a perbeszédnek közbeni felszólalásnak, a kérdések feltevésének, illetőleg a segítő közreműködése igénybevételének a lehetőségére. Mindemellett, a hozzájárulással alkalmazott megfigyelés esetében a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv az ügyészség engedélyével, a sértett írásbeli hozzájárulásával megfigyelést alkalmazhat például kapcsolati erőszak és zaklatás bűncselekménye miatt, vagy olyan bűncselekmény miatt, amely fenyegetéssel valósul meg. Mindezek arra engednek következtetni, hogy a jogalkotó, ha névlegesen is, de fel kívánja értékelni a sértettnek a bizonyítási eljárásban betöltött szerepét.¹⁵⁵

¹⁵⁴ KISS Anna *i.m.*

¹⁵⁵ BÉRCES Viktor, *A sértett perjogi pozíciójában beálló változások elemzése és kritikája az új büntetőeljárási törvény tükrében*, Kúriai Döntések (BH) Fórum rovata, 2017/6., 858.

V.1.1. A segítő

A büntetőeljárás mellékszereplők közé tartozó „segítők” gyűjtőfogalma új, ugyanakkor többségük már 2003 júliusa előtt is részt vett a büntetőeljárásban. A segített személyek alapján három csoport különíthető el: a terhelt segítői, a tanú segítői, valamint a törvényben meghatározott egyéb személyek segítői.¹⁵⁶

A Be. 59. § (1) bekezdés h) és i) pontjai alapján a sértett e törvény szerinti jogainak és jogos érdekeinek képviselője, illetve védelme, valamint az e törvény szerinti jogok gyakorlásának vagy kötelezettségek teljesítésének elősegítése érdekében a büntetőeljárásban segítőként vehet részt a sértett és a feljelentő által megjelölt nagykorú személy, illetve a tanú érdekében eljáró ügyvéd.

Az előbbi rendelkezést úgy értelmezhetjük, hogy a sértett-tanú jogosult nagykorú személyt és ügyvédet is megjelölni segítőjeként, azonban a sima tanú csak ügyvéd megjelölésére jogosult, tehát a sértettnek lehetőségei tágabbak e körben.

A segítő jogosult arra, hogy a saját, valamint az általa segített személy büntetőeljárás jogairól és kötelezségeiről a bíróságtól, az ügyészségtől és a nyomozó hatóságtól felvilágosítást kapjon.

A törvény indokolása kiemeli, hogy a törvény új tartalommal tölti fel a segítő fogalmát, amely értelmében segítőnek tekinti mindazon személyeket, aki például a sértett oldalán, hozzá kapcsolódva közreműködik a büntetőeljárásban. A törvény egységesen és kizárólag negatív feltételeken keresztül határozza meg a segítők státuszát, azaz lényegében kizárási szabályokat rögzít, emellett a járulékos szerepükre tekintettel a segítők számára általánosságban a saját, illetve a segített személy eljárási jogaira és kötelezettségeire vonatkozó felvilágosításhoz fűződő jogot nevesíti.

A sértett tehát meghatalmazhat képviselőt, aki helyette eljárhat és az e törvény szerinti jogait gyakorolhatja, aki lehet ügyvéd és az ügyvédi iroda, vagy a sértett hozzátartozója. A jogi segítségnyújtásról szóló törvény alapján a sértett kérelmezheti a pártfogó ügyvédi képviselőt is.

A tanú ügyvédje – a „mini védő” funkcióhoz hasonlóan – bizonyos védelmi és tanácsadási elemeket lát el, de jogköre lényegesen szűkebb, különösen nem rendelkezik indítványozási vagy kérdezési jogosultsággal. Szabályozása széttagolt, alapvetően a tanú

¹⁵⁶ FENYVESI Csaba, *Gondolatok a büntetőeljárás új alapelveiről és mellékszereplőiről*, JURA, 2004/1., 105.

eljárási jogainak védelmét szolgálja, így például lehetősége van adatok zárt kezelésének kezdeményezésére, jegyzőkönyvi rögzítés kérésére, valamint jelenlétre egyes eljárási cselekményeknél. A tanú ügyvédje és a védő funkciója elkülönül, ugyanazon ügyben nem eshet egybe. A hatóság köteles a tanút tájékoztatni az ügyvédi közreműködés lehetőségéről, és biztosítani az értesítést a releváns eljárási cselekményekről. Jelenléte nem akadályozza az eljárást, szerepe inkább a tanú jogainak erősítése és az eljárásban való részvétel támogatása.¹⁵⁷

V.1.2. Sérelemdíj

A sértett polgári jogi igénye a mindennapok jogalkalmazásában leginkább kártérítési igényt jelentett, pedig a jogalkotó eddig sem korlátozta kizárólag erre a magánfél jogosítványát. A sértett a kártérítés mellett más igénnyel is felléphet.¹⁵⁸

A sérelemdíj egy olyan polgári jogban szabályozott szankció, amely a személyiségi jog megsértése esetén követelhető a személyt ért nem vagyoni sérelemért. A sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges, és a mértékét alapesetben a bíróság az eset körülményeire – különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatására – tekintettel, egy összegben határozza meg.¹⁵⁹

A személyiségi jogok megsértése miatt ennek érvényesítésére a büntetőeljárásban is van lehetőség, ugyanis a magánfél az a sértett, aki a bírósági eljárásban polgári jogi igényt érvényesít, akkor is, ha az erre vonatkozó szándékát a vádemelés előtt jelentette be.

Polgári jogi igényként az a kártérítésre, vagy dolog kiadására vagy pénz fizetésére irányuló követelés érvényesíthető, amely a vád tárgyává tett cselekmény közvetlen következtében keletkezett. A büntetőeljárásban polgári jogi igényként a vád tárgyává tett cselekmény közvetlen következtében keletkezett sérelemdíj fizetésére irányuló követelés kizárólag akkor érvényesíthető, és bírálható el, ha ennek teljesítésével kapcsolatban a terhelt kifejezetten nyilatkozik, hogy nem ellenzi a teljesítést. Ilyen esetben a bíróság a polgári jogi igénnyel kapcsolatban bizonyítást nem folytat le.

¹⁵⁷ FENYVESI *i.m.* 108.

¹⁵⁸ KISS Anna *i.m.* 19.

¹⁵⁹ Ptk. 2:51. §

A törvény indokolása rámutat arra, hogy a sérelemdíj, polgári jogi igény keretében való érvényesítésének lehetőségét a büntetőeljárást nem terhelő módon, szűk körben megteremti a törvény. Ez lényegében kizárólag abban az esetben lehetséges, ha a sértett által követelt sérelemdíj jogalapját és összegét a terhelt elfogadja.

A polgári jogi igény érvényesítésére már a nyomozás során van lehetősége a sértettnek, a vádemelés előtt is bejelentheti, és ha az ügyészség vádat emel, a sértett e bejelentését a vádirattal egyidejűleg továbbítja a bíróságnak.

Egyébként a sértett a tárgyalás megkezdésekor nyilatkozhat ezen igényéről. Ha a bíró megállapítja, hogy a tárgyalás megtartásának nincs akadálya, és a tanú, illetve a szakértő elhagyta a tárgyalótermet, a bíróság a tárgyalást megkezdi, és felhívására a jelen lévő sértett, illetve képviselője nyilatkozik arról, hogy érvényesít-e polgári jogi igényt; ha a sértett polgári jogi igényt kíván érvényesíteni, az egyesbíró vagy a tanács elnöke felhívja őt igényének ismertetésére, ezután a tanúként kihallgatandó sértett a tárgyalótermet elhagyja.

A sérelemdíjra tehát nem sok rendelkezés vonatkozik, pusztán előterjesztésére van lehetőség, ezt szabályozza a törvény, azonban mivel azon feltételhez köti az érvényesítését, hogy a terhelt sem jogalapot, sem az összeget nem vitathatja, így a bíróság számára mozgásteret nem biztosít. Kizárólag a sértett formailag, alakilag helyes polgári jogi igény előterjesztésén és a terhelt általi beleegyezésnek múlik ennek megítélhetősége.

A polgári jogi igény érvényesítésére és elintézésére – a büntetőeljárás jellegéből adódó eltérésekkel – a polgári perrendtartásról szóló törvénynek a Be.-ben meghatározott rendelkezéseit, és a kereseti kérelem fajtáira vonatkozó rendelkezéseit is alkalmazni kell.

Azért tartom különösen fontosnak azt, hogy a sértett e körben felkészülten, tudatosan terjeszthesse elő ezen igényét, hiszen, ha a terhelt a sérelemdíjat vitatja, akkor a polgári jogi igényt a bíróság nem fogja elbírálni, egyéb törvényes útra utasítja.

A szabályozás következtében a sérelemdíj büntetőeljárásban történő érvényesítése inkább kivételes, mint általános lehetőségként jelenik meg. Mivel a terhelt vitatása esetén a bíróság a polgári jogi igényt nem bírálhatja el érdemben, a sértett rendszerint külön polgári eljárás megindítására kényszerül. Ez pedig kétségesse teszi, hogy a jogintézmény a gyakorlatban mennyiben képes hozzájárulni a sértett gyors és hatékony kompenzációjához, illetve az áldozatvédelmi célok érvényesüléséhez.

A kezdeti megfelelő tájékoztatás azért is elengedhetetlen, mivel, ha a sértett lemond a sértetti jogairól, akkor polgári jogi igényt sem terjeszthet elő, kivéve, mielőtt

lemondott volna a jogairól, sértettként ezt már megtette. A sértetti jogokról történő lemondás esetén a polgári jogi igényről való későbbi rendelkezési jogát elveszíti.¹⁶⁰

V.1.3. Pótmagánvádlóként történő fellépés

A sértettnek lehetősége van magánvádlóként, illetve pótmagánvádlóként is fellépni. Előbbi szexuális erőszak esetében nem képzelhető el, viszont utóbbi igen, ugyanis pótmagánvádló az a sértett, aki vagy amely az e törvényben meghatározott esetekben közvádra üldözendő bűncselekmény miatt a vádat képviseli. Pótmagánvádlóként történő fellépésre akkor van lehetősége, ha az ügyészség vagy a nyomozó hatóság a feljelentést elutasította; az ügyészség vagy a nyomozó hatóság az eljárást megszüntette; vagy az ügyészség a vádat ejtette. Erre tekintettel nem elképzelhetetlen, hogy a szexuális erőszak sértettje, jogi képviselővel eljárja, maga folytassa az eljárást.

A pótmagánvád lehetősége a sértett szempontjából az egyedüli eszköz, amely biztosítja számára a közvetlen bírósághoz fordulás lehetőségét, ha meggyőződése szerint nem megfelelően foglalkoznak ügyével a hatóságok. A törvényben ez külön eljárásként van szabályozva, amin a büntetőeljárás olyan speciális formáját kell érteni, amelynek lefolytatása során az általánostól részben eltérő – a törvényben jogpolitikai megfontolásból vagy a terhelt, avagy a vádló személyére tekintettel külön meghatározott – szabályok érvényesülnek.¹⁶¹

Az úgynevezett Zsanett-ügynek ez például különlegessége volt, a pótmagánvádas büntetőper 2008. november 17-én kezdődött meg a Fővárosi Bíróságon. Ebben az ügyben a 21 éves sértett következetesen állította, hogy öt rendőr 2007. május 4-én hajnalban közúti ellenőrzés során megállította Budapesten, egy sötét mellékutcaiba vitte, majd közülük ketten megerőszakolták. A pótmagánvádas perre azért került sor, mert a Budapesti Nyomozó Ügyészség részben bűncselekmény, részben bizonyítottság hiányában 2007 decemberében megszüntette nyomozást szexuális erőszak bűncselekmény vonatkozásában, ezért a sértett számára megnyílt a lehetőség, hogy benyújtsa a pótmagánvádat.¹⁶²

¹⁶⁰ KISS Anna *i.m.* 18.

¹⁶¹ FÁZSI László, A pótmagánvádas eljárás hatályos szabályozásának problémái, Jogtudományi Közlöny, 2012/1., 12-23.

¹⁶² NAGY Attila, Zsanett-per: folytatódik a csata, Index.hu, 2009.03.03
https://index.hu/bulvar/2009/03/03/zsanett-per_folytatodik_a_csata/ (2025.10.28.)

Két oldalról is meg lehet közelíteni a pótmagánvád létjogosultságát. Kérdésként felmerül, hogy indokolt-e mintegy ügyészi szerepkört biztosítani a sértett számára a XXI. században, amikor az állam a közvádas bűncselekmények elkövetése miatti büntetőigényének érvényesítésére hivatott professzionális szervezetrendszerrel tart fenn. Ezzel szemben a hatósági tétlenség, illetve tárgyszerűtlen eljárás talán legfontosabb korrekciós eszközének is tekinthető, amely a hatósági eljárás esetleges hibájának kiküszöbölésére alkalmas tényezője az eljárásjognak.¹⁶³

A pótmagánvád intézménye kétségtelenül fontos garanciális szerepet tölt be, hiszen lehetőséget biztosít arra, hogy a sértett akkor is kezdeményezhesse a büntetőjogi felelősségre vonást, ha az ügyészség vagy a hatóság az eljárás folytatását nem tartja indokoltnak. Ugyanakkor felmerül a kérdés, hogy a szexuális erőszak sértettjei esetében ez a jogintézmény mennyiben tekinthető valódi és hatékony jogvédelmi eszköznek. A pótmagánvád előterjesztése és a vád képvisellete jelentős szakmai, anyagi és érzelmi terhet ró a sértettre, aki ekkor már nem csupán a bűncselekmény elszenvédőjeként, hanem a vád képviselőjeként is részt vesz az eljárásban. Mindez különösen nehéz helyzetet teremt olyan ügyekben, amelyekben az ügyészség korábban a nyomozás megszüntetése vagy a vádemelés mellőzése mellett döntött.

További kérdéseket vet fel az is, hogy a pótmagánvádas eljárások eredményessége általánosságban elmarad a közvádas eljárásokétól. Ennek fényében megkérdőjelezhető, hogy a jogintézmény a gyakorlatban képes-e érdemben ellensúlyozni az ügyészség eljárást megszüntető vagy vádemelést mellőző döntését, vagy inkább csupán formális lehetőséget biztosít a sértett számára a jogérvényesítés folytatására.

V.1.4. A sértett tájékoztatása

Régóta igényként merül fel a büntető igazságszolgáltatásban a „working together” (együtt-dolgozás) kívánalma, ami egyúttal a hatóságok együttműködését is jelenti. Ehhez az szükséges, hogy az áldozatokkal foglalkozó hatóságok, szervezetek, szakemberek kellő empátiával álljanak hozzájuk, megértve azt, hogy a bűncselekmény által okozott sokk hatása alatt állnak, különösen érzékenyek és ezért támogató, segítő bánásmódban kell részesíteni őket. Ez a kíváncsalom már az első kapcsolatfelvételnél, a megfelelő tájékoztatásnál fennáll: tájékoztatni kell részesíteni az áldozatot arról, hogy hová

¹⁶³ FÁZSI László, *A pótmagánvád szerepe és jelentősége a sértett szemszögéből a törvényi szabályozás és a joggyakorlat tükrében*, 7. <https://kriminologia.hu/files/fazsil-aldnap-2012.pdf> (2026.05.10.)

fordulhat, ki és milyen módon tud neki segíteni akár az állami (szociális), akár a civil szférában.¹⁶⁴

A sértettet a hatóságok és a bíróság köteles felvilágosítani eljárási jogairól és kötelezettségeiről, egyes esetekben viszont a felvilágosítás a sértett kérelmére történik, és nem automatikusan az említett jogalkalmazók kötelezettségévé teszi a jogalkotó.¹⁶⁵

A büntetőeljárásban részt vevő személyek joggyakorlására vonatkozó általános szabályok c. fejezetben a Be. a tájékoztatással, figyelmeztetéssel és kapcsolattartással összefüggésben a következőket mondja ki:

A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság – e törvény eltérő rendelkezésének hiányában – a büntetőeljárásban részt vevő személyt az őt érintő eljárási cselekményt megelőzően a jogairól tájékoztatja és a kötelezettségeire figyelmezteti. A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a büntetőeljárásban részt vevő személlyel történő kapcsolattartás során törekszik arra, hogy a büntetőeljárásban részt vevő személy a vele közölteket megértse és magát megértesse.

Az előző bekezdésben meghatározott cél elérése érdekében a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a kapcsolattartás során egyszerűen és közérthetően fogalmaz, figyelembe veszi a büntetőeljárásban részt vevő személy állapotát és személyes jellemzőit, valamint meggyőződik arról, hogy a büntetőeljárásban részt vevő személy a vele szóban közölteket megértette-e, ennek hiányában a közlést megmagyarázza.

A Nagykomentár ezzel kapcsolatban kiemeli, hogy az eljáró hatóság a jogokról tájékoztat, a kötelezettségekre figyelmeztet, mégpedig a cselekményt megelőzően, mely időmeghatározás azt jelenti, hogy az eljárási cselekmény érdemi része előtt a tájékoztatásnak és figyelmeztetésnek ténylegesen meg kell történnie. Az eljárásban részt vevő személy csak abban az esetben tudja teljeskörűen a jogait gyakorolni vagy a kötelezettségeinek eleget tenni, ha tisztában van azok tartalmával és természetével. Ennek megfelelően nem tartható fenn olyan gyakorlat, amely szerint a tájékoztatás/felvilágosítás csak sommásan hangzik el a kihallgatás elején, de részletes leiratban kizárólag a jegyzőkönyv aláírásakor szembesül vele az eljárási cselekményen részt vevő személy, ekkor értve meg valódi tartalmát.

Ezen túlmenően a tanú kihallgatásáról szóló részben azt írja a törvény, hogy a tanú személyazonosságának megállapítása után tisztázni kell a vallomástétel lehetséges

¹⁶⁴ DOMOKOS Andrea, *Az új Büntetőeljárási Kódex sértettekre vonatkozó egyes rendelkezéseiről*, Glossa Iuridica, 2017/3-4., 145.

¹⁶⁵ KISS Anna *i.m.* 18.

akadályait, az elfogultságára, az ügyben való érdekeltségére utaló körülményeket, majd ezután a tanúval közölni kell a tanúzási figyelmeztetést és a kihallgatással kapcsolatos jogait.

Fentiek alapján a sértett tájékoztatása először a tanúkihallgatásán – mint eljárási cselekmény fogatosításán a nyomozás során – történik meg. A tanúkihallgatásról jegyzőkönyv készül, aminek tartalmaznia kell az eljárási cselekmény menetét, az annak során történeteket, valamint az egyéb, a bizonyítás szempontjából lényeges körülményeket úgy, hogy a jegyzőkönyv alapján azt is meg lehessen állapítani, az eljárási szabályokat megtartották-e. Így tehát a sértett jogairól való tájékoztatását is.

Az említett szakasz azonban sehol nem szól arról, hogy a sértett ebből az írásbeli jegyzőkönyvből, mely a jogait tartalmazza, kapna másolatot, ez csupán az általános iratmegismerés szabályai szerint valósulhat meg.

A jegyzőkönyvben tehát formailag rögzítésre kerül, hogy a tájékoztatás megtörtént, és az, hogy a sértett ezeket megértette, azonban a kihallgatás végén papírformánál nem feltétlen lesz több a jogokról való tájékoztatás, külön tekintettel arra, hogy e jogai az eljárásban továbbra is élnek, azonban bizonytalan, hogy azokról – két eljárási cselekmény közötti akár hosszabb időtartamra is tekintettel – mikor lesz tájékoztatva megint.

A fenti rendelkezésben a tájékoztatás két féle eshetőségre vonatkozik: egy konkrét eljárási cselekményt megelőző tájékoztatásra, illetve egy általánosabb kapcsolattartásra. Ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy a sértett egyéni jellemzőit, és így a bűncselekmény jellegét is, minden a sértettel való közlés, kapcsolatfelvétel esetén figyelembe kell venni.

Személyes gyakorlati tapasztalom az, hogy a sértett tájékoztatásán olyan – előre talán kevésbé látható és nem közvetlenül a sértettel összefüggő – jogkövetkezmények is múlhatnak, mint az eljárás folytatása vagy megszüntetése. Magánvádas eljárásban, ha a feljelentett személye ismeretlen, tehát a sértett nem tudja, ki az elkövető, azonban magánindítványt terjeszt elő és feljelentést tesz, ebben az esetben a bíróság nyomozást rendelhet el. Az általános nyomozó hatóság a nyomozás elvégzése után az ügyiratokat a bíróságnak visszaküldi. Ha az ismeretlen elkövető kiléte a nyomozás adatai alapján sem volt megállapítható, erről az általános nyomozó hatóság tájékoztatja a bíróságot. Ebben az esetben a bíróság az eljárást megszünteti.

A magánvádas eljárásra vonatkozó rendelkezések azonban nem tiltják azt a sértett érdekét figyelembe vevő lehetőséget, hogy a bíróság ezeket a nyomozás során keletkezett iratokat megküldje a sértettnek – így biztosítva iratmegismerési jogát – annak érdekében,

hogy amennyiben ezen iratok alapján már meg tudja jelölni a feljelentett személyét, akkor pontosíthassa feljelentését. Az adott ügyben például a sértett fellebbezett az eljárást megszüntető végzéssel szemben, mivel olyan információkhoz jutott a nyomozás elrendelése, tanúkénti kihallgatása és a megszüntető határozat meghozatala között, amik alapján már meg tudta jelölni az elkövetőt. Mivel a nyomozás eredményéről nem tájékoztatták, ezért a sértett-feljelentő nem volt azzal tisztában, hogy azokat a bizonyítékokat szükséges lenne előterjesztenie; a bíróság nem biztosította számára a lehetőséget, hogy az abban foglaltakra észrevételt tegyen.

A sértett tájékoztatása akkor is szükséges, ha valamilyen oknál fogva a büntetőeljárás lefolytatására nem kerül sor.

Ezzel összefüggésben megemlíteném a Be. 454. § (2) bekezdését, e szerint az ügydöntő határozatot, valamint az ügy áttételéről, a bíróság kijelöléséről és az eljárás felfüggesztéséről hozott határozatot a sértettel is közölni kell. Az ügydöntő határozat közlésével egyidejűleg az 51. § (5) bekezdésében foglalt jogáról a sértettet, illetve a sértett jogutódját tájékoztatni kell.

Ez az (5) bekezdésben foglalt jog olyan, amit a 2024/1385. számú irányelv is kiemelt jogosultságként kezel.

A Be. 401. § (1) bekezdése alapján az eljárást megszüntető határozatot és az eljárás folytatását elrendelő határozatot – a (2) bekezdésben meghatározott kivétellel – egyidejűleg kézbesíteni kell a gyanúsított, a védő, a sértett, a feljelentő és a magánindítvány előterjesztője részére. A (2) bekezdés pedig azt mondja, hogy a 398. § (5) bekezdése esetén (elkövető kiléte a nyomozásban nem volt megállapítható, vagy elévülés miatt szűnt meg) az eljárást megszüntető határozatot a sértett, a feljelentő és a magánindítvány előterjesztője részére nem kell kézbesíteni, ha ezt az eljárást felfüggesztő határozat kézhezvételétől számított egy hónapon belül nem indítványozta.

A fenti rendelkezések tehát a 2024/1385. számú irányelvvel összhangban azt hivatottak elősegíteni, hogy a sértett az eljárás bármely szakaszában értesüljön arról, hogy mi történik az ügyében, mire számíthat, hol tart az eljárás.

A tájékoztatással összefüggésben megemlíteném az a rendelkezés, amit egy 2020-as törvénymódosítás iktatott be a bűncselekmények áldozatainak segítségéről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvénybe a 43/A. és 43/B. §-okat, melyek az áldozatok közvetlen eléréséről szólnak.

Az általános nyomozó hatóság a szándékos, személy elleni erőszakos bűncselekmény (így a Btk. 459. § (1) bekezdés 26. pont e) pont szerinti szexuális erőszak)

sértettjét – ha a sértett a feljelentést személyesen teszi meg, akkor a feljelentés megtételekor, egyébként a sértett első tanúkénti kihallgatásakor – tájékoztatja az áldozatsegítő szolgálatokról, arról, hogy támogatásra lehet jogosult, és arról, hogy amennyiben a tájékoztatás közlésekor ezt nem ellenzi, a 10. § (3) bekezdés a) és b) pontjában, valamint a 11. § (1) bekezdés c) pontjában meghatározott adatait, valamint az általa a büntetőeljárás során megadott elérhetőségeit a közvetlen kapcsolatfelvétel céljából továbbítja az áldozatsegítő szolgálat részére.

A tájékoztatás megtörténtét, valamint az érintett adattovábbítást megtiltó nyilatkozatát írásba kell foglalni.

Ha a sértett az adattovábbítást nem tiltja meg, az általános nyomozó hatóság az érintett adatait; ha a tájékoztatásra a sértett tanúkénti kihallgatásakor kerül sor, a kihallgatást követően; ha a tájékoztatásra a feljelentés megtételekor kerül sor, a nyomozás elrendelését követően lehetőség szerint azonnal, de legfeljebb két munkanapon belül az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól szóló törvényben meghatározott információátadási szolgáltatás útján továbbítja az áldozatsegítő szolgálat részére.

A büntetőeljárásról szóló törvény szerinti zárt adatkezelés esetén az általános nyomozó hatóság az érintett zártan kezelt adatait papíralapon továbbítja az áldozatsegítő szolgálat részére. Rendkívül fontosnak tartom ezt a mozzanatot az eljárásnak, annak ellenére, hogy alapvetően nem a büntetőeljárásról szóló törvény részét képezi, azonban a büntetőeljárásban érvényesül. A megfogalmazás úgy vélem kellőképpen áldozat-barát, hiszen nem az ő kérésére küldik meg az adatait, nem róják rá a felelősséget, hogy kifejezetten kérje, hanem ez egy automatikus továbbítás, hacsak nem tiltja meg, és ezzel már az eljárás legelső pillanatában esélyt kap a sértett arra, hogy rövid időn belül hozzáértő tájékoztatásban legyen része.

Ehhez hozzátenném, hogy e módosítás indoka az, hogy a hozzájárulás megadása inkább feltételez egy megértést, tehát hogy a sértett tudja, mibe egyezik bele, ezzel szemben a tiltáshoz ez nem feltétlen elvárás. Éppen ezért hozzájárulni valamihez, amiről nem tudja, mi is az, nehezebb döntés, több esélye van a vonakodásnak, mint a tiltás esetében.

Az áldozati jogok érvényesülésének elősegítéséről szóló fejezetben azt mondja ki az Ást., hogy az áldozatsegítő szolgálat gondoskodik arról, hogy az áldozatokkal kapcsolatba kerülő szervek, intézmények, hatóságok az áldozatokat megillető jogokat megismerjék és megfelelően érvényesítsék. Ennek érdekében az áldozatsegítő szolgálat

az áldozatok számára a legszükségesebb információkat tartalmazó tájékoztatót készít és ezt eljuttatja az illetékességi területén működő azon szervekhez, intézményekhez, hatóságokhoz, amelyek kapcsolatba kerülnek az áldozatokkal.

Ezzel kapcsolatban a 2/2013. (I. 31.) ORFK utasítás az áldozatsegítéssel kapcsolatos általános feladatok között a 8. pontban akként rendelkezik, hogy a rendőri szervek vezetői felelősek azért, hogy az áldozatvédelemmel kapcsolatos feladatok kiemelt figyelmet kapjanak az irányításuk alá tartozó szerveknél, a rendőrségi eljárások során az áldozati jogok maradéktalanul érvényesüljenek és az áldozat megfelelő tájékoztatást, valamint segítséget kapjon.

A 9. pont arról szól, hogy az áldozatok meghallgatása szakszerűen, kulturált körülmények között, az áldozat kíméletével és személyiségi jogainak maradéktalan tiszteletben tartásával kell történni, kiemelt figyelmet fordítva a másodlagos áldozattá válás elkerülésére.

A 10. pont többek között kiemeli, hogy az áldozatsegítő szolgálat tájékoztatóját a rendőri szervek panaszfelvételre kijelölt helyiségeiben vagy a bejáratnál jól látható módon kell elhelyezni, illetve gondoskodni kell arról is, hogy a járőrszolgálat során használt gépjárművekben is legyen tájékoztató.

Ami a büntetőeljárással összefüggésben pedig kiemelendő, az a 11. pont, mely szerint gondoskodnia kell a rendőrségnek arról, hogy a bűncselekmény helyszínén jelen lévő sértett a rendőri intézkedés vagy nyomozási cselekmény (szemle) alkalmával; a személyesen vagy egyéb úton feljelentést vagy bejelentést tevő sértett a feljelentés vagy bejelentés megtételekor; vagy az előbbiek alá nem tartozó áldozat a közreműködésével végzett első eljárási cselekmény alkalmával megkapja az illetékes áldozatsegítő szolgálat tájékoztatóját, továbbá, hogy felhívják a figyelmét az áldozatsegítés lehetőségeire.

Mindezekből az következik, hogy a sértett legkésőbb a feljelentést és magánindítványt követően fogatosított tanúkihallgatása során kap egy ilyen tájékoztatót az áldozatvédelmi szolgálat nyújtotta lehetőségekről.

V.2. Az eljárás megindulása – jog és kötelezettség

A sértett a feljelentés megtételekor az eljárás megindításáról hoz döntést, miközben e döntést rendszerint megelőzi a jogairól és az eljárás lehetséges következményeiről való hivatalos tájékoztatás. A Be. alapján ugyanis a sértett tájékoztatására főszabály szerint az őt érintő eljárási cselekményt megelőzően kerül sor.

Ebből következően különös felelősség hárul a sértettre akkor, amikor az eljárás megindulását – különösen a magánindítványra üldözendő szexuális bűncselekmények esetében – a saját nyilatkozatához köti a jogalkotó.

A nyomozás megindulásával a sértett eljárási jogai megnyílnak, a nyomozó hatóság pedig tájékoztatja őt a pozíciójához kapcsolódó jogosultságokról, az áldozatsegítő szolgálat igénybevételének lehetőségéről, továbbá gondoskodik személyének és adatainak védelméről.¹⁶⁶

Személyes gyakorlati tapasztalatom szerint az eljárás megindulásával összefüggésben a sértett megfelelő tájékoztatásának kiemelkedő jelentősége van. Ennek során figyelemmel kell lenni arra, hogy a sértett jellemzően nem rendelkezik jogi ismeretekkel, az eljárás rendszerét kívülről szemléli, így kizárólag azokkal az információkkal rendelkezik, amelyeket a hatóságok számára átadnak. Éppen ezért a tájékoztatás csak akkor képes betölteni rendeltetését, ha nem pusztán formális, hanem a sértett helyzetéhez és ismereteihez igazodó módon történik.

Magánvádas eljárásban az eljárás a sértett feljelentésére indul, amelynek az elkövetőt, a cselekményt és a bizonyítékokat is meg kell jelölnie, és amelynek a magánindítványt is tartalmaznia kell. A gyakorlatban ugyanakkor a sértettek rendszerint nem közvetlenül a bírósághoz fordulnak, hanem a rendőrségen tesznek bejelentést vagy feljelentést, amelyet a hatóság – az ügy jellegétől függően – az ügyészséghez, illetve a bírósághoz továbbít. Ez a gyakorlat az eljárás további útjának követhetőségét is megnehezítheti a sértett számára: mire az ügy bírósági szakaszba jut, számára nem feltétlenül egyértelmű, hogy mely szerv jár el, hová fordulhat kérdéseivel, és honnan várhat további tájékoztatást.

A Btk-hoz fűzött Nagykommentár¹⁶⁷ a magánindítvány előterjesztésének szükségessége körében a sértett kíméletét hangsúlyozza, tehát arra van figyelemmel a szabályozás, hogy a büntetőeljárás során a sértett akaratával ellentétesen ne legyen kitéve másodlagos viktimizációnak. Ezzel összefüggésben különös jelentősége van a 2024/1385. irányelv már ismertetett rendelkezésének, amely szerint az eljárás megindítása nem tehető a sértett feljelentésétől függővé. Ez szükségessé teszi annak

¹⁶⁶ DOBROCSI Szilvia, *A büntetőeljárás egyszerűsítésének hatása a sértett jogaira*, Glossa Iuridica, 2024/3-4., 280. <https://doi.org/10.55194/GI.2024.3-4.17>

¹⁶⁷ KARSAI Krisztina, In: KARSAI Krisztina (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*

vizsgálatát, hogy a magánindítvány jelenlegi szabályozása összeegyeztethető-e a sértett kíméletének, illetve az áldozatvédelemnek ezzel az alapvető céljával.

V.2.1. A feljelentés és a magánindítvány megtétele a sértett szempontjából

A nyomozás a hatóság hivatalból tudomására jutott adatai vagy feljelentés alapján indul meg, és azt az ügyészség vagy a nyomozó hatóság rendeli el. A Be. 376–377. §-ai alapján közvérdíjazható bűncselekmény miatt bárki tehet feljelentést, míg a hatóság tagját, a hivatalos személyt, illetve törvényben meghatározott esetben a köztestületet feljelentési kötelezettség terheli. A feljelentés az ügyészségnél vagy a nyomozó hatóságnál tehető meg, de azt más hatóság és a bíróság is köteles fogadni és továbbítani.

A Nagykomentár¹⁶⁸ szerint feljelentésnek minősül minden olyan beadvány vagy nyilatkozat, amely bűncselekményre utaló tények előadásával, illetve a büntetőeljárás megindítására irányuló akarattal a nyomozás elrendelését célozza. A Nyer. 124. §-a ennél részletesebb fogalom meghatározást ad, és a bűncselekmény gyanújára utaló tényállítást, illetve a büntetőeljárás lefolytatására irányuló indítványt is a feljelentés körébe vonja. A Nagykomentár¹⁶⁹ ezzel összefüggésben kiemeli, hogy e fogalmi elemek alternatívak, ezért valamelyik elem hiánya önmagában nem feltétlenül zárja ki a nyilatkozat feljelentésként való értékelését.

A szexuális erőszak szempontjából ugyanakkor különös jelentősége van annak, hogy a Btk. meghatározott esetekben a büntetőjogi felelősségre vonást magánindítványhoz köti. A magánindítvány előterjesztésére főszabály szerint a sértett jogosult, és az bármely elkövetővel szemben valamennyi elkövetőre hatályos, vissza nem vonható. A Btk. 207. §-a alapján a 196. § (1) bekezdésében és a 197. § (1) bekezdés a) pontjában meghatározott bűncselekmény – a törvényben meghatározott kivétellel – csak magánindítványra büntethető. Ez a szexuális kényszerítés és a szexuális erőszak egyes eseteiben azt eredményezi, hogy a nagykorú sértett nyilatkozata az eljárás megindításának feltételévé válik.

A Be. 378. §-a szerint magánindítványra üldözendő bűncselekmény esetén az eljárás csak a jogosult indítványára indítható meg vagy folytatható. Magánindítványnak minősül a jogosult feljelentése és minden olyan nyilatkozata, amelyben az elkövető büntetőjogi felelősségre vonását kívánja. Az indítványt főszabály szerint a

¹⁶⁸ KARSAI *i.m.*

¹⁶⁹ KARSAI *i.m.*

bűncselekményről való tudomásszerzéstől számított egy hónapon belül kell előterjeszteni. Ha csak a nyomozás megindulása után derül ki, hogy a cselekmény magánindítványra üldözendő, a jogosult nyilatkozatát be kell szerezni, és a határidőt a felhívásról való tudomásszerzéstől kell számítani.

A szexuális kényszerítés és a szexuális erőszak ugyanakkor közvérdra üldözendő bűncselekmények, így e körben nem magánvádas eljárásról van szó: a sértett feljelentése a büntetőeljárás megindításához szükséges magánindítványt is magában foglalhatja. A hatóság vagy hivatalos személy feljelentési kötelezettsége sem szünteti meg ezt a követelményt; ilyen esetben is be kell szerezni a magánindítvány előterjesztésére jogosult sértett nyilatkozatát.

A Nyer. 124–125. §-ai alapján a nyomozó hatóság a feljelentés során a bűncselekmény gyanújának megítéléséhez szükséges körülményeket tisztázza, így különösen a cselekmény tényállási elemeire, az elkövetés körülményeire, az elkövető személyére és az ismert bizonyítási eszközökre kérdez rá, illetve a rendelkezésre álló bizonyítási eszközök átadására hívhatja fel a feljelentőt.[5] Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a feljelentés nem pusztán az eljárás megindításának technikai eszköze, hanem sok esetben a későbbi bizonyítás alapjául szolgáló első részletes sértetti előadás is.

A jogalkotó a szexuális bűncselekmények sértettjeinek sajátos helyzetét más szabályokban is felismeri. A Btk. szerint, ha a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettje az elkövetéskor még nem töltötte be a tizennyolcadik életévét, az elévülésbe nem számít bele az az időtartam, amíg a sértett a huszonegyedik életévét be nem tölti vagy be nem töltötte volna. A szabályozás indoka, hogy a gyermekkorban elszenvedett szexuális bűncselekmények gyakran csak évekkel vagy évtizedekkel később kerülnek felszínre.

E szabályok közös üzenete, hogy a jogalkotó a szexuális bűncselekmények sértettjeit nem tekinti átlagos helyzetben lévő sértetteknek. Felismeri, hogy a történetek feldolgozása, a feljelentés megtétele és az eljárás megindítására irányuló akarat kifejezése számukra sok esetben nehezebb és hosszabb folyamat. A szabályozás ennek megfelelően egyes pontokon igyekszik enyhíteni a jogérvényesítés akadályait, és nagyobb mozgásteret biztosítani a sértettek számára.

A feljelentés megtétele ezért a sértett szempontjából nem pusztán eljárásjogi aktus. Különösen a magánindítványhoz kötött szexuális erőszak esetében egyszerre jelenti az eljárás megindításához szükséges akarat kifejezését, a későbbi bizonyítás kiindulópontját és – a feljelentés tartalmától függően – a sértett első részletes vallomását.

Ebből következően a hatóság feladata nem merülhet ki a feljelentés formális felvételében: annak módja, a sértett tájékoztatása és kímélete a későbbi eljárás egészére kihatással lehet.

A feljelentés elektronikus úton is megtehető, így a rendőrség online felületén, Ügyfélkapus bejelentkezést követően. Ez ugyanakkor csak azon sértettek számára elérhető, akik rendelkeznek az ehhez szükséges elektronikus hozzáféréssel, ezért ez a lehetőség önmagában nem tekinthető valamennyi sértett számára egyformán hozzáférhető eljárásindítási formának.

V.2.2. A látencia és okai

Ezen bűncselekményekkel összefüggésben a látencia magas aránya nem vitatott, a disszertációban már említett statisztikák is arra engednek következtetni, hogy a sértettek többsége nem fordult a hatóságokhoz.

Az esetek mintegy harmadában – melyek jelentős számban házastársi konfliktusok – a tettes és a sértett között fennálló sajátos viszony miatt marad el a feljelentés.¹⁷⁰

A viktimológiai kutatások által feltárt okok között igen gyakori, hogy például nemi erőszak esetén a nők azért nem tesznek feljelentést, mert az esemény ismételt felelevenítése számukra lelki megrázkódtatást okozna. Ha a bűnüldözők részéről az eljárás tapintatlanul történik – és a környezetükbe való kiszivárogtatásával is számolhatnak, ami újabb erkölcsi hátránnyal járhat – inkább elhallgatják a velük történt cselekményeket.¹⁷¹

A Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen Egyesület 2015-ben végzett egy kutatást, ahol az Európai Alapjogi Ügynökség (FRA) 18. életévüket betöltött személyekkel készített felmérését, illetve a magyarországi népszámlálás és bűnügyi statisztika adatait használták fel.¹⁷² A kutatás eredményei közül kiemelendő, hogy 2012-ben az elkövetett szexuális erőszak bűncselekményeknek csak 2,4 ezreléke lett regisztrálva és jelenik meg a bűnügyi statisztika adataiban is, miközben egyéb felmérések által megállapítható volt,

¹⁷⁰ KORINEK László, *Rejtett bűnözés*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1988, 77.

¹⁷¹ DÉRI Pál, *A bűnözési statisztika és a valóság*, BM Kiadó, Budapest, 2000, 91.

¹⁷² WIRTH Judit – WINKLER Zsuzsanna, *NŐK ELLENI ERŐSZAK az adatok tükrében FRA-népesség-bűnügyi statisztikák*, 2015 <https://nokjoga.hu/wp-content/uploads/nane-fra-nepesség-enyubs-final-2014-w-2015jun19.pdf> (2025.10.12.)

hogy 2012-ben a 20-74 év közötti nők sérelmére elkövetett szexuális erőszak százezres nagyságrendű volt.

Az FRA¹⁷³ felmérésből, valamint a Me Too mozgalom és a statisztikai adatok is arra utalnak, hogy a szexuális erőszak elkövetője az esetek jelentős részében a sértett által ismert férfi, és a cselekmény gyakran a sértett otthonában történik. Ennek ellenére a társadalmi percepcióban továbbra is erősen él az ismeretlen, utcai elkövető képze, amely a szexuális erőszakkal kapcsolatos tévhiteket is erősítheti.

Az FRA adatai alapján párkapcsolati erőszak esetén a sértettek hivatalos segítségért elsősorban az egészségüghöz, másodsorban a rendőrséghez fordultak, utóbbihoz mindössze 14%-uk. A rendőrség alacsony igénybevétele önmagában is figyelmeztető, ugyanakkor az egészségügyi ellátás kiemelt szerepe indokoltá teszi annak vizsgálatát, hogy az egészségügyi rendszer miként kapcsolódhatna az eljárás megindításához. Ezt támasztja alá, hogy a magyar nők 86%-a támogatta volna az egészségügyi intézményekben alkalmazott rutinszűrést, amelynek keretében az egészségügyi dolgozó rákérdez arra, hogy a sérülés bántalmazás következménye-e.

A rendőrséghez nem fordulók többsége (59%) maga vagy családja, illetve barátai segítségével próbálta megoldani a helyzetet. A további okok között jelentős szerepet játszott az elkövető bosszújától való félelem (22%), a hatósági fellépés eredményességébe vetett bizalom hiánya (17%), valamint az a meggyőződés, hogy a hatóságok nem tudnak segíteni (11%). Emellett a szégyen (16%), a cselekmény jelentőségének alábecsülése (15%), a titoktartás igénye (13%), illetve a kapcsolat, a gyermekek vagy az egzisztenciális helyzet elvesztésétől való félelem is visszatartó tényezőként jelent meg. A válaszadók hiányosságként emelték ki azt is, hogy nem volt olyan személy vagy intézmény, amelyhez a feljelentés megtételéhez segítségért fordulhattak volna.

E problémákra az Isztambuli Egyezmény is reagál, amikor a védelem és segítségnyújtás körében hangsúlyozza, hogy a szolgáltatások igénybevétele nem tehető attól függővé, hogy az áldozat hajlandó-e feljelentést tenni vagy tanúskodni, továbbá a szexuális erőszak miatti eljárás megindulása sem függhet teljes mértékben az áldozat feljelentésétől vagy panaszától. Az eljárásnak bizonyos esetekben akkor is folytathatónak kell lennie, ha a sértett később visszavonja nyilatkozatát vagy panaszát.

¹⁷³ *Nőkkel szembeni erőszak: az unió egészére kiterjedő felmérés*, FRA, 2014 https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_hu.pdf (2025.10.12.)

Az Európai Bizottság nyilvános konzultációja szintén arra mutatott rá, hogy az egyik alapvető probléma az erőszak e formáinak elégtelen társadalmi ismerete, illetve magánügyként való kezelése. A válaszadók 60%-a szerint javítani kell a sértettek jogairól, az igénybe vehető szolgáltatásokról és panaszaik nyomon követéséről való tájékoztatását; a tájékoztatást sokan túl későinek (43%), nehezen hozzáférhetőnek (42%), illetve következtelennek és széttagoltnak (42%) ítélték. A válaszadók 73%-a további intézkedéseket tartott szükségesnek az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés javítása érdekében nemzeti és uniós szinten. A megelőzés körében pedig különösen fontosnak tartották a káros nemi sztereotípiák kezelését.

Mindezek alapján a feljelentés megtétele a szexuális erőszak esetében nem pusztán eljárásjogi cselekmény, hanem a sértett számára jelentős személyes, érzelmi és társadalmi kockázattal járó döntés. A sértettnek nemcsak a történetek felidézésével és bizonyításával kell számolnia, hanem a környezet vagy akár a hatóságok részéről tapasztalható kételkedés, hibáztatás vagy elutasítás lehetőségével is. Mindez különösen jelentős a szexuális bűncselekmények magas látenciája szempontjából: ha a sértettek azt érzékelik, hogy feljelentésük fokozott gyanakvással jár, vagy az eljárás során további sérelmek érhetik őket, kisebb valószínűséggel fordulnak a hatóságokhoz.

A látencia csökkentése ezért nem kizárólag a jogszabályi környezet fejlesztését igényli, hanem a sértettekkel kapcsolatba kerülő szakemberek megfelelő képzését, az egészségügyi és áldozatsegítő rendszerek hatékonyabb összekapcsolását, valamint olyan eljárási gyakorlat kialakítását is, amely erősíti a sértettek igazságszolgáltatásba vetett bizalmát.

V.2.3. A sértett látszólagos kímélete

A jogalkotó a szexuális erőszak sértettjeit fokozott védelemben részesítendő, különösen sérülékeny csoportként kezeli, és számos olyan garanciát épített a szabályozásba, amelyek célja a másodlagos viktimizáció megelőzése. E szabályok alapján akár az a kép is kirajzolódhatna, hogy a sértett az eljárás során kiemelt támogatásban részesül. A gyakorlat azonban árnyaltabb képet mutat: a büntetőeljárás megindítása és előrehaladása sok esetben továbbra is a sértett aktivitásától függ, miközben nem ritkák azok a jelenségek sem, amelyek a sértett hitelességének fokozott megkérdőjelezésében vagy akár az áldozathibáztatás különböző formáiban öltenek testet.

Másodlagos viktimizáció akkor valósulhat meg, ha az eljáró hatóságok – különösen a rendőrség – a bűncselekmény sértettjével szemben nem megfelelően, érzéketlenül járnak el, vagy a segítségnyújtás és támogatás nem kellő időben történik. A sértettek kihallgatása és meghallgatása az erőszakos nemi bűncselekmények miatt indult eljárások egyik legfontosabb nyomozati cselekménye.¹⁷⁴ Ugyanakkor a másodlagos viktimizáció kockázata nem kizárólag a hatóságok nem megfelelő eljárásából fakadhat. Maga az eljárásban való részvétel, így különösen a bűncselekmény körülményeinek ismételt felidézésével járó kihallgatás vagy meghallgatás is jelenthet a sértett számára további pszichés megterhelést, függetlenül attól, hogy a hatóság az eljárási cselekmény során egyébként megfelelően és érzékenyen jár el.

A 2012/29/EU irányelv az áldozatok eljárásjogi helyzetével összefüggésben olyan minimumkövetelményeket határoz meg, amelyek célja az áldozatok jogainak hatékony érvényesítése és a büntetőeljárásban való megfelelő részvételük biztosítása. Különös hangsúlyt fektet az áldozatok tájékoztatására és támogatására.

Ennek keretében előírja, hogy az áldozatok már az első hatósági kapcsolatfelvételtől kezdve érthető tájékoztatást kapjanak jogaikról, a feljelentés megtételének módjáról, az eljárásban betöltött szerepükről, valamint az ügy előrehaladásáról. A tagállamoknak biztosítaniuk kell azt is, hogy a feljelentésről az áldozat írásos igazolást kapjon, továbbá tájékoztatást kérhessen a büntetőeljárás fontosabb szakaszairól, így különösen a vádemelésről, a tárgyalásról és az ítéletről. Az irányelv emellett kiemeli a nők elleni és a kapcsolati erőszakkal összefüggő ügyek szakszerű kezelésének fontosságát. Elvárja, hogy az ilyen ügyekben eljáró hatóságok megfelelő szakértelemmel és eszközökkel rendelkezzenek, a bejelentéseket pedig haladéktalanul feldolgozzák, nyilvántartásba vegyék és kivizsgálják annak érdekében, hogy az áldozatok hatékony védelemben és támogatásban részesüljenek.

A vallomások tartalma az ilyen bűncselekmények felderítésének egyik meghatározó eleme, amelyet a kihallgatást végző személy, a sértett, valamint a környezeti körülmények egyaránt befolyásolhatnak. A szexualitással kapcsolatos ügyek eleve érzékeny, komplex helyzeteket teremtenek, amelyek fokozott körültekintést igényelnek. A kihallgatást végző rendőr feladata, hogy elősegítse a valóságnak megfelelő, objektív vallomás megtételét. A nemi bűncselekmények nyomozása során a szubjektív tényezők az átlagosnál erősebben érvényesülnek mind a terhelt, mind a sértett oldalán. A terhelti

¹⁷⁴ DOMOKOS Andrea - GARAI Renáta, A bűnözés és a büntető igazságszolgáltatás áldozatai, Glossa Iuridica, 2019/3-4., 16-17.

oldal nyilatkozatai, akár a tagadás, akár a provokatív vagy érzéketlen megnyilvánulások, jelentős önkontrollt és toleranciát igényelnek, ahogyan a sértetti oldal esetleges ellentmondásai vagy vitatott állításai is fokozott figyelmet és higgadságot követelnek az eljáró hatóság részéről.¹⁷⁵

A 2012/29/EU irányelv hangsúlyozza, hogy az áldozatokkal kapcsolatba kerülő szakemberek számára rendszeres és kötelező képzést kell biztosítani a nők elleni és a kapcsolati erőszak sajátosságairól, az áldozatok speciális védelmi és támogatási szükségleteiről, valamint a traumaérzékeny és áldozatközpontú bánásmód követelményeiről. A cél annak biztosítása, hogy az ilyen ügyek felismerése, kezelése és kivizsgálása megfelelő szakértelemmel történjen. Az eljárásban résztvevő szakemberek számára azt a feltételt támasztja, hogy a bűncselekmények áldozatok általi bejelentésének fogadására illetékes hatóságok megfelelő képzésben részesüljenek az ilyen bűncselekmények bejelentésének megkönnyítése és segítése érdekében.

A 2024/1385. számú irányelv is a fentiekhez hasonló elvárásokat támaszt, kiemelve a biztonságos, gyors ügyintézkést, az online feljelentés megtételének lehetőségét és azt, hogy mindazok, akik kapcsolatba kerülnek az áldozattal, megfelelő képzettséggel rendelkezzenek nem csak a feljelentés fogadására, hanem a sértettel való bánásmód tekintetében is.

A sértett kíméletére vonatkozó garanciák valódi jelentősége végső soron nem a jogszabályok számában, hanem azok gyakorlati érvényesülésében mérhető. Ha a sértettnek már a feljelentés megtételekor attól kell tartania, hogy a történetek helyett saját magatartását vizsgálják, vagy vallomását eleve gyanakvással fogadják, akkor a jog által biztosított védelem csak korlátozottan képes betölteni rendeltetését. Ez különösen azért problematikus, mert a szexuális erőszak jelentős látenciájának egyik legfontosabb oka éppen az áldozatok attól való félelme, hogy nem találnak megértésre a hatóságok részéről. A sértett tényleges kímélete ezért nem kizárólag eljárásjogi garanciák kérdése, hanem a büntetőeljárásban részt vevő szakemberek szemléletén és hozzáállásán is múlik.

V.3. A különleges bánásmód jogintézménye

A Be. a sértetti érdekek fokozott érvényesítése jegyében egyrészt kibővítette, másrészt megújította a különleges bánásmód alkalmazásának és intézkedési rendszerének korábbi

¹⁷⁵ DOMOKOS – GARAI *i.m.* 17.

szabályozását. A törvény az érintett sértettek és tanúk számára számos intézményt vezetett be, hogy megfelelő jogérvényesítési lehetőségük a büntetőeljárás minden szakaszában biztosítva legyen, illetve azért, hogy vallomásukat befolyástól mentesen tehessék meg.¹⁷⁶

A Be. egységes szerkezetben, összefoglaltan tartalmazza a vonatkozó szabályokat. A különleges bánásmódot igénylő személyek körét a Be. a sértetten túlra is kiterjesztette, elsősorban a tanúra, de egyes esetekben további eljárási résztvevők is különleges bánásmódot igényelhetnek. A komplex szabályozás célja az, hogy a büntetőeljárásban megvalósuljon az egyéniesítés, és az érintett eljárási résztvevő valamilyen eljárási akadályoztatását kompenzálja a rendszer sajátos elbánás biztosításával. A törvény a különleges bánásmód intézményrendszerével azt kívánja kifejezni, hogy a különleges bánásmódot igénylő személyek esetében fokozott figyelem, védelem, körületekintés, az eljáró bíróság, ügyészség, nyomozó hatóság aktív, az érintett jogérvényesítését kifejezetten elősegítő magatartása szükséges. Ez azonban az eljárás érdekeit nem veszélyeztetheti, így a különleges bánásmódot e keretek között kell biztosítani. A különleges bánásmód alapvető eleme a sértett meghallgatása, tájékoztatása, nyilatkoztatása az eljárási jogainak gyakorlásáról és a joggyakorlásának elősegítése.¹⁷⁷

A Be. 82. § c) pontja alapján külön döntés nélkül különleges bánásmódot igénylő személynek minősül a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettje.

A 2012/29/EU irányelv és a 2024/1385. számú irányelv alapján az áldozat egyéni értékelése az e miatt alkalmazható speciális védelmi intézkedések azok, amik megfeleltethetően a hazai szabályosban a különleges bánásmód jogintézményének. Tekintettel arra, hogy külön döntés nélkül speciális igényűnek tekintendő e bűncselekmény sértettje, így nem csak megfelel az említett irányelveknek, de e téren meg is haladja azokat. Azonban az egyes intézkedések alkalmazása már nem feltétlen kötelező érvényű, és az egyéni értékelésnek itt már szerepe van.

A különleges bánásmódba tartozó intézkedések feloszthatóak általános és speciális intézkedésekre. Előbbi minden ilyennek minősített személyre vonatkozik, utóbbi viszont csak egyes csoportokra, például a tizennyolcadik életévet be nem töltött tanúra, vagy a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettjére.

¹⁷⁶ FANTOLY Zsanett, *Az izlandi Barnahus-modell és annak hazai gyakorlata*, Magyar Rendészet 2022/2. 229.

¹⁷⁷ DOBROCSI Szilvia, *A sértett... i.m.* 211.

A Be.-hez fűzött Kommentár ezzel kapcsolatban azt mondja, hogy a Be. a különleges bánásmód általános szabályaira [Be. 81. § (2) bekezdés a) és d) pont] figyelemmel, továbbá a 2012/29/EU irányelv 23. cikk (2) bekezdés d) pontjával, valamint a 22. cikk (4) bekezdésével és a 24. cikkével összhangban előírja, hogy a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettje az eljáró szervek mérlegelése nélkül különleges bánásmódot igénylő személy.

A sértett joggyakorlása és választása lehetősége itt abban a formában jelenik meg, hogy a sértett a különleges bánásmódról és az őt megillető jogosultságok gyakorlásáról lemondhat. Így az eljárásban való részvétele - a törvényi kötelezettségeinek teljesítésén túl - csupán lehetőség, nem kötelező, ezért joggyakorlásának korlátai is akkor rendelkeznek tényleges relevanciával, ha a sértett aktívan részt venne az eljárásban, de erre nincs lehetősége.¹⁷⁸

V.3.1. Általános intézkedések

Az általános intézkedések között a Be. 85. § (1) bekezdése kimondja, hogy a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a különleges bánásmódot igénylő személy jogai gyakorlásának, kötelezettségei teljesítésének elősegítését és kíméletét az eljárás érdekeire figyelemmel, lehetőség szerint az a)-k) pontig terjedő intézkedésekkel segíti elő, amik a következők:

- a) biztosítja, hogy az érintett személy a különleges bánásmódot megalapozó körülményekből fakadó akadályok ellenére megfelelően gyakorolhassa az e törvényben meghatározott jogait, illetve teljesíthesse kötelezettségeit,
- b) fokozott körültekintéssel jár el a kapcsolattartás során,
- c) a büntetőeljárás lefolytatása során fokozott körültekintéssel jár el az érintett személy magánéletének kímélete érdekében,
- d) fokozott védelemben részesíti az érintett személy különleges bánásmódot megalapozó körülményekkel összefüggő személyes adatait, így különösen az egészségügyi adatait,
- e) elősegíti, hogy az érintett személy segítő közreműködését vehesse igénybe,
- f) az eljárási cselekmények tervezése és elvégzése során az érintett személy személyes igényeinek figyelembevételével jár el, és az érintett személy részvételét igénylő egyes eljárási cselekményeket haladéktalanul folytatja le,

¹⁷⁸ DOBROCSI Szilvia, *A büntetőeljárás... i.m.* 281.

- g) az érintett személy részvételét igénylő eljárási cselekményt úgy készíti elő, hogy az megismétlés nélkül elvégezhető legyen,
- h) biztosítja, hogy az érintett személy az eljárási cselekmény során, valamint az eljárási cselekmény helyszínén a büntetőeljárásban részt vevő más személlyel szükségtelenül ne találkozzon, különösen, ha a különleges bánásmódot e személyhez fűződő viszonya alapozza meg,
- i) az eljárási cselekményt az erre szolgáló, vagy arra alkalmassá tett helyiségben végzi el, feltéve, hogy az érintett személy jogai gyakorlásának, kötelezettségei teljesítésének elősegítése és kímélete más módon vagy más intézkedéssel nem biztosítható,
- j) kép- és hangfelvételt készíthet az érintett személy részvételét igénylő eljárási cselekményről,
- k) telekommunikációs eszköz útján biztosíthatja az érintett személy jelenlétét az eljárási cselekményen.

A bíróság a tárgyalásról vagy annak meghatározott részéről a nyilvánosságot kizárhatja, illetve a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a különleges bánásmódot igénylő személy jogai gyakorlásának, kötelezettségei teljesítésének elősegítését és kíméletét biztosító egyéb, e törvény szerinti intézkedést is tehet.

Ez tehát azt jelenti, hogy a fentiek lehetőségek, alkalmazásuk nem kötelező, illetve nem is kizárólag ezeket lehet alkalmazni.

A bíróság e körben korlátozhatja a terhelt, illetve a védő jelenléti jogát az eljárási cselekményen; korlátozhatja az érintett személy részvételével zajló eljárási cselekményen jelen lévő személyek kérdésfeltevési jogát azzal, hogy kérdés feltevésének indítványozását teszi lehetővé; kezdeményezheti az érintett személy vonatkozásában személyi védelem elrendelését; az érintett személyt különösen védett tanúvá nyilváníthatja, kezdeményezheti az érintett személy Védelmi Programban részvételére irányuló megállapodás megkötését.¹⁷⁹

A telekommunikációs technológiák fejlődése lehetővé tette, hogy az eljárás résztvevői egymástól fizikailag elkülönülten, videókapcsolat útján is kapcsolatba léphessenek egymással. Ennek büntetőeljárási megjelenéseként a jogalkotó már 2003-ban megteremtette a zártcélú távközlő hálózat alkalmazásának lehetőségét. A jogintézmény bevezetését elsősorban a technikai fejlődés indokolta, amely lehetővé tette, hogy a tanú

¹⁷⁹ BÉRCES Viktor, *A sértett perjogi... i.m.* 860.

vallomást tegyen anélkül, hogy a tárgyalóteremben, a vádlott közvetlen jelenlétében kellene megjelennie. A megoldás egyszerre szolgálja az eljárás gyorsabb és hatékonyabb lefolytatását, valamint a tanúvédelmi szempontok érvényesülését. Különösen jelentős lehet azokban az esetekben, amikor a tanú személyes megjelenése biztonsági kockázatot hordozna vagy a vallomástételt nehezítené.¹⁸⁰

A különleges bánásmódot igénylő sértettek esetében külön rendelkezni kellett az esetleges (személyi) védelem szabályairól. Ennek alapján a hatóság a különleges bánásmódot igénylő személyt védelemben részesíti, ha a büntetőeljárásban történő részvételével összefüggésben élete, testi épsége, személyes szabadsága veszélyeztetett, illetve, hogy az e törvény szerinti jogait és kötelezettségeit megfélemlítés és befolyásolás nélkül gyakorolhassa, illetve teljesíthesse. Ebben a körben a hatóság telekommunikációs eszköz használata esetén elrendelheti az érintett személy személyazonosságának megállapítására alkalmas egyedi tulajdonságok technikai eszközzel történő torzítását is.¹⁸¹

A védelem kérdésfeltevési joga különösen védett tanú esetén korlátozott: a védő csak indítványozhatja a kérdések feltételét, de azok nem kötik a bíróságot, és az elutasításuk ellen nincs önálló jogorvoslat, ami hátrányos a védelem számára. A különösen védett tanú esetében a kérdések nem irányulhatnak a tanú személyének vagy tartózkodási helyének felfedezésére, ami a tanú védelmét szolgálja, ugyanakkor szűkíti a védelem bizonyítási és ellenőrzési lehetőségeit is. Ezt a korlátozást a szabályozás az úgynevezett igazoló eljárással igyekszik ellensúlyozni. Vítás, hogy a védelem kérdezési joga mennyiben érvényesülhet ilyen esetben: bár a különösen védett tanú nem hallgatható ki a tárgyaláson, ez nem jelenti feltétlenül a kérdezési jog teljes kiüresedését, ugyanakkor annak gyakorlása jelentősen korlátozott.¹⁸²

V.3.2. Az intézkedések különös szabályai

A nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettje esetén a Be. 89. §-a az alábbi specifikusabb intézkedések alkalmazását teszi alapvetően kötelezővé, illetve a sértett hozzájárulásától, kérelmétől függővé.

¹⁸⁰ SZABÓ Krisztián, *Tanúvédelem a magyar büntetőeljárásban*, PhD értekezés, Miskolc, 2010, 105.

¹⁸¹ BÉRCES Viktor, *A sértett perjogi... i.m.* 860.

¹⁸² SZABÓ *i.m.* 172-173.

A nyomozás során a sértettet csak a vele azonos nemű személy hallgathatja ki, illetve a sértett jelenlétével zajló más eljárási cselekményen az eljáró nyomozó hatóság részéről a sértettel azonos nemű személynek is jelen kell lennie, valamint a nyomozó hatóság biztosítja, hogy a sértett részvételét igénylő eljárási cselekményt minden alkalommal ugyanazon személy végezze. A nyomozó hatóság e rendelkezésektől eltérhet a sértett indítványára vagy hozzájárulásával, vagy ha az eljárás eredményességének biztosítása ezt elkerülhetetlenné teszi. E szabályozásra a bizonyítási eljárásnál részletesebben kitérek, ezért itt csak megemlítem a teljesség érdekében.

A sértett szembesítése csak a sértett hozzájárulásával rendelhető el.

A szembesítés a bizonyítás egyik hagyományos eszköze, amelynek célja az egymásnak ellentmondó vallomások tisztázása. Szexuális erőszak esetében azonban a sértett és a terhelt közvetlen találkozása különös pszichés megterhelést jelenthet a sértett számára. Kriminálisztikai ajánlások, valamint kriminológiai és viktimológiai kutatások egyaránt rámutatnak arra, hogy a traumatikus eseményeket átélt személyek számára az elkövetővel való újbóli találkozás a korábbi félelmeket, kiszolgáltatottságérzést és szorongást ismét előidézhetsé, amely akár a másodlagos viktimizáció egyik formájaként is értékelhető. Erre tekintettel a Be. a sértett védelmét helyezi előtérbe, amikor a szembesítés elrendelését az ő hozzájárulásához köti.

A szabályozás mögött az a felismerés áll, hogy a sértettnek nem feladata bizonyítani az általa előadottakat azzal, hogy az elkövető szemébe mondja vallomását. A büntetőeljárásban a bizonyítás terhe a hatóságokat terheli, ezért a sértett döntése, hogy vállalja-e a szembesítést, önmagában nem értékelhető a vallomása hitelességét érintő körülményként. Ha a sértett a szembesítéshez nem járul hozzá, az nem jelentheti azt, hogy vallomása kevésbé megbízható vagy hogy az eljárás eredményességéért őt terhelne felelősség. A bizonyítás ilyenkor más bizonyítási eszközök – így különösen tanúvallomások, szakértői vélemények, okirati bizonyítékok vagy egyéb tárgyi bizonyítási eszközök – útján folytatható le.

A sértett részéről ezért nem tekinthető elvárhatónak, hogy az eljárás sikeressége érdekében olyan bizonyítási cselekményben vegyen részt, amely számára jelentős pszichés megterheléssel járhat, különösen akkor, ha a büntetőeljárás célja éppen az, hogy a bűncselekmény következményeit ne súlyosbítsa további sérelmekkel.

Az elemzett határozatok közül a szembesítésre volt példa, ahol valóban a hozzájárulásával történt a vádlottal való szembesítése, azonban más eljárásban nem úgy tűnt, hogy ez a bizonyítási cselekmény alkalmazva lett volna. Nem derül ki azonban az,

hogy ennek mi az indoka; volt erre igény, csak a sértett nem járult hozzá, vagy szükségtelennek ítélte az eljáró bíróság.

Véleményem szerint mind az általános, mind a speciális rendelkezések alkalmazása során figyelembe veendők azok a szempontok, amik az egyéni értékelés során a specifikus védelmi szükségletekkel rendelkező áldozattá (különleges bánásmódot igénylő sértetté) nyilvánítás szempontjai lennének, ha ez utóbbi nem lenne a hazai jogban automatikus.

V.4. A sértett eljárásjog által biztosított egyéb jogai

V.4.1. A személyes adatok zárt kezelése

A hozzátartozók sérelmére, illetve olyan esetekben elkövetett szexuális erőszaknál, amikor a sértett és a terhelt korábban ismerték egymást, az anonimitás biztosítása rendszerint nem nyújt tényleges védelmet, hiszen a felek személyazonossága eleve ismert. Más a helyzet azonban azokban az ügyekben, amelyekben a cselekményt a sértett számára idegen személy követi el. Ilyen esetekben az anonimitást biztosító tanúvédelmi eszközök a sértett biztonságának, magánéletének és emberi méltóságának védelmét szolgálhatják, miközben a megbélyegzés és a másodlagos viktimizáció kockázatát is mérsékelhetik. Emiatt a védett tanú intézménye a szexuális erőszak egyes eseteiben tényleges áldozatvédelmi jelentőséggel bírhat.

A törvény a személyes adatok zárt kezelését – nem mint védelmi eszköz – az adatkezelés szabályai között helyezi el a Be. 91. §-ában.

A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság indítványra elrendeli, hogy a sértett születésének helyét és idejét, anyja nevét, állampolgárságát, személyazonosító okmányának számát, lakcímét, értesítési címét, tényleges tartózkodási helyét, kézbesítési címét, illetve elektronikus elérhetőségét zártan kezeljék. Az indítványt a sértett terjesztheti elő, ugyanakkor a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a különleges bánásmódot igénylő személy védelme érdekében a zárt adatkezelést hivatalból is elrendelheti. A törvény figyelemmel van arra, hogy ez a zárt adatkezelés ne akadályozza meg azt, hogy a sértettel az áldozatvédelmi szolgálatok kapcsolatba léphessenek, ezért a zártan kezelt személyes adatot csak az ügyben eljáró bíróság, ügyészség és nyomozó hatóság kezelheti, és azokat az érintett hozzájárulása nélkül csak az áldozatsegítő

szolgálat részére az áldozatsegíttéssel kapcsolatos feladatok ellátása, az e feladatok ellátásához elengedhetetlenül szükséges mértékben lehet továbbítani.¹⁸³

Problémát okozhat, hogy a sértett feljelentéséről készült jegyzőkönyv gyakran tartalmazza a lakcímét, esetleg telefonszámát is, és a személyes adatok zártan kezeléséről csak később, a tanúkihallgatás előtt döntenek. Így, ha a feljelentés változatlan formában kerül a gyanúsított elé, az megismerheti a sértett titokban tartani kívánt adatait. Bár a Be. ezt külön nem szabályozza, a Nyer. 17. § (1) alapján a tanút már a személyes adatok felvétele előtt tájékoztatni kell a zárt adatkezelés lehetőségéről. Mivel nem egyértelmű, hogy ez minden esetben szükséges-e, a gyakorlatban indokolt minden tanút erről kioktatni, és ezt, valamint a tanú nyilatkozatát jegyzőkönyvben rögzíteni. A zárt adatkezelésnek ki kell terjednie minden olyan iratra és intézkedésre is, amelyből a tanú adatai kikövetkeztethetők.¹⁸⁴

V.4.2. A tárgyalással összefüggő jogok

Áttérve a tárgyalásra, a zárt adatkezeléssel összefüggésben meg kell említeni a Be. 436. § (1) bekezdésében és (3) bekezdés b) pontjában foglaltakat, mely szerint a bíróság tárgyalása nyilvános, azonban a bíróság hivatalból vagy az ügyészség, a vádlott, a védő, a sértett, illetve a vagyoni érdekelt és az egyéb érdekelt indítványára a nyilvánosságot az egész tárgyalásról vagy annak egy részéről indokolt határozattal kizárhatja és különleges bánásmódot igénylő személy védelme érdekében zárt tárgyalást rendelhet el.

Jelen bűncselekmény esetében azonban ugyanezen bekezdés a) pontja is felhívható, hiszen az erkölcsi okból történő nyilvánosságkizárás feltételei is rendszerint fennállnak.

A szexuális erőszak tárgyalása során ugyanis szükségszerűen kerülhetnek feltárára a sértett magánéletének, szexuális önrendelkezésének és személyes körülményeinek olyan részletei, amelyek nyilvános tárgyalása a sértett számára további sérelmet okozhat. Bár a Be. a nyilvánosság kizárását nem kötelezően írja elő, hanem azt a bíróság mérlegelési jogkörébe utalja, szexuális erőszak esetében rendszerint halmozottan állnak fenn azok a körülmények, amelyek a zárt tárgyalás elrendelése mellett szólnak.

¹⁸³ BÉRCES Viktor, *A sértett perjogi... i.m.* 860.

¹⁸⁴ SZABÓ *i.m.* 136-138.

A sértett ugyanis különleges bánásmódot igénylő személynek minősül, miközben az erkölcsi okból történő nyilvánosságkizárás feltételei is adottak lehetnek. E körülmények együttes fennállása alapján a zárt tárgyalás nem csupán eljárásjogi lehetőségként, hanem a sértett személyiségi jogainak, emberi méltóságának és a másodlagos viktimizációval szembeni védelmének egyik legfontosabb garanciájaként értékelhető.

Ez a szabályozás a Nagykommentár alapján azt tükrözi, hogy ezen személy oldalán fennálló magánérdek nyilvánvalóan meghaladja a nyilvánosság elvében megnyilvánuló közérdeket.

Ezzel függ össze a nyilvánosság tájékoztatásának korlátozása is, mivel a bíróság megtagadja a tájékoztatást, illetve a kép-, hang-, vagy a kép- és hangfelvétel készítésére vonatkozó engedély megadását, ha annak következtében a büntetőeljárásban részt vevő – különösen a különleges bánásmódot igénylő – személy élete, testi épsége, egészsége, magánélethez fűződő joga közvetlen veszélynek lenne kitéve; az a büntetőeljárásban részt vevő – különösen a különleges bánásmódot igénylő – személy személyes adatainak védelméhez elengedhetetlenül szükséges; az elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy a büntetőeljárásban részt vevő – különösen a különleges bánásmódot igénylő – személy befolyás és megfélemlítés nélkül gyakorolja e törvény szerinti jogait és teljesítse e törvény szerinti kötelezettségeit.

A tárgyalás vezetése körében a Be. 439. § (2) bekezdése akként rendelkezik, hogy az egyesbíró, illetve a tanács elnöke ügyel a törvény rendelkezéseinek megtartására, és gondoskodik arról, hogy a büntetőeljárásban részt vevő személyek a jogaikat gyakorolhassák. A (4) bekezdés pedig lehetőséget ad a bírónak, hogy rendre utasítsa és rendbírsággal sújtsa azt, aki a tárgyaláson jelen lévő személy emberi méltóságát oly módon sérti, hogy ez a tárgyalás méltóságának a megsértését eredményezi.

Az emberi méltóság általános megsértése tehát nem éri el azt a szintet, mikor a bírónak intézkednie kell, azonban, ha az már a tárgyalás méltóságának megsértését eredményezi, akkor intézkedési kötelezettsége keletkezik. Ebből az következik, hogy bizonyos fokú emberi méltóság sérelem még megengedett és elfogadható, a mérce a tárgyalás méltóságának megtartása. Ez pedig a bíró általi mérleges részét képezi, mi az, ami adott ügyben, adott esetben ebbe belefér. A sértett kímélete azonban úgy gondolom kevés teret enged a még megengedhető emberi méltóság sérelemnek, ezért ezt rendkívül szűken értelmezve, és minimális mértékben alkalmazva lehetne csak elképzelni.

A különleges bánásmóddal összefüggésben is szabályozza a törvény a telekommunikációs eszköz használatát.

Mivel ez a lehetőség a tanút mentesíti a terhelt jelenlétében történő vallomástétellel szükségszerűen együtt járó pszichés nyomás alól, pozitívan befolyásolhatja mind a vallomástételi hajlandóságot, mind a vallomás bizonyító erejét. Az intézmény alkalmazása ugyanakkor nem csorbítja a tárgyalási garanciákat, mivel a tárgyalás és a kihallgatás helyszíne között egyidejű kép- és hangkapcsolat biztosított, így a szóbeliség és a közvetlenség elve továbbra is érvényesül.¹⁸⁵

Ha a telekommunikációs eszköz használatának technikai feltételei fennállnak, az ügyészség és a nyomozó hatóság egy kivétellel nem mellőzheti a telekommunikációs eszköz használatát a különleges bánásmódot igénylő sértett jelenlétét igénylő eljárási cselekmény esetén,

A kivétel az, ha a telekommunikációs eszköz használatával elérni kívánt cél más módon is biztosítható, illetve a sértett, a tanú, vagy a terhelt személyes megjelenése az eljárási cselekmény jellege, vagy annak eredményes elvégzése érdekében nélkülözhetetlen.

Ha használatának technikai feltételei fennállnak, a bíróság csak különösen indokolt esetben mellőzheti a telekommunikációs eszköz használatát a különleges bánásmódot igénylő sértett jelenlétét igénylő eljárási cselekmény esetén. A különleges bánásmódot igénylő sértett vagy tanú védelme esetén a bíróság a telekommunikációs eszköz használatát akkor mellőzheti, ha más módon biztosítja a sértett vagy a tanú védelmét.

A bizonyítás indokolatlan megismétlésének visszaszorítása mellett a sértettek kímélete megköveteli, hogy kihallgatásukra csak olyan mértékben kerüljön sor, amennyire az az eljárás érdekében feltétlenül szükséges. E cél elérését szolgálhatja a telekommunikációs eszközök alkalmazása mellett akár a sértett írásbeli nyilatkozatainak nagyobb mértékű figyelembevétele, amelyek alkalmasak lehetnek a személyes kihallgatások számának csökkentésére és a másodlagos viktimizáció mérséklésére.¹⁸⁶

A sértett jogainak érvényesítése továbbá akkor válhat nehézkessé vagy ütközhet tényleges akadályba, ha az eljárást egyszerűsítő és gyorsító külön eljárást folytatnak, vagy pedig a tárgyalási jelenléthez kapcsolódó jogai jelentősen csorbulnak akkor, amikor a

¹⁸⁵ SZABÓ *i.m.* 106.

¹⁸⁶ DOMOKOS Andrea, *Az új Büntetőeljárás... i.m.* 143.

bíróság nem tart tárgyalást a büntetőügyben.¹⁸⁷ Ez akkor képzelhető el, ha például előkészítő ülésen a feltételek fennállása esetén a terhelt beismerő nyilatkozatát a bíróság elfogadja, és az eljárást az előkészítő ülésen be is fejezi.

V.4.3. Kifogás az eljárás elhúzódása miatt

Bár nem egy jellemző és kiemelt jogosultság a kifogás előterjesztése, azonban úgy gondolom e bűncselekmény esetében, ahol a sértett kímélete és a másodlagos viktimizáció elkerülése fontos cél, mégis megemlíteném.

Az eljárásban részt vevő egyéb személyek mellett a sértett az eljárás elhúzódása miatt kifogást terjeszthet elő, ha a törvény a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság részére az eljárás lefolytatására, az eljárási cselekmény elvégzésére vagy valamely határozat meghozatalára határidőt állapított meg, azonban az eredménytelenül telt el, vagy a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság eljárási cselekmény elvégzésére határidőt tűzött ki, amely eredménytelenül telt el, és a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság a mulasztóval szemben nem alkalmazta a törvény által lehetővé tett intézkedéseket.

Bár ez egy első olvasatra – különösen az egyéb sértetti jogok mellett – jelentéktelennel tűnő rendelkezés, azonban a mögötte meghúzódó okok, és az általa elérni kívánt következmények a sértett számára nem közömbösek. Az eljárás minél hamarabbi lefolyása, befejeződése neki is éppoly érdeke, mint a terheltnek. Az, ha indokolatlanul sokáig tart egy-egy eljárási cselekmény elvégzése, ha az eljárásban részt vevő személy nem teljesíti kötelezettségét, mely előrébb vinné az eljárást és a döntéshozatalt, a sértettnek is hátrányt okoz, és szükségtelenül nagy terhelt ró rá mentálisan egy olyan helyzetben, ahol különleges bánásmódot megalapozó helyzete is már épp ezt próbálja ellensúlyozni.

V.4.4. A távoltartás

A sértetti jogokkal összefüggésben nem elsődlegesen egy kényszerintézkedés az, ami előtérbe kerül, azonban egyrészt a 2024/1385. számú irányelv is kiemelten kezeli ezt a témakört, másrészt e bűncselekmény esetében valóban jelentősége van, hiszen a sértett is kezdeményezheti. Szükségesnek tartom ezért röviden bemutatni a távoltartás

¹⁸⁷ DOBROCSI Szilvia, *A büntetőeljárás... i.m.* 281.

szabályozásának rendszerét és megvizsgálni azt, hogy ez a kényszerintézkedés valóban alkalmas-e arra, hogy valódi védelmét biztosítsa a sértettnek az eljárás során, vagy az egyéb jogai azok, amik erre inkább hivatottak.

A sértett a büntetőeljárásban – mindennemű vádlói igény érvényesítése nélkül – saját védelme érdekében indítványozhatja a terhelttel szemben távoltartás elrendelését is.¹⁸⁸

A büntetőeljárás távoltartás működésének hiányosságaira mutatott rá az Emberi Jogok Európai Bírósága is, amikor Magyarországot elmarasztalta egy távoltartással kapcsolatban született intézkedés miatt. Az Emberi Jogok Európai Bírósága hangsúlyozta a haladéktalan döntéshozatal szükségességét, és aggályosnak tartotta, hogy a döntések meghozatalára a törvény nem tartalmaz speciális határidőt. Ezen hiányosságok orvoslása érdekében az Országgyűlés megalkotta a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló 2009. évi LXXII. törvényt (továbbiakban: Hke.tv.), amelynek 1. § (1) bekezdése alapján "hozzátartozók közötti erőszaknak minősül a bántalmazó által a bántalmazott sérelmére megvalósított, a méltóságot, az életet, a szexuális önrendelkezéshez való jogot, továbbá a testi és lelki egészséget súlyosan és közvetlenül veszélyeztető tevékenység vagy mulasztás". A jogszabály bevezeti a megelőző, illetőleg ideiglenes megelőző távoltartás lehetőségét, amelynek lényege, hogy a kötelezett a távoltartás hatálya alatt köteles magát távol tartani a bántalmazottól, a bántalmazott életvitelszerű tartózkodására szolgáló ingatlantól, az ideiglenes megelőző távoltartó határozatban, illetve a megelőző távoltartó határozatban megjelölt más személytől, valamint köteles tartózkodni attól, hogy a bántalmazottal közvetlenül vagy közvetve érintkezésbe lépjen.¹⁸⁹

A jelenlegi jogrendszerben így háromféle távoltartás létezik: az ideiglenes megelőző, megelőző és a büntetőjogi távoltartás, mint kényszerintézkedés. A távoltartás jogintézményének bevezetését a családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról szóló 45/2003. (IV.16.) Országgyűlési Határozat tűzte ki célul egy együttműködő intézményrendszer és egy jogi segítségnyújtó rendszer kiépítésének előírásával együtt.¹⁹⁰ A családon belüli vagy kapcsolati erőszak minden kétséget kizáróan súlyos társadalmi probléma, amelynek

¹⁸⁸ DOBROCSI Szilvia, *A sértett... i.m.* 211.

¹⁸⁹ BÉRCES Viktor, *A sértett perjogi... i.m.* 861.

¹⁹⁰ PESTI Brigitta, *A hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról, alkalmazásának gyakorlati problémáiról 1. Jogelméleti Szemle*, 2013/2. 145.

megelőzésében, csökkentésében, hosszú távú kezelésében a büntetőjogi beavatkozás is elkerülhetetlen, ám hangsúlyozottan csak a végső megoldás, ultima ratio.¹⁹¹ Ez maguknak a kényszerintézkedéseknek is egy lényeges eleme, hiszen a fokozatosság elvének érvényesülése mellett lehet csak azokat alkalmazni a büntetőeljárásban, meghatározott okokból, a törvényi feltételek teljesülése mellett történhet.

A 2006. évi LI. törvény, az 1998. évi büntetőeljárási törvény módosításával, a kényszerintézkedések közé helyezte a távoltartás intézményét, és bár a törvény szövegéből nem derült ki, hogy a távoltartás kizárólag családon belüli erőszak esetén alkalmazható-e, az indoklás szerint ez egy olyan, mozgást korlátozó kényszerintézkedés, amelyet a családon belüli erőszakos cselekmények kezelésére hoztak létre.¹⁹² A távoltartásra vonatkozó szabályok kapcsán megállapítható volt, hogy az a büntetőeljárásban nem alkalmas a sértett számára az azonnali, gyors és hatékony segítségnyújtásra, nem töltötte be a kitűzött célját, melynek kiküszöbölésére született meg a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható Hke.tv.¹⁹³

A megelőző távoltartás közigazgatási eljárás keretében zajlik és a hozzátartozó fogalmának meghatározásához a Ptk. rendelkezéseit veszi alapul, a büntetőjogi távoltartás viszont a büntetőeljárás megindulásához kötött, és nem vizsgálják a hozzátartozói kapcsolatot a sértett és az elkövető között. A távoltartás elrendelhetőségének feltétele különbözik a két eljárásban a bántalmazó által lakott ingatlan használatának jogcíme szerint is. Megelőző távoltartás nem rendelhető el, ha a sértett szívésségi lakáshasználó és nincs a bántalmazóval közös kiskorú gyermek a lakásban, a büntetőjogi távoltartást azonban a használat jogcímétől függetlenül is elrendelheti a bíróság.¹⁹⁴

A távoltartás a büntetőeljárásban alkalmazható személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés, amelynek különös jelentősége lehet azokban az esetekben, amikor a letartóztatás feltételei nem állnak fenn. A sértett maga is indítványozhatja elrendelését.

A Be. a letartóztatás és a távoltartás között nyelvtani értelmezés szerint az egyik kapcsolódási pontot azzal teremti meg, hogy távoltartás elrendelésére akkor van mód,

¹⁹¹ TAMÁSI Erzsébet – BOLYKY Orsolya, *A távoltartás gyakorlati alkalmazásának körülményei*, Iustum Aequum Salutare 2014/4., 51.

¹⁹² TAMÁSI – BOLYKY *i.m.* 53.

¹⁹³ TÓTH Andrea Noémi, *A távoltartás új szabályairól*, Miskolci Jogi Szemle 2019/14., 2. különszám 2. kötet, 407.

¹⁹⁴ BÉRCES Viktor, *A sértett perjogi... i.m.* 861.

amikor a letartóztatás nem szükséges. A másik kapcsolódási pont a távoltartás megszegéséhez kötődik, mivel, ha a terhelt a távoltartás szabályait szándékosan megszegi, és ezt utólag nem menti ki, letartóztatása rendelhető el, illetőleg, ha ez nem szükséges, rendbírsággal sújtható.¹⁹⁵

A szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt folyamatban lévő eljárásban távoltartás akkor rendelhető el, ha a terhelt megalapozottan gyanúsítható a bűncselekmény elkövetésével, vagy vele szemben vádat emeltek, és az intézkedés a bizonyítás megnehezítésének vagy megghiúsításának, illetve a sértett sérelmére történő bűnismétlés megakadályozásához szükséges, e cél pedig enyhébb eszközzel nem biztosítható.

A távoltartásról a bíróság dönt, vádemelés előtt az ügyészség indítványára. A sértett maga is kezdeményezheti az intézkedés elrendelését az ügyészségnél, amely kérelmét az ügyiratokkal együtt haladéktalanul továbbítja a bírósághoz. A távoltartás a terhelt kapcsolattartási és mozgásszabadságát korlátozhatja: a bíróság megtilthatja a sértettel való kapcsolatfelvételt, előírhatja a tőle való távolmaradást, valamint meghatározott lakás, illetve a sértett tartózkodási helyének, munkahelyének vagy rendszeresen látogatott intézményeinek elkerülését.

A sértett indítványa önmagában nem alapozza meg a távoltartást, annak szükségességét minden esetben a bíróság vizsgálja a törvényi feltételek alapján. Mivel a távoltartás preventív jellegű kényszerintézkedés, elrendeléséhez nem szükséges a veszélyeztető magatartás teljes bizonyossággal történő igazolása; elegendő annak valószínűsítése. A döntés középpontjában ezért nem a sértett kérelmének szubjektív megalapozottsága vagy motivációja, hanem a rendelkezésre álló adatokból objektíven megállapítható kockázati tényezők és az intézkedés szükségessége áll. A szabályozás így a sértett védelmét és a további sérelmek megelőzését, valamint az eljárás zavartalanságának biztosítását szolgálja.

A letartóztatás és annak alternatívái – így a távoltartás esetében is – közötti döntésben segítségül hívhatóak azok az okok, melyek a legsúlyosabb kényszerintézkedés elrendelésénél szempontként szolgálhatnak. Ilyenek a terhelt személyi és vagyoni

¹⁹⁵ TÓTH Andrea Noémi, *A távoltartás jogintézménye*, Debreceni Egyetem, Debrecen, 2018, 88.

körülményei, az állítólagos bűncselekmény természete és súlya, az elkövető elleni bizonyítékok ereje, a gyanúsított előélete, társadalmi kapcsolata, magaviselete.¹⁹⁶

A bíróság az elrendeléséről szóló véglegessé vált határozatot kézbesíti az indítvány előterjesztője, a távoltartással érintett személy, és ha a távoltartás elrendelését a sértett indítványozta, az ügyészség részére. Garanciális fontosságú, és e bűncselekmény esetében pedig különösen fontos az, hogy a távoltartás megszűnéséről, illetve megszüntetéséről a távoltartással érintett személyt is tájékoztatni kell.¹⁹⁷

Mivel a távoltartás elrendelésének feltétele a szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja, az intézkedés a gyanúsított kihallgatás és a megalapozott gyanú közlése előtt nem rendelhető el. A távoltartás szükségessége ugyanakkor jellemzően már a nyomozás kezdeti szakaszában felmerül, amikor a döntés a nyomozási bíró hatáskörébe tartozna. A sértett erre irányuló kérelme rendszerint már a feljelentésben vagy az első tanúkihallgatás során megjelenik, önálló, részletesen indokolt indítvány helyett. Mivel a megalapozott gyanú közlésére többnyire csak a nyomozás későbbi szakaszában, a szükséges bizonyítékok rendelkezésre állását követően kerül sor, a kezdeti szakaszban előterjesztett sértetti kérelem a megalapozott gyanú közlésének hiányában nem teljesíthető.¹⁹⁸

A távoltartás elrendelésének középpontjában továbbra sem elsődlegesen a sértett védelme, hanem a bizonyítás eredményessége áll. Bár a kettő szorosan összefügghet, az intézkedés célja nem a sértettnek nyújtott azonnali és hatékony segítség, amit a távoltartás büntetőeljárás kényszerintézkedés jellege is korlátoz.¹⁹⁹

A távoltartási indítvány elbírálására ülést kell tartani, amelyet sértetti indítvány esetén jelenleg a nyomozási bíró szervez meg. Az érintettek szabályszerű idézése azonban – különösen hiányos elérhetőségi adatok esetén – jellemzően postai úton történik, ami a tértivevény visszaérkezése miatt akár több hetet is igénybe vehet. Ez ellentétes a távoltartás gyors és hatékony védelmi funkciójával, és ahhoz is vezethet, hogy a sértett az ülésig visszavonja kérelmét, ha időközben nem éri újabb atrocitás. Álláspontom szerint célszerű lenne, ha sértetti indítvány esetén is az ügyész szervezné meg az ülést, és szükség esetén a nyomozó hatóság közreműködésével biztosíthatná a terhelt meghallgatását.²⁰⁰

¹⁹⁶ RÓTH Erika, *Eljárásjogi garanciák a szabadságtól történő megfosztással kapcsolatos ügyekben, a kényszerintézkedések*, In: FARKAS Ákos, GÖRGÉNYI Ilona, LÉVAI Miklós (szerk.), *Ünnepi tanulmányok II. Horváth Tibor professzor 70. születésnapjára*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 1997, 231.

¹⁹⁷ BÉRCES Viktor, *A sértett perjogi...* i.m. 861.

¹⁹⁸ TAMÁSI – BOLYKY i.m. 72.

¹⁹⁹ TÓTH i.m. 410.

²⁰⁰ TAMÁSI – BOLYKY i.m. 72.

A fentiek alapján álláspontom szerint a távoltartás mint kényszerintézkedés a szexuális erőszak sértettje szempontjából csak korlátozottan tölti be védelmi funkcióját.

Már az 1998. évi büntetőeljárás törvény távoltartásra vonatkozó szabályai kapcsán megállapítható volt, hogy az intézkedés nem alkalmas az „azonnali, gyors és hatékony” segítségnyújtásra, amelynek hiányát a Hke. tv.-ben szabályozott ideiglenes megelőző és megelőző távoltartás kívánta kiküszöbölni. Ez utóbbiak azonban kizárólag hozzátartozók között alkalmazhatók, így például a lakótársak vagy munkatársak sérelmére elkövetett cselekmények esetén továbbra is a büntetőeljárásbeli távoltartás marad az egyetlen lehetőség.²⁰¹

E problémára részben megoldást kínál a Be. 51/A. §-a, amely 2025. március 1-jétől hatályos. A sértett ezt az intézkedést már a gyanúsított kihallgatását megelőzően is indítványozhatja, amelyről három munkanapon belül kell dönten. A kérelemnek helyt adó határozatban a terheltet arra is figyelmeztetik, hogy a büntetőeljárás tartama alatt a sértett megfélemlítése vagy magánéletébe, illetve mindennapi életvitelébe való önkényes beavatkozás céljából történő kapcsolatfelvétellel a Btk. 222. § (1a) bekezdése szerinti zaklatást valósíthatja meg.

A jogalkotói indokolás szerint az új jogintézmény célja éppen az, hogy a sértett védelme a súlyosabb, személyi szabadságot érintő kényszerintézkedéseknél egyszerűbben és kisebb adminisztratív teher mellett biztosítható legyen.

V.5. Az áldozatvédelem eszközei a büntetőeljáráson túl

Másodlagos viktimizáció esetén az áldozat másodszor is sérelmet szenved, ekkor a társadalom, a szűkebb környezete, vagy éppen a hatóságok, szervezetek elítélő magatartása, nem megfelelő, alkalmatlan hozzáállása miatt. Ez esetben az áldozatokkal a bűncselekmény során közvetlen kapcsolatba kerülő hatóságok, civil szervezetek, egyes szakemberek okozzák a viktimizációt azzal, hogy nem biztosítják az áldozat emberi jogait, nem tanúsítanak kellő tiszteletet iránta, esetleg maguk is az áldozatot hibáztatják azért, mert korábban bűncselekményt követtek el a sérelmére. Az is a másodlagos viktimizáció körébe tartozik, amikor jogi kötelezettségeiket nem, vagy nem időben teljesítik. Magának a bűncselekménynek a felidézése is másodlagos viktimizációt eredményezhet a rendőrségi vagy bírósági eljárásban.²⁰²

²⁰¹ TÓTH *i.m.* 410.

²⁰² DOMOKOS Andrea, *Az új Büntetőeljárás... i.m.* 143.

A bizonyítási eljárás során a sértett – különösen tanúként – közvetlenül is részt vesz az eljárási cselekményekben, így a vallomástétel és a kérdésfeltevés szabályai mellett kiemelt jelentőséget kap a sértett védelme is. A tanúvédelem és az áldozatsegítő eszközök rendszere ugyanis azt a célt szolgálja, hogy a bizonyítási cselekmények ne eredményezzenek újabb sérelmet, és a sértett eljárási részvétele minél kisebb traumatizációval járjon. Ebből következően a bizonyítási eljárás garanciális szabályai nem választhatók el az áldozatvédelem intézményrendszerétől, hanem azokkal szorosan összefonódva biztosítják a másodlagos viktimizáció megelőzését.

De az áldozatok nemcsak kiszolgáltatott helyzetbe kerülhetnek, illetve nemcsak „elveszhetnek” a tanú szerepben, hanem oltalmat is nyerhetnek ezen a státuszon keresztül, mivel így a tanúvédelem alanyai is lehetnek. A fogalmi különbségek ellenére tehát a tanúként eljáró áldozat is védelmet kap a büntetőeljárásban. A fogalmi rend ebből a szempontból valamelyest összetetté válik. A büntetőeljárásban azt az áldozatot védjük, aki áldozati minőségében nem jogalanya az eljárásnak, ugyanakkor sértetti pozícióban már azzá válik. Ennek ellenére nem „sértettvédelemről” beszélünk, pedig lényegét tekintve a sértetti jogok rendszere és működése áldozatvédelemként is értelmezhető, amelyet a tanúvédelem intézménye egészít ki. A sértetti körön kívül eső áldozatok büntetőeljáráson belüli eszközökkel nem védhetők, esetükben ezért inkább eljáráson kívüli segítségnyújtásról beszélhetünk. A büntetőeljáráson belül így – a tanúvédelemhez hasonlóan – a „sértettvédelem” fogalma is pontosabb leírást adhat a gyakorlatban megjelenő védelmi funkciókra.²⁰³

A már említett Ást. célja a bűncselekményt elszenvedett és emiatt életminőségükben veszélybe került személyek társadalmi, erkölcsi és anyagi sérelmei enyhülésének elősegítése. A szexuális erőszak sértettje egyben tehát nem csak köznapi értelemben áldozat, hanem jogilag is.

A Be. megalkotásakor a Kormány-előterjesztés szerint elkerülendő, hogy a sértettek a bűncselekménnyel okozott sérelmeken túl a büntetőeljárásban újabbakat szenvedjenek el. Ennek érdekében megfontolandó a büntetőeljáráson kívüli, áldozatsegítő szolgálatként működő intézmények és a büntetőügyben eljáró hatóságok szorosabb kapcsolatának kialakítása. Aki a koránál, állapotánál, helyzeténél, fogyatékoságánál adódóan kiszolgáltatottabb, mint az átlag, ugyanúgy kell, hogy érvényesítse jogait a büntetőeljárásban, mint mások.²⁰⁴

²⁰³ GYÖRE *i.m.* 24-31.

²⁰⁴ DOMOKOS Andrea, *Az új Büntetőeljárás... i.m.* 142-143.

Az igazságügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2023. évi XCVI. törvény a közösségi jognak való megfelelés miatt a szolgáltatások elnevezését pontosította. Az igénybe vehető áldozatsegítő szolgáltatások köre már a hatályos szabályozásban is nagyrészt lefedte a 2012/29/EU irányelv által megkövetelt kört, azonban a szolgáltatások köre a módosítást követően kibővült az áldozati státusz igazolásával, amely már jelen volt a gyakorlatban, de szükségessé vált annak törvényi szinten való megjelenítése. A „jogi segítségnyújtás” elnevezésű szolgáltatás pedig a módosítást követően átkerült az „áldozati státusz igazolása” szolgáltatás körébe.

A családtagok között fennálló speciális érzelmi és pszichikai kapcsolat gyakran megakadályozza a bűncselekmények sértettjeit a feljelentés-, illetve a tanúvallomás megtételében. Számolni kell azzal, hogy például a sértett vagy a tanú azért él majd a vallomásmegtagadási jogával, mert amennyiben a család fő eltartóját elítélik, az az eltartott gyermekek számára hátránnyal járhat.²⁰⁵ Éppen ezért a védelem körében nem csak közvetlenül az áldozatra kell figyelemmel lenni, hanem minden környezeti körülményre is, ezért a sértett áldozati minősége nem elhanyagolható jogosultság.

Az állam az Ást. 4. §-ának (1) és (7) bekezdése alapján az áldozat számára, szükségleteinek felmérését követően, azokhoz igazodóan szolgáltatást nyújt, melyek a rászorultság vizsgálata nélkül, térítésmentesen járnak az áldozatnak: érdekérvényesítés elősegítése, azonnali pénzügyi segély, áldozati státusz igazolása, tanúgondozás, védett szálláshely biztosítása.

Az Ást. 10. §-a alapján az áldozat érdekérvényesítése elősegítéséért bármely áldozatsegítő szolgálathoz fordulhat. Az áldozat azonnali pénzügyi segély, áldozati státusz igazolása és kárenyhítés iránti kérelmét bármely áldozatsegítő szolgálatnál előterjesztheti.

Fontosnak tartom kiemelni ezen szakasz (8) bekezdését, mely kimondja, hogy amennyiben az áldozat az érdekérvényesítés elősegítése vagy védett szálláshely biztosítása iránt fordul az áldozatsegítő szolgálathoz, az áldozatsegítő szolgálat nevében eljáró hivatalos személy mentesül a Be. 376. § (2-3) bekezdésében foglalt kötelezettség alól. Ez tehát azt jelenti, hogy ha tudomást szerez szexuális erőszak vagy kényszerítés elkövetéséről, mint közvérdra üldözendő bűncselekménnyről, nem keletkezik jogszabályi kötelezettsége arra, hogy feljelentést tegyen.

²⁰⁵ MEIER, Bernd-Dieter, *A gyermektanúk jogállása a büntetőeljárásban*, Magyar Jog, 1992, 2. szám, 106.

A 43/B. § szerint az áldozatsegítő szolgálat a nyomozóhatóságtól kapott adatok beérkezését követő két munkanapon belül felveszi a kapcsolatot az érintettel, és a 24. § (1) bekezdés szerinti tájékoztatást nyújtja. A kapcsolatfelvétel történhet írásban, elektronikus úton vagy személyesen, és lehetőség szerint az érintett által preferált módon kell azt lebonyolítani.

2021. január 1-jétől az áldozatsegítő szolgálat már e-mailben is fogadhatja az áldozatok kérelmeit és megkereséseit. A módosítások célja az volt, hogy hatékonyabbá tegyék az áldozatok és az állami áldozatsegítő szervek közötti kapcsolatfelvételt, valamint előkészítsék az úgynevezett „opt-out” rendszer bevezetését, amely akár 90%-os áldozatelérést is lehetővé tehet. A korábbi „opt-in” modellben az áldozatoknak kellett aktívan felkeresniük a szolgálatot, míg az „opt-out” rendszerben az állami szervek keresik meg közvetlenül az áldozatokat, és felajánlják számukra a segítséget. Emellett 2020-ban Magyarországon országos áldozatsegítési kommunikációs kampány is indult.²⁰⁶

A törvény indokolása szerint a szabályozás célja, hogy minél több áldozat elérhető legyen az áldozatsegítő szolgálat számára, és ezáltal szélesebb körben biztosítható legyen a támogatás. Ennek érdekében a jelzésrendszer is módosult: az adattovábbítás már nem automatikus hozzájáruláson alapul, hanem az érintett tiltakozásához kötött, így alaphelyzetben az adatok továbbíthatók, de az áldozat ezt megtilthatja, ezáltal kontrollt gyakorolva a kapcsolatfelvétel felett.

Az érdekérvényesítés elősegítése körében az áldozatsegítő szolgálat az áldozatot szükségletei alapján támogatja alapvető jogai érvényesítésében, valamint az egészségügyi, szociális és egyéb állami ellátásokhoz való hozzáférésben. Ennek keretében tájékoztatást, jogi és érzelmi segítséget, valamint tolmácsolási és fordítási támogatást nyújt. A tájékoztatás kiterjed a büntető- és szabálysértési eljárásban fennálló jogokra és kötelezettségekre, a rendelkezésre álló támogatásokra és egyéb jogérvényesítési lehetőségekre, valamint az ismételt áldozattá válás megelőzésére; szükség esetén folyamatosan, akár telefonon is elérhető. Emellett az áldozat kérelmére segítséget kap az egészségügyi ellátások igénybevételéhez és az egészségbiztosítási jogok érvényesítéséhez, továbbá – hozzájárulása esetén – egészségügyi szolgáltatóhoz irányítható. Az áldozatsegítő szolgálat a szükségletek felmérését és a körülmények mérlegelését követően érzelmi támogatást nyújt az azt igénylő áldozatnak a lelki

²⁰⁶ DOMOKOS Andrea, *Európai... i.m.* 153.

egyensúly helyreállítása érdekében. Ez magában foglalja a feszültség csökkentését és krízishelyzet esetén pszichológiai segítség biztosítását is.²⁰⁷

A büntetőeljárás áldozatvédelmi területen feltételezhető hiányosságai rámutatnak arra, hogy a gyakorlatnak nem pusztán a jogalkotásra kell várnia, hanem a rendelkezésére álló eszközöket is következetesen, áldozatbarát módon kell alkalmaznia. A sértettet sokkal inkább hátrányosan érinti az eljárási szabálytalanságoknál is, ha közönyösen kezelik, nem kap kellő megértést, és a hatóság kizárólag az ügy tárgyi oldalára koncentrál. A gyakorlat áldozatvédelmi szemléletének ezért a megértés és empátia közvetítésére kell épülnie, az áldozat humánus kezelése pedig erősíti a büntető igazságszolgáltatásba vetett bizalmat. Ide tartozhatnak egyszerű, de hatékony szervezési megoldások is, amik már egyáltalán nem az eljárásjoggal függenek össze: tájékoztató és eligazító anyagok biztosítása a hatóság épületének és a kihallgatóhelyiség megtalálásához, a várható időtartam előzetes közlése, az egyéni élethelyzetek figyelembevétele (pl. gyermekfelügyelet).²⁰⁸

Az áldozati státusz igazolásával összefüggésben azt emelném ki, hogy ha a körülmények alapján bebizonyosodik, hogy az áldozat sérelmének rendezéséhez a jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvényben (a továbbiakban: Jst.) meghatározott jogi segítségnyújtásra van szükség, az áldozatsegítő szolgálat igazolja az ügyfél áldozati státuszát, és ezen igazolást, valamint a kérelmet továbbítja a jogi segítségnyújtó szolgálatnak, amely a döntéséről és a megtett intézkedésekről haladéktalanul értesíti az áldozatsegítő szolgálatot.²⁰⁹

Tanúgondozás keretében a bírósági tárgyalásra idézett tanú a megfelelő tájékoztatás érdekében bírósági tanúgondozóhoz fordulhat. A bírósági tanúgondozó a bíróság olyan ügyintézője, aki a tanú részére külön jogszabályban meghatározott módon felvilágosítást ad a tanúvallomás megtétele, az ehhez szükséges bírósági megjelenés elősegítése érdekében. A tanúgondozás nem terjed ki az ügyről való tájékoztatásra, és nem járhat a tanú befolyásolásával.²¹⁰

Bár a tanúvédelem alapvetően büntetőeljárási jogintézmény, szabályozási céljai több ponton közelítenek az áldozatvédelemhez. A különleges bánásmód körében már említett intézkedések ugyanis nem kizárólag a bizonyítás eredményességét szolgálják,

²⁰⁷ Ást. 21-26. §

²⁰⁸ GYÖRE *i.m.* 24-31.

²⁰⁹ Jst. 4. § (4) bekezdés, 28. §

²¹⁰ Jst. 4. § (5) bekezdés

hanem az érintett személy kíméletét, biztonságának megőrzését, valamint a megfélemlítés és a további sérelmek megelőzését is. Különösen jelentős, hogy e garanciák köre nem csupán a tanúkra terjed ki, hanem a sértettek és egyes esetekben azok hozzátartozói számára is biztosítható. Ennyiben a tanúvédelem olyan védelmi eszközrendszernek tekinthető, amely – bár a büntetőeljárás keretei között működik – funkcióját tekintve számos ponton hasonlóságot mutat az áldozatvédelem körében nyújtott támogatási és védelmi szolgáltatásokkal.²¹¹

A tanúvédelmi eljárási megoldások körébe nemcsak a klasszikus, intézményesített védelmi eszközök sorolhatók, hanem azok a szétszórtan megjelenő eljárási garanciák is, amelyek a tanú vagy a sértett kíméletét szolgálják. E megközelítés alapján a tanúvédelem fogalma túlmutat a szűken vett személyi és biztonsági intézkedéseken, és magában foglalja mindazon megoldásokat, amelyek az eljárásból fakadó terhek mérséklésére irányulnak. Ennek jelentőségét mutatja az a felismerés is, hogy a tanút vagy sértettet nem minden esetben kizárólag a terhelttel vagy más külső szereplőkkel szemben szükséges védelemben részesíteni, hanem olykor magának a büntetőeljárásnak, illetve az eljáró hatóságok működésének terhelő hatásaitól is kímélni kell. Ez a szempont különösen indokoltá teszi az olyan eljárási megoldások alkalmazását, amelyek csökkentik az ismételt meghallgatásokkal, a konfrontatív bizonyítási cselekményekkel vagy a nem megfelelő bánásmóddal összefüggő pszichés megterhelést.²¹²

Már a jelenleg hatályos büntetőeljárási kódex megalkotásáról szóló Kormány-előterjesztés is alapvető célkitűzésként említette, hogy a sértetteknek a büntetőeljárás alanyaiként kell rendelkezniük olyan jogokkal, amelyekkel - az egyéb eljárási szempontokra tekintettel elfogadható körben - hatással lehetnek a büntetőeljárás alakulására, és amelyek révén elkerülhető a másodlagos viktimizáció.²¹³

A másodlagos viktimizáció megelőzésének követelménye nem kizárólag a büntetőeljárási szabályokban jelenik meg, hanem az áldozatvédelmi rendszer egészét átható alapelvként érvényesül. Ennek megfelelően az áldozati státuszhoz kapcsolódó, a büntetőeljárási törvény keretein kívül biztosított jogosultságok és szolgáltatások, valamint a tanúvédelem körébe tartozó egyes intézkedések egyaránt azt a célt szolgálják, hogy a sértett a bűncselekményt követően ne szenvedjen további sérelmeket. Ide tartozik különösen az áldozatsegítő szolgálatok támogatása, a megfelelő tájékoztatáshoz,

²¹¹ ELEK– SZABÓ *i.m.* 138-139.

²¹² TREMMEL Flórián, *A tanúvédelem hazai körképe*, JURA, 2008/1., 146.

²¹³ Kormány-előterjesztés az új büntetőeljárási kódex megalkotásáról, 2015. február 11.

pszichológiai segítséghez és védelmi intézkedésekhez való hozzáférés biztosítása. Bár ezek az eszközök nem közvetlenül a bizonyítás vagy az eljárás lefolytatásának szabályai közé tartoznak, jelentőségük mégis kiemelkedő, mivel elősegítik, hogy a sértett biztonságosabb és támogatóbb környezetben vehessen részt az eljárásban. Ily módon a Be. által biztosított eljárási garanciákat kiegészítve járulnak hozzá a másodlagos viktimizáció kockázatának csökkentéséhez.

V.6. Részösszegzés

A sértett eljárásjogi helyzetének vizsgálata alapján megállapítható, hogy a Be. 51. §-ában rögzített jogosultságok nem merítik ki teljeskörűen a sértett tényleges eljárási pozícióját, és a jogérvényesítés hatékonysága nagymértékben függ a hatóságok által nyújtott tájékoztatás minőségétől és folyamatosságától.

Az előbbieken bemutatott kutatások és feltárt problémák összefüggésbe hozhatók magával az eljárás megindulásával. A hatályos magyar szabályozás alapján a szexuális erőszak miatti eljárás megindítására a sértett feljelentése vagy magánindítványa szükséges, amelyet a nyomozó hatóságnál online vagy személyesen tehet meg. Ezzel összefüggésben a sértett már az eljárás legelső szakaszában megfelelő tájékoztatásra jogosult az eljárás menetéről és jogairól. A feljelentés megtételével kapcsolatos társadalmi elvárások, valamint a hatóságok esetlegesen elutasító vagy érzéketlen reakcióitól való félelem ugyanakkor a látencia egyik jelentős okát képezhetik, különösen a szexuális erőszak bűncselekménye esetében.

A vizsgálat rámutatott arra is, hogy a sértett jogainak érvényesülése nem pusztán jogszabályi kérdés, hanem gyakorlati alkalmazási probléma is. Ennek körében kiemelt jelentősége van annak, hogy a sértett milyen formában vehet részt az eljárásban, és milyen garanciák szolgálják védelmét. A telekommunikációs eszközök alkalmazása, a különleges bánásmódot igénylő személyekre vonatkozó rendelkezések, valamint a szembesítés sértetti hozzájáruláshoz kötése egyaránt azt a célt szolgálják, hogy a bizonyítás eredményessége mellett a másodlagos viktimizáció veszélye is csökkenjen. E szabályok mögött az a szemlélet húzódik meg, hogy a sértett nem a bizonyítás eszköze, hanem az eljárás önálló jogokkal rendelkező résztvevője.

A sértett rendelkezésére álló jogintézmények hatékonysága ugyanakkor eltérő. Míg a pótmagánvád elvileg lehetőséget biztosít arra, hogy a sértett az ügyészség eljárást megszüntető vagy vádemelést mellőző döntésével szemben maga lépjen fel, a

gyakorlatban ez jelentős anyagi, szakmai és érzelmi terhet ró rá, különösen olyan bűncselekmények esetében, amelyek bizonyítása eleve nehézségekbe ütközik.

Hasonlóképpen korlátozott a sérelemdíj büntetőeljáráson belüli érvényesítésének gyakorlati jelentősége is, mivel annak elbírálása lényegében a terhelt egyetértésétől függ, ennek hiányában pedig a sértett igényét egyéb törvényes útra utasítják.

E körben külön figyelmet érdemel a sértett védelme és az eljárás nyilvánossága közötti egyensúly kérdése is. A szexuális erőszak miatti eljárásokban a zárt tárgyalás intézménye indokolt garanciát jelenthet a sértett magánszférájának és emberi méltóságának védelmére, azonban a zárt tárgyalás mellett az anonimizált határozatok korlátozott hozzáférhetősége azt eredményezheti, hogy e bűncselekmények és azok bírói megítélése a szükségesnél kevésbé válnak láthatóvá a társadalom és a jogalkalmazás számára. Az anonimizált határozatok szélesebb körű megismerhetősége ezért nem csupán a tudományos kutatást és a bírói gyakorlat átláthatóságát segíthetné elő, hanem hozzájárulhatna a szexuális erőszakkal kapcsolatos társadalmi párbeszéd és szemléletformálás erősítéséhez is.

Összességében megállapítható, hogy a sértettet megillető eljárási jogosultságok rendszere a jogalkotó szándéka szerint egyre inkább az áldozatközpontú megközelítés irányába mozdult el, azonban a jogok tényleges érvényesülése továbbra is nagymértékben függ az eljáró hatóságok gyakorlatától, a sértett megfelelő tájékoztatásától, valamint attól, hogy az eljárás képes-e a sértett védelmét és a büntető igazságszolgáltatás céljait egyidejűleg érvényesíteni.

A következő fejezetben ezért a bizonyítási eljárás és a sértetti szerep gyakorlati működése kerül részletesebb elemzésre, különös tekintettel arra, hogy a jogok tényleges érvényesülése milyen eljárási feltételek mellett valósul meg.

VI. A bizonyítási eljárás I. – A közvetett és közvetlen bizonyítékok

A Be. eljárási cselekményekre vonatkozó rendelkezésekről szóló VI. része 14 fejezetre tagolódik, azonban a büntetőeljárási cselekmények fogalmi meghatározását a törvény nem adja meg. A jogirodalomban egységesnek tekinthető álláspont szerint a büntetőeljárás eljárási cselekmények összessége, láncolata, vagyis az eljárásban részt vevők cselekményeinek jogilag szabályozott sora, ennek megfelelően a nyomozó hatóság eljárási cselekményeinek összessége jelenti a nyomozást, a bíróság eljárási cselekményeinek összessége pedig a bírósági eljárást. Az eljárási cselekmények tehát a büntetőeljárás konkrét megnyilvánulási formái: a vád (bűnüldözés), a védelem és az ítélezés alanyai (főszemélyek), valamint az eljárás más alanyai (mellékszemélyek) által az eljárási feladatok körében és érdekében gyakorolt jogoknak és teljesített kötelezettségeknek külső megnyilvánulásai, amelyeknek idejét, helyét, módozatait és alakszerűségeit a törvény szabályozza, és azokhoz joghatásokat fűz.²¹⁴

A bizonyítási eljárás – így különösen a tanúvallomás, a szakértői vélemény beszerzése és más bizonyítási eszközök alkalmazása – is ilyen eljárási cselekmények láncolatában valósul meg. Mivel a Be. a büntetőeljárási cselekmények fogalmát nem határozza meg, azok tartalmát a jogirodalom egységesen az eljárásban részt vevők jogilag szabályozott cselekménysoraként értelmezi, amely a nyomozást és a bírósági eljárást egyaránt felépíti. Ebből következően a bizonyítási cselekmények nem önálló, elszigetelt mozzanatok, hanem az eljárás szerkezetébe illeszkedő, joghatás kiváltására alkalmas eljárási aktusok. A tanúkihallgatás és a szakértő bevonása is e cselekményláncolat részeként értelmezhető, amelyek a vád, a védelem és az ítélezés működésében egyaránt meghatározó szerepet töltenek be.

Jelen fejezet nem a bizonyításelmélet vagy a bizonyítás általános szabályainak teljes körű bemutatására vállalkozik. A bizonyítás fogalmát és célját a büntetőeljárás-jogban általánosan elfogadott értelemben használom, abból kiindulva, hogy a bizonyítás a büntetőjogi felelősség megállapításához szükséges tények feltárását és igazolását szolgálja.

A dolgozat célja nem a bizonyításelméleti kérdések részletes elemzése, hanem annak vizsgálata, hogy a szexuális erőszak sértettje milyen szerepet tölt be a bizonyítási

²¹⁴ FANTOLY Zsanett – BUDAHÁZI Árpád, *Büntető eljárásjogi ismeretek I. Statikus rész*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, 65.

eljárásban, milyen sajátos bizonyítási nehézségek jellemzik e bűncselekményt, valamint miként jelennek meg a sértett védelmének és kíméletének szempontjai a bizonyítás során. Ennek megfelelően a fejezet kizárólag annyiban tér ki a bizonyítás általános elméleti és eljárásjogi alapjaira, amennyiben azok szükségesek a szexuális erőszak sajátos bizonyítási kérdéseinek megértéséhez. A hangsúly a sértetti vallomás szerepén, az e bűncselekmények esetében tipikusan előforduló bizonyítási eszközökön, azok hatósági és bírói értékelésén, valamint azokon a garanciális szabályokon lesz, amelyek a bizonyítás eredményessége mellett a sértett másodlagos viktimizációval szembeni védelmét is szolgálják.

A múltbeli tények feltárása teszi lehetővé, hogy a valóságnak azon részét megállapíthassuk, amelyre az adott ügy vonatkozik, az ilyen tények megállapításának pedig számos módszere ismert, amelyek a megismerendő tények természetétől és a megismerés céljától függően válnak specifikussá. A büntetőeljárásban ez a specifikus módszer a bizonyítás, ahol a múltbeli tények bizonyításának alapjául az a felismerés szolgál, hogy a külvilágban minden esemény vagy történés előidéző bizonyos változásokat, tehát nyomot hagy, amik tárgyasulhatnak (tárgyi bizonyítási eszköz, okirat, szakvélemény), vagy az emberi emlékezetben léteznek (vallomások), és ezek az ok (múltbeli tény) és az okozat (nyom) viszonyában állnak egymással.²¹⁵

A bizonyítás tehát elsősorban logikai művelet, ahol ismert tényből ismeretlenre következtet a jogalkalmazó, s ezt a műveletet specifikus feltételek és körülmények között sorozatosan kell alkalmazni, többnyire egy többszereplős és hosszas eljárási szakasz keretei között.²¹⁶

A bizonyítás fogalma tehát általánosabban a következőképp határozható meg: A bizonyítás a büntetőeljárás alanyai által végzett, jogilag szabályozott eljárási cselekmények sorozata, amely bizonyítási eszközök és bizonyítási cselekmények révén a büntetőjogilag releváns, elsősorban múltbeli tények valósághű felderítésére, megismerésére és igazolására irányul.²¹⁷

A bírósági határozatok elemzéséből következtetni lehet arra, hogy bár nem feltétlenül szükséges, a sértett hitelt érdemlő és következetes vallomásán túl a bíróság számára megnyugtatóbb bizonyítási helyzetet teremti, ha a vallomást további

²¹⁵ BELOVICS Ervin – ERDEI Árpád, *A büntetőeljárás törvény magyarázata*, HVG-ORAC, Budapest, 2018, 231.

²¹⁶ FANTOLY – BUDAHÁZI *i.m.* 99.

²¹⁷ ELEK Balázs – SZABÓ Krisztián, *Szemelvények a büntetőeljárás jog köréből*, Debreceni Egyetem, 2019., 47.

bizonyítékok is alátámasztják. Ez a sértett szemszögéből azt jelentheti, hogy az általa előadottak önmagukban megkérdőjelezhetők, és a határozatok indokolása azt az érzetet keltheti, hogy pusztán az ő nyilatkozata nem elegendő a tényállás megalapozásához. Bár ennek egyértelmű eljárásjogi indokai vannak – így különösen a bizonyítékok szabad mérlegelésének elve, az *in dubio pro reo* követelménye és a védelemhez való jog érvényesülése –, a sértett oldaláról nézve ez azt eredményezi, hogy az igazának bizonyításához rendszerint valamilyen további megerősítő bizonyítékra van szükség.

E jelenség nem kizárólag a bizonyítás általános szabályaiból fakad, hanem összefüggésbe hozható a büntetőeljárás intézményi sajátosságaival is.

Az elsőfokú bíróság döntésére ugyanis szükségszerűen hatást gyakorolnak a nyomozás során keletkezett iratok, valamint az a körülmény, hogy az ügyész – a rendelkezésre álló bizonyítékok értékelését követően – vádat emelt és a vádlott bűnösségének megállapítását indítványozza. Ez a szakirodalomban „tehetetlenségi nyomatékként” leírt jelenség olyan döntési környezetet teremt, amelyben a felmentő ítélet meghozatala rendszerint nagyobb indokolási terhet ró a bíróságra. Különösen igaz ez azokban az ügyekben, amelyekben a bizonyítékok mérlege nem egyértelmű, hiszen felmentés esetén az ügyészi fellebbezés lehetősége is nagyobb valószínűséggel merül fel.²¹⁸

Mindez nem jelenti a bíróság pártatlanságának csorbulását, ugyanakkor hozzájárulhat annak megértéséhez, hogy a gyakorlatban miért jelenik meg fokozott igény a sértetti vallomást alátámasztó további bizonyítékok iránt.

VI.1. A szexuális erőszak bizonyítása

VI.1.1. A tényállási elemek

A szexuális erőszak tényállásának megvalósulásához a fenyegetés szempontjából az szükséges, hogy az minősített fenyegetés legyen. A súlyos hátrány kilátásba helyezése egyrészt irányulhat a sértett vagy más személy irányába, sőt, akár az önsértéssel való fenyegetés is lehet tényállásszerű, ha ezek alkalmasak voltak arra, hogy a sértettben komoly félelmet váltsanak ki.²¹⁹ A fenyegetés és annak hatásának bizonyítása történhet

²¹⁸ BENCZE Máttyás, „Nincs füst, ahol nincsen tűz”, *Az ártatlanság vélelmének érvényesülése a magyar büntetőbíróságok gyakorlatában - Dignitas iuris, debreceni iskola 17.*, Budapest, 2016, 159.

²¹⁹ BLASKÓ i.m. 157.

igazságügyi pszichológusszakértő bevonásával, aki megvizsgálhatja, milyen összefüggések mutathatók ki a kérdéses cselekmény és a sértett pszichéje között.

A másik elkövetési mód, az erőszak olyan fizikai kényszer, amely a passzív alany teste ellen irányul, és alkalmas a sértett komoly ellenállásának a leküzdésére, az erőszak alkalmazása pedig már olyan fizikai nyomokat hagyhat, amikor az igazságügyi orvosszakértő bevonása válik szükségessé.

Védekezésre képtelennek akkor tekinthető a sértett, ha helyzeténél vagy állapotánál fogva ideiglenesen vagy véglegesen nem képes ellenállás kifejtésére, akaratnyilvánításra pedig akkor képtelen a sértett, ha jogi értelemben nem képes erre ideiglenes vagy állandó jelleggel, akár pszichésen, akár testi, fizikai adottságai miatt, például ha alkohol vagy kábítószer befolyása alatt áll.²²⁰ Ha ezen állapotokat az elkövető idézte elő, s nem csak felhasználja a szexuális cselekményre, akkor az erőszakkal vagy élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel való elkövetés állapítható meg. Ezek az állapotok akár pszichológusszakértő, elmeorvosszakértő vagy orvosszakértő eljárásának igénybevételét is jelenthetik.

Az 1978. évi büntető törvényhez képest a jogalkotó megszüntette azt a törvényi vélelmet, amely a tizenkét éven aluli gyermeket védekezésre képtelennek minősítette, s a passzív alanyi életkorára történő közvetlen meghatározásával e fordulatot a bűncselekmény önálló alapesetévé tette. Szexuális erőszak vonatkozásában a tizenkét éven aluli gyermeket már nem védekezésre képtelennek kell tekinteni, hanem az életkora alapján közvetlenül lehet a szexuális erőszak Btk. 197. § (2) bekezdése szerinti alapesetét megállapítani.²²¹

A hatályos szabályozás alapján a védekezésre képtelenség fogalma elszakadt az életkortól, és a sértett tényleges állapotához kapcsolódik. Ennek a felnőtt sértettek vonatkozásában van különös jelentősége, mivel esetükben a büntetőjogi értékelés középpontjában nem az életkor, hanem az áll, hogy a cselekmény időpontjában rendelkeztek-e a szexuális önrendelkezés gyakorlásához szükséges fizikai és pszichés képességekkel. A védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapot fennállása ezért a felnőtt sértettek esetében is meghatározó tényállási elem lehet.

²²⁰ BLASKÓ *i.m.* 158.

²²¹ SZOMORA Zsolt: Új tényállásszerkezetek és dogmatikai kategóriák az új Btk. XVIII-XXI. Fejezeteiben, Jogtudományi Közlöny, 2015/9., 409.

VI.1.2. A bizonyítás tárgya, eszközei és célja

A Be. 163. § (1) szakasza alapján a bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető és a büntetőeljárás jogszabályok alkalmazásában jelentősek. A bizonyítás a büntetőeljárás járulékos kérdéseinek elbírálásában jelentős tényekre is kiterjedhet. A 165. § pedig meghatározza a bizonyítás eszközeit: a tanúvallomás, a terhelt vallomása, a szakvélemény, a pártfogó felügyelői vélemény, a tárgyi bizonyítási eszköz (ideértve az iratot és az okiratot is) és az elektronikus adat.

Anyagi jogi szempontból elsősorban azokat a tényeket kell bizonyítani, amelyek a bűnösség megállapítását vagy a büntetés kiszabását jelentősen befolyásolják, tehát azokat a tényeket kell vizsgálni, amelyek alapján elbírálható, követtek-e el vagy sem olyan cselekményt, amely kimeríti valamely bűncselekmény törvényi tényállását és fennállnak-e a büntetőjogi felelősségre vonás feltételei, illetve nem forog-e fenn büntethetőségi akadály. A büntető eljárásjog szempontjából jelentős tények pedig azok, amelyek befolyásolják például a hatóságok hatáskörét, illetékességét vagy tagjainak kizárását.²²²

Ezek a tények lehetnek elsődleges és másodlagos tények, és objektív és szubjektív jellegű tények is. Az elsődleges tények alapján az ügyeket már kellő határozottsággal és precizitással el lehet bírálni, a másodlagosak viszont csak logikailag kapcsolódnak a történeti tényállásban szereplő, és a bíróság által lényegesnek tartott eseményekhez. Az objektív tények pedig a bűncselekmény tárgyi oldalát (pl. elkövetési magatartás, elkövetési tárgy) érintik, míg a szubjektívek az elkövetőnek a bűncselekmény elkövetéséhez fűződő pszichikus viszonyára, a bűnösségre és annak fokára, illetve típusára (szándékosság, gondatlanság) utalnak.²²³

A bizonyítási eszközök a bizonyítékok (bizonyító tények) hordozói, azok a személyek vagy dolgok, amelyből a hatóság megismerheti a bűncselekményre vagy az elkövetőre vonatkoztatható bizonyítékokat. A személyi jellegű bizonyítási eszköz esetén a bizonyítás eszköze személytől (tanútól, szakértőtől, terhelttől) származik, mint a tanúvallomás, a szakvélemény, a terhelt vallomása és a pártfogó felügyelői vélemény, ezzel szemben a tárgyi jellegű bizonyítási eszköznél a bizonyítás eszköze tárgyból származik,

²²² FANTOLY – BUDAHÁZI *i.m.* 100.

²²³ BÉRCES Viktor, *A büntetőperbeli... i.m.* 22.

mint a tárgyi bizonyítási eszköz és az elektronikus adat.²²⁴ A Be. 165. §-ban sorolja fel ezeket, mint a tanúvallomás, a terhelt vallomása, a szakvélemény, a pártfogó felügyelői vélemény, a tárgyi bizonyítási eszköz, ideértve az iratot és az okiratot is, és az elektronikus adat.

A bizonyíték fogalmát a Be. nem határozza meg, ezért annak tartalmára a jogirodalomban több megközelítés alakult ki. Az egyik álláspont szerint a bizonyíték olyan, büntetőjogilag releváns tényekre vonatkozó adat, amelyet a törvény által megengedett forrásból szereznek be, és amely alkalmas arra, hogy más bizonyítékokkal összefüggésben a tényállás megállapítását és rekonstruálását szolgálja. Egy másik megközelítés a bizonyítékot olyan tényként határozza meg, amely alkalmas az ügy szempontjából jelentős további tények megállapítására.²²⁵

A gyakorlatban a bizonyítási eszköz és a bizonyíték fogalma átfedheti egymást a közöttük lévő szoros kapcsolat miatt. viszont a helyes értelmezés az, hogy a bizonyítási eszköz csak hordozója a bizonyítéknak, a bizonyítékok azokat a tényeket jelentik, amelyek alapján a bíróság a bizonyítás tárgyát megállapítja.²²⁶

VI.1.3. A bizonyítási indítványok

A bizonyítás célja a büntetőjogi felelősség eldöntéséhez szükséges releváns tények ismeretének megszerzése, feladata pedig – céljának megfelelően – a bűncselekmény elkövetésére és az elkövető büntetőjogi felelősségére vonatkozó tényállás tisztázása. A törvény szerint a büntetőeljárásnak több eljárási szereplő tevékenységén keresztül biztosított célja az igazság kiderítése, hiszen a döntéseket valósághű tényállásra kell alapozni. A Be. strukturális jelentőségű újítása a bíróság tényállástisztázási kötelezettségének újragondolása.²²⁷

A vád bizonyításához szükséges tények feltárása, az alátámasztásukra szolgáló bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátása, illetve beszerzésének indítványozása a vádlót terheli. A bíróság a tényállás tisztázása során bizonyítékot indítvány alapján szerez be; indítvány hiányában a bíróság bizonyíték beszerzésére és megvizsgálására nem köteles.

²²⁴ FANTOLY – BUDAHÁZI *i.m.* 101-102.

²²⁵ BÉRCES Viktor, *A büntetőperbeli... i.m.* 28.

²²⁶ FANTOLY – BUDAHÁZI *i.m.* 102.

²²⁷ FANTOLY – BUDAHÁZI *i.m.* 99.

A törvény indokolása ehhez azt fűzi, hogy a törvény a bizonyítás alapelveinek megfelelően azt irányozza elő, hogy a büntetőeljárás során eljáró és döntést hozó szervek a döntésüket csak valósághű tényállásra alapozhatják. Főszabály szerint a bíróság a vád tisztázása során bizonyítási eszközöket hivatalból csak pártatlanságának fenntartása mellett, az eljárási alapelvekre figyelemmel, indítványok alapján szerezhethet be és vizsgálhat meg. A bíróság feladata a tényállás tisztázása a vád garanciális keretei között.

E körben, ami a 2024/1385. számú irányelv cikkével összefüggésben kiemелendő, az a védelem részéről megtett olyan indítvány, mely esetlegesen sértheti a sértett jogát, mely áldozathibáztató jellegű, és amelynek a bíróság nem adhat helyt az eljárásban.

A Be. 519. §-ában a tárgyalás előkészítéséről rendelkező fejezetben található a bizonyítási indítványokra vonatkozó szabályozás, e szerint indítványokat és észrevételeket tehet az ügyész, a vádlott, a védő, a sértett, illetve az őt érintő körben a vagyoni érdekelt és az egyéb érdekelt is, és az indítványozott bizonyításról és annak sorrendjéről az egyesbíró vagy a tanács elnöke dönt.

Az ügyész, a vádlott, illetve a védő a tárgyalás előkészítése után – a törvényben meghatározott jogkövetkezmények nélkül – akkor terjeszthet elő bizonyítási indítványt, ha az indítvány alapjául szolgáló tény vagy bizonyítási eszköz az előkészítő ülést követően keletkezett, vagy arról az indítványozó önhibáján kívül az előkészítő ülést követően szerzett tudomást, vagy az indítvány valamely bizonyítási eszköz bizonyító erejének, bizonyítás eredményének cáfolatára szolgál, feltéve, hogy ennek módja, eszköze csak a lefolytatott bizonyításból vált számára felismerhetővé.

Az ügyész a bírósági eljárásban is tehet bizonyítási indítványt, annak teljesítése azonban a bíróság mérlegelésétől függ. A bíróság ugyanis nem köthető az ügyész bizonyítási kezdeményezéseihez, mert ez a vádfunkció és az ítélezési funkció elhatárolását sértené. Ugyanakkor a szükséges bizonyítás mellőzése a tényállás megalapozatlanságát eredményezheti. Az sem megengedett, hogy a bíróság az ügyészt további, a vádat alátámasztó bizonyítás indítványozására ösztönözze, mivel ez a vádfunkció gyakorlását jelentené.²²⁸

²²⁸ CSIZMADIÁNÉ Pethő Tímea, *A bírói szerepfelfogás jelentősége a bizonyításban*, Jogtudományi Közlöny, Jogtudományi Közlöny, 2022/9., 370.

Az első esetben az indítvány az annak alapjául szolgáló tényről vagy bizonyítási eszközről való tudomásszerzéstől számított tizenöt napon belül terjeszthető elő, egyidejűleg az indítványozó köteles a tudomásszerzés időpontját és az önhiba hiányát valószínűsíteni.

A második esetben az indítvány a lefolytatott bizonyítástól számított tizenöt napon belül terjeszthető elő, egyidejűleg az indítványozó köteles az indítványozott bizonyítás utólagos felismerhetőségét, és a lefolytatott bizonyítás cáfolatára való alkalmasságát valószínűsíteni.

A bíróság a bizonyítási indítványt abból a szempontból vizsgálja meg, hogy az indítványozott bizonyítás a tényállás tisztázásához szükséges-e, majd elbírálja, hogy az indítványt a törvény rendelkezései szerint terjesztették-e elő. Ha az indítványozott bizonyítás nem szükséges a tényállás tisztázásához, vagy a törvény rendelkezéseivel ellentétesen előterjesztett indítványt a bíróság érdemi indokolás nélkül is elutasíthatja.

Az előkészítő ülésen előterjesztett bizonyítási indítványok elutasításának gyakorlata nem tekinthető egységesnek. Bár a törvény lehetőséget biztosít az indítványok indokolás nélküli elutasítására, a bíróságok egy része ezzel szemben rövidebb vagy részletesebb érdemi indokolást is fűz döntéséhez. A jogalkalmazásban ezért eltérő megközelítések figyelhetők meg az „indokolás nélküli” elutasítás tartalmának értelmezését illetően, ami arra utal, hogy a bizonyítási indítványok elbírálása során a bíróságok jelentős mérlegelési szabadsággal rendelkeznek.²²⁹

Ha az indítványozott bizonyítás lefolytatása nélkül a tényállás nem tisztázható, a bíróság a törvény rendelkezéseivel ellentétesen előterjesztett indítványnak is helyt ad. Ebben az esetben a bíróság – feltéve, hogy az indítvány előterjesztése az eljárás elhúzására alkalmas – az ügyészség indítványa esetén tájékoztathatja az ügyészség vezetőjét, egyebekben rendbírsággal sújthatja az indítványozót.

E szabályozásnak nem csak azért van jelentősége, mert a vád és a bizonyítási eljárás megalapozásához és a tényállás tisztázásához járul hozzá, hanem azért is, mert a védelem kezébe a hatékony védelemhez való jog megvalósulása érdekében is ad egy olyan eszközt, amivel tulajdonképpen akár a bizonyítási eljárás során is még indítványozhat további bizonyítást. Ez lehetőséget teremt arra, hogy a védelem a sértett szavahihetőségét próbálja meg megingatni, és olyan tényekre rámutatni, ami nem

²²⁹ NÉMETH János, *A bizonyítási indítványok érdemi indokolás nélküli elutasításának gyakorlata*, Jogtudományi Közlöny, 2026/2. 76-77.

feltétlen releváns, ami akár közvetlenül, akár közvetve szükségtelenül áldozathibáztató, de természetesen az is elképzelhető, hogy egy ilyen áldozathibáztató indítvány releváns és valóban ettől várható a tényállás megalapozottságának elérése.

Ez a 2024/1385. számú irányelv cikkével összhangban azt jelenti, hogy igen komoly mérlegelést kíván nem csak önmagában az, hogy az indítvány releváns-e és szükséges-e a tényállás tisztázásához, hogy van-e egyéb elegendő bizonyíték, vagy éppen ettől a bizonyítástól várható az ügydöntő tény, hanem az is, hogy melyik a fontosabb: a sértett magánélete vagy a vádlott joga ahhoz, hogy védekezzen.

A bíróság tényállástisztázási kötelezettségének ilyen jellegű átalakítása ugyanakkor a sértett szempontjából is vizsgálat tárgyát képezheti. Szexuális erőszak esetében a bizonyítás gyakran korlátozott számú bizonyítási eszközre épül, és a sértett vallomása sok esetben kiemelt jelentőséggel bír. Ezzel összefüggésben felmerül a kérdés, hogy mennyiben tekinthető reális elvárásnak a sértettel szemben az, hogy felismerje, milyen bizonyítási eszközök beszerzése vagy milyen bizonyítási indítvány előterjesztése szolgálhatja leginkább érdekeinek érvényesítését.

A terhelt oldalán rendszerint jelen van a büntetőeljárás szabályaiban jártas védő, aki aktívan részt vesz a bizonyítás alakításában és a bizonyítási indítványok előterjesztésében. A sértett ugyan jogosult képviselőt vagy meghatalmazott ügyvédet igénybe venni, azonban ez nem kötelező, és nem várható el általánosságban, hogy minden sértett rendelkezzen a megfelelő anyagi, jogi vagy pszichés erőforrásokkal ahhoz, hogy ilyen segítséget vegyen igénybe. Különösen igaz ez a szexuális erőszak sértettjeire, akik sok esetben már önmagában az eljárásban való részvételt is jelentős lelki megterhelésként élik meg.

Mindez arra mutat rá, hogy a bizonyítás indítványhoz kötöttsége és a sértett tényleges érdekérvényesítő képessége között feszültség állhat fenn. Bár a szabályozás a bíróság pártatlan szerepének erősítését szolgálja, a sértetti oldalról nézve felmerülhet annak veszélye, hogy egyes, a tényállás tisztázása szempontjából releváns bizonyítási eszközök beszerzésére pusztán azért nem kerül sor, mert azok szükségességét a sértett megfelelő jogi segítség hiányában nem ismeri fel vagy nem tudja megfelelő formában indítványozni.

A sértett bizonyítási pozícióját ugyanakkor nem kizárólag a bizonyítási indítványok előterjesztésének lehetősége határozza meg. A büntetőeljárás a vádelv talaján áll, amelynek lényege, hogy az eljárás megindítását és a vád képviselését a bíróságtól elkülönült hatóság, az ügyészség végzi, míg a bíróság a vádról dönt. A klasszikus vádelvű

modellben a bizonyítás alakítása elsősorban a felek feladata, a bíró pedig az eljárási szabályok megtartása felett őrökdi. ²³⁰

A magyar büntetőeljárás ugyanakkor nem tisztán akkuzatórius rendszerű, mivel a bíróságot továbbra is terheli a tényállás felderítésének kötelezettsége, ezért a bizonyítás aktív irányítója marad, még ha annak kereteit a vádirat határozza is meg. E sajátosság részben ellensúlyozhatja a sértett érdekérvényesítési képességének korlátait, hiszen a bíróság nem pusztán a felek által előterjesztett bizonyítás passzív szemlélője, hanem az objektív tényállás feltárásában is szerepet vállal. Mindazonáltal a bizonyítás kezdeményezésében és alakításában továbbra is meghatározó szerep jut a professzionális eljárási szereplőknek, elsősorban az ügyészségnek és a védelemnek, ami a jogi képviselettel nem rendelkező sértett számára hátrányosabb pozíciót eredményezhet. ²³¹

VI.1.4. A bizonyítékok értékelése

A büntetőeljárásban szabadon felhasználható a törvényben meghatározott minden bizonyítási eszköz, és szabadon alkalmazható minden bizonyítási cselekmény. A törvény azonban elrendelheti egyes bizonyítási eszközök igénybevételét. A büntetőeljárásban fel lehet használni azokat a tárgyi bizonyítási eszközöket, amelyeket valamely hatóság – jogszabályban meghatározott feladatainak ellátása során – a büntetőeljárás megindítása előtt vagy azzal egyidejűleg készített, illetve beszerzett.

A bizonyítékoknak nincs törvényben előre meghatározott bizonyító erejük. A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a bizonyítékokat egyenként és összességükben szabadon értékeli, a bizonyítás eredményét az így kialakult meggyőződése szerint állapítja meg. Nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközökből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyészség, a nyomozó hatóság, illetve jogszabályban meghatározott más hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők büntetőeljárási jogainak lényeges sérelmével szerzett meg.

Fentiek alapján megjegyzendő, hogy a sértett, mint büntetőeljárásban résztvevő személy jogának lényeges sérelme akadályát képezheti egy bizonyíték felhasználásának. Ezt tehát mind a nyomozás során, mind a bíróság előtt elrendelt és lefolytatott bizonyításnál utólag kell a bíróságnak felülvizsgálnia, egyedileg vizsgálva, hogy mi

²³⁰ FANTOLY Zsanett, *A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága*, HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2012. 27.

²³¹ CZÉDLI-DEÁK Andrea, *A vád törvényessége az elmélet és a gyakorlat tükrében*, Büntetőjogi Szemle, 2016/1-2. 4.

számít az adott ügyben és adott személyek között lényeges jogsérelemnek, melyet hivatalból is megtehet.

A bizonyítékok értékelése során a lényeges jogsérelem úgy vélem egy szűkebb korlátját jelenti a bizonyítékok felhasználásának, mint a 2024/1385. számú irányelvben foglalt azon kitétel, hogy az eljárások során ne legyenek megengedettek az áldozat múltbeli szexuális magatartásával vagy magánéletének egyéb vonatkozásaival kapcsolatos kérdések, vizsgálatok és bizonyítékok. Utóbbi nem feltételez lényeges jogséreelmet, és nem csak egy utólagos értékelés tartozik bele, hanem megelőző jellege is van. Éppen ezért ennek elsősorban a bizonyítási indítványok és a nyomozás során van jelentősége, és így ezen szakaszokban szükséges azt megvizsgálni, hogy egyáltalán az eljárási cselekmény megengedhető-e és lefolytatható-e.

Az értékelés során egy utólagos korrekcióként lehet ezt alkalmazni és úgy vélem ebbe az is beletartozik, ha egy olyan bizonyítás lefolytatására került sor, amely a 2024/1385. számú irányelv cikke szerint nem lett volna megengedhető.

VI.1.5. A közvetett bizonyítás problematikája

A bizonyítás fajtáit tekintve lehet közvetlen vagy közvetett bizonyítás. Közvetlen bizonyíték esetében a büntetőjogilag releváns tény egyből megállapíthatóvá válik, a bizonyítási eszközből egyértelműen lehet következtetni a releváns tényre, közvetett esetében azonban csak a közbenső tény megállapítására van lehetőség, amely után további bizonyításra van szükség.

A törvény indokolása szerint ahhoz, hogy az eljáró bíróság, ügyészség, nyomozó hatóság a bizonyítékok beható értékelését, elemzését el tudja végezni, elsődlegesen fel kell mérnie: a bizonyíték terhelő-e vagy mentő, közvetlen vagy közvetett forrásból származik-e, eredeti vagy származékos, adott esetben személyi vagy tárgyi természetű. Eredeti bizonyíték esetén az adatforrás eredeti, elsődleges, a származékos áttételes jellegű, másodlagos, harmadlagos. Személyi jellegű a bizonyíték, mely pszichikus, tudati visszatükröződésen alapszik, a tárgyi bizonyíték ezzel szemben anyagi formában jelenik meg a külvilágban. A terhelő és a mentő bizonyítékok felosztása azzal áll összefüggésben, hogy a konkrét bizonyítékok alapján megállapítható tények az eljárás alá vont terhelt szempontjából terhelő vagy mentő tények-e, illetve enyhítő vagy súlyosító körülményeket alapozhatnak-e meg.

Mindehhez képest közvetlennek minősül a bizonyíték, ha a törvényes forrásból merített adat magára a büntetőjogilag releváns tényre vonatkozik, ezért a közvetlen bizonyítékok elfogadása esetén nyomban megállapítható a büntetőjogilag releváns tény, míg a közvetett bizonyíték esetén a törvényes forrású közvetlen adat közvetlenül nem magára a büntetőjogilag meghatározó tényre vonatkozik, hanem csak azzal valamilyen kapcsolatban, összefüggésben álló más, „közbenső” tényre.²³²

A közvetett bizonyítékok bizonyító erejének megítélése ugyanakkor korántsem egységes a jogirodalomban.

A közvetett bizonyítékok tehát sokkal inkább olyan valószínűségi alapoknak tekinthetők, amelyek további ténybeli hipotéziseket generálnak. A közvetett bizonyítékok értékelésével kapcsolatban több nézőpont is kialakult. Van, aki szerint a terhelt bűnössége csak akkor állapítható meg, ha bizonyítékok zárt logikai egységet (láncolatot) képeznek, ellenkező esetben a bizonyítékok mérlegelésével a jogalkalmazó törvénysértést követ el, más szerint pedig a közvetett bizonyíték elfogadható ugyan, mint elégséges alap az elítélésre, de rendes büntetés ilyen esetben nem szabható ki.²³³

Ezzel szemben olyan nézet is megjelent a szakirodalomban, amely kifejezetten kritizálja a közvetett bizonyítékokkal kapcsolatos logikai láncolat szükségességével kapcsolatos felfogást. E megközelítés szerint a magyar büntetőeljárás gyakorlatban számos, axiómaként kezelt tétel valójában nem rendelkezik ilyen megkérdőjelezhetetlen alappal, és mechanikus alkalmazásuk esetenként az ésszerű gondolkodással, a logika szabályaival és a mindennapi élettapasztalattal is ellentétbe kerülhet. Különösen igaz ez arra a széles körben elterjedt nézetre, amely szerint a közvetett bizonyítékoknak feltétlenül zárt logikai láncolatot kell alkotniuk, és a láncolat bármely elemének hiánya szükségszerűen a bizonyítás sikertelenségéhez vezet.²³⁴

A közvetett bizonyítékok zárt logikai láncolatának követelménye azért is vitatható, mert a jogállami büntetőeljárásban a bizonyítás ritkán vezet teljesen hézagmentes bizonyítási rendszerhez, különösen összetett és több szereplőt érintő ügyekben. Még a legalaposabb nyomozás mellett sem várható el minden lehetséges bizonytalanság kizárása. Ráadásul olyan büntetőügy gyakorlatilag nem létezik, amely kizárólag közvetlen bizonyítékokra épülne; a bizonyítékok egymásra hatása és kölcsönös

²³² TREMMEL *i.m.* 220-221.

²³³ BÉRCES Viktor, *A büntetőperbeli... i.m.* 29.

²³⁴ IBOLYA Tibor, *Egy önkényuralmi bizonyítékértékelési elmélet továbbéléséről*, Magyar Jog, 2015/9. 532-534.

megerősítése a bizonyítás egészének sajátossága, így a közvetlen bizonyítékok értékelése során is jelentős szerepet kap.²³⁵

Közvetett bizonyításnál a bizonyítási eszköz nem egyenesen a bizonyítandó tényre, hanem olyan más tényre vonatkozik, amelyből a logika szabályai, tudományos tételek, gyakorlati ismeretek és tapasztalatok alapján következtetni lehet rá, tulajdonképpen így a közvetlen bizonyítás megerősítésére szolgál.²³⁶

Jelen esetben ez tehát azt jelenti, hogy a terhelt és a sértett vallomásából, mint bizonyítási eszközökből következtetni lehet a releváns tényre, míg egy tanú vallomása alapján, aki a cselekmény elkövetésénél nem volt jelen és csak közvetett tudomása van róla (elmesélés alapján, körülmények észlelése során, ismeretek a terheltről, sértettéről stb.), csak az említett közbenső tény megállapítása lehetséges. Így a tanúvallomásokból megismert releváns tények a terhelt vagy a sértett vallomásaiból megismert tények alátámasztására, cáfolatára szolgálhatnak, vagy egyéb közvetlen bizonyítás megerősítésére.

Bérces Viktor álláspontja szerint, mellyel magam is egyetértek, a közvetlen megismerés még „szemtanúk” esetében sem lehetséges, még akkor sem, ha a tanú az első mozdulatsor kezdetétől az utolsóig bezárólag látja és hallja az eseményeket. Az ilyen tanúvallomásokra is csak olyan másodlagos bizonyítási alapként tekinthet az eljáró hatóság, amely szükségképpen magában hordozza a szubjektív gondolkodásban rejlő variációkat.²³⁷

Ilyen értelemben azonban a sértett nem „szemtanú”, ő a bűncselekmény passzív alanya, a tényállás része, tehát nem lehet egy szinten kezelni a vallomását ilyen értelemben sem az egyéb tanúkéval.

VI.2. A sértett vallomása és a közvetett tanúk vallomásai

A sértett általános kötelezettségei körében az Be. is kénytelen tekintetbe venni, hogy a sértett sok esetben a bizonyítás alapvető fontosságú személye (nem pedig eszköze!), különösen akkor, ha egyben tanúként vesz részt az eljárásban. Ilyen esetekben indokoltnak az a szabály, miszerint a sértett köteles az eljárási cselekményeken a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság rendelkezéseinek megfelelően a törvényben

²³⁵ KUHΛ Andrea, *Szakértői bizonyítékok és a bizonyítás rendszere a büntetőeljárásban*, Magyar Jog, 2024/4., 226.

²³⁶ FANTOLY – BUDAHÁZI i.m. 99-100.

²³⁷ BÉRCES Viktor, *A büntetőperbeli... i.m.* 91.

meghatározottak szerint részt venni, illetve a lakcímét, értesítési címét, tényleges tartózkodási helyét, kézbesítési címét, és ennek megváltozását az eljáró bírósággal, ügyészszéssel vagy nyomozó hatósággal közölni.²³⁸

A tanúvallomás egy olyan bizonyítási eszköz a Be. alapján, mely származhat a sértettől és más tanúktól is. A sértettet közvetlen tanúként kategorizálhatjuk, míg mást, akinek csak hallomásból vagy szemlélésből van tudomása a bizonyítandó tényről, csak közvetett tanúként. Ehhez igazodik a már ismertetett az áldozatokról szóló jogszabályok kategorizálása is a közvetlen és közvetett áldozatok megkülönböztetéséről és a hozzájuk kapcsolódó jogosultságokról. Természetesen itt a sértett az, aki elsősorban pontosabb és fontosabb információval szolgálhat a bűncselekményről, de ez nem jelenti azt, hogy más tanúk által észleltet ne nyújthatnák pontosan azt, ami végül a terhelt vallomásával ellentétben a sértett által előadottakat támasztja alá.

VI.2.1. A sértett-tanú jogállása

A sértett és a tanúk vallomástételének, mint a bizonyításfelvétel egyik módja között alapvetően nincsen különbség, ilyen értelemben a sértett is tanú. A Be. a Büntetőeljárásban részt vevő személyekről szóló fejezetben azonban a sértettet már megkülönbözteti a tanúktól, utóbbiak egyéb érdekeltnek minősülnek.

Bérces Viktor álláspontjával magam is egyetértek, szerinte a tanúk – a terhelthez, védőhöz, sértetthez hasonlóan – önálló eljárási alanyok, a „tanú” kifejezés grammatikai értelmezésből egyértelműen következik, hogy természetes személyről van szó, tehát nem lehet eszköznek, tárgynak, vagy dolognak tekinteni. Emiatt rendszertanilag problémásnak tartja, hogy a Be. a tanúk jogállására vonatkozó szabályokat nem a „Büntetőeljárásban részt vevő személyek” címet viselő harmadik részben, hanem csak a bizonyítás általános normái keretében szabályozza.²³⁹

Ennek ellenére az viszont egyértelmű, hogy a sértett és más tanúk különböző jogállással bírnak, más az eljárásjogban és a bizonyításban betöltött szerepük. Az általam vizsgált bűncselekménnyel összefüggésben pedig kifejezetten olyan szerepük van a tanúknak, hogy – ritkább esetben a vádlott által elmondottak alátámasztásán/cáfolatán mellett – a sértett vallomását alátámasszák.

²³⁸ BÉRCES Viktor, *A sértett perjogi... i.m.* 859.

²³⁹ BÉRCES Viktor, *A tanúbizonyítás történeti és dogmatikai aspektusai*, Iustum Aequum Salutare, XIX. 2023. 3. 88-89.

A vallomások kapcsán két aspektust emelnék ki: az egyik a szubjektivitás, hogy a vallomásokra hatnak befolyásoló tényezők, a másik pedig maga a vallomástétel módja, a kérdezési technika és a kérdező személye.

A vallomások értékelése során a bíróságnak egyaránt figyelembe kell vennie a tudomásszerzést, az emlékezést és a közlést befolyásoló objektív és szubjektív tényezőket. E körülmények részletes vizsgálata teszi lehetővé annak megítélését, hogy a vallomás mennyiben tükrözi hitelesen a vallomást tevő által eredetileg észlelt eseményeket. Ezek a tényezők nemcsak a tanúk, hanem a terhelt vallomásának kialakulásában is szerepet játszanak, mivel az emlékek felidézésének pszichológiai folyamatai alapvetően hasonlóak. Az objektív tényezők a vallomást tevő személyétől független körülményeket, míg a szubjektív tényezők a személyében rejlő adottságokat és sajátosságokat jelentik. Ezek ismerete segíti a bíróságot annak feltárásában, hogy milyen körülmények hathattak a vallomás tartalmára, szükség esetén szakértő bevonásával is.²⁴⁰

Ahhoz, hogy minél sikeresebb legyen a bizonyításfelvétel, a két aspektus összehangolása szükséges. A lehető legmegfelelőbb technikával az adott tanút (ki)ismerve úgy kell kérdezni, hogy minél több releváns és pontos információt adjon át a kérdezőnek. A sértett esetében pedig ennek kiemelt jelentősége van, és még fokozottabban kell odafigyelni a tényezőkre, hiszen ott a sértetti létből adódik, hogy a bűncselekmény őt közvetlenül érintette, míg más tanúknál ez a szempont nem áll fenn.

VI.2.2. A különleges bánásmód relevanciája a vallomástétel során

Az előző fejezetben részletesebben ismertetett rendelkezéseken kívül, illetve azok mellett itt a különleges bánásmód körébe tartozó szabályok közül azokat ismertetem, amik kifejezetten a vallomástétel során nyernek értelmet, azzal összefüggésben, vagy annak során alkalmazhatók. A sértett tehát külön döntés nélkül különleges bánásmódot igénylő személynek minősül, míg a tanú indítványozhatja a minőség vizsgálatát a Be. 81. § alapján. Ezt is a kihallgatás elején kell tisztázni a tanúval. Bár az általam vizsgált határozatokban erre nem volt példa, de nem elképzelhetetlen például az, hogy a tanú a 81. § (2) bekezdés d) pontja alapján a büntetőeljárásban részt vevő más személyhez fűződő viszonya miatt különleges bánásmódot igénylő személynek minősülhessen.

²⁴⁰ ELEK Balázs, *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*, PhD értekezés, Miskolc, 2007, 63.

A különleges bánásmód körébe tartozó általános intézkedések közül a következőkre van lehetősége a hatóságnak és a bíróságnak:

A büntetőeljárás lefolytatása során fokozott körültekintéssel jár el az érintett személy magánéletének kímélete érdekében. Ez általában az egész eljárásra vonatkozó követelmény, azonban úgy gondolom, hogy ez a nyomozás során a kihallgatáson, illetve a bírósági tárgyaláson, a bizonyítási eljárás során, ahol szemtől szemben találkozik a vádlott, a sértett, a tanú és az eljáró bíróság, ügyészség tagja, ott tud igazán érvényre jutni. Ez a követelmény pedig, a tárgyalás vezetése és méltóságának megőrzése, mint törvényi kötelezettség, a bíróra hárul.

A tárgyalást az egyesbíró, illetve a tanács elnöke vezeti, és e törvény keretei között megállapítja az elvégzendő cselekmények sorrendjét. Az egyesbíró, illetve a tanács elnöke ügyel a törvény rendelkezéseinek megtartására, és gondoskodik arról, hogy a büntetőeljárásban részt vevő személyek a jogaikat gyakorolhassák.

Kiemelném még azt, hogy az egyesbíró, illetve a tanács elnöke rendre utasítja és rendbírsággal sújthatja azt, aki a tárgyaláson jelen lévő személy emberi méltóságát oly módon sérti, hogy ez a tárgyalás méltóságának a megsértését eredményezi.

A nyomozó hatóság és a bíróság elősegíti, hogy az érintett személy segítő közreműködését vehesse igénybe.

Segítő lehet a sértett és a feljelentő által megjelölt nagykorú személy, illetve a tanú érdekében eljáró ügyvéd. A segítő jogosult arra, hogy a saját, valamint az általa segített személy büntetőeljárási jogairól és kötelességeiről a bíróságtól, az ügyészségtől és a nyomozó hatóságtól felvilágosítást kapjon.²⁴¹ A tanú kihallgatásánál jelen lehet az érdekében eljáró ügyvéd, aki a tanúnak felvilágosítást adhat a jogairól, de más tevékenységet nem végezhet, és a vallomást nem befolyásolhatja.

A 85. §-ban foglalt intézkedések közül még az alábbiakat emelném ki:

A különleges bánásmódot igénylő személyek esetében az eljáró hatóságoknak az eljárási cselekmények megszervezése és lefolytatása során figyelemmel kell lenniük az érintett egyéni szükségleteire. Ennek érdekében biztosítaniuk kell a lehető legkíméletesebb eljárást, törekedniük kell az eljárási cselekmények indokolatlan megismétlésének elkerülésére, valamint arra, hogy az érintett a számára terhet jelentő személyekkel szükségtelenül ne kerüljön kapcsolatba. E célokat szolgálhatja többek

²⁴¹ Be. 59. § (1) h) és i) pont, 60. §

között a megfelelő helyszín megválasztása, kép- és hangfelvétel készítése, illetve a telekommunikációs eszközök alkalmazása is.

A vizsgált bírósági határozatok között nem volt olyan, amelyikből kiderült volna, hogy ezek közül bármelyik intézkedés alkalmazásra került volna az eljárás során.

A különleges bánásmód körébe tartozó intézkedések különös szabályai közül a 89. § (1) bekezdésben foglaltakat a szakértői bizonyításról szóló fejezetben még tovább vizsgálom, azonban azt itt is szükséges hangsúlyozni, hogy a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettjét a nyomozás során csak a vele azonos nemű személy hallgathatja ki, illetve a sértett jelenlétével zajló más eljárási cselekményen az eljáró nyomozó hatóság részéről a sértettel azonos nemű személynek is jelen kell lennie, valamint a nyomozó hatóságnak biztosítania kell, hogy a sértett részvételét igénylő eljárási cselekményt minden alkalommal ugyanazon személy végezze. A nyomozó hatóság e rendelkezésektől eltérhet a sértett indítványára vagy hozzájárulásával, illetve, ha az eljárás eredményességének biztosítása ezt elkerülhetetlenné teszi.

Ugyanezen szakasz (3) bekezdése szól az előző fejezetben már említett szembesítésről.

VI.2.3. A vallomástétel menete

A tanúkat egyenként kell kihallgatni. A tanú személyazonosságának megállapítása után tisztázni kell a vallomástétel lehetséges akadályait, a tanú elfoglaltságára, illetve az ügyben való érdekeltségére utaló körülményeket. Az ennek során feltett kérdésekre a tanú akkor is köteles válaszolni, ha a vallomástételnek akadálya van, vagy a tanú arra hivatkozik.

Nagyon fontos, hogy a tanúval közölni kell a tanúzási figyelmeztetést és a kihallgatással kapcsolatos jogait, melyből a 176. § (1) bekezdés d) pontot emelném ki, mely szerint, ha a tanú vallomást tesz, vallomása az adott vagy más ügyben bizonyítási eszközként akkor is felhasználható, ha a vallomástételt a későbbiekben megtagadja. Ennek akkor van jelentősége egy ilyen ügyben, ha a sértett még a nyomozás során közreműködő, azonban később – akár a trauma hatására, akár a vádlottal való viszonyára/kapcsolatára tekintettel, akár azért, mert megbocsát neki, ha élettársról/házastársról van szó – megtagadja a vallomástételt, ez nem jelenti azt, hogy ne lenne az eljárásban a továbbiakban felhasználható az ő előzőleg megtett terhelő vallomása.

Az 1998. évi büntetőeljárás törvény még engedte, hogy amennyiben a sértett a már nyomozási szakban tett vallomását követően megtagadta a vallomástételt, akkor az eljárásban a továbbiakban nem volt felhasználható az ő előzőleg megtett terhelő vallomása sem.

A már megindult büntetőeljárások esetében számos esetben a terhelt részéről történő megfélemlítés eredményeként, vagy éppen azért, mert „szelíden, kedvesen kezdett viselkedni és megígérte, hogy többé nem bántja a családot”, a sértett megtagadta a vallomástételt.²⁴²

Ez a megoldás tehát azt eredményezte, hogy a sértett éppen aktuális hangulatától, lelkiállapotától függően – visszamenőleges hatállyal – semmissé tehette a korábbi vallomásait, amelyeket szabad akaratából, kioktatás után tett meg.²⁴³

A Be. előírja, hogy a tanú a kihallgatása során a vallomását elsősorban összefüggően előadja, ezután a hozzá intézett kérdésekre válaszol. A tanú kihallgatása során – a tanú védelmére vonatkozó rendelkezések figyelembevételével – tisztázni kell azt is, hogy a tanú az általa elmondottakról miként szerzett tudomást. Nagyon fontos, hogy a tanúnak nem tehető fel olyan kérdés, amely a választ magában foglalja vagy a feleletre útmutatást tartalmaz, a törvénnyel össze nem egyeztethető ígéretet tartalmaz, vagy valótlan tény állítását foglalja magában.

A kriminalisztikai szakirodalom a kérdezéstechnikával kapcsolatban is számos ajánlást fogalmaz meg. A kérdéseket egyértelműen, világosan és a kérdezett számára érthető módon kell megfogalmazni, szükség esetén pedig meg kell ismételni vagy más formában feltenni. A kérdezés során kerülni kell a szuggesztív és befolyásoló kérdéseket, továbbá – egyes kivételektől eltekintve – a rávezető, illetve kizárólag igen vagy nem választ igénylő kérdéseket. Nem helyes továbbá feltételezéseket valóságos tényként feltüntetni vagy nem létező bizonyítékokra hivatkozni.²⁴⁴

Tilos az „irányított kérdezés”, sőt, a kihallgatást végző személynek lehetőleg fel kell hívnia a tanú figyelmét arra is, hogy lehetséges, hogy a bírósági eljárásban (tárgyaláson) is meg kell majd jelennie. Nem lehet a tanút azzal hitegetni, hogy nyomozási vallomásának megtételével „szabadul” a további eljárási cselekmények alól, sőt, sokkal inkább arra kell felkészíteni, hogy más közegben és módszerek alapján is sor

²⁴² JUNG Eszter, *A családon belüli erőszak az ítélkezési gyakorlatban*, Bírak Lapja, 2003, 2. szám, 62.

²⁴³ DÉNES Veronika, *A bírósági eljárás sajátosságai a családon belül elkövetett szexuális bűncselekmények tárgyalása során*, Belügyi Szemle, 2000, 4-5. szám, 131.

²⁴⁴ LAKATOS János, *Kihallgatás*, In: LAKATOS János (szerk.), *Kriminalisztikai alapismeretek*, Budapest, Rendőrtiszti Főiskola, 2005, 131–132.

fog kerülni hasonló eljárási cselekményekre. A nyomozási, illetőleg tárgyaláson történő tanúkihallgatások között egyébként is jelentős különbségek mutatkoznak, a nyomozási kihallgatások légköre általában nyugodtabb, kiegyensúlyozottabb, mivel a helyszín zárt, a részt vevők száma csekély, korábbi vallomás hiányában pedig a tanút nehezebb „zavarba hozni” vallomásainak ellentmondásossága miatt.²⁴⁵

Bár a másodlagos viktimizáció elkerülése érdekében e bűncselekménnyel összefüggésben éppen a minél kevesebb-szer történő kihallgatás lenne a cél, azonban ez nem válhat egy olyan kikérdezési technikává, amivel a minél hamarabbi és minél több információ kinyerése a cél egyéb jogok – akár személyhez fűződő, akár általános eljárási jogok – sérelmének helyet hagyva.

Ezért is elengedhetetlenül fontos a tárgyaláson a pszichikai kapcsolat megteremtése a bíróság és a tanú között. Nem mindegy, hogy a bíró a tanúval milyen módon veszi fel a kapcsolatot. Igen gyakran az egész vallomás tartalma és értéke attól függ, hogy milyen eszközökkel sikerül a tanúval a perbeli helyzetüknek megfelelő pszichés kapcsolatot és a tanúvallomás tételéhez olyan légkört teremteni, amelyben a tanúvallomás tételét gátló tényezőket kikapcsolja, s amely így a tanú őszinte vallomás tételét elősegíti.²⁴⁶ Ez természetesen nem csak a bírói szakra igaz, hanem a nyomozásra is, és kifejezetten a vallomás érdemi részére, a kérdésre vonatkozik.

A XVIII. század végén a jogirodalomban megjelentek azon nézetek, melyek szerint figyelembe kell venni a pszichológiai ismereteket az igazságszolgáltatásban, majd a XX. század elején pedig annak az igénye merült fel, hogy olyan bírókra van szükség, akik jól ismerik a szomszédos tudományok, mint például a pszichológia eredményeit is.²⁴⁷

A kihallgatások célja a vallomások megszerzése, amelyek bizonyító erejűek, származzanak akár bizonyítási eszközökből, akár bizonyítási eljárásokból. A vallomások tehát olyan bizonyítékok, amelyek büntetőjogilag releváns tényállás megállapításához szükséges tényre vonatkoznak és a törvény által megengedett forrásból származnak. A vallomások a kihallgató által irányított beszélgetésből származnak. Akit kihallgatnak, az

²⁴⁵ BÉRCES Viktor, *A büntetőperbeli... i.m.* 93.

²⁴⁶ HARIKNÉ Havasi Beáta, A TANÚVALLOMÁS PSZICHOLÓGIÁJA, A tanúvallomások bírói értékelése a büntetőeljárásban, Jogi fórum, 2023 https://www.jogiforum.hu/wp-content/uploads/2023/11/harikne-havasi-beata_tanuvallomasok-pszichologiaja_biroi-szak_cimlappal.pdf (2025.09.25.)

²⁴⁷ HARIKNÉ *i.m.*

csak a kihallgató által hozzá intézett kérdésekre válaszolhat tényszerűen, véleményt a vallomásával nem nyilvánít, ugyanis a vallomás a tudomás (ismeret) kijelentése.²⁴⁸

A tanúbizonyítás a szexuális erőszak elkövetése esetében azért is kiemelő, mert eleve a sértett is tanúként kerül kihallgatásra, másrészt a közvetett tanúk is szolgálhatnak releváns információval. Éppen ezért sarkalatos kérdés az, hogy a vallomástétel hogyan zajlik, a kérdések feltevése mennyire célravezető és mennyire veszi figyelembe a másodlagos viktimizáció elkerülését. Bár a tanúk minősülhetnek közvetett áldozatnak, azonban úgy gondolom, hogy szexuális erőszak esetében a vallomások felvételénél az áldozatvédelmi szempontok elsősorban a sértetthez kell kapcsolódjanak, hiszen a szexuális erőszaknak ő a közvetlen sértettje. Természetesen nem kizárt annak a lehetősége, hogy más tanúk is az eljárásban különleges bánásmódot igénylő tanúnak minősülhessenek, amennyiben megfelelnek a Be. 81. §-ában foglalt feltételeknek, azonban alap esetben rájuk különleges rendelkezések nem vonatkoznak.

A Be. jelenlegi szabályozási rendszere általános főszabályként rögzíti, hogy a vád bizonyításához szükséges tények feltárása, az alátámasztásukra szolgáló bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátása, illetve beszerzésének indítványozása a vádlót terheli, valamint a bíróság a tényállás tisztázása során bizonyítékot csak erre irányuló indítvány alapján szerez be, így a tanúbizonyítás „mozgatórugóinak” az ügyész, a terhelt és a védő indítványai tekinthetők.²⁴⁹

„A tanúvallomás valamely személy tudomáskijelentése a társadalomra veszélyes és ennél fogva büntetőjogi megítélés alá eső (releváns) múltbeli tényről: a térben és időben csak egyszer megvalósuló, körülhatárolt, érzékeink alá fogható történésről, az objektív valóságról. A bírói tényfelderítés nem az általános törvényszerűségnek, hanem mindig a konkrét jelenségeknek, az egyedinek, az egyszer megtörtént, adott releváns esetnek rekonstruálását célozza. A releváns tényről tudomást szerzett és a büntető eljárásban tudomását közlő személy a tanú, akinek vallomása bizonyító eszköz. A tudomáskijelentés alapja az objektív történésnek a tanú tudatában végbement visszatükröződése.”²⁵⁰

A Be. bár a bizonyítási eszközök egyenrangúságának elvén alapul, azonban vannak olyan elsősorban a bírói gyakorlatban kialakult döntési alapelvek, amelyek a kétséges helyzetekben „mentőövként” szolgálnak a jogalkalmazó számára, így például:

²⁴⁸ BÁRÁNY Boglárka, *A büntetőeljárás kihallgatás és meghallgatás összehasonlítása*, Belügyi Szemle, 2015/2. 112.

²⁴⁹ BÉRCES Viktor, *A tanúbizonyítás i.m.* 87-88.

²⁵⁰ NAGY Lajos, *A tanúvallomás pszichikai elemeinek mérlegelése a büntetőperben*, 437.
https://real.mtak.hu/196853/1/95_cikk_307_475_III_4.pdf (2025.09.20.)

„Egy tanú nem tanú!”; „A tanúvallomás a bizonyítékok koronája!” stb. A tanúvallomások valós súlya mindig az adott ügy egyedi körülményeitől és a rendelkezésre álló bizonyítási anyag terjedelmétől függ.²⁵¹

„A tanúk közvetlenül a bíróság által történt kihallgatása a közvetlenség elvének leglényegesebb biztosítéka. A tanúvallomás kialakulási folyamatáról, erről a rendkívül összetett, bonyolult jellegű pszichikai folyamatról a bíróság csak akkor alkothat magának helyes képet, s a vallomás adataiból kiindulva akkor ismerheti meg a múltbéli való tényállás egyes elemeit, ha alkalma nyílik a tanúval való közvetlen érintkezés, előszó és saját megfigyelések során, a törvényes kihallgatási lehetőségeket, saját társadalmi tudatát, jogtudatát, élet tapasztalatát felhasználva – a tanúvallomás hitelt érdemlőségével összefüggő keretben megismerni – a tanú perbeli magatartását, személyiségét. A tanú vallomásának szövegét a per egyéb adataival is egybevetve, megfelelő tartalmi kritikával csak mindezek után fogadhatja el.”²⁵²

A kihallgatás során az összefüggő előadás után (vagy akár helyette, ha a tanú nem képes önállóan előadni bármit) a kihallgatást végző személy kérdéseket intéz a tanúhoz. A kérdésfeltevés joga hatalmat kölcsönöz a kihallgatást végző személynek, és ennek a hatalomnak a birtokában a kérdező irányítja és meghatározott irányba terelheti a tanú vallomását és az ügy kimenetelét. A kérdésekkel a kihallgatást végző személy képes befolyást gyakorolni a tanúra, és a szuggesztív, más néven rávezető kérdések egy előre felajánlott választ hordoznak magukban. A tanú a kérdés hallatán valahol mélyen az elméjében úgy érzi, azt kell válaszolnia, amit a kérdés sugall, ez az érzete sokkalta erősebb annál, amit esetleg a memóriája diktálna., így a válaszában a kihallgatást végző által szuggerált gondolatok fognak tükröződni, nem pedig az, amit, a tanú érzékelt.²⁵³

A vallomás kialakulását számos, a tanú személyéhez kötődő szubjektív tényező befolyásolja, amelyek az észlelés és a közlés teljes folyamatára hatással vannak, és meghatározzák a megszerezhető tudás terjedelmét és korlátait. Ezek közé tartoznak fizikai adottságok (pl. életkor, érzékszervi állapot, fáradtság), valamint pszichikai tényezők, mint az értelmi képességek, figyelem, érzelmi állapot, temperamentum, szakismeret és a befolyásolhatóság. Mindezek együttesen alakítják a vallomás tartalmát és megbízhatóságát. A befolyás, mint pszichikai tényező felismeréséhez ugyanakkor

²⁵¹ BÉRCES Viktor, *A tanúbizonyítás i.m.* 88.

²⁵² NAGY Lajos, *Tanúbizonyítás a büntetőperben*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966. 236.

²⁵³ TÖRŐ Blanka, *A kérdés jelentősége a tanúvallomás során*, Debreceni Jogi Műhely, 2010. évi VII. évfolyam, 2. szám 60.

megfelelő ügyismeret, tapasztalat és pszichológiai tudás szükséges, adott esetben pedig pszichológus vagy pszichiáter szakértő bevonása is indokolt lehet.²⁵⁴

Éppen a fentiek miatt nem mindegy, hogy a tanúkihallgatás hogyan zajlik és ki által. A kérdező személye, eljárásban betöltött szerepe már önmagában is befolyásoló tényező lehet, ezért úgy gondolom e befolyásolás lehetőségét a lehető legminimálisabbra szükséges csökkenteni. Természetesen nem lehet teljesen semlegessé tenni a kihallgatás egészét, emberek vesznek részt benne mindkét oldalon, azonban egy közelítés afelé mindenképpen elvárható. A bizonyítás kimenetele függ ezen személyek viselkedésétől és attól, hogyan viszonyulnak a tanúhoz, tehát hogyan vezetik le a kihallgatást.

A büntetőjogilag releváns tényről tudomást szerzett személyt, a tanút először a nyomozó hatóságok hallgatják ki, éppen ezért hangsúlyozni szükséges az első tanúkihallgatás fontosságát s ezzel kapcsolatban a nyomozószervek rendkívül finom munkát igénylő feladatát. A tanú a nyomozás során tárja először fel azokat a benyomásokat, amelyeket a releváns jelenségről észlelt, melynek két szempontból van rendkívüli fontossága. Az egyik az, hogy a nyomozás során van időbelileg legközelebb az eredeti tudomásszerzéshez, és az időmúlás, valamint a fellépő újabb benyomások következményei, amelyek az eredeti benyomást elhalványítják, ebben az időpontban még a legkevésbé kártékonyak. További szempont, hogy a már tanúként szerepelt személy saját emlékezetével szemben is sokszor megbízik abban, amit a nyomozás során tett és felvett vallomás tartalmaz.²⁵⁵

A tanúvallomás tartalma szükségképpen szubjektív, és nehezítheti a helyzetet, hogy a személyi bizonyítékokkal kapcsolatban alapvetően nem rendelkezünk semmiféle megbízható módszerrel az igazság kivizsgálására. Befolyásoló tényező lehet az időmúlás, emlékező-képesség, értelmezés mellett az érzelmi viszonyulás is, mely viszonyulás tudatos és tudatalatti is lehet. Itt különösen a sértettel való „érzelmi azonosulás” rejthet veszélyeket magában, és az esetleges rokonszenv alapján a tanú öntudatlanul is ezen érzelmi attitűdjével adekvát módon értelmezi és csoportosítja a tényeket.²⁵⁶

Az ellentmondásokat akár a tanú saját vagy régebbi vallomása között, vagy más vallomásokkal összevetve rögtön a tárgyaláson a személyes meghallgatás alkalmával

²⁵⁴ ELEK *i.m.* 66.

²⁵⁵ NAGY Lajos, *A tanúvallomás i.m.* 450.

²⁵⁶ BÉRCES Viktor, *A tanúbizonyítás i.m.* 89.

tisztázni kell, azonban, ha az a tárgyalás során nem vezet eredményre, akkor ezen körülményt a bíróságnak a mérlegelés során kell értékelnie.²⁵⁷

A bírósági gyakorlatban gyakran megfigyelhető, hogy a tanúk és a vallomást tevő terheltek nem közvetlenül az eredeti eseményeket idézik fel, hanem korábbi nyilatkozataik tartalmára emlékeznek vissza. Ezt a jelenséget tovább erősítheti, ha a kihallgatás során a kérdező fél korábbi vallomásokra vagy jegyzőkönyvekre hivatkozik. Mivel a vallomástevők általában törekednek arra, hogy nyilatkozataik egymással összhangban maradjanak, a korábbi vallomások felidézése önmagában is befolyásolhatja az emlékezeti folyamatokat és a vallomás tartalmát.²⁵⁸

Nem lehet semmilyen módszerrel teljes bizonyossággal, hitelesen ellenőrizni az igazság- és valóságtartalmát, ez az eljárás végén a bíró általi mérlegelés része. A köztudatban – különösen a filmeknek köszönhetően – a poligráf vizsgálat egyfajta igazságvizsgáló eszközként létezik, amely megmondja, ki hazudik és ki nem, sőt, akár azt is megmondja, mely konkrét kérdésben hazudik az illető. Ez természetesen nincs így, azonban az ebben rejlő lehetőségeket érdemes megvizsgálni.

A fentiek kiküszöbölésére szolgál(hat) a Be. 212. §-ában szabályozott műszeres vallomásellenőrzés, mely a tanú (a sértett) és a gyanúsított vallomásának vizsgálatát jelenti. Kevés anonimizált határozat vizsgálható a szexuális erőszakkal összefüggésben, azonban a poligráf használatára utalás még e kevés ügyben is felmerült. A Nagykommentár szerint a műszeres vallomásellenőrzés csak a nyomozás során, annak elrendelésére a bíróság nem, csak az ügyész és a nyomozó hatóság jogosult. A műszeres vallomásellenőrzés a gyanúsított és a tanú szavahihetőségére vonatkozó közvetett bizonyíték beszerzésére irányuló bizonyítási cselekmény. Ez a gyakorlatban a nyomozás során egy orientálódást segítő eszközt jelent.

Elrendelése esetén a vizsgálandó személy hozzájárulása minden esetben szükséges. A poligráf így a Be. alapelveivel – mint az ártatlanság vélelme és hogy senki sem kötelezhető arra, hogy önmaga ellen terhelő vallomást tegyen vagy önmaga ellen bizonyítékot szolgáltatson – összhangban áll, hiszen csak önkéntes alapon alkalmazható. Ebből következik az is, hogy ha a tanú vagy a terhelt indítványozná, a nyomozó hatóság akkor sem köteles elrendelni, ez a mérlegelésüktől függ.

A terhelt, amennyiben hisz ártatlanságában és a számára kedvező eredményben (vagy akár abban, hogy a műszert és a vizsgálót ki tudja játszani), dönthet a

²⁵⁷ HARIKNÉ *i.m.*

²⁵⁸ ELEK *i.m.* 79.

vallomásellenőrzés mellett, és ugyanígy a sértett, akinek úgy véli, más lehetősége nincs a története alátámasztására a nyomozás azon szakaszában, csak a saját vallomása, értékelheti ezt a módszert úgy, mint saját igazának egyfajta megerősítését.

A terhelttel ellentétben viszont a tanú kihallgatásakor vélelmezni kell, hogy a tanú törvényi kötelezettségének eleget téve igazat mond, ebből a szempontból a tanú nem szorulhat rá és nem is kényszeríthető, hogy vallomásának valóságtartalmát, igazmondását a terhelttel azonos módon megerősítse. Nem mindegy, ki veti fel a vallomás poligráffal történő megerősítését és milyen célzattal. Ha ez a hatóság részéről történik, akkor az a látszat áll fenn, hogy kételyei vannak a vallomás hitelt érdemlőségét illetően, ha viszont ez a tanú részéről merül fel, akkor számára egyértelműnek tűnik, hogy vallomásának valóságtartalma megkérdőjeleződött. Mindkét esetre igaz, hogy megkérdőjeleződik az, hogy a tanú törvényi kötelezettsége ellenére igazat mond-e.²⁵⁹

A poligráfos vizsgálatot a szaktanácsadó végzi, aki tanúként kihallgatható az eljárásáról és megállapításairól.

A Be. 270. §. (1) bekezdése alapján szaktanácsadó közreműködését az ügyészség, a nyomozó hatóság, illetve a rendőrség belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerve, valamint a rendőrség terrorizmust elhárító szerve akkor veheti igénybe, ha a bizonyítási eszközök felderítéséhez, felkutatásához, megszerzéséhez, összegyűjtéséhez vagy rögzítéséhez különleges szakismeret szükséges. A vádemelés után az ügyészség a bizonyítási indítvány megtétele, bizonyítási eszköz felkutatása és biztosítása érdekében veheti igénybe. Ez a különleges szakértelem elsősorban speciális kriminalisztikai ismereteket jelent, és a szaktanácsadó, a szakértővel szemben, nem hoz létre bizonyítási eszközt, így nem egymással versengő vagy helyettesítő intézményekről van szó.²⁶⁰

A Kúria a Bfv.III.953/2012/34. számú eseti döntésében kitért rá, hogy poligráf útján valójában nem a bizonyíték (a vallomás tartalma), hanem a vallomástevő személy hitelessége, szavahihetősége válik megítélhetővé, így ez utóbbi csak egy kiegészítő eszköz, mivel a vallomás szabad értékelés tárgya, ezért önmagában a poligráfos vizsgálat eredményéből nem származhat bizonyíték.²⁶¹

A tanú vallomásának műszeres ellenőrzése ellen szólhat az a körülmény, hogy a bíró feladata annak eldöntése, hogy a tanú vallomása mennyiben hiteles, mennyire

²⁵⁹ STEGMAJERNÉ Varga Zsuzsanna, *Igazság - hazugság – poligráf*, Magyar Jog, 2016/11. 645-652.

²⁶⁰ BELOVICS – TÓTH *i.m.* 179.

²⁶¹ BUDAHÁZI Árpád, *Gondolatok a műszeres vallomásellenőrzésről*, Miskolci Jogi Szemle 2019/14. 2. különszám 1. kötet 129.

szavahihető, összességében a tényállás megállapításánál elfogadható-e vagy sem. A tanú esetében ugyanis a műszeres vizsgálat célja a legritkább esetekben a felderítés, leggyakrabban a vallomás ellenőrzése indokolja a vizsgálat elvégzését. Ilyen körülmények között viszont vagy a vallomás megerősítése, vagy annak meggyengítése lehet a poligráfós vizsgálat eredménye. A szakirodalomban több nézet is kialakult ezzel kapcsolatosan, az egyik az, hogy a tanú poligráfós vizsgálata nem megengedhető, mivel amíg a terhelt számára a poligráfós vizsgálat előnyökkel is járhat, addig a tanú esetében inkább csak hátrányokról lehet beszélni. Ugyanakkor mások szerint meg lehet kísérelni tanú esetében is a poligráfós vizsgálat alkalmazását, ha kétségesse válik a tanú vagy a sértett őszintesége.²⁶²

A poligráfós vizsgálat alkalmazhatóságát ugyanakkor az érintett személy egészségi és pszichés állapota is korlátozhatja. Egyes betegségek és állapotok – így különösen bizonyos degeneratív idegrendszeri betegségek, pszichotikus állapotok, demencia vagy értelmi fogyatékoság – kizárhatják a vizsgálat lefolytatását, míg más körülmények, például a fáradtság, kialvatlanság vagy egyes gyógyszerek alkalmazása annak eredményességét befolyásolhatják.²⁶³

Az eredmény értékelése viszont nem adhat teljes és egyértelmű bizonyosságot. A vizsgálati eredményről készített szaktanácsadói feljegyzés vagy megerősíti a vallomást tevő őszinteségét (például a gyanúsított a bűncselekmény elkövetését őszintén tagadja), vagy arra mutat rá, hogy a tagadása megtévesztő, mert a fiziológiai reakcióváltozásai azt mutatják, fél attól, hogy lelepleződik a hazugsága, ami miatt a bíróságon nem tekintik sem közvetlen, sem közvetett bizonyítéknak a műszeres vallomásellenőrzés eredményét. A közvetett bizonyításnál ugyanis a bizonyítási eszköz nem egyenesen a bizonyítandó tényre, hanem olyan más tényre vonatkozik, amelyből a logika szabályai, tudományos tételek, gyakorlati ismeretek és tapasztalatok alapján, illetve az ügyben rendelkezésre álló egyéb bizonyítékok felhasználásával következtetni lehet a bizonyítandó tényre, ezért nem csak a szaktanácsadói feljegyzésből, de még a szaktanácsadó tanúvallomásából sem származik közvetett bizonyíték ezen okok miatt.²⁶⁴

A fentiek alapján a (két ellentétes) vallomást tevő sértett és terhelt nyomozó hatóság előtti további bizonyíték beszerzésére orientáló lehetőségének tekintem a poligráf

²⁶² STEGMAJERNÉ i.m. 645-652.

²⁶³ NAGYNÉ BERECKZI Szilva, *A poligráfós vizsgálatok elméletének és gyakorlatának összefoglalása*, Nemzetbiztonsági Szemle, 2025/13., 3-20.

²⁶⁴ BUDAHÁZI i.m. 131.

igénybevételét, amit egy olyan bizonyítási cselekménynek tartok, mely a „ki mond igazat?” kérdés eldöntéséhez hozzájárulhatna még abban a szakaszában az eljárásnak, mikor lehetőség van felkutatni további tanúkat, bizonyítási eszközöket, amik a vád – és a későbbi döntés – megalapozását elősegítik. Ezt azonban a tanút érintő őszinteség-megkérdőjelezés miatt olyan utolsó lehetőségnek tekintem, amikor semmi más bizonyíték nem áll rendelkezésre, amikor a zsákutcából ez jelentené a kijutást, tekintettel arra, hogy az eljárás ezen szakaszában a szavahihetőség kétségbevonása különösen magában hordozza az áldozathibáztató attitűdök megjelenésének lehetőségét.

Ami a szabályozását illeti, egy olyan megoldást is elképzelhetőnek tartok, hogy e bűncselekmény nyomozási szakaszában a műszeres vallomásellenőrzés elrendelése kizárólag a sértett indítványára történhetne, nem egyszerűen csak a beleegyezésével. Erre az indítványtételi lehetőségre kellő tájékoztatást kapna, és így elkerülhető lenne az, hogy a sértett úgy érezze, kétségbe vonják az igazmondását. Tekintettel arra, hogy ez a bizonyítási cselekmény nem bizonyítási eszköz, közvetlenül bizonyíték nem származik belőle, úgy gondolom, az áldozatvédelmi szempont úgy érvényesülhetne, hogy közben egyéb garanciális jogok nem sérülnének.

A poligráffal kapcsolatban viszont más jellegű alkalmazási formák is megjelentek, amit a nemi erkölcs elleni bűncselekmények megelőzésében vagy az elkövetői reintegrálásában is hasznosítani lehet. Ehhez kapcsolódik Lars Madsen empirikus kutatásáról szóló 2013-ban publikált könyve (*The Use of the Polygraph in Assessing, Treating and Supervising Sex Offenders: A Practitioner's Guide*), melyben szexuális bűncselekmények elkövetőit vizsgálta poligráf használatával az elítélésük után, azzal a céllal, hogy az eredményeket az elkövetők felügyeletében és kezelésében is alkalmazza.

VI.3. A közvetett és közvetlen bizonyítékok mérlegelése a bíróság gyakorlatában

Bár a disszertáció kizárólag a felnőttkorú női sértettekkel foglalkozik, a Székesfehérvári Törvényszék 4.B.31/2020/44. számú és a Győri Ítélőtábla mint másodfokú bíróság Bf.III.55/2021/11. számú határozatát azért tartom relevánsnak, mert a közvetlen és közvetett bizonyítékok együttes értékelésére vonatkozóan olyan megállapításokat tartalmaz, amelyek a felnőtt sértettek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények bizonyítására is irányadóak lehetnek.

Az ügyben a vádlottat az elsőfokú bíróság a tizennyolcadik életévét be nem töltött

személy, illetve hozzátartozója sérelmére elkövetett szexuális erőszak, valamint gyermekpornográfia büntettének kísérlete miatt mondta ki bűnösnek, amely ítéletet a másodfokú bíróság helybenhagyta. A vádlott mindvégig tagadta az elkövetést, ezért a bizonyítás középpontjába a sértett vallomása és annak más bizonyítékokkal való összevetése került.

A sértett az eljárás során több alkalommal tett vallomást, amelyek a cselekmény lényegi elemeit tekintve következetesek voltak. Vallomását pszichológus szakértői és szaktanácsadói vélemények is vizsgálták. A szakértők ugyan nem állapíthatták meg magának a cselekménynek a megtörténtét, azonban a sértett előadását élményszerűnek, valóságosnak találták, és nem észleltek betanítottságra utaló körülményeket. A bíróság ezért a szakvéleményeket nem önálló bizonyítékként, hanem a sértetti vallomás hitelességének értékelését segítő bizonyítékként vette figyelembe.

A sértetti vallomást több tanú előadása is közvetetten alátámasztotta. A sértett a történetekről több személynek is beszámolt, akik vallomásaikban a tőle hallottakat, illetve a vele való találkozás során tapasztaltakat ismertették. E tanúvallomások között voltak olyanok is, amelyek egymástól függetlenül erősítették meg a sértett előadását. Az anya vallomásában mutatkozó eltérések a bíróság szerint nem tették hiteltelenné a sértett előadását, mivel annak lényeges elemei a sértett más személyek előtt tett nyilatkozataival és a szakértői vizsgálatok eredményével összhangban álltak.

A bizonyítás ezen ügyben jól szemlélteti, hogy a sértetti vallomás hitelessége nem feltétlenül egyetlen, közvetlen bizonyítékkal igazolható. A bíróság a sértett vallomását annak belső következetessége mellett a vele összhangban álló tanúvallomásokkal és szakértői véleményekkel együtt értékelte. A közvetett bizonyítékok így nem önmagukban bizonyították a szexuális bűncselekmény megtörténtét, hanem egymást kiegészítve erősítették a közvetlen bizonyíték, a sértetti vallomás hitelét.

A másodfokú bíróság ezzel összefüggésben az elsőfokú indokolást logikai hibától mentesnek találta, és kiemelte, hogy a tényállás megállapítása a sértett vallomásán, az azt alátámasztó tanúvallomásokon és pszichológus szakértői véleményeken, valamint a vádlotti védekezés ezekkel való ellentétén alapult. A bizonyítékokat tehát nem elszigetelten, hanem azok összességében, egymásra tekintettel értékelte.

Az ügy egyúttal arra is rámutat, hogy a bizonyítási eszközök kiválasztása és alkalmazása során az áldozat kímélete is jelentős szempont. A védelem helyszíni kihallgatásra és bizonyítási kísérletre irányuló indítványát a bíróság nem tartotta szükségesnek, mivel attól a cselekmény körülményeinek pontosabb rekonstruálása nem

volt várható. A másodfok ezt azzal is összefüggésbe hozta, hogy a Be. 85. §-a alapján a különleges bánásmódot igénylő sértett kímélete érdekében a részvételével lefolytatandó szükségtelen bizonyítási cselekményeket mellőzni kell.

A határozat tehát azt szemlélteti, hogy a szexuális bűncselekmények bizonyításában a sértetti vallomás és a közvetett bizonyítékok nem egymást helyettesítő, hanem egymást kiegészítő bizonyítási eszközök. A közvetett bizonyítékok jelentősége különösen akkor növekszik, amikor a cselekménynek nincs más közvetlen tanúja: ilyenkor a bíróságnak azt kell vizsgálnia, hogy a sértetti vallomással összhangban álló, attól független bizonyítékokból felépíthető-e olyan koherens bizonyítási lánc, amely a bűnösség kétséget kizáró megállapítását megalapozza.

VI.4. Részösszegzés

Fentiekből megállapítható, hogy nem akadály a bűnösség megállapításának az, hogy a két közvetlen bizonyíték az egymással ellentétes tartalommal bíró vádlotti és sértetti vallomás, tehát a „Ki mond igazat?” dilemmáját kell eldönteni. A szakértői vizsgálaton túl a közvetett tudomással bíró tanúk meghallgatása és az okirati bizonyítékok is szolgáltatnak olyan információval, amelyek a két fő vallomást erősítik vagy cáfolják, még akkor is, ha a közvetettség távoli (jelen esetben például a klub tulajdonosa vagy azok a játékosok, akiknek nem mondta el a sértett közvetlenül a vele történeteket). Ezek segítségével a sértetti vallomás apróbb bizonytalanságai ellenére is a már ismertetett határozatokban meg tudta állapítani mindkét fokon a bíróság a tényállást és annak szexuális erőszakként való minősítését.

A vallomások hitelességének vizsgálatával kapcsolatban lényeges, hogy a közvetlen bizonyítékokat képező vallomásokon kívül beszerezhető bizonyítékok megerősítik vagy gyengítik-e az egyes tanúk szavahihetőségét, vallomásaik bizonyító erejét. „A tanú szavahihetőségének „értékmérője” az, hogy az mennyiben áll összhangban az objektív bizonyítékokkal, illetőleg az objektív bizonyítékokból levonható következtetésekkel. A bíróság nyilvánvalóan nem fogadhatja el bizonyítékként az olyan állításokat, amelyek ezekkel éles, feloldhatatlan ellentmondásban állnak.”²⁶⁵

Az eljárásban tehát az az ideális, ha a sértett vallomása mellett van egyéb bizonyíték is, ami alátámasztja az általa elmondottakat. Ezen elvárás miatt azonban a

²⁶⁵ HARIKNÉ *i.m.*

sértettre helyeződik a hangsúly, a tanúk is róla, vele kapcsolatban nyilatkoznak, mit láttak, hallottak tőle, milyen ember, hogyan mesélte el nekik a vele történeteket, amik mind a sértett magánéletével kapcsolatos információk, vélemények, tudatképződések, értékelések.

A vallomás hitelt érdemlőségének elbírálása során is a vallomás egészét köteles mérlegelni a bíró. Mérlegeléskor nagy szerepe van annak, hogy a tanú közvetlenül észlelte az eseményeket, azaz közvetlen tanú, vagy közvetve szerzett arról tudomást. A közvetlen bizonyíték esetében a hitelt érdemlőség megítélése a fontos, mivel, ha hitelesnek, valónak fogadjuk el, akkor máris megállapítható lesz a bizonyítandó tény. Ehhez képest közvetett bizonyíték esetében szükséges a tények közötti sajátos összefüggések, kapcsolatok vizsgálata is. Ez viszont nem jelenti azt, hogy ne lehetne akár egyetlen közvetett tanúvallomásra is tényállást alapozni.²⁶⁶

A disszertáció bírósági határozatokat elemző fejezetében részletesebben bemutatott ügyben a Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság az 1.Bf.87/2022/19. számú ítéletében szintén kitért a közvetett bizonyítékok szerepére. Az emberölés kapcsán a védői érvelés a közvetlen bizonyíték hiányára is hivatkozott, amellyel összefüggésben az ítéltábla a következetes ítélkezési gyakorlatra utalva rögzítette, hogy a közvetett bizonyíték valamely tény bizonyítására akkor alkalmas, ha a bizonyítandó tényen kívül minden más tény lehetősége kizárt (BH 2003. 145). Az adott ügyben a vádlott védekezését az igazságügyi orvosszakértői, genetikai és egyéb tárgyi bizonyítékok együttesen cáfolták. Az orvosszakértők a sérülések keletkezési idejét és mechanizmusát is el tudták határolni, és megállapították, hogy a sértett halálának közvetlen oka fulladás volt. A genetikai szakvélemény a vádlott DNS-ét azonosította a helyszínen fellelt falécen, továbbá a vádlott cipőjén a sértettől származó vérmaradványt is kimutatták. A vádlott a nyakon rögzített, fojtogatásra utaló sérülésekre sem adott elfogadható magyarázatot.

A fentiek alapján a sértett és a tanúk vallomásaival összefüggésben megállapítható, hogy ezek eredendően szubjektívek, mely szubjektivitást ellensúlyozni és kiküszöbölni teljesen nem lehet, azonban megfelelő vallomásfelvétellel és más bizonyítékokkal összevetve fontos bizonyítékok szerezhetőek meg belőlük.

„A büntetőeljárás sajátosságai következtében a tudati folyamat nemcsak a lélektan megállapításai, eredményei, hanem a tudomásszerzés, illetőleg tudomáskijelentés szempontjából a büntetőeljárás során jelentkező konkrét összefüggésekben is

²⁶⁶ HARIKNÉ *i.m.*

vizsgálendő. A gyakorlat szempontjait vesszük tehát figyelembe akkor, amikor a tanúvallomás pszichikai folyamatának a legfontosabb fázisai: a tudomásszerzés, emlékezés és reprodukálás körül csoportosítjuk a tudomáskijelentés kritikai vizsgálatával kapcsolatos mondanivalóinkat. A tudomásszerzés fázisát — eltérően az eljárásjogi irodalomban eddig követett állásfoglalástól — szükséges a lélektanban is megkülönböztetett két elemre: az érzékelésre és észlelésre felbontani, minthogy e megkülönböztetés további ellenőrzési, mérlegelési lehetőséget nyújt a vizsgált kérdéssel kapcsolatban.”²⁶⁷

Mindezen tényezők figyelembevétele alapján az egyik lehetséges megoldás erre a szakértő kirendelése, aki eme pszichikai folyamatokba belelát, azokat érti és értelmezni tudja úgy, hogy közben az eljárásban egy érdektelen résztvevő.

„A védelemhez való jog terhelti oldalon valóban az egyik legfontosabb eljárási alapjog, a hatóságoknak ugyanakkor törvényi kötelezettségük védelmet nyújtani mindazon eljárási szereplőknek, akik a büntetőeljárás eredményességét – jellemzően aktív magatartásukkal – valamilyen formában elősegítik.”²⁶⁸

A sértett hitelességének vizsgálatához és az általa elmondottak alátámasztására szolgálnak általában a tanúvallomások, így szükségképpen a vallomást tevők a sértettől is nyilatkoznak. Tekintettel arra, hogy a vádlott és a védő is kérdéseket tehetnek fel nekik az eljárás tárgyát képező cselekményről, és így természetesen a sértettől is, úgy vélem a 2024/1385. számú irányelv azon rendelkezése, hogy ne legyenek megengedettek az áldozat múltbeli szexuális magatartásával vagy az áldozat magánéletének egyéb vonatkozásaival kapcsolatos kérdések, vizsgálatok és bizonyítékok, nem csak a sértettel szemben kell, hogy elvárás legyen, hanem a sértetre vonatkozóan egyéb bizonyítékok beszerzésével kapcsolatban, így a tanúk vallomástételénél is. Az irányelv általi megfogalmazás, és maga a rendelkezés célja úgy vélem, nem zárja ki ezt a fajta értelmezését.

A kizárt kérdések köre nem ismeretlen a törvényben, ugyanis különösen védett tanú esetén, ha az ügyészség különösen védett tanú vallomását vagy a részvételével végzett más eljárási cselekmény eredményét kívánja bizonyítási eszközként felhasználni, a bíróság figyelmezteti a terheltet és védőjét, hogy a különösen védett tanúhoz kérdések feltevését indítványozhatják, azonban a kérdések nem irányulhatnak a különösen védett tanú személyének és tényleges tartózkodási helyének felfedezésére.

²⁶⁷ NAGY Lajos, *A tanúvallomás... i.m.* 438.

²⁶⁸ BÉRCES *i.m.* 104.

A vallomások tehát két oldalról vizsgálándók: a vallomást tevő, és a kérdező személye felől. A befolyásoló tényezők is e két oldalhoz köthetők. Míg a kérdések milyensége, minősége, hogy mi megengedett és mi nem – például az áldozathibáztató kérdések – mindkét résztvevő félhez köthetők, addig a kérdező személyével összefüggésben a szakmai felkészültség csak hozzá köthető. A 2024/1385. számú irányelv is előírja kötelezettséggént a 36. cikkében, hogy biztosítani kell azt, hogy az áldozatokkal várhatóan kapcsolatba kerülő tisztviselők, például a rendőrök és a bírósági alkalmazottak általános és szakmai képzésben részesüljenek, valamint az áldozatokkal való kapcsolatuknak megfelelő szintű, célzott tájékoztatást kapjanak, hogy képesek legyenek azonosítani és kezelni a nőkkel szembeni erőszak eseteit, és az áldozatokkal ezt figyelembe vevő módon bánjanak.

Úgy vélem, ez a speciális szakmai felkészültség – továbbképzés – itt is elvárás lehetne, mely elsősorban a hatóság és a bíróság eljáró tagjára vonatkozna, és olyan pszichológiai ismereteket jelentene, mely kifejezetten a szexuális erőszakot átélt személyekkel és az ő hozzátartozóikkal (közvetett áldozatok) való bánásmódra specializálná.

VII. A bizonyítási eljárás II. - A szakértői objektivitás jelentősége

Az alábbi táblázat segít eligazodni a cselekmények rendszerében, hogy a szakértői bizonyítás és annak részcselekményei hol helyezhetők el.

1. táblázat: Az eljárási cselekmények csoportosítása

I. Ki végzi az eljárási cselekményt?	II. Az eljárás mely szakaszában kerül rá sor?	III. Mennyiben kötelező az eljárási cselekmény a címzettre?	IV. Mi az eljárási cselekmény tartalma?	V. Külön nevesített eljárási cselekmények
A) hatóságok eljárási cselekményei (nyomozó hatóság, ügyészség, bíróság cselekményei) B) magánszemélyek eljárási cselekményei (például észrevétel, bizonyítási indítvány)	A) az előkészítő szakaszban végzett eljárási cselekmények = nyomozási cselekmények B) a bírósági szakaszban végzett eljárási cselekmények = előkészítő ülésen végzett cselekmények, tárgyalási cselekmények vagy percselekmények C) büntetés-végrehajtási cselekmények (Bv.tv.)	A) kötelező (kógens) eljárási cselekmények Például: „Ha a rendbíróság ki- szabására okot adó magatartás a büntetőeljárás egy hónapnál hosszabb ideig tartó elhúzódását okozta, a rendbíróságot ki kell szabni.” [Be. 127. § (4) bekezdés] B) megengedő (diszpozitív) eljárási cselekmények Például: „Az igazolási kérelmet az elmulasztott határidő utolsó napjától, illetve a határnaptól számított nyolc napon belül lehet előterjeszteni.” [Be. 139. § (2) bekezdés 1. mondata]	A) akaratkijelentések az eljárás megindítására, folytatására irányulnak (például feljelentés, bizonyítási indítvány, határozat) B) tudomáskijelentések: véleményeket, megállapításokat tartalmaznak (például tanúvallomás, szakvélemény) C) reálaktusok: tevékenységet fejeznek ki (például motozás)	A) bizonyítási cselekmények (a bizonyításra irányuló eljárási cselekmények összessége) B) kényszer-cselekmények = kényszerintézkedések (Be. VIII. rész) C) határozatok

Forrás: FANTOLY Zsanett – BUDAHÁZI Árpád: Büntető eljárásjogi ismeretek I. Statikus rész, Dialóg Campus, Budapest, 2019, 66. 3. ábra

Míg a Be. csak a vizsgálatra vonatkozó rendelkezések külön szakaszba szedésével utal a szakértői eljárás lényegére, a vizsgálatra, addig az igazságügyi szakértői működésről szóló 31/2008. IRM rendelet 1. § (2) bekezdése ezt pontosabban határozza meg, tehát hogy a szakértő *vizsgálat alapján* ad szakvéleményt.

Az eljárási cselekmények fenti táblázatával összevetve a szakértő eljárását, a szakértői vizsgálatot olyan bizonyítási cselekménynek tekintem, amely a szakvélemény, mint bizonyítási eszköz elkészítésére irányul, mely alkalmas bizonyítandó tény megállapítására.

A szakvélemény a végterméke ennek a szakértői eljárásnak, a vizsgálatnak, az eljáró hatóság, a bíróság ezt a szakvéleményt használhatja fel bizonyítási eszközként, és abból vonja le következtéseit, nem pedig a konkrét vizsgálatból és annak menetéből, tartalmából, történéseiből. Ez nem jelenti, hogy a büntetőeljárásra, annak bármely szakaszára a vizsgálat ne lenne kihatással.

A vizsgált személy, az ő közreműködése, vagy annak hiánya, nagyban befolyásolja egyrészt szakvélemény megfelelőségét, a szakértői eljárás, mint a bizonyítási eljárás rész-cselekményének sikerességét már a nyomozási szakban. Mire az elkészült szakvélemény fel lesz használva a bírósági szakaszban, sok idő telik el, esetleges hibáit kiküszöbölendő, a szakértő kiegészítheti a szakvéleményt.

VII.1. A szakértői eljárás

Tóth Mihály az 1998. évi büntetőeljárás törvényhez fűzött kommentárja alapján „a sértett [...] lényegében a terhelttel azonos jogokat élvez, eljárásjogi helyzetére azonban jelentősen rányomja a bélyegét, hogy inkább bizonyítási eszköznek, mintsem perbeli félnek tekintik [...]”.²⁶⁹

A szexuális erőszak és kényszerítés bűncselekmények egyik legbiztosabb, objektív szempontú bizonyítása elsősorban szakértő kirendelésével történhet. Ennek oka kettős, mivel egyrészt a szakértő „hivatali minőségében” készíti el véleményét; másrészt a személyét tekintve semmilyen formában sem kötődik a bűncselekményhez.²⁷⁰ A sértett, a terhelt és a szakértő esetében is közös vonás az, hogy egy múltbeli eseményről nyilatkoznak, viszont míg az emberi emlékezet pontatlanságaival számolni kell, addig a

²⁶⁹ TÓTH Mihály, *A büntetőeljárás résztvevői*, In: Belovics Ervin - Tóth Mihály, Büntető eljárásjog. Második, aktualizált kiadás, Budapest, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó, 2015, 97.

²⁷⁰ BÉRCES Viktor, *A szakértői bizonyítás elvi és gyakorlati kérdéseiről*, Miskolci Jogi Szemle 2019/14. 2. különszám 1. kötet, 98.

szakértő a múlt nyomaiból von le következtetéseket, aminek ráadásul nem is volt részese.²⁷¹

A szakértő nincs befolyásolva olyan tényezők által, mint például áldozati oldalon az érzelmek, érzések, a sokkhatás, vagy terhelt esetében az elítéléssel való fenyegetettség. Ezzel a felfogással viszont némileg ellentétes a szakértőnek a Be. által egyéb érdekeltként való meghatározása. Az elnevezés félrevezető, ha feltételezzük, hogy a szakértő a tárgyilagosság és szigorú szakmaiság képviselőjeként érdek- és elfogultságmentesen szolgáltat az ügyben szerzett ténybeli ismeretei és szaktudása alapján kialakított szakmai véleményével bizonyítékot.²⁷²

A sértettnek különösen a szakértői bizonyításban lehet kulcsfontosságú szerepe. Erre tekintettel a Be. is kiemeli, hogy a szakértő a sértettől is felvilágosítást kérhet. A sértett ezzel együtt köteles a szakértői vizsgálatnak, illetve beavatkozásnak magát alávetni, illetőleg a szakértői vizsgálat elvégzését egyéb módon is elősegíteni. Ez különösen szexuális bűncselekmények esetén lehet nélkülözhetetlen, már csak azért is, mert egyáltalán nem mindegy, hogy ki végzi az első vizsgálatot. Az egyszerű nőgyógyász vizsgálatát a hatóságok általában nem fogadják el ugyanolyan értékűnek, mint az igazságügyi szakértői névjegyzékben szereplő nőgyógyász által végzett vizsgálatot, amely igazságügyi szakértői vizsgálatnak minősül. Az egyszerű nőgyógyász gyakran valóban nem is végez olyan részletes és célzott vizsgálatot, mivel nem biztos, hogy tudja, mire kell figyelni. A nemi erőszak nem mindig hagy olyan sérüléseket, amelyek az orvos szerint fontosak, míg az igazságügyi szakértő vizsgálata ezekre is kiterjedhet.²⁷³

VII.1.1. A szakértői tevékenység jogszabályi háttere

A szakértői tevékenységre vonatkozó rendelkezések különböző jogszabályokban találhatóak, a Be. az alapjait tartalmazza, mely mellett az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény (továbbiakban: Szaktv.) és különböző rendeletek, illetve a Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara (MISZK) és a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ (NSZKK) működése adják egy másik jelentős részét.²⁷⁴

²⁷¹ FARKAS Ákos – RÓTH Erika, *A büntetőeljárás*, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018, 214.

²⁷² BELOVICS – ERDEI *i.m.* 263.

²⁷³ BÉRCES Viktor, *A sértett perjogi...* *i.m.* 859.

²⁷⁴ Például a 9/2006. (II. 27.) IM rendelet az igazságügyi szakértői szakterületekről, valamint az azokhoz kapcsolódó képesítési és egyéb szakmai feltételekről, a 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet a nyomozás és előkészítő eljárás részletes szabályairól, illetve a Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara és a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ feladatai és működése

A Szaktv. az igazságügyi szakértői tevékenység alapvető kereteit határozza meg. Szabályozza, hogy ki és milyen feltételek mellett végezhet igazságügyi szakértői tevékenységet, rendelkezik a szakértővé válás, a névjegyzékbe vétel és a névjegyzékből való törlés szabályairól, valamint meghatározza a szakértők jogállására, jogaira és kötelezettségeire vonatkozó legfontosabb előírásokat. A részletszabályokat a törvényi felhatalmazás alapján kiadott rendeletek tartalmazzák. A szabályozás kiterjed továbbá a szakértő kirendelésére, a szakvélemény elkészítésére, a szakértői díjazásra, valamint a szakértők képzésére és tevékenységük ellenőrzésére. A törvény nemcsak a természetes személy igazságügyi szakértőkre vonatkozik, hanem az igazságügyi szakértői tevékenységet végző szervezetekre is, emellett rendelkezik a szakértőjelöltek, szakkonzultánsok és segédszemélyzet közreműködéséről, valamint a szakértői módszertani levelek szerepéről is.²⁷⁵

A rendeletek közül kiemelném az igazságügyi szakértői működésről szóló 31/2008. (XII. 31.) IRM rendeletet, mely meghatározza a szakértő eljárását, a vizsgálat menetét, külön megjelöli a tárgy és személy vizsgálatára vonatkozó szabályokat és a szakvélemény formai és tartalmi követelményeit is. Előbbiek mellett a Be. a szakértői bizonyítás szabályait a Szaktv-re támaszkodva állapítja meg, nem ismételi meg minden előírást, melyet e törvény már rögzített, viszont utalások sincsenek a Be-ben arra, hogy a Szaktv. előírásai hol s mennyiben alkalmazandók, így a két jogszabály együttes értelmezése a jogalkalmazóra hárul.²⁷⁶

A Szaktv. 4. § (1) bekezdése alapján igazságügyi szakértői tevékenységet többek között az erre feljogosított természetes személy (igazságügyi szakértő) vagy igazságügyi szakértői intézmény és igazságügyi szakértői intézet végezhet. Kormányrendelet meghatározza, hogy egyes szakkérdések és szakterületek esetén kizárólag meghatározott szakértő adhat szakvéleményt. Anyagmaradványok, minták toxikológiai vizsgálata, DNS vizsgálat vagy pszichológiai vizsgálat esetén az NSZKK a szakvélemény adására feljogosított szerv.²⁷⁷

Az NSZKK alaptevékenységeként ellátja a Szaktv. szerinti igazságügyi szakértői tevékenységet, valamint az ahhoz kapcsolódó igazgatási, gazdálkodási, munkaügyi és nyilvántartási feladatokat, és állami feladatként ellátott alaptevékenysége olyan ügyekben

²⁷⁵ VITVINDICS Mária, *A hatályos magyar jogi szabályozás áttekintése*, In: A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből), Összefoglaló Vélemény, Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoport, 2014, 31.

²⁷⁶ BELOVICS – ERDEI i.m. 263.

²⁷⁷ 282/2007. (X. 26.) Kormányrendelet

történő hatósági kirendelés teljesítése, amelyben jogszabály lehetővé vagy kötelezővé teszi a bizonyítási eljárás hivatalból történő lefolytatását.²⁷⁸ Az NSZKK igazságügyi szakértői IM rendeletben felsorolt kompetencia területeken látják el tevékenységüket, mint például az igazságügyi orvostan, igazságügyi pszichiátria és klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológia.²⁷⁹ E kompetenciák az egyik központi intézet, az Orvosszakértői Intézet alá tartoznak. Az intézet szakértői a szakvéleményeket a Szaktv. alapján a hatóság kirendelése vagy megbízása alapján, a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeinek felhasználásával készíti, a függetlenség és pártatlanság követelményének megtartásával, ahol az intézetben dolgozó orvosok többek közt igazságügyi orvostan, belgyógyászat, igazságügyi pszichiátria, pszichiátria, a pszichológusok pedig klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológia, illetve neuropszichológiai szakpszichológia és pszichoterápia szakképesítéssel rendelkeznek.²⁸⁰ A szakértői munkát jól felkészült szakközreműködői (pl. szülésznőgyógyász) gárda segíti.

Az igazságügyi szakértők a szakértői tevékenységüket többek között önálló tevékenységként, egyéni vállalkozóként vagy az előbb említett intézmény nevében is végezhetik, és névjegyzékbe való felvételüket is jogszabály határozza meg.²⁸¹ Igazságügyi orvostan és igazságügyi pszichiátria szakterületekhez tartozó képesítési követelmények például általános orvos és igazságügyi orvostan/elmeorvostan szakvizsga, vagy klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológia szakterület esetén okleveles pszichológus és szakpszichológia szakvizsga.²⁸² A rendelet 7. §-a alapján ehhez még szükséges szakértőjelöltként eltöltött idő vagy közreműködőként elvégzett meghatározott ügyszám is, amit a szakértőjelölt tevékenysége felett szakmai felügyeletet gyakorló igazságügyi szakértő igazolja a Magyar Igazságügyi Szakértői Kamarának, majd a névjegyzékbe való felvételhez szükséges igazolást a MISZK állítja ki.

Szükségesnek tartom a szabályozással összefüggésben a módszertani leveleket is megemlíteni, hiszen a Szaktv. 47. § (4) bekezdésének f) pontja szerint a szakvéleménynek tartalmazni kell a módszertani levélre történő utalást, illetve a módszertani levélben foglaltaktól történő eltérés esetén ennek indokait.

²⁷⁸ Az NSZKK honlapján a Szervezeti adatok, Jogállás, Létszám menüpont leírása alapján

²⁷⁹ 9/2006. (II. 27.) IM rendelet

²⁸⁰ NSZKK honlapja, Orvosszakértői Intézet leírása alapján

²⁸¹ BELOVICS - TÓTH *i.m.* 175.

²⁸² 9/2006. (II. 27.) IM rendelet 2. számú melléklete alapján

A Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara jelenleg hatályos módszertani levelei között meg kell említeni kettőt, az 1/2025. számú a testi sérülések és az egészségsértés igazságügyi orvosszakértői véleményezéséről a büntetőeljárásban (hatályos: 2025. július 22. napjától), illetve az 5/2020. számú az igazságügyi klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológia egyes szakértői vizsgálatairól (hatályos: 2020. 12. 04. napjától), utóbbi váltja a 2015 óta hatálytalannak tekintendő, azonban a köztes időszakban is sokszor hivatkozott az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 20. számú módszertani levelét az igazságügyi pszichológus szakértők működési köréről és tevékenységéről.

Fentiekén túlmenően azért is tartom indokoltnak a részletesebb ismertetését, mert a jelenleg hatályos módszertani levél bevezetése kiemeli, hogy nem csak a szakértők számára volt szükséges egy egységes iránymutatás, hanem a jogalkalmazók munkáját is segíti azáltal, hogy átláthatóbbá teszi az eljáró szakértők munkáját. Ez egyrészt jelenti azt, hogy a jogalkalmazók egységes szakmai standardok alapján készült pszichológiai szakvéleményekre tudjanak támaszkodni munkájuk során, mivel ennek a hiánya veszélyeztetheti a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülését.

VII.1.2. A szakértő kirendelése – a különleges szakértelem

A Be. 188. § (1) bekezdése alapján szakértő kirendelésére akkor kerülhet sor, ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, és a kirendelés maga a bíróság, ügyészség vagy nyomozó hatóság határozatával történik. A nyomozás során szakértőt alkalmazni kötelező, ha a nyomozó hatóság vagy az ügyészség műszeres vallomás-ellenőrzéssel vizsgálja a gyanúsított vagy a tanú, például a sértett vallomását.²⁸³

Erre az eljárás azon szakaszában kerülhet sor, amikor már feltárássra és megállapításra kerültek a bíróság által azok a tények, adatok, vagy körülmények, amelyek jellemzőire nézve a szakértő állásfoglalása szükséges, ezért erre általában – a nyomozási, a vád-, illetőleg a bíróság szakaszban egyaránt – az utolsó eljárási cselekmények között kerül sor, mivel ekkorra válnak világossá azok a releváns tények, amelyeket a szakértőnek a véleménye kialakítása során figyelembe kell vennie.²⁸⁴ Ez a szexuális erőszak vagy kényszerítés esetén eltérő lehet, hiszen a cselekmények következtében a sértett

²⁸³ CZINE Ágnes, *Büntetőeljárás jog*, Patrocinium, Budapest, 2019, 149.

²⁸⁴ BÉRCES Viktor, *A szakértői bizonyítás... i.m.* 96.

felkereshet egy egészségügyi intézményt, és ezzel akár összefüggésben, vagy anélkül, de a nyomozó hatóság, a rendőrség is tudomást szerezhet a bűncselekményről. Maga a Be. is kivételt enged az írásbeli kirendelés alól akkor, ha sürgős részvizsgálatra van szükség, és a rendőrség szóban is kirendelheti a szakértőt.

A különleges szakértelem alsó határát a büntetőeljáráásban bíróként, ügyészként vagy nyomozó hatóság tagjaként részt vevő bűnügyi szakemberek általános szakmai ismeretének szintjén kell megvonni, de ebbe nem értendő bele a jogi ismeret, tehát jogi kérdésben szakértőt kirendelni nem lehet.²⁸⁵ Ez alapján tehát a különleges szónak nem a hétköznapi jelentését kell érteni, és nem is kell, hogy ritka, bonyolult, tudományos szakterület része legyen, viszont jogi szakismerettől eltérő ismeretanyaghoz kell, hogy tartozzon.²⁸⁶

A 19. században uralkodó volt az az álláspont, hogy a szakértő a véleményével az adott kérdés tudományos bírójaként tevékenykedett, és ezért a szakértőt a bíró segédjének kellett tekinteni, viszont a 20. században már megerősödött az a felfogás, mely szerint a szakértő nem tudományos bíró vagy bíróság, hanem a bizonyítás egyik alanya.²⁸⁷

A szakértő kirendelése és a vizsgálat feltételeinek megteremtése a kirendelő feladata, aminek része a kérdések feltevése, tehát a vizsgálat körének, kereteinek megvonása, melyhez ismerni kell az adott szakterület határait, kompetenciáit is, viszont a gyakorlatban előfordul, hogy a kérdésfeltevés épp emiatt pontatlan vagy hiányos.²⁸⁸

A szakértői vélemény megfelelő felhasználásának feltétele a kirendelő és a szakértő közötti szakmai bizalom. Ezt elősegítheti a kirendelést megelőző konzultáció, amely során tisztázhatók a szakértő jogosultságával, a vizsgálat szakmai kereteivel, a szükséges adatokkal, valamint a várható határidővel és költségekkel kapcsolatos kérdések. Bár ez első látásra többletidőt igényelhet, a gyakorlatban inkább az eljárás hatékonyságát szolgálja, mivel csökkenti a sikertelen vagy hiányos kirendelések kockázatát.²⁸⁹

²⁸⁵ BELOVICS – ERDEI *i.m.* 264.

²⁸⁶ POLT Péter, *Kommentár a büntetőeljárási törvényhez – 1. kötet*, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018, 422.

²⁸⁷ BELOVICS – ERDEI *i.m.* 262.

²⁸⁸ KÁRMÁN Gabriella, *A kriminalisztikai szakértői bizonyítás – A hiteltérdeklőség építőkövei*, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2019, 92.

²⁸⁹ KÁDÁR Zoltán, *Szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban*, In: A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből), Összefoglaló Vélemény, Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoport, 2014, 279.

VII.1.3. A szakértői eljárásban résztvevők és a szakértő jogállása

A Be. 37. §-a alapján a büntetőeljárásban részt vevő személyek a terhelt, a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy, a védő, a sértett, a magánvádló, a pótmagánvádló, a magánfél, a vagyoni érdekelt, az egyéb érdekelt és törvényben meghatározottak szerint az eljárás alá vont jogi személy vesz részt. Az 58. § (2) bekezdés g) pontja alapján pedig egyéb érdekelt különösen a szakértő és a szaktanácsadó.

A szakértő köteles és jogosult mindazokat az adatokat megismerni, amelyek a feladatának teljesítéséhez szükségesek, így különösen az ügyiratokat megismerheti, az eljárási cselekményeknél jelen lehet, vagy a terhelttől, a sértettől és az eljárásban kirendelt szakértőtől felvilágosítást kérhet. Az megjegyzendő, hogy a terheltet természetesen ilyenkor is megilleti a vallomás megtagadásának joga.²⁹⁰

A másik oldalról pedig ki kell emelni a Be. 194. §-ában szabályozott közreműködési kötelezettséget, mely alapján a terhelt, a sértett és a tanú köteles a szakértői vizsgálatnak, illetve beavatkozásnak magát alávetni, kivéve a műtétet és a műtétnek minősülő vizsgálati eljárást. Ha ezt nem teljesíti, akkor a terhelt elővezethető és vele szemben testi kényszer alkalmazható, a sértett és a tanú elővezethető és rendbírassal sújtható, továbbá a terheltet, a sértettet és a tanút az okozott bűnügyi költség megtérítésére kell kötelezni. Mindezek mellett a sértett és a tanú köteles a szakértői vizsgálat elvégzését egyéb módon is elősegíteni.

VII.1.4. A szakvélemény, mint objektív bizonyítási eszköz

A szakvélemény a Be. 165. §-a alapján bizonyítási eszköz, melyet a 167. § (4) bekezdés alapján a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a többi bizonyítékkal együtt egyenként és összességükben szabadon értékel, és a bizonyítás eredményét az így kialakult meggyőződése szerint állapítja meg. A szakvélemény, mint bizonyítási eszköz, így két oldalról vizsgálendő: a szakértő, mint különleges szakértelem birtokában levő személy szemszögéből, és a szakvéleményt értékelő, különleges szakértelemmel nem rendelkező személy szemszögéből is.

A szakértő általi vizsgálat eredménye egy olyan szakvélemény, melynek törvényben meghatározott tartalmi elemei vannak, és melynek úgy kell elkészülnie, hogy a szakértő a tudomány mindenkori állása szerinti legaktuálisabb eredményeket vegye

²⁹⁰ CZINE *i.m.* 153.

alapul, ami elősegíti a vád tárgyát képező tényállás tisztázását úgy, hogy az abban foglaltakat megerősíti vagy megcáfolja.²⁹¹

A Szaktv. alapján a szakértő a szakvélemény szakmai megállapításaival összefüggésben nem utasítható. A szakvéleménynek kötelező tartalmaznia a leletet, a vizsgálat módszerének rövid ismertetését, a szakmai ténymegállapításokat, a szakértő véleményét, ha az ügyben korábban vizsgálat lefolytatására került sor és a kirendelés erre kiterjed, a korábbi vizsgálatra vonatkozó adatok és megállapítások értékelését, a módszertani levélre történő utalást, illetve a módszertani levélben foglaltaktól történő eltérés esetén ennek indokait és az arra való utalást, hogy az igazságügyi szakértő mely szakterületen jogosult szakvéleményt adni illetve, hogy az igazságügyi szakértő vagy más személy eseti szakértőként járt el. A szakvéleményben jogkérdésben – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – nem lehet állást foglalni. A jogkérdésben való döntés tilalmát viszont nem sérti az, ha a szakvélemény ténybeli és jogbeli elemeket együttesen is tartalmaz, hiszen egy jog által szabályozott közegben bekövetkezett eseménysor, emberi magatartás vizsgálatához szükség lehet a jog területére tartozó körülmények bemutatására is.²⁹²

A szakértő véleménye a Szaktv. értelemező rendelkezései szerint a szakvélemények az a része, mely a szakmai ténymegállapításokból levont következtetéseket, ennek keretében a feltett kérdésekre adott válaszokat tartalmazza, a lelet pedig a vizsgálat tárgyát és a vizsgálat eszközeit, módszereit tartalmazza.

Bizonyítékként a szakvéleménynek az előbb említett szakértői vélemény része értékelhető, az ezt megelőző tartalmi elemek értékelési segédletek, melyek a bizonyíték elfogadhatóságára, a vélemény bizonyító erejére utalnak, illetve vannak olyan elemei is a szakvéleménynek, melyek bizonyítékként nem értékelhetők, mint a terheltnek és a sértettnek a büntetőeljárás tárgyául szolgáló cselekményre vonatkozó közlései.²⁹³

A Be. 196. §-ának (3) bekezdése úgy fogalmaz, hogy bizonyítékként nem használható fel a terheltnek, a tanúnak és a sértettnek a szakértő előtt tett azon közlése, amely a vizsgálat tárgyára, a vizsgálati eljárásokra és eszközökre, illetve a vizsgálat tárgyában bekövetkezett változásokra vonatkozó adatokkal kapcsolatos, illetve az eljárás alapjául szolgáló cselekményre vonatkozik. A Nagykommentár kiemeli, hogy az előbbi bekezdés alapján a szakvélemény bizonyítékként fel nem használható részének

²⁹¹ BÉRCES Viktor, *A szakértői bizonyítás... i.m.* 97.

²⁹² POLT *i.m.* 424.

²⁹³ CZINE *i.m.* 156.

előadására a szakértő tárgyaláson történő meghallgatása során sem kerülhet sor. A sértettnek és a tanúnak az eljárás tárgyát képező cselekményre vonatkozóan a szakértő előtt tett közléseit sem tartalmazhatja a szakértő előadása.

Ha a szakvélemény valamely fogyatékosága miatt aggálytalanul nem fogadható el, különösen, ha hiányos, nem egyértelmű, önmagával ellentétes, vagy helyességéhez nyomatékos kétség fér, akkor azt hivatalból vagy indítványra felül lehet vizsgálni.²⁹⁴ A szakvélemény ilyen és ehhez hasonló jelzőkkel való illetése viszont értelmezési problémát vet fel, hiszen nincs egységes követelményrendszer a szakvélemény minőségére vonatkozóan. Egyrészt a jogszabályok különféle tartalmi és formai elemeket, tulajdonságokat kívánnak meg a szakvéleménytől, illetve meghatározzák a szakértői tevékenység szabályait, másrészt a szakirodalom a jogszabályi kívánalmaknál már többet vár el, azonban egységes kritériumrendszer nem létezik, és nem megfelelően kimunkált az sem, hogy az egyes törvényi előírások megsértésének mi a következménye.²⁹⁵

Mivel a Be. is az aggálytalanság kifejezést használja, mindenképpen szükséges értelmezni azt, hogy ez mit is jelenthet. A szakirodalomban akkor aggálytalan egy szakvélemény, ha egyértelmű, szabatos, részletesen megindokolt, hiánytalan és ellentmondásmentes, illetve a bizonyított tényekkel összhangban áll, helyessége, szakszerűsége felől nincs semmi kétség és megállapításai korszerű szakmai hivatkozásokra épülnek. Követelmény e jelző használata során az is, hogy a bíróság és a felek részéről történő követhetőség, ellenőrizhetőség, és hogy a ténymegállapításhoz szükséges adatok keletkezésének időpontja, forrásának megjelölése és visszakeresésre alkalmas azonosítójának feltüntetése is szerepeljen a véleményben.²⁹⁶

A szakvéleménnyel kapcsolatban a legfontosabb feltételek tehát, hogy az természettudományosan megalapozott legyen, a hivatkozott tapasztalati tételei a valóságnak megfeleljenek, a vizsgálati módszer alkalmas legyen a feltett kérdés eldöntésére, a véleményben közölt megállapítás a leletből következzen, meggyőzően indokolt, dokumentált és világos legyen és a szakmai szabályokat is betartva szülessen meg.²⁹⁷ A bizonyíték önmagában való értékelése a bizonyítandó tény, saját forrása vagy az őt hordozó bizonyítási eszköz viszonyának vizsgálatát jelenti, a szakvélemény

²⁹⁴ BELOVICS – TÓTH, *i.m.* 177.

²⁹⁵ NOGEL Mónika, *A szakértői minőségbiztosítási rendszer kialakításának előkérdései és alapfogalmai*, ResearchGate, 2017, 117.

²⁹⁶ NOGEL *i.m.* 125.

²⁹⁷ FARKAS – RÓTH *i.m.* 219.

értékeléséhez viszont feltétlenül szükség van az egyes szakterületek hatókörének, a módszerek megbízhatóságának és az eredmények jelentéstartalmának ismeretére is.²⁹⁸

Az előbb említett szabad értékelésnek korlátja az indokolási kötelezettség és az *in dubio pro reo* elv [Be. 7. § (4) bekezdés], mely szerint a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére. A bizonyítékoknak viszont nincs olyan kötelező mennyiségi vagy minőségi minimuma, amelynél a bűnösség megállapítása már csak bírói mérleges kérdésévé válik.²⁹⁹ A szakvélemény is csak egyike a bizonyítási eszközöknek, nincs előre meghatározott bizonyító ereje, mégis a különleges szakértelem követelménye – mellyel a szakértő rendelkezik, a szakvéleményt értékelő bíró vagy ügyész nem – és a szakértő objektivitása kiemeli a többi bizonyítási eszköz közül. A bizonyítékok egyenértékűségének elvét ez némileg megtöri, és a szakvéleménynek a bizonyítási folyamatban elfoglalt helyére figyelemmel nyilvánvaló, hogy a szakvélemény megfelelőségének, helyességének, vagy más szóval minőségi megfelelőségének kérdése a büntető igazságszolgáltatás megfelelő működésének egyik biztosítéka.³⁰⁰

A különleges szakértelmet megkívánó kérdésekre adott válaszok értékelése nehezebb, mint más bizonyítékok vagy bizonyítási eszközöké, amivel kapcsolatban két álláspont alakult ki.

Az egyik kétségbe vonja, hogy a laikus ügyész vagy bíró az értékelésre képes lenne, mivel a megfelelő szakértelem híján az említettek a szakkérdések megválaszolására nem képesek, ezért az arra adott válaszok, így a szakértői vélemény értékelésére sem vállalkozhatnak, a másik álláspont képviselői pedig állítják, hogy a laikus is képes arra, hogy megállapítsa, a szakvélemény önmagában, a tartalom logikus és világos kifejtésével, a felhasznált tapasztalati tételek és a megállapított tények közötti összefüggések érthető bemutatásával alátámasztotta-e saját következtetéseit.³⁰¹ Az értékelésnek része annak vizsgálata is, hogy a szakvéleményből illetőleg az egyéb bizonyítási eszközökből megállapítható tények és a belőlük levonható következtetések mennyiben állnak összhangban egymással, s ennek az összhangnak a megállapításához, vagy éppen annak hiányához nincs szükség különleges szakértelemre, mely felfogást a Be. is követi.³⁰²

²⁹⁸ KÁRMÁN *i.m.* 93.

²⁹⁹ FARKAS – RÓTH *i.m.* 201.

³⁰⁰ NOGEL *i.m.* 116.

³⁰¹ BELOVICS – ERDEI *i.m.* 277.

³⁰² BELOVICS – ERDEI *i.m.* 277-278.

Az érdemi bizonyítás a bírósági tárgyaláson történik, a bíróság dönt a büntetőjogi felelősségről, az elé tárt bizonyítási eszközökből vagy cselekményekből levonja a jogi következtetést, tehát értékeli és dönt, ami kizárólag a bíróság joga.³⁰³ A bizonyítás sikerességét nagyban befolyásolja az objektív bizonyítékok (nyomok, anyagmaradványok, nyomhordozók) léte és vizsgálata, segíti a tanúvallomást, amik viszont nem biztos, hogy minden nemi erkölcs elleni bűncselekménynél rendelkezésre állnak.³⁰⁴ A szakértői vizsgálat egyrészt konkrét fizikai cselekményeket igényel, mely jelenti például a sértett testén jelentkező sérülések, nyomok vizsgálatát, míg maga a szakértői vélemény értékelése, összehasonlítása már logikai, gondolati művelet, mely feladat a jogalkalmazóra hárul.³⁰⁵

Mivel a szakvéleményben jogkérdésben nem lehet állást foglalni, ezért a szakvélemények megfelelő jogi szempontú értelmezése hozzájárul a megfelelő minősítéshez, az elkövetési módok megállapításához vagy akár a szexuális erőszak és kényszerítés elhatárolásához is. Nem csak az előbb említett sértetten található sérülések mint nyomok, de a ruházatának lefoglalása után az azokon található sérülések és biológiai anyagmaradványok orvosszakértő általi vizsgálata, megállapításainak szakvéleménybe foglalása is jelentőséggel bír.³⁰⁶ Ebben az esetben a szakvéleményt értékelő bíró már jogi következtetést vonhat le arra vonatkozóan, hogy a sértetten és ruházatán talált sérülések hogyan keletkeztek, milyen összefüggések mutathatók ki ezek között, mely tényállást meríti ki az elkövetési mód alapján. A szakvélemény hatósági, s legfőképpen bíró általi értékelése során a szakértői megismerés eredményessége a szakvélemény hiteltérdeklőségének fő tényezője.³⁰⁷

A szakértői vélemény a bizonyítási rendszerben nem rendelkezik kötött bizonyító erővel, ezért a bíróság nincs ahhoz minden esetben kötve. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a bíróság a kötelezően igénybe vett szakértő megállapításait pusztán saját tapasztalatára támaszkodva figyelmen kívül hagyhatja. Ha a szakvéleményt nem tartja meggyőzőnek, a szakértőtől további felvilágosítást kell kérnie, szükség esetén pedig új szakértő kirendelésével kell tisztázni a felmerült szakkérdéseket.³⁰⁸

³⁰³ FARKAS – RÓTH *i.m.* 199.

³⁰⁴ KRISKOVIĆS Antal - ANGYAL Miklós, *A nemi erkölcs elleni bűncselekmények hatékony bizonyítása – orvosi és kriminalisztikai szempontok*, ResearchGate, 2013, 148.

³⁰⁵ POLT *i.m.* 379.

³⁰⁶ KRISKOVIĆS – ANGYAL *i.m.* 157.

³⁰⁷ KÁRMÁN *i.m.* 95.

³⁰⁸ CSERE Katalin, *A szakértői vélemény felhasználásának kérdései az érdemi döntés meghozatala során*, In: *A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban* (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből), Összefoglaló Vélemény, Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoport, 2014, 255.

A bizonyítékok értékelése során a vallomásokban elhangzottak és a szakvéleményben foglaltak ütköztetése akár mérlegelés, akár pl. szembesítés alkalmazásával már a nyomozó hatóság és az eljárás későbbi részében pedig a bíróság feladata.

VII.2. A szakértői közreműködés sajátosságai az egyes szakterületeken

VII.2.1. Az orvosszakértő

A nemi erkölcs elleni bűncselekmények áldozatainak egészségügyi ellátásának elvi szempontjai közül kiemelendő a testi sérülések ellátása, a terhesség és a nemi úton terjedő betegségek okozta kockázat felmérése, a biztonságos és nyugodt környezet kialakítása és pszichológiai támogatás és segélyszolgálatokkal való kapcsolatfelvétel.³⁰⁹ E bűncselekmények elkövetése felnőttek és gyermekek esetén is súlyos pszichés traumát képes okozni, előbbi esetén lerombolja a már kifejlett személyiségstruktúrát, utóbbi esetében pedig a trauma maga alakítja és torzíja a kialakulóban lévő személyiséget, következménye lehet akár poszttraumás stressz rendellenesség is.³¹⁰ Ez rögtön, közvetlen a bűncselekmény megtörténte után közreható abban, hogy a sértett milyen lépéseket tesz. Sok esetben az áldozatok először a kórházakat keresik fel, így fontos, hogy azok ne csak a tárgyi feltételeket biztosítsák egy alapos orvosi vizsgálatra és mintavételre, de arra is legyenek felkészülve, hogy e bűncselekmények sértette nem átlagos páciens, és szükség lehet a pszichés státuszt felmérő vizsgálatra is.³¹¹

Az orvosszakértői kirendelések esetében a rendőrségi nyomozó hatóságok jellemzően az ISZKI-t³¹² rendelték ki. Az intézet által kijelölt szakértők a túlterheltségre hivatkozva gyakran már a kijelölést követően a törvényi határidőt meghaladó teljesítési időt kérnek. Ugyanakkor előfordult olyan eset is, hogy a kijelölt szakértő jelezte: amennyiben nem az intézet keretében, hanem független szakértőként kapna megbízást, a szakvéleményt soron kívül, lényegesen rövidebb határidővel el tudná készíteni.³¹³

³⁰⁹ KRICKOVICS – ANGYAL *i.m.* 153.

³¹⁰ BORBÍRÓ *i.m.* 577.

³¹¹ KRICKOVICS – ANGYAL *i.m.* 149.

³¹² Az NSZKK. 2017. január 1-én jött létre a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet (BSZKI) és az Igazságügyi Szakértői és Kutató Intézetek (ISZKI) összevonásával.

³¹³ LÁNG László, *Jelentés a szakértők igénybevételeéről a nyomozó ügyészségek eljárásában*, In: A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből), Összefoglaló Vélemény, Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoport, 2014, 290.

Általában elmondható az, hogy szexuális erőszak sértettjei akkor jelentkeznek egészségügyi intézményben, ha a sérülések súlyossága azt megkívánja, vagy a teherbe esés kockázata fennáll. A Btk. 207. §-a alapján magánindítványra büntethető a szexuális kényszerítés alapesete és a szexuális erőszak egyik fordulata, a szexuális kényszerítés erőszakkal, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel való elkövetése. Ha a sértett ezekben az esetekben nem kíván magánindítvánnyal élni, akkor az elvégzendő orvosi vizsgálatokat ehhez igazíthatják, amik a körülményekhez képest a legkisebb mértékben sértik a szeméremérzetet és csak diagnosztikusak. Nem csak a fizikai sérülések ellátása és vizsgálata fontos, hiszen a védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapot felhasználásával elkövetett szexuális erőszak esetében ráadásul az jellemző, hogy nem található semmilyen sérülés a sértetten, mely inkább a toxikológiai mintavétel és vizsgálatok elvégzését teszi szükségessé.³¹⁴

Fizikai jellegű sérülés hiányában viszont az orvosok és az egészségügyi személyzet vonakodik nem csak a mindenre kiterjedő pszichés státusz felmérését is magába foglaló vizsgálat elvégzésében, de még az említett biológiai anyagmaradványok összegyűjtésében is. Az előbbi hozzáállás a társadalom áldozathibáztató nézeteinek gyakorlatban megvalósuló formája, ami még nehezebbé tesz egy komoly körütekintést igénylő, alapos, a szexualitáshoz kapcsolódó, intimitásba beavatkozó nyomozást, ami így kihat az egész eljárásra, és olyan akadályokat állít a szakértői bizonyítás elé, melyek elkerülhetők volnának.³¹⁵

Szakértői bizonyításra, a kirendelő törvényben meghatározott személye következtében, sor kerülhet már a nyomozás alatt is, és természetesen a tárgyaláson is. Fontos kérdés viszont az, hogy mely szakaszban melyik szakértőnek lehet szerepe, hiszen a bűncselekmény elkövetése után rövid időn belül elkészült orvosi lelet hiányában, hetek-hónapok elteltével a bizonyítási eljárás során egy igazságügyi orvosszakértő vizsgálatának célja sérülések hiányában okafogyottá válik. Szexuális erőszak vagy kényszerítés esetében, ha a sértett a bűncselekmény elkövetése után azonnal vagy rövid időn belül felkeres egy egészségügyi intézményt, akkor már a magánindítvány vagy feljelentés megtétele, s így a nyomozás során rendelkezésre állhat olyan orvosi lelet, amely később a tárgyalás során a bizonyítás sikerességét megalapozhatja.

A magánindítvány előterjesztésére a Be. 378. § (3) bekezdése alapján 1 hónap áll a sértett rendelkezésére, ami azt jelenti, hogy az idő alatt bármikor meggondolhatja

³¹⁴ KRISKOVIĆS – ANGYAL *i.m.* 152-158.

³¹⁵ KRISKOVIĆS – ANGYAL *i.m.* 149.

magát, ezért a vizsgálatok visszafogottsága ennek ismeretében nem indokolt, hiszen lényeges bizonyítékok veszhetnek el arra a feltevésre alapozva, hogy a magánindítvány azonnali – tulajdonképpen a bűncselekmény hatása alatti – előterjesztéséről való lemondás végleges döntés.

Épp a fentebb említett pszichés trauma az, ami befolyásolhatja nem csak a kórház felkeresését, de a hatóság értesítését is; mivel a szakértői bizonyítás e bűncselekmények esetén – a szubjektív sértetti tanúvallomás és terhelti vallomás mellett – általában az egyetlen objektív eszköze a bizonyításnak, az eljárás megindulása előtt szükséges mindent megtenni annak érdekében, hogy a későbbi, esetlegesen bíróság előtt folyó bizonyítási eljárás sikeres lehessen. Amennyiben a vizsgálatok során felmerül annak a lehetősége, hogy a cselekmény a bűncselekmények valamely nem magánindítványra büntethető eseteként minősül, a rendőrség értesítése viszont szükségessé válik.³¹⁶

VII.2.2. Az elmeorvos- és pszichológusszakértő

A szakértői bizonyítás sajátos területét jelentik azok az esetek, amikor a vizsgálat tárgya nem közvetlenül megfigyelhető fizikai jelenség, hanem az emberi személyiség, az emlékezeti folyamatok vagy a múltbeli tudattartalmak rekonstrukciója. A jogirodalomban is megjelenik az a szemlélet, hogy ilyen esetekben a bizonyítás szükségképpen eltér a természettudományos pontossággal igazolható tények vizsgálatától, és nagyobb szerepet kapnak a valószínűségi következtetések, valamint az általános tapasztalati összefüggések. Ez különösen jelentős a pszichológiai és pszichiátriai szakvélemények körében, ahol a vizsgálat tárgya az emberi tudat és emlékezet olyan aspektusa, amely közvetlenül nem hozzáférhető.³¹⁷

A szexuális erőszak bűncselekmény sértettjeivel kapcsolatban a szakértőnek már sokszor a nyomozás szakaszában nyilatkoznia kell a tényállások ismertetésénél elhangzott akaratnyilvánítási képességről. Ebben az esetben a kérdés arra irányul, hogy a sértett átélte-e azt a döntést, mellyel az elutasítást bármilyen formában kialakította, mely az elkövető általi erőszakos elkövetéshez (vagy kényszerítés esetében a fenyegetéssel való elkövetéshez) vezetett, vagy olyan állapotban volt, hogy erre nem is lehetett képes, így szakvélemény a megtartott vagy a hiányzó akaratnyilvánítási képességet állapíthatja

³¹⁶ KRISZKOVICS – ANGAL *i.m.* 152-153.

³¹⁷ VIRÁG Csaba, *Nemzetközi elméleti kitekintés*, In: A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből), Összefoglaló Vélemény, Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoport, 2014, 19.

meg.³¹⁸ Ez gyengeelméjűség során is így alakul, nincsenek az akaratnyilvánításnak fokozatai, külön kell vizsgálni, hogy a sértett milyen szexuális ismeretekkel rendelkezik, ami meghatározza, hogy képes lehetett-e a tiltakozásra vagy a beleegyezésre.³¹⁹

A sértett szakértő általi vizsgálata történet igazságügyi pszichológusszakértő kirendelésével is. Az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 20. számú módszertani levele 2015-ig volt hatályban, ekkor szűnt meg az intézet, azonban sokáig ez számított hivatkozási alapnak.³²⁰ A jelenleg hatályos módszertani levél mellett azonban szükségesnek tartom ismertetni, mivel az új módszertani levél nem feltétlen ugyanarról szól és ugyanolyan körben ad iránymutatást, sőt, a régi módszertani levélben külön alpont szólt a nemi erkölcs elleni bűncselekményekről, az újban viszont csak egy általános, a büntetőeljárásról szóló alpont található.

A 20. számú szerint a pszichológus szakértő önálló szakvélemény elkészítésére jogosult minden olyan kérdésben, melynek megválaszolásához kizárólag lélektani ismeretek szükségesek. A leggyakoribb kérdésfeltevés bűncselekmény létrejöttének pszichológiai valószínűsítésére vonatkozik, ez pedig az elbeszélés. Az élményszerűség tisztázása érdekében a pszichológus szakértői munkájának a keretét elsődlegesen maga az élménybeszámoló és az élményt követő lelkiállapot feltárása adja, éppen ezért a szakértő szempontjából az a legkedvezőbb helyzet, ha a sértett és a gyanúsított vizsgálatára szóló megbízást ugyanaz a szakértő kapja.

A módszertani levél alapján a nemi erkölcs elleni bűncselekmények pszichológiai hátterének vizsgálatakor a különféle kérdésfeltevések a sértett tekintetében általában vonatkozhatnak a cselekmény létrejöttének valószínűségére, a cselekmény elmondásának élményszerűségére, a szexuális fejlettségre, szexuális ismereteire, traumatizációjára, fantáziájának az élményszerűségben vitt szerepére, vagy akár a gyanúsítottal meglevő érzelmi kapcsolatának jellegére.

A szakértők az emlékezet működésének tudományos hátterét, annak megbízhatóságát és befolyásolhatóságát is értékelni tudják. Véleményt alkothatnak az emlékezeti folyamatokat érő külső hatásokról, az esetleges emlékezeti torzulások okairól, valamint azokról a tényezőkről, amelyek a felidézés pontatlanságához vezethetnek. A pszichológus és a pszichiáter szakértő emellett a vallomástevő hitelességének egyes szempontjait is vizsgálhatja, továbbá a bíróság számára ismertetheti az emlékezet

³¹⁸ KUNCZ Elemér (szerk.), *Igazságügyi pszichiátria*, Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest, 2011, 194.

³¹⁹ KUNCZ i.m. 150.

működésének alapvető törvényszerűségeit, valamint a szemtanúi azonosítással kapcsolatos kutatások főbb megállapításait.³²¹

Pszichológus szakértő bevonásának kiemelt jelentősége van például szexuális kényszerítés megállapításával összefüggésben, ahol a szexuális célcselekmény és az egyszerű fenyegetés megléte szükséges. Mivel itt nem szükséges, hogy a fenyegetés bármilyen fizikai formát öltjön és valóban legyen kézzelfogható eredménye, ezért a sértettre helyeződik a hangsúly, hogy ő hogyan értelmezte azt, ami történt, elég volt-e ahhoz, hogy ne legyen képes valódi akarata szerint cselekedni. Nem ugyanazt a reakciót váltja ki az emberekből egy-egy cselekmény vagy szó, a fenyegetés sértetti oldalon való szubjektív érzését objektív, általánosított szempontok alapján nem lehet értékelni, így a sértett vallomásának akár alátámasztására vagy cáfolatára is szolgálhat ez a módszer.

A módszertani levélben foglaltak szerint a pszichológiai teszt módszerek általánosságban két vonatkozásban segítik a személyiség megítélését: jelzik a diszharmónia mértékét és azoknak a személyiségjellemzőknek erejét vagy gyengeségét, amelyekről feltételezhetjük, hogy a cselekmény létrejöttében speciális, determináló, hajlamosító szerepeket visznek, illetve véleménye kialakításakor a szakértő mindkét jelenséget interpretációként beilleszti a konkrét adatok megértésébe, a bűncselekménybeli magatartás létrejöttének valószínűsítésébe.

A nemi erkölcs elleni bűncselekményekkel kapcsolatban nem csak az áldozatra vonatkozóan vannak hiedelmek, hanem az elkövetővel szemben is. A már említett nemi erőszak mítoszok megjelenésével párhuzamosan széleskörben elterjedtek olyan elképzelések, hogy az elkövető pedig beteg, valamilyen mentális problémával küzd, hiszen normális férfi ilyen nem tesz, vagy hogy a férfiak kevésbé képesek a szexuális késztetéseiket uralni, pedig már 1977-ben is megjelent a szakirodalomban az a nézet, mely szerint e bűncselekmények esetén a szexualitás nem motiváció, az elkövetés a hatalom kinyilvánításnak egy módja.³²² Ennek vizsgálata – amennyiben valóban kóros elmeállapot feltételezhető – mindenképpen elmeorvosszakértői vizsgálatot kíván meg, azonban annak szintjét el nem érő személyiségzavar vizsgálata és megállapítása is releváns tényekre világíthat rá.

A jelenleg hatályos 5/2020. számú módszertani levél az igazságügyi klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológia egyes szakértői vizsgálatára ad útmutatást. Ebben tehát a büntetőeljárásban történő kirendelésre és vizsgálatra is az

³²¹ ELEK *i.m.* 253.

³²² SZABÓ – VIRÁG *i.m.* 204.

általánosabb szakmai ajánlás érvényes, az egyetlen konkrét utalás a nemi erkölcs elleni bűncselekményekre az, hogy a bűncselekmények jellege szerinti főbb vizsgálati csoportosításnál a „szexuális” az egyik. Kitér arra, hogy a személyek vizsgálata során a kérdések leggyakrabban mire irányulnak, ilyen például az élményszerűség és a beszámolót befolyásoló tényezők (konfabuláció, ráhatás, szimuláció), azonban egyéb konkrét útmutatással a nemi erkölcs elleni bűncselekményekkel összefüggésben nem találkozhatunk.

Az általános szakmai ajánlásban a vizsgálat lebonyolítására és a körülményekre van ajánlás, ide tartozik például az, hogy hogyan értesíti a szakértő a vizsgálandó személyt a vizsgálat helyéről, idejéről, vagy hogy készíthet kép- és hangfelvételt, illetve az alkalmazott módszerekről is szól.

Akár állnak rendelkezésre további bizonyítékok, akár nem, a sértett pszichológus szakértő általi vizsgálata és a szakvélemény megállapításai minden olyan ügyben jelentőséggel bírnak, amelyben központi kérdés, hogy a sértett mennyire hitelesen adja elő a vele történeteket, illetve mennyiben kelti egy valóban átélt esemény benyomását az általa elmondott történet. A vallomástevő ugyanis nem a kihallgatás időpontjában közvetlenül szerzett észleléseiről számol be, hanem korábbi észleléseinek emlékképeit idézi fel. A múltbeli tapasztalatok bevétele, azok emlékezetben való megőrzése és későbbi felidézése együttesen alkotják az emlékezés folyamatát.³²³

A vallomás egy átélt esemény élményéről, mint emlékről adott beszámoló. A kihallgatónak személyes meggyőződést kell kialakítania arról, hogy a beszámoló valóságos élményből táplálkozik-e. Ennek érdekében az élményt kiváltó érzékelés és észlelés különböző aspektusai felől kell a kihallgatás keretében ismereteket szerezni, továbbá az élményre vonatkozó kijelentéseket legalább gondolatban a többi bizonyítékkal szembevetni kell.

Az igazságügyi szakértői működésről szóló 31/2008. (XII. 31.) IRM rendeletről kiemelném a 20. §-t, ennek (1) bekezdésében felsorolt esetekben, ha a szakkérdés

- az egészséges és az egészségestől eltérő, valamint a normán belüli és a normáltól eltérő mentális működés és személyiségvonások,
- az élménybeszámolók háttérét képező lélektani folyamatok,
- a pszichotraumatikus élmények következményeinek

³²³ ELEK i.m. 73.

feltárására, leírására, megállapítására, tipizálására, kategorizálására, értékelésére, illetve kizárására irányul, klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológiai vizsgálatot kell lefolytatni.

Ugyanezen szakasz (4) bekezdése szerint nem minősül a klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológia területéhez tartozó szakkérdésnek a vizsgált személy általános szavahihetőségének véleményezése, de a szakértő a vizsgált személy által előadottak élményszerűségét vizsgálja.

A szakértő a vizsgálat során egyidejűleg több vizsgálati módszert alkalmaz. A kirendelésben szereplő szakkérdésnek megfelelő vizsgálati eljárásokat a szakértő választja meg. A vizsgálat része a viselkedés megfigyelése és a szakértő által irányított tematikus kikérdezés. A szakértő kizárólag olyan eljárásokat alkalmazhat, amelyek a pszichodiagnosztikában elismertek és/vagy a gyakorlatban objektív viszonyítási kritériumokkal rendelkeznek, alkalmasak a vizsgált személy vagy személyek vonatkozásában a kirendelő számára releváns információt nyújtani.³²⁴

A módszertani levélben foglaltak szerint az élményszerűség megítélésben a szakértő a viselkedés és érzelmi magatartás megfigyelhető megnyilvánulásaira támaszkodik, illetve az ezekhez kapcsolódó fiziológiai reakcióra, valamint az ezekben bekövetkező minőségi és mennyiségi változásokra. Kiemeli, hogy az esemény létrejöttének bizonyítása, a vélemény felhasználása a nyomozó hatóságokra tartozik. A szakértőnek az sem feladata, hogy feltárja és vizsgálja, magyarázza az iratanyag és a szakértői vizsgálat során feltártak közötti ellentmondások.

A szakértő nem adhat választ arra, hogy egy személy igazat mond-e vagy hazudik, mivel erre tudományosan nem lehet megbízható következtetést levonni. A szavahihető személy is tehet valótlan állítást, míg a hazugságra hajlamos személy is állíthat igazat. Ezzel összefüggésben érdemes utalni a kriminalisztikában alkalmazott „szubjektíve igaz, objektíve hamis” fogalomra is, amely arra az esetre utal, amikor a személy őszintén meg van győződve állítása valóságáról, az általa előadottak azonban objektíve nem felelnek meg a valóságnak. Ilyen esetben tehát a valótlanosság nem feltétlenül a hatóság szándékos megtévesztésére irányuló magatartás eredménye, hanem az érintett személy téves meggyőződéséből fakadhat. A szakértő legfeljebb a vallomás élményszerűségét vizsgálhatja, vagyis azt, hogy az előadott történet mennyiben mutatja egy ténylegesen átélt esemény jellemzőit. Az élményszerűség ugyanakkor önmagában nem bizonyítja a

³²⁴ 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet 20/B. § (1)-(2) bekezdés

vallomás valóságtartalmát, mivel annak háttérében nemcsak valódi élmény, hanem külső befolyás, másoktól szerzett információ vagy akár az ismételt felidézés során megerősödő képzetek is állhatnak. Ezért az élményszerűség értékelése során figyelemmel kell lenni az előadásmód szubjektív jellegére és az emlékezést befolyásoló körülményekre is.³²⁵

Az, hogy az adott traumának milyen pszichés hatása van a vizsgált személyre, az függ személyi és tárgyi körülményektől, amiknek értékelése szakértői kompetencia körébe tartozik. Egyrészt függ az egyéni megküzdési képességtől, a személyiségszerkezettől, az esemény óta eltelt időtől, a személy korától, a környezeti hatásoktól és elvárásoktól, és másrészt attól, hogy a cselekmény mennyire volt gyakori vagy folyamatos, mennyire volt súlyos.

A pszichológus szakértő közreműködése a vallomástevő szavahihetőségét befolyásoló személyiségjegyek és körülmények feltárásában nyújthat segítséget, azonban a vallomás hitelességének végső megítélése minden esetben a bíróság feladata. A szakértő véleménye ezért csak egyike a bizonyítékok értékelése során figyelembe vehető tényezőknek, amelyet a bíróság az ügy valamennyi körülményével összhangban mérlegel. A vizsgálat kiterjedhet a vallomástételt általánosságban befolyásoló személyiségi tényezőkre, valamint a konkrét eseményről tett nyilatkozat tartalmi elemzésére is. Különösen összetett esetekben pszichológus és pszichiáter együttes szakértői vizsgálata is indokolt lehet, ugyanakkor ilyen szakértői bizonyítás alkalmazására a büntetőeljárásban rendszerint csak kivételesen kerül sor.³²⁶

VII.3. A szakértő nemének jelentősége szexuális erőszak sértettjének szakértői vizsgálata során

A szexuális erőszak miatti eljárásokban a szakértői vizsgálat sajátossága, hogy annak középpontjában gyakran maga a sértett áll. A vizsgálat eredményessége ezért nem kizárólag a szakértő szakmai felkészültségétől és az alkalmazott módszerektől függhet, hanem attól is, hogy a sértett milyen mértékben képes bizalmi légkörben feltárni a történeteket. E szempontból figyelemre méltó, hogy míg a Be. a sértetti kihallgatás körében bizonyos esetekben jelentőséget tulajdonít a kihallgató személy nemének, addig a szakértő személyével összefüggésben hasonló garanciát nem tartalmaz. Ez felveti annak kérdését, hogy a szakértő neme a szexuális erőszak sértettjeinek vizsgálata során mennyiben befolyásolhatja a vizsgálat lefolytatását és eredményét.

³²⁵ ELEK i.m. 267-268.

³²⁶ ELEK i.m. 269.

A tanúkihallgatás, a vallomás kialakulását befolyásoló tényezők, valamint a különböző befolyásolási mechanizmusok kérdését a dolgozat egy korábbi fejezete már tárgyalta. Jelen alfejezet e témakört szűkebb fókuszban vizsgálja, és elsősorban arra koncentrál, hogy a szakértő személyének, különösen nemének milyen jelentősége lehet a sértett által megélt kihallgatási, meghallgatási vagy explorációs beszélgetési helyzetben, tekintettel arra, hogy a sértett szemszögéből ezek az eljárási formák lényegükben hasonló, a kérdésfeltevésen és a kommunikációs helyzeten alapuló interakcióként jelennek meg.

VII.3.1. A szakértői vizsgálat menete személy vizsgálata esetén

A Be. a vizsgálatot egy külön alfejezetben szabályozza, a 192-193. §-okban.

A szakértő feladata ellátása érdekében megismerheti az ügy releváns adatait, betekinthez az iratokba, jelen lehet a tárgyaláson és a bizonyítási eljárás során, továbbá kérdéseket intézhet az eljárás résztvevőihöz, illetve további bizonyítás lefolytatását is indítványozhatja. Jogosult a szakvélemény elkészítéséhez szükséges adatok, felvilágosítások és vizsgálati anyagok rendelkezésre bocsátását kérni, valamint jelezni a kirendelő hatóság felé, ha további intézkedés vagy eljárási cselekmény szükséges. Mindez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a tényállás felderítésének vagy a bizonyítékok értékelésének feladata a szakértőre hárulna. A szakértő közreműködése a szakkérdések megválaszolására terjed ki, míg a tényállás megállapítása és a bizonyítékok mérlegelése továbbra is a bíróság feladata.³²⁷

A pszichológus szakértő rendszerint a vizsgált személy – így különösen a sértett, a tanú vagy a terhelt – kikérdezése és pszichológiai vizsgálata alapján alakítja ki szakvéleményét, ezért kiemelt jelentősége van annak a szabálynak, amely szerint a sértett köteles a szakértői vizsgálat lefolytatását együttműködésével, így például adatszolgáltatással elősegíteni. A szakértői vizsgálat során ugyanakkor garanciális jelleggel érvényesül a terhelt hallgatáshoz való joga, így nem köteles a szakértő kérdéseire válaszolni. A tanú és a sértett vonatkozásában a törvény kevésbé kifejezetten rendelkezik, azonban a szakértői eljárásban való közreműködésükre is irányadók a vallomástételi kötelezettség alóli mentesség szabályai. Ennek megfelelően a mentességi

³²⁷ ALMÁSY Mária, SALAMONNÉ dr. Piltz Judit, UDVARY Katalin, *A szakértő jogai és kötelezettségei a bírósági eljárásban és a szakvélemény elkészítése során*, In: *A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban* (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből), Összefoglaló Vélemény, Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoport, 2014, 153.

joggal rendelkező sértett vagy tanú az adatszolgáltatást, illetve a szakértői vizsgálatban való közreműködést jogszerűen megtagadhatja.³²⁸

A rendelkezésére bocsátott személyes adatokat a kirendelés teljesítése és szakmai tevékenysége ellenőrizhetősége érdekében kezelheti. A gyakorlat azt mutatja, hogy a szakértők élnek az adatkérés lehetőségével, ugyanakkor a kirendelő hatóság felé további adatok vagy bizonyítékok beszerzésére irányuló kezdeményezésre viszonylag ritkán kerül sor, ami arra utalhat, hogy a szükséges információk többsége már a kirendeléskor rendelkezésre áll.³²⁹

A már említett IRM rendelet meghatározza a személyre vonatkozó általános vizsgálati szabályokat, és a speciális esetekként kezelt egyes vizsgálatokat. Az orvosszakértői vizsgálatokra ezen belül vonatkoznak általános szabályok is, majd külön szabályok az igazságügyi orvostani, elmeállapot orvosszakértői, és a klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológiai vizsgálatra is.

A személy vizsgálatára vonatkozó általános szabályok közül kiemelném, hogy a 8. § (1) bekezdése szerint a vizsgálat megkezdésekor a szakértő a vizsgálat alá vont személyt közérthető módon tájékoztatja a vizsgálat céljáról, várható időtartamáról, menetéről és az alkalmazandó vizsgálati eljárásokról, módszerekről, valamint arról, hogy köteles-e magát a vizsgálatnak alávetni.

Orvosszakértői vizsgálatokra vonatkozó általános szabályok alapján a vizsgálatot olyan helyiségben kell lefolytatni, amelyben biztosított a vizsgált személlyel történő konzultáció; a szakértői tevékenységhez szükséges tárgyi eszközök használata és szakszerű tárolása, ide értve - amennyiben a szakértői tevékenység során keletkezik - a veszélyes hulladékot is; a vizsgált személy fektetésére alkalmas vizsgálóágy; a kézmosási és fertőtlenítési lehetőség; az elkülönített váróhelyiség és a kézmosási lehetőséggel ellátott mellékhelyiség.

A klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológiai vizsgálatnál összefüggésben a már ismertetett rendelkezéseken túl a következőket állapítja meg a rendelet a 20/B. §-ában:

A szakértő a vizsgálat során egyidejűleg több vizsgálati módszert alkalmaz. A kirendelésben szereplő szakkérdésnek megfelelő vizsgálati eljárásokat a szakértő választja meg. A vizsgálat része a viselkedés megfigyelése és a szakértő által irányított tematikus kikérdezés. A szakértő kizárólag olyan eljárásokat alkalmazhat, amelyek a

³²⁸ ELEK *i.m.* 246.

³²⁹ ALMÁSY, SALAMONNÉ, UDVARY *i.m.* 153.

pszichodiagnosztikában elismertek és/vagy a gyakorlatban objektív viszonyítási kritériumokkal rendelkeznek, alkalmasak a vizsgált személy vagy személyek vonatkozásában a kirendelő számára releváns információt nyújtani. A szakértő a személyiség vizsgálata esetén projektív vizsgálatokat vagy többfaktoros, validitási skálákkal bíró teszteket alkalmaz.

A személy vizsgálatával járó szakértői tevékenység során, különösen a szexuális erőszakkal kapcsolatos ügyekben, kiemelt jelentősége van az egységes szakmai módszertannak. A szakértői módszertani levelek, illetve a napjainkban egyre nagyobb szerepet kapó szakmai protokollok azt a célt szolgálják, hogy a szakértői vizsgálatok és a szakvélemények egységes szakmai standardok szerint készüljenek. Bár ezek nem kötik a szakértőt abszolút módon, az iránymutatásoktól való eltérést indokolni szükséges. A szakmai ajánlások alkalmazása ezért a szakvélemény megalapozottságának és meggyőző erejének megítélése során is jelentős szempont lehet.³³⁰

A módszertani levél is kiemeli, hogy a szakértő kizárólag személyes vizsgálat alapján nyilatkozik, és a vélemény szakmai kérdések megvizsgálását célozza és egy bizonyíték a bizonyítékok rendszerben. Kizárólag az általa vizsgált személy vonatkozásában adhat véleményt. Egyes vizsgálati egységeket végezhet asszisztens, azonban az explorációs részt, a rajzok készíttetését nem.

A szakértő a szakvélemény elkészítéséhez szakkonzultáns, szakértőjelölt vagy technikai feladatokat ellátó segédszemélyzet közreműködését is igénybe veheti, amelyről a kirendelő hatóságot a szakvéleményben tájékoztatnia kell. A gyakorlatban ugyanakkor előfordul, hogy a közreműködő személyek bevonása csak a szakvéleményből válik ismertté, noha ez a felek számára az esetleges kizárási vagy elfogultsági okok vizsgálata miatt már korábban is jelentőséggel bírhat. Tapasztalatok szerint a szakértők viszonylag ritkán kérnek előzetes engedélyt más szakember bevonására, még akkor is, ha annak szükségessége felmerülhet.³³¹

³³⁰ CSIRMAZ László, *A szakvélemény elkészítésének főbb szabályai és a módszertani levelek problémája*, In: A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből), Összefoglaló Vélemény, Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoport, 2014, 167.

³³¹ ALMÁSY Mária, SALAMONNÉ dr. Piltz Judit, UDVARY Katalin, *A szakértő jogai és kötelezettségei a bírósági eljárásban és a szakvélemény elkészítése során*, In: A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből), Összefoglaló Vélemény, Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoport, 2014, 154.

VII.3.2. Az exploráció

A vizsgálat fő szabályként négy szemközt történik, és egy, maximum két alkalommal történhet, mert ez egy eseti jellegű vizsgálat, kerülendő a terápiás jelleg kialakulása.³³²

A Be. a korábbi bírói gyakorlatot követve kizárja, hogy a terhelt, a tanú vagy a sértett az eljárás alapjául szolgáló cselekményre vonatkozó, a szakértő előtt tett és a szakvélemény részét képező nyilatkozata önálló bizonyítási eszközként felhasználható legyen a büntetőeljárásban. Ennek oka, hogy e nyilatkozatok nem a vallomásra irányadó eljárási garanciák mellett keletkeznek, ezért formai és tartalmi szempontból sem tekinthetők büntetőeljárási értelemben vett vallomásnak.³³³

Az exploráció egy feltáró beszélgetés, a viselkedés megfigyelése és a szakértő által irányított tematikus kikérdezés. Elengedhetetlen része a vizsgálatnak. Amennyiben társszakértővel (elmeorvos) együtt végzi a vizsgálatot, kerülendő ugyanazon kérdések ismételt feltevése. Ennek során a jegyzőkönyvbe felvett adatok nem minősülnek tényadatnak, ezek a vizsgált személy szubjektív közlései, csak a pszichodiagnosztikai vizsgálatok általános eredményeinek konkretizálásában segítenek. A kérdéskör meghatározása a szakértő kompetenciája, azonban annak illeszkednie kell a kirendelő által feltett kérdésekhez, része lehet a vizsgált személy életvezetése, körülményei kikérdezése, mint a munka, a családi viszonyok. Nem szükséges a szó szerinti jegyzőkönyvvezés, és nem is szükséges minden egyes kérdést rögzíteni az explorációs jegyzőkönyvben. Sugalmazó, befolyásoló kérdést viszont nem szabad feltenni.³³⁴

A szakirodalomban visszatérően megfogalmazott aggály, hogy a szakértői vizsgálat során tett nyilatkozatok a bíró meggyőződésére akkor is hatással lehetnek, ha azok a határozat indokolásában kifejezetten nem jelennek meg. A gyakorlatban előfordul, hogy a bíró az ügy előkészítése során a szakértői exploráció anyagát is áttekinti, és az ott elhangzottakat a tárgyaláson tett vallomással összeveti, adott esetben az eltérésekre is rákérdez. E megközelítéssel szemben azonban olyan álláspont is megjelent, amely szerint ez a gyakorlat a törvény által kizárt nyilatkozatok közvetett felhasználásának veszélyét hordozza, mivel a tárgyaláson tett vallomást és ezáltal a bizonyítás eredményét is befolyásolhatja.³³⁵

³³² 5/2020. módszertani levél 15.

³³³ BH 1991. 463, 1996. 449

³³⁴ 5/2020. módszertani levél 17.

³³⁵ ELEK *i.m.* 248.

Előzőek alapján megállapítható, hogy a szakértői vizsgálat explorációs része egyrészt a szakvélemény elkészítésének kötelező kelléke, másrészt, hogy az tulajdonképpen nem más, mint kérdésekre való válaszolás. Ezen kérdések pedig a kirendelés alapját adó cselekményhez kötődnek, azonban nem olyan tényfeltáró célzatúak, mint a nyomozó hatóság vagy bíróság általi tanúkihallgatáson feltettek. Nem feltétlen olyan mélységekbe menő és konkrét, mint a kihallgatás, de ugyanazzal a cselekménnyel összefüggésben kell beszélni, kérdésekre válaszolni.

VII.3.3. A kihallgatás, a meghallgatás és a kérdésfeltevés büntetőeljárásjogi értelmezése és jelentősége a sértett eljárásjogi helyzetében

A Be. is használja a kihallgatás és meghallgatás kifejezéseket, ezekből a következőket emelném ki:

A tanúvallomásra és terhelt vallomására vonatkozó rendelkezések között a Be. végig kihallgatásról tesz említést.³³⁶ A szakértőnél az 529. § (1) bekezdésében már a meghallgatás kifejezést használja a törvény, hogy a szakértőt a tanú kihallgatására vonatkozó rendelkezések értelemszerű alkalmazásával kell meghallgatni.

„A kihallgatás a leggyakoribb és a legjelentősebb nyomozási cselekmény, amely a Be. által meghatározott alakiságok és biztosítékok mellett a személyi jellegű bizonyítékok megszerzését szolgálja, éspedig azáltal, hogy a kihallgatott (gyanúsított, sértett, tanú) a bűncselekményről szerzett legjobb tudomásának megismerését teszi lehetővé.”³³⁷

Ezzel szemben a meghallgatás már nem ezt a célt szolgálja és tágabb körben alkalmazott a kihallgatásnál. Kihallgatni a terheltet, a sértettet és egyéb tanúkat lehet, meghallgatni viszont előbbieken túl többek között a védőt, ügyészt, szakértőt, pártfogó felügyelőt is lehet.

A kihallgatás során a kikérdezés alkalmas lehet arra, hogy a tanú az eredeti észlelését már módosított formában közölje. A legnehezebb gyakorlati kérdés ennek kapcsán a kérdés megfelelő megfogalmazása: olyan módon kell lefolytatni a kikérdezést, hogy az a tanú emlékeinek felidézését segítse, ugyanakkor ne vezessen a kérdező

³³⁶ Be. XXIX. és XXX. fejezetek

³³⁷ TREMMEL Flórián – FENYVESI Csaba – HERKE Csongor, *Kriminalisztika*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2009, 338.

elvárásainak átültetéséhez. Ellenkező esetben a kérdező akarata befolyásolhatja a tanút, és a vallomás eltérhet az eredeti tudattartalomtól.³³⁸

A Be. ezzel kapcsolatos rendelkezéseit alapul véve megállapíthatjuk, hogy azok, akiket kihallgatnak, vallomást tesznek, és azok, akiket meghallgatnak, nyilatkozatot tesznek, vagy véleményt nyilvánítanak, és ezzel a per előbbre vitelét segítik elő. A kihallgatás és a meghallgatás is eljárási cselekmény, azonban a meghallgatás célja nem a vallomás megszerzése, hanem a releváns információk összegyűjtése, melynek gördülékenységét kérdések feltevésével teremtik meg, a kihallgatásnál pedig az összefüggő vallomás előadása után kerül csak sor kérdések feltevésére az esetleges ellentmondások kiküszöbölése érdekében.³³⁹ A kihallgatásnak mások a jogi következményei, ahogy egy tanúvallomás attól az, mert azt a Be. erről szóló rendelkezési szerint folytatják le.

A kérdezési technikák és kérdéstípusok ismerete alapvető része a kihallgatást végzők felkészültségének, ennek hiánya pedig a Be. szabályainak helytelen alkalmazásához vezethet. A kérdezés jelentősen befolyásolja a válaszokat, és a gyakorlatban a tapasztaltabb kérdezők tudatosabban és hatékonyabban élnek ezzel a hatással. Ugyanakkor a bírósági eljárásban alkalmazható kérdezési technikák tudományos feldolgozottság hiányos, és a kriminalisztikai módszerek sem ültethetők át teljes mértékben a tárgyalási szakaszba. A nyomozás során elfogadott kommunikációs eszközök – például az exploráció vagy kötetlen beszélgetés – a tárgyaláson már nem alkalmazhatók, mivel a bírónak nincs lehetősége a vallomás rögzítése előtti kapcsolatfelvételre a kihallgatott személlyel.³⁴⁰

A Be. 192. § (2) bekezdése is úgy fogalmaz, hogy „a szakértő a vizsgálat során... a személyhez kérdéseket intézhet”.

Mindezek alapján tehát a kihallgatás és a meghallgatás is alapvetően kérdések feltevéséből, és azok azokra történő válaszadásból áll. Ezek mellett a szakértői vizsgálaton a szakértő és a sértett között zajló feltáró elbeszélgetés, bár önmagában nem eljárási cselekmény, csak annak egy része, azonban, ha a módszerét nézzük, akkor felfedezhetjük a hasonlóságot az előbbiekkal.

A törvény szempontjából a három cselekmény tehát nem ugyanaz, viszont metódusát tekintve (kérdésekre történő válaszadás) igen. Ha fontosságuk, súlyuk és

³³⁸ ELEK *i.m.* 216.

³³⁹ BÁRÁNY *i.m.* 110-112.

³⁴⁰ ELEK *i.m.* 212.

szabályozottságuk – és az eljárásjogi szabályok megsértése miatti következmények – szerint besoroljuk őket, akkor a kihallgatás minősül a legjelentősebbnek, míg a meghallgatás a legkevésbé jelentősnek.

Az „egy szakértő elv” miatt a szakértői vélemény a gyakorlatban kiemelt, sokszor meghatározó szerepet kap, miközben a más szakértő általi kontroll hiánya növeli a hibalehetőségek kockázatát. Ez a helyzet oda vezethet, hogy a szakértő állásfoglalása a tényállás megállapításában kvázi döntő jelentőségűvé válik, miközben formálisan nem veheti át a bíró döntési szerepét, és a bizonyítási rendszer alapját képező bírói meggyőződés elve is sérülne. A szakértő jogilag inkább a bíróság segítőjeként jelenik meg: szakmai ismereteivel támogatja a döntéshozatalt, de nem dönt helyette, véleménye nem köti a bírót. Ez a segítő szerep azonban feszültségben áll a kontradiktórius eljárás elveivel.³⁴¹

Ebből következően a szakértő személyének – és szerepe súlyának – kérdése különösen jelentőssé válik a sértett vizsgálata során, így a szexuális erőszak sértettjének értékelésében sem tekinthető elhanyagolhatónak.

Ha a sértett szemszögéből közelítjük viszont meg ezeket, akkor a bűncselekménynél szinte kizárólag a kihallgatásnak és a szakértői vizsgálaton való elbeszélgetésnek van relevanciája nem csak a bizonyítás miatt, de a másodlagos viktimizáció bekövetkezésének lehetősége miatt is. A kérdések ugyanazt a cselekményt érintik, ugyanarról kell beszélnie, sőt, tekintve az exploráció fentebb ismertetett ismérveit, a szakértő előtt szélesebb körű témákat is érinthetnek, ez pedig csak növeli a másodlagos viktimizáció lehetőségét.

A hazai szakirodalomban már a XX. század fordulóján megjelent a vallomások pszichológiai megközelítése, különös tekintettel a kihallgatás során érvényesülő szuggesztív befolyás hatására. Kísérleti megfigyelések is alátámasztották, hogy a spontán elbeszélés során adott válaszok jellemzően pontosabbak, mint a sugalmazó vagy irányító jellegű kérdésekre adott feleletek. A szakirodalom szerint a kérdések szuggesztív ereje jelentősen hozzájárulhat a válaszok torzulásához, ezért az összefüggő, szabad előadás megbízhatóbbnak tekinthető. A szuggesztív hatás ráadásul nemcsak a kérdés megfogalmazásában, hanem a kérdező viselkedésében – például tekintetében vagy hanghordozásában – is megjelenhet, ezért indokolt a kérdések és válaszok pontos, együttes rögzítése.³⁴²

³⁴¹ KUHL *i.m.* 222.

³⁴² ELEK *i.m.* 61-62.

Ha az azonos neműség követelménye a kihallgatásnál azért lett törvénybe foglalva, hogy a sértett igényeit szem előtt tartva az áldozatvédelem így is érvényesülhessen egy potenciálisan traumatizáló eljárási cselekményen, akkor egy másik, hasonló metódusú, szintén potenciálisan traumatizáló eljárási cselekményen ennek szintén érvényesülnie kellene. Álláspontom az, hogy a kettő között az eljárásjogban betöltött szerepük (bizonyítási eszköz, bizonyítékszerzés) alapján számottevő különbség nincsen, és sértetti szempontból – a vele történtek előadása, kérdésekre válaszolás, ezek folytán az élmény felemlgetése – pedig még kevesebb van.

A Be. ezen 89. § (1) bekezdésének a) pontjában foglalt rendelkezése jelenlegi megfogalmazásának nyelvtani és rendszertani értelmezése alapján megállapítható, hogy nincs arra vonatkozóan bármilyen elvárás, hogy a szakértő a sértettel azonos nemű személy legyen.

Ezzel összefüggésben még megemlíteném a motozás, mint kényszerintézkedés 307. § (5) bekezdését, ahol szintén felmerül ehhez hasonló követelmény, ugyanis e szerint a késedelmet nem tűrő eset kivételével a motozást a motozás alá vont személlyel azonos nemű személy végezheti, és a motozás során csak azonos nemű személy lehet jelen; a testüregék átvizsgálását végző orvos, a vizsgálat során közreműködő egészségügyi dolgozó és a motozás alá vont személy által megjelölt nagykorú személy a motozás alá vont személytől különböző nemű személy is lehet. Említett szakasz (2) bekezdése még azt is kimondja, hogy a motozás nem történhet szemérem sértő módon.

Észlelhetjük, hogy az eljárásjog is felismeri azt, hogy vannak olyan helyzetek a büntetőeljárás során, amik azon túlmenően, hogy korlátozzák az intézkedéssel érintett személy valamilyen jogát, eleve emberileg kényelmetlenek, ez pedig támaszt egy másfajta követelményt a jogalkotóval szemben. Figyelembe kell venni azt a sajátosságot, ami egyszerűen az emberi mivoltból fakad.

VII.4. Részösszegzés

A szakértői bizonyítás vizsgálata alapján megállapítható, hogy a szexuális erőszak és a szexuális kényszerítés miatti büntetőeljárásokban a szakvélemény a bizonyítás egyik legjelentősebb eszköze. E bűncselekmények sajátossága, hogy gyakran zárt körben, tanúk jelenléte nélkül valósulnak meg, így a bizonyítás középpontjába rendszerint a sértett és a terhelt vallomása kerül. Ilyen helyzetben különös jelentőséget kapnak azok az objektív bizonyítékok, amelyek szakértői vizsgálat útján szerezhetők meg, illetve értékelhetők.

A fejezet rámutatott arra, hogy a szakértői bizonyítás eredményessége sok esetben már a büntetőeljárás megindulása előtt eldőlhet. A sértett egészségügyi ellátásának gyorsasága, a sérülések dokumentálása, a biológiai minták megfelelő rögzítése, illetve a pszichés állapot korai felmérése olyan bizonyítási lehetőségeket teremthetnek, amelyek később már nem, vagy csak jelentősen csökkent bizonyító erővel rekonstruálhatók. Ebből következően a bizonyítás sikere nem kizárólag a nyomozó hatóságok és a bíróság munkáján múlik, hanem azon is, hogy a sértett milyen ellátásban részesül közvetlenül a bűncselekmény után.

Különösen problematikusnak tekinthető az a gyakorlat, amely a fizikai sérülések hiányát a cselekmény megtörténtének kétségbevonásával kapcsolja össze. A szexuális erőszak számos esetében – különösen a védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapot felhasználásával történő elkövetésnél – sérülések egyáltalán nem maradnak vissza, miközben a bűncselekmény ténye ettől még nem válik kevésbé valóságossá. Az ilyen szemlélet nemcsak a bizonyítás eredményességét veszélyezteti, hanem a másodlagos viktimizáció kockázatát is növeli.

A pszichológus- és elmeorvosszakértői vizsgálatok jelentősége szintén túlmutat a hagyományos bizonyítási funkción. A szakértő feladata nem a sértett általános szavahihetőségének megítélése, hanem az élménybeszámoló pszichológiai jellemzőinek, a traumatizáció következményeinek és az esetleges vallomásbefolyásoló tényezőknek a feltárása. Mindez különösen jelentős azokban az ügyekben, amelyekben a bizonyítás döntően a sértett előadására épül. A szakértői vélemény ugyanakkor nem helyettesítheti a bírói mérlegelést, csupán annak egyik fontos alapját képezheti.

A szakértői bizonyítás sajátossága egyben az is, hogy a sértett nem pusztán az eljárás résztvevője, hanem annak vizsgálati tárgyává is válik. Az orvosi és pszichológiai vizsgálatok szükségszerűen érintik a sértett intim szféráját, sok esetben pedig a traumatikus élmények ismételt felidézésével járnak. A sértett szemszögéből a kihallgatás és a szakértői vizsgálat során folytatott feltáró beszélgetés között gyakran nincs érdemi különbség: mindkét esetben ugyanazon eseményeket kell részletesen felidéznie, kérdésekre válaszolnia, és újra átélnie a történeteket. Ezért a másodlagos viktimizáció veszélye nem kizárólag a formális eljárási cselekményekhez kapcsolódik, hanem a szakértői vizsgálatok során is jelentkezhet.

Ebből következően indokoltnak tűnik annak vizsgálata, hogy a sértett védelmét szolgáló garanciák milyen mértékben érvényesülnek a szakértői eljárásban. Míg a törvény a kihallgatás során bizonyos esetekben lehetővé teszi az azonos nemű személy

közreműködését, addig a szakértői vizsgálatok kapcsán ilyen követelményt nem fogalmaz meg. Tekintettel arra, hogy a szakértői exploráció sokszor még részletesebben érinti a sértett intim szféráját, mint maga a kihallgatás, megfontolandó lenne, hogy az áldozatvédelmi szempontok e területen is hangsúlyosabban jelenjenek meg.

Összességében megállapítható, hogy a szakértői bizonyítás a szexuális erőszak miatti büntetőeljárások egyik legfontosabb, ugyanakkor a sértett számára legnagyobb megterheléssel járó bizonyítási formája. A bizonyítás eredményességének és a sértett védelmének követelményei e körben különösen erősen kapcsolódnak egymáshoz, ezért a jogalkalmazás során nem csupán a bizonyító erő maximalizálására, hanem a sértett emberi méltóságának és pszichés integritásának megőrzésére is törekedni kell.

VIII. Nemzetközi kitekintés

VIII.1. A beleegyezés kérdésköre

Ebben az alfejezetben olyan szabályozások és joggyakorlatok bemutatására kerül sor, amelyek a szexuális cselekmény megítélésének középpontjába a beleegyezést helyezik. Ennek vizsgálata a magyar jog szempontjából is releváns, tekintettel arra, hogy a hazai szabályozás jövőbeli fejlődésének egyik lehetséges iránya lehet a beleegyezés központi szerepének erősödése.

Az Isztambuli Egyezmény célja, hogy védje a nőket az erőszak bármilyen formájával szemben, valamint a nők elleni erőszak és a családon belüli erőszak megelőzése, üldözése, megszüntetése; hogy előmozdítsa a nők és férfiak közötti érdemi egyenlőség megvalósulását és védje az áldozatokat. Az ötödik fejezetben kimondja, hogy a feleknek meg kell tenniük a szexuális erőszak anyagi jogával kapcsolatos szükséges törvényi vagy egyéb intézkedéseket, hogy kriminalizálják például a következő szándékos magatartásokat: nem beleegyezésen alapuló hüvelyi, anális, orális szexuális cselekmény és egyéb, nem beleegyezésen alapuló szexuális cselekmény. A hozzájárulást ezekhez önként kell megadni, szabad akarat eredményeként és a körülményeket is megfelelően, összességükben értékelni kell.

Az egyezmény szövegezése nem mondja ki, hogy a beleegyezés megadásának, kifejezésre juttatásának hogyan kell történnie, tehát szükséges-e, hogy azt szavakkal adják egymás tudtára a felek vagy elégséges-e a körülmények vizsgálata alapján a hallgatólagos beleegyezés is.

A beleegyezés a magyar Btk-ban a szexuális erőszak második alapeseténél jelenik meg, bár nem *expressis verbis*, hiszen a 197. § (2) bekezdése így szól: *Szexuális erőszakot követ el az is, aki tizenkettedik életévét be nem töltött személlyel szexuális cselekményt végez vagy végeztet.* Ez a tényállás viszont nem mást jelent, mint azt, hogy a bűncselekmény megvalósul a tizenkét év alatti gyermek beleegyezése esetén, sőt akkor is, ha magát a szexuális cselekményt a passzív alany kezdeményezte.

A sértetti beleegyezés a jogban a jogellenességet, illetve a társadalomra veszélyességet kizáró sértetti akaratnyilatkozat.³⁴³

³⁴³ NÉMETH Imre, *A sértett beleegyezése a büntetőjogban*, UNIVERSITAS–GYŐR Nonprofit Kft., Győr, 2015, 34.

Az orvosi etika ismeri a tájékozott beleegyezés („informed consent”) fogalmát, mely tartalmát tekintve a beteg joga arra, hogy elegendő információval lássák el akár orvosa, akár helyettese által. Ennek keretében a betegnek lehetősége nyílik arra, hogy tudakozódjon a kezelés, a beavatkozás, illetve a gyógy módján, és úgynevezett ‘megértett’ (informed) döntést hozzon. Az „informed consent” ezen túlmenően két részre osztható, „express” és „implied consent”-re. Az „express consent” az, amit általában beleegyezésnek hívnak, legyen az írott, vagy szóban közölt. Az „implied consent” ezzel szemben olyan típusú beleegyezés, ami a beteg viselkedéséből és helyzetéből fakadó következményekkel foglalkozik.³⁴⁴

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (továbbiakban: EJEB) 2019-ben az R.S. kontra Magyarország³⁴⁵ ügyben a beleegyezés érvényessége és az alkoholos befolyásoltság közötti összefüggéssel kapcsolatban tett fontos megállapításokat, egy rendőri intézkedés során végzett, vizeletminta-vétel céljából alkalmazott katéterezés kapcsán.

Az EJEB megállapította, hogy a nemzeti hatóságok nem vették kellőképpen figyelembe a körülményeket, különösen azt, hogy a feltételezett beleegyezés a katéter alkalmazásába alkoholos befolyásoltság alatt, rendőri felügyelet mellett történt. Kétséges volt az is, hogy a kérelmezőnek, aki a hatóságok teljes kontrollja alatt állt, volt-e tényleges lehetősége a beavatkozás elutasítására.

Az EJEB arra is rámutatott, hogy bár a hazai szervek elfogadták a beleegyezés meglétét, nem vizsgálták kellőképpen, hogy az alkoholos állapotban elhangzott, akár szóban tett nyilatkozat megfelel-e a tájékozott beleegyezés követelményeinek.

Mindezeket mérlegelve az EJEB végül arra a következtetésre jutott, hogy nem volt megállapítható az, hogy a kérelmező a beavatkozás teljes időtartama alatt szabad és tájékozott beleegyezését adta volna.

Ennek analógiájára szexuális erőszak esetében a beleegyezést egy tájékozott beleegyezésként lehetne értelmezni és ekként megközelíteni a bizonyíthatóságát is. Tartalma tekintetében magában foglalja a körülmények vizsgálatát, a sértett beleegyezési képességét, a kifejezés módját is.

³⁴⁴ IFJ. LOMNICI Zoltán, *A tájékoztatáson alapuló beleegyezés intézményének felelősségi kérdései a hazai joggyakorlat tükrében*, Iustum Aequum Salutare III. 2007/3. 179–190.

³⁴⁵ Case of R.S. vs. Hungary, 65290/14., European Court of Human Rights, Strasbourg, 2019. 07. 02.

Az Amnesty International 2019-ben közzétett jelentése³⁴⁶ a nemi erőszakot átélt áldozatok igazságszolgáltatáshoz való hozzáférését vizsgálva arra mutatott rá, hogy Dániában az elavult jogszabályok, a sztereotípiák, valamint a nemi erőszakkal kapcsolatos társadalmi mítoszok hozzájárultak az áldozathibáztatáshoz és ahhoz, hogy az áldozatok nehezebben érvényesítsék jogaikat. E tapasztalatok hatására Dánia – több európai államhoz, köztük Svédországhoz, Belgiumhoz és Németországhoz hasonlóan – a szexuális erőszak tényállásának középpontjába a beleegyezés hiányát helyezte.³⁴⁷

Svédország ennél is tovább ment: a 2018. május 23-án hatályba lépett szabályozás nemcsak a beleegyezés hiányát tette a szexuális erőszak alapjává, hanem a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli.³⁴⁸ A svéd szabályozás szerint szexuális erőszak valósul meg, ha a szexuális cselekményben részt vevő személy nem önként és szabadon egyezett bele. A törvény külön is hangsúlyozza annak vizsgálatát, hogy a sértett a beleegyezését szóban, magatartással vagy más módon kifejezte-e.³⁴⁹ Ez a megközelítés a szexuális önrendelkezés védelmét helyezi előtérbe, ugyanakkor eltér a magyar jogirodalomban megjelenő azon felfogástól, amely szerint a beleegyezésnek nem szükséges kifejezettnek vagy megerősítettnek lennie, hanem a belső beleegyezés is elegendő lehet.³⁵⁰

A svéd szabályozás emellett meghatározza azokat a helyzeteket, amelyekben a beleegyezés nem fogadható el, így különösen azt az esetet, amikor az elkövető a sértett kiszolgáltatott helyzetét – például alkoholos befolyásoltságát vagy betegségét – használja ki. A felsorolás nem taxatív, így a körülmények alapján széles körben vizsgálható, hogy a sértett képes volt-e szabad és önkéntes döntést hozni. A gondatlan alakzat bevezetése pedig arra is lehetőséget teremt, hogy felelősségre vonják azt az elkövetőt, aki a beleegyezés hiányának lehetőségével tisztában volt, vagy kellő körültekintés mellett annak tudatában kellett volna lennie.³⁵¹

³⁴⁶ Az Amnesty International jelentése

<https://www.amnesty.org/en/documents/eur18/9784/2019/en/>

³⁴⁷ HOUSE, Ryan, *New Denmark legislation outlaws all sex without explicit consent* (2020) <https://www.jurist.org/news/2020/12/new-denmark-legislation-outlaws-all-sex-without-explicit-consent/> (2022.04.15.)

³⁴⁸ Sweden: *Parliament Makes Lack of Consent the Basis for Rape Charges, Introduces Criminal Liability for Negligent Sexual Assault* <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2018-07-03/sweden-parliament-makes-lack-of-consent-the-basis-for-rape-charges-introduces-criminal-liability-for-negligent-sexual-assault/> (2022.04.15.)

³⁴⁹ HOFVERBERG, Elin, *Sweden: Parliament Makes Lack of Consent the Basis for Rape Charges, Introduces Criminal Liability for Negligent Sexual Assault*, Library of Congress, 2018 <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2018-07-03/sweden-parliament-makes-lack-of-consent-the-basis-for-rape-charges-introduces-criminal-liability-for-negligent-sexual-assault/> (2021.05.10.)

³⁵⁰ SZOMORA Zsolt, *A nemi bűncselekmények... i.m.* 146-147.

³⁵¹ HOFVERBERG, Elin, *Sweden: Parliament Makes... i.m.*

A szabályozás gyakorlati alkalmazására példa a svéd Legfelsőbb Bíróság B 1200-19. számú, 2019. július 11-én hozott határozata, amelyben az elkövetőt gondatlanságból elkövetett szexuális erőszak miatt mondták ki bűnösnek.³⁵²

Az ügyben a férfi a sértett otthonában, annak beleegyezése nélkül létesített vele szexuális kapcsolatot. A Legfelsőbb Bíróság hangsúlyozta, hogy az együtt alvás, illetve a sértett öltözete önmagában nem jelent beleegyezést, és a passzivitás sem értékelhető automatikusan az önkéntes részvétel jeleként. Ha a beleegyezés nem egyértelmű, vizsgálni kell, hogy az elkövető tudta-e, illetve kellő körültekintés mellett tudnia kellett-e a beleegyezés hiányának kockázatáról.

A bíróság az elkövető tudattartalmát is vizsgálta. Megállapította, hogy nem volt bizonyítható, hogy az elkövető bizonyosan tudta a beleegyezés hiányát, ugyanakkor saját vallomása és a körülmények alapján tisztában volt annak kockázatával. Ezért a cselekmény folytatásával tudatos gondatlanságot tanúsított, és gondatlanságból elkövetett szexuális erőszak miatt felelősségre vonható volt. A svéd szabályozás és a Legfelsőbb Bíróság gyakorlata ugyanakkor nem azt jelenti, hogy a beleegyezést minden esetben kifejezett szóbeli nyilatkozattal kell megadni. A bíróság a ráutaló magatartással megvalósuló beleegyezés lehetőségét is elfogadta, ugyanakkor annak hiányában az elkövető oldalán vizsgálta, hogy felismerhette-e a beleegyezés hiányának kockázatát.

Álláspontom szerint a szexuális cselekmények sajátosságaira tekintettel ezért általánosságban nem várható el, hogy a beleegyezés minden esetben kifejezett, szóbeli nyilatkozat formájában jelenjen meg. A hangsúly sokkal inkább azon van, hogy a sértett szabad és önkéntes részvétele az adott körülményekből megállapítható legyen, és az elkövető számára ne legyen figyelmen kívül hagyható a beleegyezés hiányának lehetősége.

VIII.2. Consent applikációk - a bizonyítási eszközök jövője?

A bemutatott consent appok a szexuális cselekményhez való beleegyezés előzetes rögzítésére és annak későbbi igazolására irányuló technológiai megoldások. Relevanciájukat az adja, hogy a beleegyezés bizonyíthatóságának egy, a magyar jogban jelenleg nem alkalmazott megoldását képviselik, amelynek bizonyítási értéke és korlátai egyaránt vizsgálatra érdemesek.

³⁵² HOFVERBERG, Elin, *Sweden: Supreme Court Defines Negligent Rape*, Library of Congress, 2019

A bizonyítási eljárás (akár a fentiekben ismertetett beleegyezéssel kapcsolatos) nehézségeit szeretnék kiküszöbölni (és azon nyereszkedni) az okos telefonokon keresztül használható consent applikációk, mint a The Consent, Legal Fling, We-Consent, uConsent³⁵³. Vannak, amik a Me Too mozgalom és a nők elleni erőszak aktualitásából kiindulva próbáltak teret nyerni, egyben eleget téve a 21. század technikai fejlődésének és a fiatalabb generációk igényeinek megfelelően.

Semmi akadály nincs alapvetően annak, hogy a consent applikáción keresztül létrejött megállapodást valamelyik fél indítványára bizonyítékként figyelembe vegyék.

Az okostelefonokon elérhető és használható consent applikációk alapvetően nem számítanak újdonságnak, hiszen különböző nyilatkozatok (digital informed consent, beauty consent forms³⁵⁴) megtételére már léteznek egy ideje. A beleegyezés megtételére és kifejezésére viszont egy új, innovatív lehetőségként jelentek meg azok a consent applikációk, amik szexuális cselekményre vonatkoznak. Az USA államaiban 2014-ben indítottak el ilyen applikációkat annak érdekében, hogy az egyetemi campusokon csökkentse a szexuális erőszakot, melyek a Me Too mozgalom után kerültek ismét előtérbe, mint lehetséges megoldás arra, hogy a szexuális visszaéléseket visszaszorítsák.³⁵⁵

Ausztrália legnépesebb államában az elmúlt években jelentősen emelkedett a szexuális erőszak eseteinek száma, amire az egyik vezető beosztású rendőr 2021-ben azt a javaslatot tette, hogy a digitalizált világban a consent applikációk nyújthatnának megoldást erre. Éles kritikákkal szembesült, viszont megjegyezte, hogy a megemelkedett esetszámhoz képest az ügyészség siker-rátája csak 2% ezekben az ügyekben, mely a rendszer működésképtelenségét jelzi. A nők elleni erőszak igenis egy megoldásra váró probléma, ami érdekében valamit tenniük kell.³⁵⁶

A The Consent nevű applikáció több mint tízezer letöltéssel rendelkezik, és akként definiálja magát, hogy segítségével egyedi romantikus megállapodások készíthetők, amelyek csökkentik a szexuális erőszak előfordulását és a hamis vádat. Ezek a

³⁵³ PETTER, Olivia, *Why consent apps don't work, according to criminal lawyers*, 2018.05.14. <https://www.independent.co.uk/life-style/consent-apps-problems-dating-uconsent-sexual-assault-legal-court-a8332706.html> (2025.03.10.)

³⁵⁴ Android operációs rendszeren pl. Faces Consent, I-Consent App.

³⁵⁵ DR FILEBORN, Bianca – HINDES, Sophie, *Consent apps are a bad idea – here's why*, University of Melbourne, 2021.03.19. <https://pursuit.unimelb.edu.au/articles/consent-apps-are-a-bad-idea-here-s-why> (2025.04.10.)

³⁵⁶ *Sexual consent app proposal sparks criticism in Australia*, News Agencies, 2021.03.18. <https://www.aljazeera.com/news/2021/3/18/sex-consent-app-proposal-sparks-criticism-in-australia> (2025.04.10.)

megállapodások, illetve szerződések egy rövid regisztráció után hamar, akár 2 perc alatt összeállíthatóak, tartalmát tekintve számtalan lehetőség közül választva.

A „formanyomtatványon” az első mondat egy nyilatkozat, mely szerint Fél1 kijelenti szándékát arra, hogy önkéntesen romantikus viszonyba kezd Fél2-vel, percre pontos dátum megjelöléssel. Ezt követően közösen nyilatkoznak arra vonatkozóan, hogy elmúltak 18 évesek, egyikük sem áll alkoholos befolyás vagy kényszer alatt, nem folytatnak prostitúciós tevékenységet, nyomozó hatóság és ügyvéd kivételével nem hozzák mások tudomására a megállapodást, nincsenek nemi betegségeik, és tisztában vannak azzal, hogy ez egy megállapodás. A megállapodás bármikor visszavonható. Egyebekben pedig felsorolják mi az a szexuális cselekmény, amibe beleegyeznek, és mi az, amibe nem, illetve bármi egyéb kérést, feltételt is belevehetnek.

A Legal Fling nevű app például azzal népszerűsíti magát, hogy kijelenti, a szex élvezetes és biztonságos kellene, hogy legyen, de sok minden balul süllhet el; sokan elhallgatják a nemi betegségeiket, videókat készítenek és osztják meg a másik beleegyezése nélkül. Azt állítja, hogy szinte lehetetlen egy bírósági eljárásban mindezeket bizonyítani, amire megoldás a LegalFlingen keresztül elkészített szerződés, melynek megszegése jogilag szerződésszegésnek minősül. Az ezen keresztül megkötött szerződés jóváhagyása ráadásul blokklánc technológiával történik, amin a kriptovaluták, mint a bitcoin, is alapulnak.³⁵⁷

Az applikációkkal kapcsolatban hullámváz figyelhető meg; történik valami, ami előtérbe helyezi a nők elleni erőszakot (Me Too mozgalom, felkapott esetek a médiában, COVID-19), és lehetséges megoldásként a modern technikának köszönhetően ezek is felvetődnek, hogy aztán kudarcot valljanak.³⁵⁸

A fő érv ezen applikációk használata és a megállapodások mellett az, hogy így pontosan visszakövethető a beleegyezés megtétele, annak ideje, személye, tárgya, körülményei, így éppen azokat a problémás pontokat orvosolná egy eljárásban, ami általában bizonytalan. A feltételezés az, hogy így ki lehet zárni ezen körülmények vitássá tételét; hiszen minden rögzítve lett a felek által, bizonyítja azt, hogy a nemi kapcsolat beleegyezésen alapult.

³⁵⁷ BAIG, Edward C., *Does 'yes' mean 'yes'? Can you give consent to have sex to an app?*, USA Today <https://eu.usatoday.com/story/tech/columnist/baig/2018/09/26/proof-yes-means-yes-sexual-consent-apps-let-users-agree-have-sex/1420208002/> (2025.04.09.)

³⁵⁸ THOMPSON, Rachel, *Please, I beg of you, stop suggesting consent apps*, 2021.03.18. <https://mashable.com/article/consent-apps-not-the-solution> (2025.04.10.)

A consent applikációkkal éppen ez a fő érv a probléma maga. Félreértik a beleegyezés természetét mind a valóságban, mind a joggyakorlatban, és ebből a téves feltevésből kiindulva születnek meg ezek a megállapodások. A beleegyezés a valóságban egy folyamat, két ember közötti interakció része, amit bármikor vissza is lehet vonni. A tényállásszerűséget nem zárja ki önmagában az, hogy a sértett az elején a beleegyezését adta.

A uConsent és LegalFling eme problémát egy pánik gomb hozzáadásával küszöbölné ki, az viszont nem életszerű, hogy egy beleegyezésen alapuló, szexuális erőszakba áthajló cselekmény közben a sértett a telefonján egy applikációban ilyen gombot nyomogasson.³⁵⁹ Van olyan applikáció, ahol a partnerek a megállapodás digitális aláírása után egy közös selfie-vel „bizonyítják”, hogy valóban szabad beleegyezésüket adták.³⁶⁰

A Be. 204. § szakasza alapján tárgyi bizonyítási eszköz minden olyan tárgy – ideértve az iratot és az okiratot is –, amely a bizonyítandó tény bizonyítására alkalmas, és okirat az az irat, amely valamilyen tény, adat valóságának, esemény megtörténtének vagy nyilatkozat megtételének bizonyítására készül, és arra alkalmas. A 205. § alapján elektronikus adat a tények, információk vagy fogalmak minden olyan formában való megjelenése, amely információs rendszer általi feldolgozásra alkalmas, ideértve azon programot is, amely valamely funkciónak az információs rendszer által való végrehajtását biztosítja.

Az applikációval kapcsolatos információk, mint elektronikus adatok felhasználásához először is egy informatikai szakértőre lenne szükség. Ki mikor töltötte le, mikor regisztrált, mikor született meg a megállapodás a felek között, magának a megállapodásnak mi a tartalma, szövege. Alapvetően először ezeknek a vizsgálata kell, hogy megtörténjen, s utána lehet áttérni arra kérdésre, hogy akkor ezek mit is bizonyítanak, mely fél vallomását erősíti, vagy cáfolja, mely tény alátámasztására alkalmas.

Tekintettel arra, hogy számos applikáció megállapodásként, szerződésként definiálja a rajta keresztül elkészíthető dokumentumot, szükséges megvizsgálni azt is, hogy ez a magyar jogrendszerben minősülhet-e annak, és így ilyen értelmezésében milyen bizonyító ereje lehet.

³⁵⁹ PETTER *i.m.*

³⁶⁰ BAIG *i.m.*

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 6:58. §-a a szerződést akként definiálja, hogy az a felek kölcsönös és egybehangzó jognyilatkozata, amelyből kötelezettség keletkezik a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás követelésére. Olyan külön jogi tartalommal bíró kifejezést, hogy „megállapodás”, a törvény szövege nem ismer, az a szerződés szinonimájaként értelmezhető.³⁶¹ Van applikáció, ami a megállapodás, van amelyik a szerződés kifejezést használja, de alapvetően különbség a jog szempontjából nincs közöttük. Az már más kérdés, hogy valóban létrejön-e a felek között a magyar jog szerint érvényes szerződés. Esetleg lehet-e kötelelemkeletkeztető tényként kezelni?

Természetesen nem. Anélkül, hogy belemennénk a Ptk. teljes Hatodik Könyvének szabályozási rendszerébe, úgy vélem, önmagában a szerződés fogalmából ez a válasz következik. A szexuális önrendelkezési joggal ellentétes az, hogy egy megállapodás megkötése után valaki kötelezve legyen a szexuális cselekmény teljesítésére, míg egy másik személy ezt követelhesse tőle. A LegalFling szerinti szerződésszegés is értelmezhetetlen, hiszen a beleegyezés bármikor visszavonható.

Ennek ellenére persze kezelhető bizonyítékként, ha hivatkoznak rá, csak nem ilyen minőségű okiratként.

Az applikációval kapcsolatos fő kritika az, hogy a gyakorlatban, egy eljárásban épphogy nem a sértett védelmét szolgálná, hanem az elkövetőét. Egyrészt a megállapodás felmutatásával az elkövető hivatkozhatna arra, hogy a sértett beleegyezett az elején, őt tehát nem terheli felelősség utána semmiben, másrészt magát az applikációt használhatná arra, hogy beleegyezést kényszerítsen ki a sértettből.³⁶²

Nem lehet a szexuális erőszakot és kényszerítést akként kezelni, amit egy modern technikai vívmánnyal meg lehet oldani és előzni, amely azt sugallja ráadásul, hogy a beleegyezés megtétele után bármi jöhet. A sértettek is bevallották, hogy azért nem mernek beszélni egy-egy eseményről, bűncselekményről, mert attól tartanak, nem hisznek majd nekik, mivel magába a randevúba vagy egyes szexuális cselekményekbe beleegyeztek.³⁶³ Az applikációk, amik az előzetes beleegyezésen alapulnak, pedig csak tovább fokoznák ezt a hiedelmet és tovább csökkentenék a hajlandóságot arra, hogy feljelentést tegyenek a sértettek.

³⁶¹ A megállapodás kifejezés úgy fordul elő a törvényben, mint például a szerződés létrejöttével kapcsolatos rendelkezések között, hogy „nem kell a feleknek megállapodniuk olyan kérdésben...”.

³⁶² DR FILEBORN – HINDES *i.m.*

³⁶³ THOMPSON *i.m.*

Egy ilyen jellegű megállapodás a felek vallomásaitól elválaszthatatlan, hiszen a benne foglaltak nem alkalmasak arra, hogy objektíven minden tényre, körülményre adatot szolgáltatassanak, még akkor sem, ha ez lenne a célja. Éppen ezért, amire esetleg eljárásjogi szempontból hasznos lehet egy ilyen applikáció és megállapodás, az a bűncselekmény körülményeinek vizsgálata során merülhet fel. Egy konkrét esetben az, hogy ki mikor töltötte le az applikációt, volt-e a felek között előtte bármilyen beszélgetés, ami ezzel kapcsolatos volt, és mi vezetett a megállapodás „megkötéséhez” már releváns tény lehet.³⁶⁴

Az applikáció arra a tévhitre építkezik, hogy a nők, az áldozatok folyamatosan hazudnak a szexuális erőszak elkövetéséről vagy hogy bosszú akarnak állni az egyébként beleegyezésen alapuló aktus után. A megállapodás és az applikáció, az áldozatok, a nők védelmére összpontosító céljával ellentétesen, inkább szolgálja az elkövető felelősségének elhárítását és a két ember közötti szabad akaraton alapuló szexuális együttlét leredukálását pusztán arra, hogy platformot biztosítson azoknak a tévHITEKNEK, hogy a nőn múlik az egész, ezért a nőnek kifejezetten igent kell mondania, vagy hogy idegen követi el a bűncselekményt, nem pedig olyan, akit már ismert előtte az áldozat.³⁶⁵

A legnagyobb ellenérv ezekkel szemben az, hogy úgy tűnik az applikációk létének célja valójában nem a biztonságos, konszenzuális szexuális kapcsolat létesítésének elősegítése, hanem az, hogy megelőzze azt, hogy valakit hamisan vádoljanak meg. Ez a társadalom felé is azt közvetíti, hogy nagyobb hátrány érheti azt az életben, aki ilyen hamis vád áldozatává válik, mint azt, akit megerőszakolnak.³⁶⁶

VIII.3. Smart Police Station – okos rendőrőrs Dubaiban

A Dubai-ban működő Smart Police Station olyan digitális rendőrségi megoldást képvisel, amely személyes jelenlét nélkül teszi lehetővé többek között a feljelentéstételt és a sértetti segítségnyújtást. A bemutatás fő szempontja annak vizsgálata, hogy a digitális ügyintézés milyen lehetőségeket kínálhat a sértetti jogérvényesítés elősegítésére.

A Dubai-ban 2017. szeptember 18-án kialakított Smart Police Stationt (SPS), mely egy integrált, interaktív önkiszolgáló rendőrőrs, a nap 24 órájában működik rendőrök nélkül. Az első ilyen a világon, amely lehetővé teszi a közösség tagjai számára,

³⁶⁴ PETER *i.m.*

³⁶⁵ DR FILEBORN – HINDES *i.m.*

³⁶⁶ THOMPSON *i.m.*

hogy a dubai rendőrség mintegy 27 féle szolgáltatását igénybe vegyék, például áldozati segítséget kapjanak, feljelentést tegyenek. A cél az volt, hogy hatékonyabbá és átláthatóbbá tegyék a rendőrségi szolgálatokat.³⁶⁷

Tekintettel arra, hogy a szexuális erőszak bűncselekmény elkövetése esetén a feljelentést, mely magában foglalja a magánindítványt, a sértettnek kell megtennie, melynek vizsgálata a hatályos jogszabályok és a nemzetközi jogforrások és tendenciák alapján a disszertációmban egy külön fejezetet képez, szükségesnek tartottam ismertetni egy olyan lehetőséget, mely a mai technológiai újításokat magába foglalva igyekszik megoldást találni egy olyan problémára, ami nem Magyarország sajátja.

Bár Dubainak nem feltétlen volt szüksége intelligens rendőrségre, mivel a rendőrségi rendszere már egyébként is hatékony volt, azonban a kormány számításba veszi a társadalomban zajló változásokat és ekként tervezi a jövőt. Dolgoznak azon, hogy a kormányzati szolgáltatásokat felhasználóbaráttá tegyék, és megelőzzék a bűnözést. Az SPS-ek hét nyelven kínálnak szolgáltatásokat: arabul, angolul, franciául, spanyolul, oroszul, németül és kínaiul. Ez nagyban megkönnyíti a bejelentési folyamatot az emberek számára, mivel a számukra legkényelmesebb nyelven tudnak kommunikálni.

Az intelligens rendőrörsök fejlett technológiát alkalmaznak, hogy minimálisra csökkentsék a közvetlen emberi interakció szükségességét. A tanulmányok, amiket alapul vettek a kialakításhoz azt mutatják, hogy egyes emberek idegesek vagy szoronganak, amikor személyesen beszélnek egy rendőrrel, mások pedig a magánélet nyilvánossá tétele miatt aggodalmaskodnak. Ezek az állomások teljesen privát, 24 órás virtuális interakciókat kínálnak, így a látogatóknak közvetlen hozzáférést biztosítanak az összes SPS-szolgáltatáshoz.

A szolgáltatások virtuális közvetlen kapcsolattartást foglalnak magukban a rendőrséggel. A panaszokat egy központi vezérlőterem kezeli és egyes szolgáltatások teljesen automatizáltak. A lakosok SPS-kioszkok, drive-thru (autós űrs) és walk-thru (besétálós űrs) lehetőségeket használhatnak panaszok, bűncselekmények és incidensek bejelentésére. Ezenkívül az állomások fizetési (pl. pénzbírság) szolgáltatásokat kínálnak készpénzzel, NFC-vel és hitelkártya-rendszerekkel, így nincs szükség egy rendőrrel kapcsolatba kerülni ezekhez.

³⁶⁷ BANERJEE, Pragma, Smart Police Stations in Dubai: A Comprehensive Guide, 2024.05.23.
<https://insurancemarket.ae/lifestyle/smart-police-stations-in-dubai/> (2025.06.05.)

Először csak egy nyílt meg 2017-ben, azonban 2022-re már 22 SPS állt az emberek rendelkezésére.

A Dubai lakosoknak az emirátusi személyi igazolványára van szükségük, míg a látogatóknak az útlevelekre, és a létesítmény rendelkezik szkennerral és nyomtatóval a szükséges dokumentumokhoz. Néha előfordulhat, hogy video híváson keresztül beszélni kell egy rendőrrel, hogy részleteket közöljön az esetről. A bejelentés után a bejelentő megkapja a benyújtott ügy másolatát.

Egy feljelentés lépései a következők:

1. az érintőképernyőn ki kell választani a nyelvet, majd
2. ki kell választani a szolgáltatást,
3. helyi lakos vagy turista,
4. meg kell adni a személy igazolvány számot/útlevel számot,
5. követni kell az instrukciókat a képernyőn,
6. telefonos elérhetőséget megadni, ahova a megerősítés érkezik,
7. a nyilatkozat rögzítése:

Egy rendőrrel video hívás útján rögzítheti a feljelentést, használni lehet a szkennert és nyomtatót további információk megadásához., végül a képernyőn a megfelelő helyen alá kell írni a jelentés véglegesítéséhez.

A folyamat befejezése után egy hivatkozási számot kap a feljelentő (nyugtán és SMS-ben) a jövőbeni nyomon követéshez. Az SPS ezt követően továbbítja a bejelentést az illetékes rendőrkapitányságnak további kivizsgálás céljából.

A Dubai Rendőrség a facebook oldalán 2022. szeptember 18-án – az első SPS létesítésének 5. évfordulója alkalmából – közzétett egy rövid statisztikát és összefoglalót az SPS-ek addigi teljesítményéről.³⁶⁸

Az okos rendőrörsök 2017 óta 2 067 000 látogatót fogadtak és 363 189 intelligens tranzakciót bonyolítottak le. Ali Ahmed Ghanim vezérőrnagy, a Logisztikai Támogatásért Felelős Főosztály igazgatója, valamint az Intelligens Rendőrörsök Kormányzati és Magánszektorbeli Csoportjának vezetője a következőket nyilatkozta ezzel kapcsolatban: *„Ma, az első intelligens rendőrörs (SPS) felavatásának 5. évfordulóján büszkék vagyunk arra, hogy úttörői vagyunk a digitális átalakulásnak és az*

³⁶⁸ Dubai Police, Facebook, 2020.09.18.

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=5484751844935639&id=126070364137174&set=a.136978203046390>

intelligens rendőrségi szolgáltatások hasznosításának, hogy ügyfeleinknek intelligens szolgáltatásokat nyújtsunk a hét minden napján, 24 órában és emberi beavatkozás nélkül." Kifejtette, hogy az SPS-ek sikere tükrözi a Dubai Rendőr-főparancsnokság azon törekvését, hogy Dubai uralkodója, Sheikh Mohammed bin Rashid Al Maktoum utasításai nyomán elérje a kormány azon célját, hogy javítsa a közösség tagjainak életminőségét.

A posztban kiemelték, hogy ezen a módon 27 alapvető szolgáltatást, mint bűncselekmény vagy közúti baleset bejelentése, illetve 33 további közösségi szolgáltatást lehet igénybe venni. Az EXPO 2020 DUBAI nevű eseményen nagy sikerrel mutatták be a rendőrsők működését az azon résztvevő számos miniszterelnöki, elnöki és királysági küldöttségeknek.

A működését tekintve és eljárásjogi szempontból nézve, összevetve azzal, amit az Európai Unió is hangsúlyoz például az irányelv-javaslatban, az ilyen okos rendőrség megoldást jelenthetne egyrészt a szexuális erőszak látenciájának javítására, másrészt a jogokról való tájékoztatásra is.

VIII.4. A Barnahus-módszer alapvetéseinek szélesebb körű alkalmazhatósága

A Barnahus-módszer a szexuális erőszakot elszenvedett gyermekek védelmét és a gyermekbarát igazságszolgáltatást szolgáló komplex modell. Relevanciáját azok az elemek adják, amelyek a sértett kíméletét és a bizonyítás hatékonyságát szolgálják, és amelyek – megfelelő adaptáció mellett – a felnőttkorú sértettek esetében is alkalmazhatók lehetnek.

A modell megteremtője Bragi Gudbrandsson, az izlandi Gyermekvédelmi Kormányhivatal főigazgatója. Azóta már közel 20 európai országban létezik, köztük Norvégiában, Svédországban, Hollandiában, Dániában és Horvátországban is.³⁶⁹

A szakember felmérte, hogy a szexuális bűncselekmények kapcsán indult eljárások keretében végzett meghallgatások csak tovább rontják a már egyébként is mély lelki sebeket szerzett gyermek állapotát. Ennek hatására dolgozott ki egy olyan programot, amely a gyermek érdekeit első helyre állítva egy gyermekbarát igazságszolgáltatást kíván megteremteni, figyelembe véve azt, hogy általában

³⁶⁹ FÖDI Kitti, *Mi nem akarjuk bebizonyítani, hogy a gyereket szexuálisan bántalmazták*, 2020.02.15. <https://444.hu/2020/02/15/mi-nem-akarjuk-bebizonyitani-hogy-a-gyereket-szexualisan-bantalmaztak> (2025.09.20.)

családtagjuk (leggyakrabban az édesapa, a nevelőapa, a nagybácsi) által elkövetett szexuális abúzus áldozatai. A módszer lényege, hogy a szexuális abúzus által már traumatizált gyermek ne legyen kitéve a büntetőeljárás hosszas procedúrájának, ne történjen reviktimizáció a többszöri meghallgatások következtében és a gyermek a számára megfelelő környezetben mondhatja el a vele történeteket. Az egyszeri meghallgatás és vizsgálat során szerzett információk pedig pótolhatatlan bizonyítékkul szolgálhatnak a büntetőügyben.³⁷⁰

A Be. is elismeri a Barnahus-módszert a szexuálisan bántalmazott gyermekek kihallgatásánál. Itt nem rendőrök hallgatják ki a kiskorút, hanem a gyermeki lélek szakértői. Igazságügyi szakpszichológus segítségével, biztonságot nyújtó és a bántalmazott gyermek védelmét szem előtt tartó környezetet biztosítanak, hogy a lehető legjobban csökkentsék a kihallgatás okozta stresszt és plusz terheket.³⁷¹

A pszichológusi szoba két beszerelt kamera segítségével összeköttetésben van a szomszédos monitoring szobával, ahol az igazságszolgáltatás szakemberei (a nyomozóhatóság tagjai, a fiatalok ügyésze, a gyanúsított védője, a potenciálisan eljáró bíró, az igazságügyi szakértő) és a pszichológus asszisztense kaphat helyet. A gyermekkel foglalkozó szakember fülhallgató segítségével marad kapcsolatba a monitoring szobában lévőkkel, akik (elsősorban az ügyész) ezáltal az ügy előmenetelét célzó kérdéseket javasolhatnak a pszichológusnak.³⁷²

A pszichológusi/meghallgató szobát annak érdekében, hogy a gyermek otthonosan érezze magát, és minél könnyebben feloldódjon, világos, vidám, élénk színek és berendezés jellemzi. Ráadásul a megfelelő környezet a tapasztalatok szerint nem csupán a traumák újraélését kerüli el, hanem a módszer szinte mindig elegendő bizonyítékot is szolgáltat a büntetőügyi vádemeléshez, így az ezzel a módszerrel kezelt gyerekek támadói nagyobb eséllyel jutnak el a bíróságra vádlottként. Az igazságszolgáltatás csak tovább kínozza a bántalmazott gyereket. Előfordulhat az is, hogy a tizedik embernek már nem ugyanazokkal a részletekkel meséli el a történetet, vagy a hatalmas stressz miatt belezavarodik a mondanivalójába. Ezért is van az, hogy a legtöbb esetben nem születik ítélet, mert a bíróságon nem hisznek a gyerekeknek. A Barnahus-

³⁷⁰ Barnahus a gyermekbarát igazságszolgáltatásért <https://juratus.elte.hu/barnahus-a-gyermekbarat-igazsagszolgalatasert/> (2024.05.07.)

³⁷¹ CSABAI Bernadett, *A bántalmazott gyermekeket védi a rendőrség új kihallgatási módszere*, 2021.02.10. <https://bcoolmagazin.hu/a-bantalmazott-gyermekeket-vedi-a-rendorseg-uj-kihallgatasi-modszere/> (2024.07.08.)

³⁷² Barnahus a gyermekbarát igazságszolgáltatásért *i.m.*

módszert alkalmazva körülbelül 95 százalékos pontossággal lehet megállapítani, hogy a gyerek beszámolója megfelel-e a valóságnak, így az ő további meghallgatására nincs szükség.³⁷³

A Barnahus-házban nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy a gyerekeket csak egyszer hallgassák ki, ezzel elkerülhető a többszöri visszaemlékezéssel járó retraumatizáció, és a gyerek emlékeinek befolyásolása az ismételt kérdések által. A kihallgatást videóra veszik, hogy az ügyel később kapcsolatba kerülő szakértőknek ne kelljen újra a gyerektől hallania a történeteket.³⁷⁴

Amikor egy gyereket szexuális abúzus ér, az, hogy hisznek-e a gyermeknek, központi kérdéssé válik az ügyben, sőt, már akkor, amikor a gyermek elmondja egy felnőttnek, például az édesanyjának.

A Barnahusban éppen ezért együtt dolgozik rendőr, ügyész, pszichológus, és közben olyan videófelveteleket készítenek, amelyek bizonyító erejűek lehetnek. Az igazságszolgáltatás csak tovább kínozza a bántalmazott gyerekeket a rengeteg kihallgatással, ráadásul ezeken a kihallgatásokon sokszor nem érvényesülnek a gyermekvédelem szempontjai.³⁷⁵

A Barnahus-modell több évtizednyi szakértői tapasztalaton és gyermekpszichológiai vizsgálatokon alapul. A hosszas várakozási idő elkerülése, a gyermekbarát környezet és a gyerekekkel kapcsolatba kerülő szakemberek számának korlátozása csökkenti a nyomozás által okozott stresszt, és gyorsítja a trauma feldolgozását. A gyerekek vallomásának videóra vételét több országban sikeresen alkalmazzák. Ez a módszer nem csak a gyermektanúk helyzetét könnyíti meg, de azt is biztosítja, hogy a bíró által hallott vallomás a bántalmazás gyanújának felmerülése után a lehető legkorábban elkészüljön, gyakran hónapokkal vagy évekkel a bírósági folyamat megkezdése előtt.³⁷⁶

A két alapvetés, amit kiemelnék a módszerből, a másodlagos viktimizáció elkerülése, mint általános elvárás az eljárás szabályaival és az abban résztvevő személyekkel szemben, és az egyszeri kihallgatás szorgalmazása.

³⁷³ CSABAI *i.m.*

³⁷⁴ SZOJKA Zsófia, *Milyen eszközei vannak a gyermekbarát igazságügynek a szexuális bántalmazás feltárására?* 2017.11.14. <https://merce.hu/2017/11/14/milyen-eszkoei-vannak-a-gyermekbarat-igazsagugynek-a-szexualis-bantalmazas-feltarasara/> (2024.05.06.)

³⁷⁵ FÖDI *i.m.*

³⁷⁶ SZOJKA *i.m.*

E kettő úgy függ össze, hogy a gyerek szexuális bántalmazása önmagában egy borzasztó dolog a gyermek számára, és ha erre fény derül, az általános eljárás szerint a szülő feljelentést tesz a helyi rendőrségen, ezt pedig hosszadalmas tortúra követi: akár évekig is eltarthat az ítélet kihirdetése. Ez alatt a bántalmazott gyermeknek számtalanszor újra és újra fel kell idéznie a bántalmazás pontos körülményeit és beszámolnia arról számára vadidegen embereknek. A rendőrségi kihallgatással nincs vége, a gyámhivatal, igazságügyi szakértők és a tárgyalás során a bíró is alaposan kikérdezi az erőszakon átesett gyereket legszörnyűbb élményeiről, így folyamatosan benne tartva őt a traumatikus élményben, nehezítve ezzel annak feldolgozását. Sokszor előfordul, hogy ezért inkább nem tesz feljelentést a szülő, mert nem akarja kitenni ennek a folyamatnak a gyermekét.³⁷⁷

A megoldásai eme problémának is tulajdonképpen összefüggnek egymással: ha már ki kell hallgatni a gyermeket, akkor az olyan helyen történjen, ahol biztonságban érzi magát, olyan személy által történjen, aki szakember és ezzel elkerülhető legyen a súlyosabb traumatizáció, illetve, lehetőleg csak egy alkalommal kerüljön sor arra, hogy újra át kelljen élnie a vele történeteket.

A 2012/29/EU irányelv 20. cikke is azt mondja ki, hogy a védekezéshez való jog sérelme nélkül és az igazságszolgáltatási mérlegelési jogkör szabályaival összhangban, a tagállamok biztosítják, hogy a nyomozás során a) az áldozatok kihallgatására a bűncselekmény miatt az illetékes hatósághoz intézett feljelentés megtételét követően indokolatlan késedelem nélkül sor kerüljön; és b) minimálisra korlátozzák az áldozatok kihallgatásainak számát, és ezeket kizárólag akkor folytassák le, ha a bűnügyi nyomozás céljából feltétlenül szükségesek. Sőt e cikk c) pontja utóbbit az orvosi vizsgálatokra is kimondja.

A felnőttkorú sértettek esetében ezek is ugyanolyan elvárások és célok, mint gyermekkorú sértett esetében, legfeljebb megvalósításuk módja kell, hogy eltérjen, hiszen gyermekszobára és játékbabákra nincs szükség. Viszont az, hogy a vallomást egy szakember előtt tegye meg, akit a nyomozó hatóság vagy egyéb eljárásban eljáró személy instruál, a másodlagos viktimizáció esélyét csökkentené. Szakértői vizsgálatra egyébként is sor kerülne, így az is megvalósítható lenne, hogy a Be. azon szabályát, hogy a nyomozás során a sértettet csak a vele azonos nemű személy hallgathatja ki, illetve a sértett jelenlétével zajló más eljárási cselekményen az eljáró nyomozó hatóság részéről a

³⁷⁷ CSABAI *i.m.*

sértettel azonos nemű személynek is jelen kell lennie, érthető lenne az őt kihallgató szakemberre is.

Természetesen a többszöri kihallgatásnak is megvan a maga célja – a valóság minél pontosabb rekonstruálása, a tényállás megállapítása és a bűnösségre vonatkozó következtetés levonása. Ehhez – különösen részletekbe menő vádlotti tagadás esetén – nem biztos, hogy ez elég. Egy esetleges további kihallgatás már csak a további, vagy később felmerült tisztázandó tényekre, körülményekre szorítkozna. A kihallgatás videófelvételen való rögzítése visszanezhetővé tenné azt, elkerülhető lenne ugyanazoknak a megkérdezése és felidéztetése, amit szükségtelen még egyszer megkérdezni, ha nincs rá cáfolat.

Egy az Egyesült Királyságban elvégzett 2016-os kutatás azt mutatja, hogy a gyermektanúk túlnyomó részét továbbra is legalább kétszer kikérdezi a rendőrség, mely tendenciának az a fő oka, hogy az első kihallgatás során a gyerekek egy része a korábbi kijelentései vagy az őt körülvevő felnőttek erős gyanúja ellenére is tagadja a bántalmazás megtörténtét. A szexuális bántalmazás áldozatai között nagyon gyakori a tagadás, részben a trauma és a szégyen miatt, részben pedig azért, mert az elkövető gyakran ismert az áldozat számára, és a gyerek védi őt. Az ismételt kihallgatás gyakran akkor is hasznos lehet, ha a gyerek azt állítja, hogy szexuális bántalmazás történt, de az első kihallgatás nem nyújt elegendő bizonyítékot a vádemeléshez. A későbbi visszaemlékezések során elérhetővé váló emlékek (reminiscencia) jelensége régóta ismert a kognitív pszichológiában, de csak az utóbbi évtizedekben keltette fel a bűnügyi pszichológusok érdeklődését.³⁷⁸

Ahogy az egyik általam elemzett határozatban is láthattuk, ez felnőttkorú sértettek esetében sincs másképp – nem tesz feljelentést, tagad, vagy egyszerűen csak hallgat, mert fél a bántalmazótól, hiszen az nagyon gyakran a sértett hozzátartozója, élettársa, akitől valamilyen értelemben függ.

VIII.5. Részösszegzés

A fejezetben bemutatott nemzetközi példák és technológiai megoldások rámutatnak arra, hogy a szexuális erőszak miatti büntetőeljárások területén a fejlődésre nemcsak igény, hanem valós lehetőség is fennáll. Az ismertetett megoldások ugyan nem tekinthetők

³⁷⁸ SZOJKA *i.m.*

minden esetben végleges vagy univerzálisan sikeres eszközöknek, azonban fontos szerepet töltenek be a tapasztalatszerzésben, valamint a további jogi és gyakorlati megoldások kidolgozásának elősegítésében.

A fejezet elemzése alapján megállapítható, hogy a bizonyítási nehézségek, a sértetti elzárkózás és a feljelentési hajlandóság problémái nem kizárólag jogi természetűek, hanem társadalmi, pszichológiai és technikai tényezőkkel is összefüggenek. E körülmények indokolják, hogy az eljárásjogi rendszer nyitott legyen az alternatív, a sértetti hozzáférést és biztonságérzetet növelő megoldások irányába.

IX. Összegzés

Bár a disszertáció egyes fejezetei önmagukban is tartalmazzák az adott részterületekhez kapcsolódó következtetéseket és a kutatás során kialakított álláspontomat, a vizsgált téma összetettsége miatt indokolt röviden összefoglalni azokat a legfontosabb eredményeket, amelyek a kutatási kérdések megválaszolása szempontjából különösen meghatározó jelentőséggel bírnak.

A kutatás lezárásaként megállapítható, hogy a szexuális erőszak büntetőeljárásjogi megítélése és bizonyítása több egymással szorosan összefüggő tényező mentén értelmezhető, amelyek egyaránt érintik a sértett eljárásbeli helyzetét, a bizonyítás eszközrendszerét, valamint az áldozatvédelem és az eljárás hatékonyságának követelményeit.

A vizsgálat során szükségszerű volt a fókusz bizonyos kulcsterületekre helyezni annak érdekében, hogy a feltárt problémák – így különösen az áldozathibáztatás kérdése, a sértetti jogok gyakorlati érvényesülése, a bizonyítás sajátosságai, valamint a hazai és nemzetközi szabályozási megoldások közötti eltérések – egységes keretben legyenek értelmezhetők. Ennek megfelelően a dolgozat elsősorban azokra a kérdésekre koncentrált, amelyek a gyakorlatban is meghatározó szerepet töltenek be, és közvetlenül befolyásolják a sértett eljárási pozícióját.

A kutatás összképe alapján kirajzolódik, hogy az egyes részterületek önállóan vizsgálva különböző jogi és gyakorlati dilemmákat hordoznak, azonban együttesen egy olyan rendszerszintű összefüggésre mutatnak rá, amelyben a sértetti védelem, a bizonyítási mechanizmusok és az eljárás hatékonysága szorosan egymásra hatva jelennek meg.

IX.1. Az egyes kutatási kérdésekre adható válaszok

A bevezetésben meghatározott felépítést követve az alábbiakban összegzem a kutatásom legfontosabb eredményeit, egyben a felvetett kutatási kérdésekre adott válaszok mentén értékelem hipotéziseim vizsgálhatóságát és alátámaszthatóságát.

K2. Mik a társadalmi elvárások?

A társadalmi elvárások tekintetében megállapítható, hogy azok kettős természetűek. Az áldozattá vált személyek részéről alapvető elvárás, hogy a társadalom és az igazságszolgáltatás hitelesnek tekintse az állításaikat, ne kérdőjelezze meg az áldozati narratívát, valamint biztosítsa azt, hogy az eljárás során ne fokozódjon tovább a sértettet ért sérelem. Ezzel párhuzamosan elvárásként jelenik meg a hatékony jogérvényesítés és az elkövető felelősségre vonása.

A társadalom nem közvetlenül érintett tagjai esetében az elvárások gyakran ambivalensek: egyszerre van jelen az áldozatok támogatásának igénye és a sztereotip gondolkodásból eredő áldozathibáztató attitűd, amely az áldozati magatartás vizsgálatára és annak megítélésére helyezi a hangsúlyt.

A társadalom elvárása a szexuális erőszakot elszenvedett nőkkel szemben felosztható több szempont alapján:

- A társadalom azon tagjai, akik áldozattá váltak/válhatnak, azt várják el a társadalom többi tagjától, hogy higgyenek nekik, ne kérdőjelezzék meg őket, támogassák és ne őket hibáztassák, míg a jogrendszerrel és az igazságszolgáltatással azt várják el, hogy a sérelmük ne fokozódjon tovább az eljárás által, és biztosítson megfelelő közeget számukra a feljelentés megtétele, jogaik gyakorlása és az elkövető felelősségre vonása során.
- A társadalom azon tagjai, akik kívülállók, tehát nem minősülnek áldozatoknak, elvárásaik attól függenek, hogy az áldozathibáztatás mennyire jelenik meg gondolkodásukban: így egyrészt elvárják, hogy a potenciális áldozat mindent tegyen meg annak érdekében, hogy elkerülje az erőszakot, elvárják, hogy ha erőszakot követnek el vele szemben, akkor azonnal mondja el valakinek és forduljon a hatóságokhoz, miközben megkérdőjelezzik, hogy igazat mond-e; másrészt pedig elvárják, hogy a jogrendszer és az eljáró hatóságok felkészültek legyenek és vizsgáljanak ki minden esetet.

Az áldozathibáztatással összefüggésben két fő kérdésre kerestem a választ:

K2/a. A nemi erőszak mítoszoknak van-e valóságalapja vagy sem, befolyásolják-e az eljárást valamilyen módon?

H2. A kutatás alapján megállapítható, hogy a nemi erőszakhoz kapcsolódó, társadalomban jelen lévő „mítoszok” – így különösen az áldozat viselkedésére, élethelyzetére vagy felelősségére vonatkozó sztereotip feltételezések – nem rendelkeznek valóságalappal. Ezzel szemben ezek a tévhitek továbbra is kimutatható módon hatást gyakorolhatnak az eljárásokra, elsősorban a bizonyítékok értékelése, a vallomások hitelességének megítélése, valamint a sértett megítélése során. Bár a jogi szabályozás deklarálta törekszik ezek kizárására, a társadalmi attitűdök közvetett módon mégis befolyásolhatják az eljárás szereplőinek gondolkodását, ezáltal az eljárás egészének szemléletét.

K2.b. A sértett felróható közrehatása, mint büntetéskiszabás körében enyhítő tényező értékelhető-e a jogban megnyilvánuló áldozathibáztatásnak vagy sem, és van-e bármilyen létjogosultsága e tényező szerepeltetésének az 56. BK véleményben?

H3. A sértett felróható közrehatásának enyhítő körülményként való értékelése a kutatás eredményei alapján problematikus, mivel az a gyakorlatban könnyen az áldozathibáztatás irányába tolhatja el az értékelést, és ezáltal sértheti az áldozatvédelmi szemlélet érvényesülését. Bár elméleti szinten felvethető, hogy bizonyos körülmények között relevanciával bírhat a büntetéskiszabás során, a szexuális erőszak sajátosságaira tekintettel ennek létjogosultsága erősen vitatható. A kutatás alapján nem igazolható olyan jogpolitikai vagy dogmatikai szükségesség, amely indokoltá tenné e tényező önálló vagy kiemelt szerepének fenntartását az 56. BK vélemény keretei között, különösen az áldozatvédelem és a nemzetközi irányelvekben megjelenő szemlélet fényében.

K3. Mik a nemzetközi elvárások?

H2. A nemzetközi elvárások ezzel szemben egységesebb irányt mutatnak, és elsősorban az áldozatközpontú megközelítés megerősítésére irányulnak. Az európai uniós és nemzetközi dokumentumok – különösen a 2024/1385. számú irányelv – hangsúlyozzák a másodlagos viktimizáció elkerülését, az eljáráshoz való hozzáférés biztosítását, valamint a szakemberek képzésének és érzékenyítésének fontosságát.

Ebből következően a nemzetközi elvárások közös mészete az, hogy a büntetőeljárásnak nem csupán formálisan, hanem ténylegesen is biztosítania kell az

áldozati jogok érvényesülését, különös tekintettel a sérülékeny helyzetben lévő sértettek védelmére.

A nemzetközi elvárások tehát akként összegezhetők, hogy azok a társadalom összességével és az eljárással, az áldozattal kapcsolatba kerülő hatósággal, bírósággal szemben fogalmazódnak meg:

Szinte minden nemzetközi és európai uniós dokumentumban utalás van arra, hogy a nőkkel szembeni erőszak megítélésén a társadalom egészében szükséges egy szemléletváltás ahhoz, hogy az eljárás is hatékonyabbá válhasson.

Másrészt – ami az 2024/1385. számú irányelv céljai között is megtalálható – a látencia csökkenjen, a feljelentés/bejelentés megkönnyítése, és az áldozattal kapcsolatba kerülő szakemberek, személyek képzése annak érdekében, hogy az áldozatot a lehető legkevesebb további sérelem érje. Ezeken túlmenően az áldozat jogait és azok érvényesítését is a másodlagos viktimizáció elkerülését szem előtt tartva kell meghatározni.

K4. A bíróság eljárásjogi gyakorlatában van-e hasonlóság az ügyekben és abban, amit a társadalom feltételez ezen bűncselekményről és az eljárásban résztvevőkről?

H3. A vizsgálat alapján megállapítható, hogy a szexuális erőszakkal kapcsolatos bírósági gyakorlat nem tekinthető teljes mértékben átláthatónak vagy széles körben megismerhetőnek, ami jelentősen korlátozza a jogalkalmazás tényleges működéséről alkotott kép kialakítását. A rendelkezésre álló ügyek alapján ugyan bizonyos általános tendenciák azonosíthatók, azonban ezek nem alkalmasak a teljes rendszer működésének megbízható feltárására.

A vizsgálat arra is rámutat, hogy a bizonyítási eljárásban a sértetti vallomás kiemelt szerepe mellett a közvetett bizonyítékoknak és a szakértői véleményeknek van meghatározó jelentősége, ugyanakkor ezek értékelése erősen ügyfüggő. A sértett felróható közrehatásának büntetéskiszabási enyhítő körülményként való értékelése a vizsgált ügyekben nem jelent meg, ami azt támasztja alá, hogy ennek gyakorlati relevanciája a szexuális erőszak ügyeiben rendkívül korlátozott, és nem tekinthető általánosan alkalmazott jogalkalmazási tényezőnek.

Összességében a kutatás alapján a bírósági gyakorlat megismerhetősége jelenlegi formájában nem biztosít kellő alapot sem a társadalmi percepciók érdemi összevetéséhez, sem a jogalkalmazás átfogó értékeléséhez.

K5. A sértetti jogok szabályozása és az eljárásban biztosított garanciák megfelelő alapot adnak-e a sértett jogainak hatékony érvényesüléséhez, illetve milyen tényezők befolyásolják ezek tényleges gyakorlati megvalósulását?

A vizsgálat alapján megállapítható, hogy a sértett jogainak normatív rendszere alapvetően megfelelő kereteket biztosít a jogérvényesítéshez, azonban ezek tényleges érvényesülése döntően az eljárásban részt vevő hatóságok és bíróságok gyakorlatán múlik.

A sértett helyzete a büntetőeljárásban strukturálisan kedvezőtlenebb a terheltéhez képest, mivel míg utóbbi esetében a védelem intézményesen biztosított és több szinten garantált, addig a sértett jogainak érvényesülése nagyrészt tájékoztatáson, támogatáson és külső segítő intézményrendszer igénybevételén keresztül valósulhat meg.

A sértett nem köteles áldozatsegítő szolgálathoz fordulni, és nem köteles segítő igénybe venni, és végképp nem köteles ügyvédet meghatalmazni az eljárás során.

A terheltnek ezzel szemben – természetesen vádlotti minőségéből adódóan – könnyebb és egyszerűbb lehetőségei vannak arra, hogy jogai védelemben részesüljenek, hiszen a törvényben felsorolt esetekben kötelező védelemben részesül, illetve ezeken kívül eső esetekben a védő meghatalmazása is célszerű és emiatt gyakorta előfordul.

A sértett a lehető legtöbb támogatást egy harmadik, kívülálló, azonban hozzáértő személytől kaphatná, így az áldozatvédelmi szolgálat útján, vagy a segítő jogintézményén belül egy meghatalmazott jogi képviselőtől (anyagi helyzettől függően pártfogó ügyvédtől), ezért az erre vonatkozó tájékoztatásra lenne szükséges nagyobb hangsúlyt fektetni, hogy ezek minél több eljárásban alkalmazásra kerüljenek.

A kutatás alapján megállapítható, hogy a feljelentéssel kapcsolatban két fő probléma említhető meg: a magánindítvány léte és az eljárás megindulásakor az áldozattal először kapcsolatba kerülő hatósági személy képzettsége, a sértettel/áldozattal való bánásmód milyensége.

Ennek megfelelően a kutatás megerősíti azt a hipotézist, hogy a sértetti jogok gyakorlati érvényesülésének kulcsa a teljes körű, folyamatos és érthető tájékoztatás, valamint az eljáró hatóságok szakmai felkészültsége és érzékenysége, amely összhangban áll a nemzetközi elvárásokkal is.

Amit kiemelnék, hogy a magánindítvány előterjesztésére nyitva álló határidő gyakorlati szempontból szűkös, és a feljelentés megtételét megelőző időszakban is jelentős idő telhet el, amely alatt releváns bizonyítékok elveszhetnek vagy nehezebben

hozzáférhetővé válhatnak. Ez a szabályozási modell ezért a sértett fokozott terhelését eredményezi az eljárás megindításának feltételeként.

H4. Mindezek alapján megállapítható, hogy az áldozat kíméletének, a látencia csökkentésének és a hatékony bűnüldözésnek az érdekei összességében nem indokolják a magánindítványhoz kötött eljárás fenntartását. A szabályozás enyhítése vagy átalakítása a sértetti érdekek fokozottabb érvényesülését biztosíthatná, és egyúttal a nemzetközi elvárásokkal, különösen az európai uniós irányelvi törekvésekkel is összhangba hozható lenne.

K6. A tanúvallomásokkal kapcsolatban két kérdésre kerestem a választ:

K6/a. A szexuális erőszak bizonyítási eljárásban az áldozatvédelmi szempontoknak csak kifejezetten a sértettel szemben van kiemelt jelentőségük, vagy egyéb tanúk kihallgatása során is, és ezért velük szemben is érvényesülniük kell-e a sértett védelmét célzó intézkedéseknek valamilyen formában vagy sem?

A vizsgálat alapján megállapítható, hogy az áldozatvédelmi szempontok nem korlátozhatók kizárólag a sértett kihallgatására, hanem az eljárás valamennyi olyan bizonyítási cselekményére kiterjednek, amelyben a sértettre vonatkozó információk megjelennek. A tanúk kihallgatása során is fennáll annak kockázata, hogy a sértettre vonatkozó kérdések és válaszok az áldozat magánszféráját érintik, ezért a 2024/1385. számú irányelvben megfogalmazott védelmi elvek ezen eljárási szakaszokra is irányadóak.

K6/b. A kérdező, kihallgató személyének van-e jelentősége, és esetlegesen befolyásoló hatása a kikérdezett, vallomást tevő személyére, és összességében az eljárás kimenetelére?

H5. A kihallgatást végző személy szerepe szintén jelentős, mivel a kérdésfeltevés módja, tartalma és dinamikája befolyásolhatja a vallomás alakulását, annak terjedelmét és irányát. A vallomástétel pszichológiai folyamataiból következően a kihallgató szakmai felkészültsége és kommunikációs stílusa közvetett módon hatással lehet a bizonyítási eredményre, így az eljárás kimenetelére is. Ebből következően a szakmai képzés és érzékenyítés a bizonyítási eljárás egészének minőségét meghatározó tényező.

K7. A szakértői vizsgálattal kapcsolatban két kérdésre kerestem a választ:

K7/a. A szakértői eljárás szabályozása kellőképpen egyensúlyozza-e azt, hogy bár a lehető legobjektívabb bizonyítékot eredményezi, azonban ezzel arányban a leginvazívabbá képes válni az által, hogy a sértett válik a vizsgálat tárgyává?

H6. A szakértői eljárás szabályozása alapvetően az objektív, tudományos alapú bizonyítás biztosítására törekszik, azonban ennek szükségszerű velejárója, hogy a sértett a vizsgálat alanyává válik, ami fokozott beavatkozást jelent a személyes szférájába.

H7. A jelenlegi szabályozás nem biztosít teljes garanciát arra, hogy az objektivitás és az áldozatvédelem közötti egyensúly minden esetben megfelelően érvényesül, különösen a vizsgálat módja, körülményei és az eljáró szakértő személye tekintetében. Ennek következtében a szakértői bizonyítás egyszerre válik az eljárás egyik legmegbízhatóbb, ugyanakkor leginvazívabb bizonyítási eszközévé.

K7/b. A Be. jelenlegi szabályozása alapján vizsgálhatja-e a sértettet a tőle eltérő nemű szakértő a nyomozás során, kiterjeszthető-e a Be. 89. § (1) bekezdésének a) pontjának értelmezése a szakértőre is? Ha nem, akkor a törvény alapján is kötelező jelleggel különleges bánásmódot igénylő sértett jogaira és védelmére tekintettel, szükséges lehet-e eme kiterjesztő értelmezést megtenni és akár törvénybe is foglalni azt?

H8. A hatályos szabályozás alapján a Be. 89. § (1) bekezdésének a) pontja kifejezetten a sértett kihallgatására és bizonyos eljárási cselekményekre vonatkozik, azonban nem terjed ki egyértelműen a szakértői vizsgálatra.

A fejezet alapján ugyanakkor megalapozott az az értelmezés, hogy a különleges bánásmódot igénylő sértettek esetében az azonos nemű eljáró személy követelménye a szakértői vizsgálatra is kiterjeszthető lenne, mivel a vizsgálat jellege hasonlóan intim és pszichésen terhelő, mint a kihallgatás.

Ebből következően indokolt lehet a szabályozás kiterjesztése, amely jogszabályi szinten is rögzítené, hogy a sértett szakértői vizsgálatát – főszabály szerint – azonos nemű szakértő végezze, az eltérés lehetőségét pedig kizárólag a sértett rendelkezésére bízna. Ez

erősítené az autonómiát, csökkentené a másodlagos viktimizáció kockázatát, és jobban összhangban állna az áldozatvédelmi célkitűzésekkel.

Bár témám a felnőtt korú sértetteket érinti, azonban felhívnám a figyelmet arra, és perspektívába helyezném azt, hogy a szabályozás a gyermekvédelem fokozatos előtérbe kerülése mellett megengedi azt, hogy a szexuális erőszak gyermekkorú sértettjét, ahol az elkövető egy felnőtt férfi, nem sokkal később egy felnőtt korú férfi szakértő kérdezze ki a vele történetekről.

89. § (1) A 82. § c) pontja alapján különleges bánásmódot igénylő sértett esetén a nyomozás során

a) a sértettet csak a vele azonos nemű személy hallgathatja ki, illetve a sértett jelenlétével zajló más eljárási cselekményen az eljáró nyomozó hatóság részéről a sértettel azonos nemű személynek is jelen kell lennie,

b) a nyomozó hatóság biztosítja, hogy a sértett részvételét igénylő eljárási cselekményt minden alkalommal ugyanazon személy végezze, valamint

c) a sértett szakértői vizsgálatát csak vele azonos nemű személy végezheti.

(2) A nyomozó hatóság az (1) bekezdés rendelkezéseitől eltérhet

a) a sértett indítványára vagy hozzájárulásával,

b) ha az eljárás eredményességének biztosítása ezt elkerülhetetlenné teszi.

Ideálisabb lenne viszont, ha a (2) bekezdés úgy szólna, hogy:

(2) A nyomozó hatóság az (1) bekezdés rendelkezéseitől eltérhet a sértett indítványára vagy hozzájárulásával.

K8. Vannak-e olyan nemzetközi gyakorlatok, megoldások, melyek átvétele és a hazai eljárásjogba való beültetése valamilyen módon megoldás lehetne a disszertációban felvázolt problémákra?

A vizsgált nemzetközi gyakorlatok alapján megállapítható, hogy több olyan megoldás is létezik, amely alkalmas lehet a hazai büntetőeljárási rendszer továbbfejlesztésére, különösen a szexuális erőszakos bűncselekmények sértetti oldalának erősítése érdekében.

H9. Azt már láthattuk, hogy ha egy ügyben tanúk vallomásai rendelkezésre is állnak, azok általában a cselekményről csak közvetett tudomással bírnak, a bűncselekmény elkövetéséről közvetlen tudomása csak a sértettnek és az elkövetőnek van. Az ő vallomásuk pedig könnyen leredukálódik a „Ki mond igazat?” kérdés megválaszolására, főleg, ha egyéb bizonyíték nem áll rendelkezésre. A Me Too

mozgalom utáni időszakban is számos kritika érte a nőket, akik előálltak régi történeteikkel, hogy hazudnak és hamisan vádolnak meg férfiakat „bosszúállásképp”. A fenti svéd példából is látható, hogy a körülmények gondos vizsgálata szükséges ahhoz, hogy az erőszak és fenyegetés nélkül megvalósuló szexuális erőszak bizonyítható legyen.

H10. A consent applikációk célja elsősorban pont az lenne, hogy bizonyítsa, a felek beleegyeztek a szexuális cselekménybe, azonban ezt a célt közvetlenül sosem érheti el. A bizonyítást és a bizonyítékokat árnyalná, de semmiképpen sem könnyítené meg azok értékelését és mérlegelésüket. Úgy gondolom, ha valaki valaha használna is ilyen applikációt, majd azon konkrét szexuális cselekménnyel összefüggésben eljárás indulna és felmerülne ennek bizonyítékként való felhasználása, ezt a vallomásoktól elválaszthatatlanul, mintegy annak részeként lehetne kezelni, a felek tudattartamának fizikai kiterjedéseként, de semmiképpen sem egy objektív tényként, a *pacta sunt servanda* jogelvnek megfelelő szerződésként.

Az applikációk arra viszont hivatottak lehetnek, hogy felhívják a figyelmet a nők elleni erőszakra, diskurzust indítsanak róla és elgondolkodtassák a társadalmat, a jogalkotást és jogalkalmazókat, hogy milyen irányba fejlődhetne tovább a technikának köszönhetően egy olyan bűncselekmény bizonyíthatósága, amelyet a közvetlen személyes interaktivitás, komplex emberi viselkedés és személyhez fűződő önrendelkezési jog jellemez.

H4. A Me Too és az azt követő médiamozgalom során, illetve az általam vizsgált bírósági határozatokból is kitűnt, hogy az áldozatok nem szívesen fordulnak senkihez, főleg nem a hatóságokhoz egy ilyen cselekmény megtörténte után. Nem csak, hogy általánosságban nehéz beszélni róla, de az elkövetőtől való félelem, a tőlük való érzelmi/anyagi függés, a szégyenérzet, az aggodás amiatt, hogy nem hisznek majd nekik, mind visszatartó erővel bírnak. A Be. pedig magánindítványt vár el a sértettől, ami önmagában nagy lépés a sértettnek és csak a kezdete egy hosszadalmas bizonyítási eljárásnak.

A másik oldala ennek a vonakodásnak lehet az is, hogy nem is tudják, mit tehetnek, hova kellene először fordulniuk, tehát hogy mit célszerű tenni a későbbi nyomozás és bírósági eljárás megkönnyítése szempontjából. Nincsenek tisztában a jogaikról, hogy milyen lépéseket lehet és kell tenniük, és nincs arra sem lehetőségük vagy erejük, hogy érdeklődjenek erről akár a hatóságoknál, akár máshol (orvosnál, interneten, telefonon, (gyám)hivatalban, áldozatsegítő központnál stb.).

H11. Erre lehet megoldás a digitális feljelentési és „okos rendőrőrs” jellegű rendszerek alkalmazása, amelyek növelhetik a feljelentési hajlandóságot és csökkenthetik a személyes megjelenéshez kötődő pszichés terheket. Ezek a megoldások nem anonim jellegűek, hanem megfelelő azonosítással biztosítják az eljárás jogszerűségét, ugyanakkor csökkentik az első kapcsolatfelvétel traumatikus jellegét.

Úgy vélem lehetőség szintjén a feljelentés ilyen módon történő biztosítása a szexuális erőszak sértettjének különösen nagy előnyt jelentene, mely mégsem eredményezne egyenlőtlenséget akár a terhelttel szemben, akár az eljárásban bármikor, hiszen utána az eljárásjogi szabályok folynának azok rendje szerint. Ezek minden egyéb lehetőséget biztosítanak arra, hogy a bizonyítási eljárás végén a bizonyítékok értékelésével a jogszabályoknak megfelelő, valósághű tényállást alapul véve megfelelő döntés születhessen. Az eljárás megindulása viszont figyelembe venné ezen bűncselekmény sértettjének speciális helyzetét.

H12. Hasonlóan értékelhető a Barnahus-modell egyes elemeinek adaptálása is, különösen a másodlagos viktimizáció elkerülésének elve és az ismételt kihallgatások minimalizálása. Bár a rendszer eredetileg gyermekek védelmére jött létre, az alapelvei – különösen a sértett kímélete és az eljárási terhek csökkentése – felnőtt sértettek esetében is relevánsak lehetnek.

Valóban a gyermekek esetén egyéb körülményeket is szem előtt kell tartani, e feltevésből született meg a Barnahus-módszere, azonban felnőttkorú sértettek esetén sem lehet azt mondani, hogy a többszöri kihallgatás ne hordozná magában a sérülés lehetőségét, legfeljebb csak kisebb mértékben valószínű.

A mögöttes indokok, melyek e szabályozást szülték, bár a gyermekek védelmét tartották szem előtt, azonban a felnőttkorú sértett részvételével zajló eljárásban is az eljárás hatékonyságát és a sértett kíméletét biztosítaná a minél kevesebbszer történő kihallgatás és bármi olyan rendelkezés, aminek ez az egyszeri kihallgatás a célja.

Egyes, jelenleg csak a kiskorú sértettekre vonatkozó garanciális szabályok megfelelő feltételekkel kiterjeszthetők lennének felnőtt sértettekre is, különösen akkor, ha azok alkalmazása a sértett kérelméhez kötötten történik.

A Be. 89. § (4) bekezdésében felsorolt intézkedések közül, melyek a nemi erkölcs elleni bűncselekmény tizennyolcadik életévét be nem töltött sértettjére vonatkoznak, néhány, úgy vélem alkalmazható lenne a felnőttkorú sértettre is, és jogainak védelmét hatékonyabbá tenné:

- A sértett részvételét igénylő eljárási cselekmény helyszínén a terhelt és a védő személyesen nem lehet jelen.

- A telekommunikációs eszköz alkalmazása során - ha jogszabály kivételt nem tesz - biztosítani kell, hogy a sértett kizárólag az eljáró bírót, ügyészt vagy nyomozó hatóság tagját láthassa.

- A nyilvánosságot ki kell zárni a tárgyalásnak arról a részéről, ahol a sértett részvétele az eljárási cselekményen kötelező.

- A tizennyolcadik életévét be nem töltött sértett védelme érdekében a bíróság hivatalból vagy indítványra mellőzheti a sértett tanúként történő kihallgatását, ha a sértett kihallgatására a nyomozás során már sor került.

Összességében tehát a nemzetközi gyakorlatok adaptálása nemcsak lehetséges, hanem bizonyos területeken indokolt is lehet, mivel hozzájárulhat a sértetti jogvédelem erősítéséhez és az eljárás hatékonyságának növeléséhez.

K1. Megfelel-e a jelenleg hatályos eljárásjogi szabályozás a társadalmi és nemzetközi elvárásoknak, illetve szükséges-e, hogy ezeknek minden esetben megfeleljen?

A hipotéziseim igazolása érdekében megfogalmazott fő kutatási kérdésekre a fenti válaszok tükrében adható válasz a következő:

H1. A kutatás eredményei alapján megállapítható, hogy a jelenleg hatályos magyar büntetőeljárásjogi szabályozás több területen megfelel a társadalmi és nemzetközi elvárások által kijelölt alapvető irányoknak, különösen a sértetti jogok deklarálása, valamint a garanciális szabályok rendszere tekintetében. Ugyanakkor a vizsgálat rámutatott arra is, hogy a normatív megfelelés és a gyakorlati érvényesülés között több ponton eltérés mutatkozik, amely elsősorban az eljárásban részt vevő szereplők attitűdjén, felkészültségén és az intézményi működés sajátosságain keresztül jelenik meg.

Ami a megfelelés szükségességét illeti, megállapítható, hogy a nemzetközi elvárások nem tekinthetők merev, minden esetben mechanikusan követendő normáknak, ugyanakkor olyan alapvető minimumstandardokat testesítenek meg, amelyek az áldozatvédelem, a tisztességes eljárás és a jogrendszer legitimációja szempontjából nem hagyhatók figyelmen kívül. Ebből következően nem a teljes, formális megfelelés a kérdés lényege, hanem az, hogy a hazai szabályozás és gyakorlat képes-e érdemben biztosítani azokat az értékeket, amelyeket a társadalmi és nemzetközi elvárások közvetítenek.

Összességében tehát a szabályozás irányai alapvetően összhangban állnak az elvárásokkal, azonban azok tényleges érvényesülése és gyakorlati hatékonysága továbbra is fejlesztést, szemléletformálást és bizonyos pontokon jogalkotási beavatkozást igényel.

IX.2. De lege ferenda javaslat

Az évek során a társadalom különböző tagjai – az áldozatok, azok, akik ismernek áldozatot, illetve akik pusztán véleményvel rendelkeznek e bűncselekménnyel – számos kritikát és elvárást fogalmaztak meg az eljárással szemben. A disszertáció első két fejezetében e mellett bemutattam, hogy a vonatkozó európai uniós és nemzetközi szabályozás milyen irányba fejlődik, különös tekintettel a 2024/1385. számú irányelvre, amelynek követése a hazai szabályozás számára is szükséges; nem csupán azért, hogy az eljárásjog megfeleljen a 2024/1385. számú irányelv elvárásainak, hanem azért is, mert a társadalmi igény is alátámasztja a változtatás szükségességét.

A sértett jogainak ismertetését követően, valamint felismerve, hogy e bűncselekmény sértettje a társadalom és az eljárásjog szempontjából egyaránt különleges figyelmet igényel, a nemi erkölcs elleni bűncselekmények eljárását a Be. huszadik részében található külön eljárások keretében látom célszerűen szabályozni. Olyan formában képzelem el, hogy a meglévő, megfelelő rendelkezések beemelése mellett új szabályok vezethetők be, egyeseket át lehet formálni, így átláthatóbbá téve az eljárás rendszerét.

Javaslatom figyelembe veszi a sértett érdekét az eljárás mihamarabbi befejezése és az általa elszenvedett sérelem kontrolljának visszaadására vonatkozóan, lehetővé téve, hogy a sértett a törvényi keretek között saját döntéseket hozhasson az eljárás során. Ennek érdekében bizonyos helyzetekben választási és döntési lehetőséget kapna, figyelembe véve egyéni szükségleteit, anélkül, hogy a vádlott jogai vagy az eljárás törvényessége sérülne.

Az erre vonatkozó javaslatomat először szabályozási csoportok szerint mutatom be, majd táblázatban összehasonlítom a javasolt változtatásokat a jelenleg hatályos törvénnyel, végezetül követve a Be. felépítését, egy konkrét fejezetet is hozok példának szakaszokra bontva.

IX.2.1. Témakörök szerinti csoportosítás

1. Alapelvek

- Eljárás célja:
Biztosítani a sértett áldozatvédelmi jogait, másodlagos viktimizáció elkerülését, a részvétel választási lehetőségeit, valamint az eljárás gyors és hatékony lefolytatását.
 - Alapvető elv:
A különleges bánásmód nem sértheti a vádlott törvényes jogait, és az eljárás szabályosságát.
-

2. Eljárási határidők

- Nyomozás:
 - Hat hónap: 3 évnél enyhébb bűncselekmények
 - 1 év: 3–8 év közötti büntetés esetén
 - 2 év: 8 évnél súlyosabb büntetés esetén
 - Szakvélemények beszerzése: max. 1 hónap, egyszeri meghosszabbítás 1 hónappal.
 - Tárgyalás előkészítése: kiemelt prioritás, gyorsított eljárás lehetősége.
-

3. Bíróság és ügyészség

- Bíróság: elsőfokú tanácsban jár el, ha a bűncselekmény súlyos vagy a vádlott ügyét a tanács elé utalták.
 - Ügyészség: a felettes ügyészség által kijelölt ügyész jár el.
-

4. Feljelentés és magánindítvány

- Magánindítvány megtétele nem kötelező, a büntetőeljárás a sértett hozzájárulása nélkül is megindítható.
 - Ha magánindítvány van, azt a sértett a tudomásszerzéstől számított 2 hónapon belül terjesztheti elő.
-

5. Kihallgatás és eljárási cselekmények

- Sértett kihallgatása: kizárólag az azonos nemű személy által, lehetőség szerint állandó eljárási személyzet.

- Nyomozó, bíró, ügyész: lehetőség a sértett választására a speciális eljárásban.
 - Videokonferencia, telekommunikáció: lehetőség a fizikai jelenlét minimalizálására.
 - Zárt tárgyalás: a sértett indítványára, a teljes tárgyalás vagy annak érintett része zárttá tehető.
-

6. Különleges bánásmód

- Helyszínek: traumát-ellensúlyozó, áldozatbarát tárgyalótermek, nyomozási helyiségek.
 - Korlátozott részvétel: a vádlott és a védő jelenléte bizonyos eljárási cselekményeken kizárt.
 - Kérdezési jogok korlátozása: a jelenlévők csak indítványozhatják a kérdést.
 - Szembesítés: csak a sértett hozzájárulásával.
 - Dokumentáció: minden eljárási cselekményről kötelező kép- és hangfelvétel készítése.
-

7. Bizonyítás

- Sértett múltbeli magatartása: csak relevancia és szükségesség esetén, szigorú bírói mérlegelés után.
 - Ismételt kérdések: elutasítható, ha indokolatlanok vagy redundánsak.
 - Szakvélemények: gyorsított határidő, sürgősségi eljárás lehetősége.
-

8. Részvételi jogok és kontroll

- Választási lehetőségek: a sértett dönthet az eljárási cselekményeken való részvétel formájáról.
 - Élet fölötti kontroll: a sértett rendelkezhet a bizonyos cselekmények módjáról (pl. videó, zárt tárgyalás, szakértő).
-

9. Másodlagos viktimizáció minimalizálása

- Bizonyítékok hozzáférése: korlátozott betekintés a sértett pszichés védelme érdekében.
 - Nyomozás során tett vallomás: felhasználható a tárgyaláson, a sértett újbóli kihallgatása nélkül.
-

10. Különleges eljárási szabályok kiterjesztése

- Kiskorú sértettek: a külön eljárás szabályait adaptálni a 18 év alatti sértettekre.
- Áldozatbarát tárgyalási protokoll: pszichológus jelenléte, trauma-barát kommunikáció, kiemelt védelmi személyzet.

IX.2.2. Összehasonlító táblázat

Téma	Jelenlegi Be. szabály	Javasolt módosítás	Indoklás / cél
Eljárás célja	Általános büntetőeljárási cél: törvényesség, igazság, vádlott jogai	Külön eljárás: sértett áldozatvédelmi jogai, másodlagos viktimizáció elkerülése, részvételi lehetőség biztosítása	Áldozatközpontú eljárás, gyorsabb, kontrollált folyamat
Bíróság	Egyesbíró vagy tanács a normál szabályok szerint	Elsőfokú tanács jár el a súlyos eseteknél, vádlott ügyét a tanács elé utalhatja	Biztonságosabb, szakértői felkészültséget igénylő eljárás
Ügyész	Az ügyészség szokásos kijelölése	Felettes ügyészség jelöl ki ügyészt	Kiemelt prioritás és szakértelem biztosítása
Feljelentés / magánindítvány	Magánindítvány szükséges bizonyos esetekben	Magánindítvány ne legyen kötelező; a büntetőeljárás a sértett hozzájárulása nélkül is indulhat	Sérülékeny áldozatok védelme
Nyomozási határidő	Nincs eltérő szabály	3 évnél enyhébb bűncselekmény: 6 hónap; 3–8 év: 1 év; 8 év felett: 2 év	Gyorsított eljárás, a sértett traumatizáltságának csökkentése
Kihallgatás / eljárási cselekmények	Általános szabályok, nem kötelező azonos nemű személy	Sértettet csak az azonos nemű személy hallgathatja ki; állandó eljárási személyzet; videokonferencia, telekommunikáció lehetősége	Trauma-barát, kontrollált környezet, másodlagos viktimizáció minimalizálása
Nyilvánosság	Nyilvános tárgyalás alaptól	Sértett indítványára zárt tárgyalás a teljes tárgyalás vagy részleges	Biztonság, nyugalom és védett környezet

Téma	Jelenlegi Be. szabály	Javasolt módosítás	Indoklás / cél
Bizonyítás	Általános szabály: minden releváns bizonyíték	Sértett múltbeli magatartása csak relevancia + szükségesség esetén; ismétlődő indítványok elutasíthatók	Másodlagos viktimizáció elkerülése, relevancia-szűrés
Különleges bánásmód	82. § c) pont	Külön eljárás: helyszín, személyzet, kérdezés, szembesítés, felvétel	Sértett védelme, kontroll a folyamat felett
Szakvélemény	Határidő nincs, a bíróság mérlegel	Max. 1 hónap, egyszeri +1 hónap hosszabbítás	Gyorsított eljárás
Műszeres vallomásellenőrzés	Általános bizonyítási szabályok	Csak sértett indítványára	Védelmi kontroll biztosítása
Kiskorú sértettek	Általános szabályok, speciális esetek	Külön eljárás szabályainak adaptálása 18 év alattiakra	Teljes körű áldozatvédelem

IX.2.3. A Be. XCV. fejezete szerinti külön eljárás

Tekintettel arra, hogy kutatásom a kiskorú sértettekre nem terjedt ki, a szabályozást ki kellene terjeszteni rájuk is. Mindezeket figyelembe véve – a teljesség igénye nélkül, kizárólag a változtatandó rendelkezésekre koncentrálva – az alábbi szabályozási javaslatot állítottam össze kutatásom alapján:

Eljárás nemi erkölcs elleni bűncselekmény esetén

1.§ A nemi erkölcs elleni bűncselekmény elbírálására a büntetőeljárásban e törvény rendelkezéseit az e Fejezetben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.

Az eljárás célja

2. § A nemi erkölcs elleni bűncselekményt elbíráló büntetőeljárást úgy kell lefolytatni, hogy a védelemhez való jog sérelme nélkül biztosítsa a sértett részvételét az

eljárásban úgy, hogy elkerülhető legyen a másodlagos viktimizáció, miközben jogai az áldozatvédelmi szempontokat figyelembe véve érvényesüljenek.

A bíróság

3. § (1) A elsőfokú bíróság tanácsban jár el, ha

- a) a bűncselekményre a törvény nyolc évig terjedő vagy ennél súlyosabb szabadságvesztés büntetés kiszabását rendeli, vagy
- b) az egyesbíró az ügyet a bíróság tanácsa elé utalta.

(2) Az eljárásban a

- a) vádemelés előtt elsőfokon a nyomozási bíró, másodfokon a tanács elnöke,
 - b) vádemelés után elsőfokon az egyesbíró vagy a tanács elnöke, másodfokon és – a Kúria kivételével – harmadfokon a tanács egyik tagja
- az Országos Bírósági Hivatal elnöke által kijelölt bíró.

Az ügyész

4. § A nemi erkölcs elleni bűncselekmények elbírálásában a büntetőeljárásban a felettes ügyészség által kijelölt ügyész jár el.

A feljelentés és a magánindítvány

(Alapvetően az az álláspontom, hogy magánindítványra ne legyen szükség, azonban mivel ez egy alapvetően anyagi jogban szabályozott jogintézmény, ezért itt a magánindítvány megléte mellett az eljárásjogi szabályozás megváltoztatásának szükségességét vettem figyelembe.)

5. § A magánindítványt attól a naptól számított két hónapon belül kell előterjeszteni, amelyen a magánindítványra jogosult a bűncselekményről tudomást szerzett.

A nyomozás

6. § (1) A nyomozás határideje

- a) a három évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt folyamatban lévő eljárásban a gyanúsított kihallgatásától számított hat hónap,
- b) az a) pontban meg nem határozott esetben a gyanúsított kihallgatásától számított egy év,
- c) a nyolc évig terjedő vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt folyamatban lévő eljárásban a gyanúsított kihallgatásától számított két év.

A közvetítői eljárás

7. § Az eljárásban közvetítői eljárásnak nincs helye.

A bizonyítás

8. § (1) Az áldozat múltbeli szexuális magatartásával vagy az áldozat magánéletének egyéb vonatkozásaival kapcsolatos bizonyítási indítványok csak akkor engedélyezhetők, ha azok relevánsak és szükségesek.

(2) A terhelt vagy védő részéről ismételt azonos tartalommal előterjesztett indítvány érdemi indokolás nélkül elutasítható

A tárgyalás nyilvánossága

9. § A bíróság a sértett indítványára a nyilvánosságot az egész tárgyalásról indokolt határozattal kizárja és a különleges bánásmódot igénylő személy védelme érdekében zárt tárgyalást rendel e.

Különleges bánásmód

10. § (1) A 82. § c) pontja alapján különleges bánásmódot igénylő sértett esetén a nyomozás során

a) a sértettet csak a vele azonos nemű személy hallgathatja ki, illetve a sértett jelenlétével zajló más eljárási cselekményen az eljáró nyomozó hatóság részéről a sértettel azonos nemű személynek is jelen kell lennie,

b) a nyomozó hatóság biztosítja, hogy a sértett részvételét igénylő eljárási cselekményt minden alkalommal ugyanazon személy végezze, valamint

c) a sértett szakértői vizsgálatát csak vele azonos nemű személy végezheti.

(2) A nyomozó hatóság az (1) bekezdés rendelkezéseitől eltérhet a sértett indítványára vagy hozzájárulásával.

(3) A 82. § c) pontja alapján különleges bánásmódot igénylő sértett szembesítése csak a sértett hozzájárulásával rendelhető el.

(4) A 82. § c) pontja alapján különleges bánásmódot igénylő sértett esetén

a) az eljárási cselekményt az erre szolgáló vagy arra alkalmassá tett helyiségben kell elvégezni, kivéve, ha az eljárási cselekmény ott nem hajtható végre, vagy a sértett jogai gyakorlásának, kötelezettségei teljesítésének elősegítése és kímélete, illetve védelme más módon is biztosítható,

b) a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság az eljárási cselekményről képes hangfelvételt készíteni,

c) a sértett részvételét igénylő eljárási cselekmény helyszínén a terhelt és a védő személyesen nem lehet jelen,

d) a telekommunikációs eszköz alkalmazása során – ha jogszabály kivételt nem tesz – biztosítani kell, hogy a sértett kizárólag az eljáró bírót, ügyészt vagy nyomozó hatóság tagját láthassa,

e) a vádemelés után a bíróság a sértett részvételét igénylő eljárási cselekményt kiküldött bíró vagy megkeresett bíróság útján végezheti el,

f) a sértett részvételét igénylő eljárási cselekményen jelen lévő személyek kérdésfeltevési joga korlátozott, csak indítványozhatják kérdés feltevését,

g) a nyilvánosságot ki kell zárni a tárgyalásnak arról a részéről, ahol a sértett részvétele az eljárási cselekményen kötelező.

(5) A 82. § c) pontja alapján különleges bánásmódot igénylő sértett védelme érdekében a bíróság hivatalból vagy indítványra mellőzheti a sértett tanúként történő kihallgatását, ha a sértett kihallgatására a nyomozás során a (4) bekezdés b) pontjának megfelelően már sor került. Ebben az esetben a sértett nyomozás során tett tanúvallomása bizonyítási eszközként felhasználható.

A szakvélemény

11. § A szakvélemény – ide nem értve a magánszakértői véleményt – előterjesztésének határideje az egy hónapot nem haladhatja meg. Ez a határidő a szakértőnek a határidő lejártá előtt előterjesztett kérelmére egy alkalommal, legfeljebb egy hónappal meghosszabbítható.

A műszeres vallomásellenőrzés

12. § A sértett vallomásának műszeres vallomásellenőrzéssel történő vizsgálata csak a sértett kifejezett indítványára rendelhető el.

IX.3. Záró gondolatok

A szexuális erőszak bűncselekményének eljárásjogi vizsgálata áldozati aspektusból arra mutat rá, hogy a büntetőeljárás nem kizárólag jogtechnikai szabályrendszerként értelmezhető, hanem olyan társadalmi jelentéstartalmakkal bíró struktúráként, amelyben a jogi, társadalmi és intézményi tényezők szorosan egymásra hatnak.

A társadalmi elvárások, a nemzetközi jogfejlődési irányok és a hazai szabályozás kölcsönhatása következtében az áldozati pozíció nem pusztán jogi státuszként jelenik meg, hanem olyan szerepként, amelyet erőteljesen befolyásolnak társadalmi percepciók, előfeltevések és normák is. Ebből következően a büntetőeljárás hatékonysága a bűncselekménytípus esetében nem kizárólag az elkövető felelősségre vonásának eredményességében mérhető, hanem abban is, hogy az eljárás képes-e az áldozatot ért sérelmek további mélyülését megelőzni, és biztosítani a jogok tényleges, nem csupán formális érvényesülését.

A kutatás összességében arra a következtetésre jutott, hogy a jogrendszer ezen területen zajló fejlődése egy folyamatos újraértékelési folyamatként értelmezhető, amelyben az áldozatvédelem és az eljárási garanciák közötti egyensúly újra és újra meghatározásra szorul.

A szexuális erőszakkal kapcsolatos eljárásjogi gyakorlat vizsgálata rávilágít arra is, hogy a jogalkalmazás és a társadalmi nyilvánosság viszonya jelenleg töredezett. Az ítélezési gyakorlat korlátozott hozzáférhetősége nemcsak a tudományos elemzést nehezíti, hanem a társadalmi bizalom és az áldozatok eljárásról alkotott reális

várakozásainak kialakulását is hátráltatja. A joggyakorlat „láthatóságának” hiánya különösen problematikus olyan bűncselekmények esetében, amelyek kiemelt társadalmi érzékenységgel kísérték, ugyanakkor működésük valós mechanizmusai csak részben ismerhetők meg. Mindez a jogrendszer átláthatóságának és legitimitációjának szempontjából is jelentős kérdés.

A magánjogi tárgyú törvények módosításáról szóló 2025. évi XCII. törvény a Bírósági Határozatok Gyűjteményében való közzétételi kötelezettséget kibővítette akként, hogy ha a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény alapján indult büntetőeljárásban hozott határozat nem tehető közzé, mert ahhoz a sértett – a bíróság a hozzájárulás megadására irányuló felhívására – nem járult hozzá, de a határozatot a Kúria hozta, a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzé kell tenni a határozat számát és a jogértelmezést tartalmazó elvi tartalmat.

E módosítás mindenképpen előre lépésként értékelhető, a szabályozás ugyanis legalább a legmagasabb bírói fórum döntései esetében biztosítja, hogy a jogértelmezés ne maradjon teljes egészében rejtve a jogalkalmazók és a nyilvánosság előtt.

Mindazonáltal a módosítás csak részleges megoldást jelent. A szexuális erőszakkal kapcsolatos büntetőeljárások jelentős része nem jut el a Kúriáig, így az alsóbb fokú bíróságok ítélkezési gyakorlata továbbra is korlátozottan megismerhető. Emellett a közzétett elvi tartalom szükségszerűen tömörített formában jelenik meg, amely nem képes visszaadni az ügy tényállási sajátosságait, a bizonyítás során felmerült kérdéseket vagy azokat a mérlegelési szempontokat, amelyek a döntés meghozatalában szerepet játszottak. Ezért a módosítás ugyan csökkenti a teljes láthatatlanság problémáját, azonban nem pótolja az anonim módon közzétett határozatok szerepét.

Különösen indokoltnak tűnik ez annak fényében, hogy e bűncselekmények esetében a tárgyalás rendszerint zárt, vagy a nyilvánosság kizárására több, egymást erősítő ok is fennállhat, így a büntetőeljárás természetéből fakadóan eleve korlátozott a társadalmi kontroll lehetősége. Ha ehhez az is társul, hogy a jogerős határozat anonim formában történő közzététele kizárólag a sértett hozzájárulásától függ, akkor az ügyek szinte teljes egészében kikerülnek a nyilvánosság látóteréből. A sértett védelme természetesen elsődleges szempont, azonban kérdéses, hogy egy megfelelően anonimizált bírósági határozat közzététele valóban olyan többlet lehet-e számára, amely indokolja a közzététel teljes mellőzését. Álláspontom szerint a zárt tárgyalás által biztosított védelem mellett az anonim közzététel főszabály szerinti lehetősége a sértett

érdekeinek sérelme nélkül is biztosíthatná az ítélkezési gyakorlat átláthatóságát, a jogfejlődés nyomon követhetőségét és a társadalmi tudatosság erősítését.

A sértetti jogok vizsgálata alapján megállapítható, hogy a büntetőeljárás hatékonysága és igazságossága nem kizárólag a normatív szabályozáson múlik, hanem annak gyakorlati alkalmazásán is. A jogszabályok által biztosított jogosultságok önmagukban nem garantálják a sértett tényleges védelmét, amennyiben azok érvényesítése nem párosul megfelelő intézményi hozzáállással, szakmai felkészültséggel és érzékenységgel. A kutatás alapján a sértetti jogok rendszere alapvetően megfelelő kereteket biztosít, azonban azok tényleges érvényesülése elsősorban az eljárásban részt vevő hatóságok és bírói fórumok gyakorlatán múlik.

A japán nő meggyilkolásával kapcsolatos esetben a hvg.hu-nak nyilatkozó nőjogi szakértő álláspontja is az, hogy a rendőröknek nincsenek rendszerszintű képzés, külön kellene foglalkozni a nők elleni erőszakkal és az ilyen bűncselekmények esetén alkalmazható helyes protokollokkal.³⁷⁹ Ehhez hozzátenném, hogy nem csak a rendőröknek nincsen ilyen képzésük, gyakorlatilag senkinek, akik az eljárás későbbi szakaszában kapcsolatba kerülnek az áldozattal. Ebből következően a sértetti jogvédelem fejlesztése nemcsak normatív, hanem végrehajtási és képzési kérdés is, amely a jogalkalmazók szerepének újragondolását is szükségessé teheti.

A bizonyítási eljárás elemzése rámutat arra, hogy a szexuális erőszak büntetőeljárása nem pusztán formális bizonyítékértékelésen alapul, hanem a vallomások keletkezési körülményei, pszichológiai sajátosságai és az eljárási szereplők közötti interakciók is meghatározó szerepet játszanak benne. A vallomások szubjektív természete ugyan teljes mértékben nem küszöbölhető ki, azonban a közvetett és objektív bizonyítékokkal, valamint a szakértői véleményekkel való együttes értékelés lehetőséget teremt a tényállás megalapozott megállapítására.

A szakértői bizonyítás e körben kiemelt jelentőségű, mivel objektív ellenpontot képez a szükségszerűen szubjektív vallomásokkal szemben, ezáltal hozzájárulva a bizonyítási rendszer megbízhatóságához. Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül, hogy a szakértői vizsgálatok a sértett számára fokozott pszichés és személyes terhelést jelenthetnek, így az eljárás hatékonysága és az áldozatvédelem közötti egyensúly biztosítása kiemelt jelentőségű. A szakértői bizonyítás ebből következően nem csupán

³⁷⁹ IMRE Réka, Egyszer már elszökött volt férje elől az V. kerületi gyilkosság áldozata, de vissza kellett jönnie Magyarországra, HVG.hu, 2025.02.04. https://hvg.hu/itthon/20250204_V-kerületi-gyilkosság-japan-no-ugyved-valas-Patent-Egyesulet-baratno-volt-ferj-fenyegetes-cbx (2025.10.28.)

technikai bizonyítási eszközként értelmezhető, hanem olyan eljárási területként is, ahol az igazságszolgáltatás hatékonysága és az áldozatvédelem követelményei közvetlenül találkoznak.

A kutatás egészét összegzően megállapítható, hogy a szexuális erőszak miatt indult büntetőeljárások komplex problémarendszert képeznek, amelyben a bizonyítás nehézségei, a sértetti kiszolgáltatottság és az eljárás pszichés terhei egymást erősítő tényezőként jelennek meg. E problémák kizárólag többdimenziós, jogi és intézményi szinten is összehangolt megközelítéssel kezelhetők.

A nemzetközi gyakorlatok és innovatív megoldások azt mutatják, hogy az eljárásjog fejlesztése nem kizárólag jogtechnikai kérdés, hanem a sértetti jogvédelem, a társadalmi bizalom és az igazságszolgáltatás hatékonyságának együttes kérdése. A technológiai és intézményi újítások hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a feljelentés és az eljárás ne további terhet, hanem tényleges jogérvényesítési lehetőséget jelentsen a sértettek számára.

A hazai eljárásban a bírósági ítéletekkel szemben alapvető követelmény a tényállás valósághű és teljes körű megalapozottsága, amelynek biztosítását a bizonyítási eljárás lefolytatásának főszabály szerinti kötelezettsége garantálja. Gyermekvédelmi szempontból azonban a problémát jól szemléltetik Dr. Lazáry Györgyné, a Barnahus-rendszer hazai megalapítójának szavai: „Az igazságszolgáltatás célja az igazság kiderítése és nem számít, mindeközben mi történik a gyerekekkel újra és újra”.³⁸⁰

E megállapítás jelentősége ugyanakkor nem korlátozódik kizárólag a gyermekek védelmére. Az igazságszolgáltatás minősége ugyanis nem pusztán abban ragadható meg, hogy képes-e a tények feltárására és a jog érvényesítésére, hanem abban is, hogy mindezt milyen módon teszi: képes-e az eljárás során – életkortól függetlenül – megóvni az eljárás legkiszolgáltatottabb szereplőinek emberi méltóságát.

Mindezek alapján a dolgozat végső konklúziója, hogy az igazság feltárása és a terhelt jogainak érvényesítése mellett elengedhetetlen annak biztosítása is, hogy a szexuális erőszak sértettjei az eljárás során ne szenvedjenek el további sérelmeket, hanem olyan jogi és intézményi környezetben vehessenek részt az igazságszolgáltatásban, amely ténylegesen képes az áldozatvédelmi célok érvényesítésére.

Az igazság kiderítése nem járhat együtt azzal, hogy közben láthatatlanná válik mindaz, ami az eljárás során a sértettekkel történik.

³⁸⁰ FANTOLY Zsanett, *Az izlandi i.m.* 234.

Bibliográfia

Szakirodalmi források

1. ADLER, Freda – MUELLER, Gerhard O. W. – LAUFER, William S., *Kriminológia*, Osiris Kiadó, Budapest, 2002
2. ALMÁSY Mária, SALAMONNÉ dr. Piltz Judit, UDVARY Katalin, *A szakértő jogai és kötelezettségei a bírósági eljárásban és a szakvélemény elkészítése során*, In: A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből), Összefoglaló Vélemény, Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoport, 2014
3. ÁZSOTH Szilvia, *A kibererőszak, a nők elleni és kapcsolati erőszak elleni küzdelem az új EU irányelv tükrében*, https://www.pecshor.hu/periodika/XXVII/Azsoth_Szilvia.pdf (2026.05.10.)
4. BALOGH Ágnes – TÓTH Mihály, *Magyar büntetőjog, Általános rész*. Budapest, Osiris Kiadó, 2015
5. BÁRÁNY Boglárka, *A büntetőeljárás kihallgatás és meghallgatás összehasonlítása*, Belügyi Szemle, 2015/2.
6. BARTKÓ Róbert – BENCZE Krisztina: A hatékony védelemhez való jog az új Büntetőeljárás törvény tervezete tükrében https://dfk-online.sze.hu/images/JÁP/2017/2/bencze_bartko.pdf (2025.12.05.)
7. BELOVICS Ervin – TÓTH Mihály, *Büntető eljárásjog – Negyedik, aktualizált kiadás*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019
8. BELOVICS Ervin – ERDEI Árpád, *A büntetőeljárás törvény magyarázata*, HVG-ORAC, Budapest, 2018
9. BÉRCES Viktor: *A büntetőperbeli bizonyítás alapfogalmainak dogmatikai megközelítése a hazai jogtudományban*, Iustum Aequum Salutare, 2018/1.
10. BÉRCES Viktor, *A sértett magatartásának büntetőjogi relevanciájáról: beleegyezés, közrehatás, utólagos hozzájárulás*, Büntetőjogi Szemle 2017/2.
11. BÉRCES Viktor, *A sértett perjogi pozíciójában beálló változások elemzése és kritikája az új büntetőeljárás törvény tükrében*, Kúriai Döntések (BH) Fórum rovata, 2017/6.
12. BÉRCES Viktor, *A szakértői bizonyítás elvi és gyakorlati kérdéseiről*, Miskolci Jogi Szemle 2019/14. 2. különszám 1. kötet

13. BÉRCES Viktor, *A tanúbizonyítás történeti és dogmatikai aspektusai*, Iustum Aequum Salutare, XIX. 2023.
14. BODA József, *Rendészettudományi Szaklexikon*, Budapest, Dialog Campus Kiadó, 2019.
15. BONGIORNO, Renata – LANGBROEK, Chloe – BAIN, Paul G. – TING, Michelle – RYAN, Michelle K., *Why women are blamed for being sexually harassed: The effect of empathy for female victims and male perpetrators*, Psychology of Women Quarterly 2020/44.
16. BORBÍRÓ Andrea – GÖNCZÖL Katalin – KEREZSI Klára – LÉVAY Miklós, *Kriminológia*, Budapest, Wolters Kluwer, 2016
17. BLASKÓ BÉLA - MADAI SÁNDOR - PALLAGI ANIKÓ - POLT PÉTER - SCHUBAUER LÁSZLÓ, *Büntetőjog Különös Rész I.* Budapest-Debrecen, Rejtjel Kiadó, 2015
18. BRASCHI, Sofia, *The new EU Directive on combating violence against women and domestic violence*, Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 137/2, 2025 <https://doi.org/10.1515/zstw-2025-0010> (2026.05.10.)
19. BENCZE Mátyás, „Nincs füst, ahol nincsen tűz”, *Az ártatlanság vélelmének érvényesülése a magyar büntetőbíróságok gyakorlatában - Dignitas iuris, debreceni iskola 17.*, Budapest, 2016
20. Cultura-MTI: *Nők az egyetemeken*, Cultura – A kulturális magazin, 2015
21. CSERE Katalin, *A szakértői vélemény felhasználásának kérdései az érdemi döntés meghozatala során*, In: *A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből)*, Összefoglaló Vélemény, Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoport, 2014
22. CSIRMAZ László, *A szakvélemény elkészítésének főbb szabályai és a módszertani levelek problémája*, In: *A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből)*, Összefoglaló Vélemény, Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoport, 2014
23. CSIZMADIÁNÉ Pethő Tímea, *A bírói szerepfelfogás jelentősége a bizonyításban*, Jogtudományi Közlöny, Jogtudományi Közlöny, 2022/9.
24. CZINE Ágnes, *Büntetőeljárás jog*, Patrocinium, Budapest, 2019
25. CZÉDLI-DEÁK Andrea, *A vád törvényessége az elmélet és a gyakorlat tükrében*, Büntetőjogi Szemle, 2016/1-2.

26. DÉNES Veronika, *A bírósági eljárás sajátosságai a családon belül elkövetett szexuális bűncselekmények tárgyalása során*, Belügyi Szemle, 2000, 4-5. szám, 131.
27. DÉRI Pál, *A bűnözési statisztika és a valóság*, BM Kiadó, Budapest, 2000
28. DOBROCSI Szilvia, *A büntetőeljárás egyszerűsítésének hatása a sértett jogaira*, Glossa Iuridica, 2024/3-4. <https://doi.org/10.55194/GI.2024.3-4.17>
29. DOBROCSI Szilvia, *A sértett jogérvényesítési lehetőségeinek változása a büntetőeljárásban*, Glossa Iuridica 10. évf. 5/6. sz. 2023.
30. DOMOKOS Andrea, *Az új Büntetőeljárás Kódex sértettekkel vonatkozó egyes rendelkezéseiről*, Glossa Iuridica, 2017/3-4.
31. DOMOKOS Andrea, *Európai normák a magyar áldozatvédelemben*, Magyar Jog, 2023/3.
32. DOMOKOS Andrea - GARAI Renáta, *A bűnözés és a büntető igazságszolgáltatás áldozatai*, Glossa Iuridica, 2019/3-4.
33. DR FILEBORN, Bianca – HINDES, Sophie, *Consent apps are a bad idea – here's why*, University of Melbourne, 2021.03.19.
<https://pursuit.unimelb.edu.au/articles/consent-apps-are-a-bad-idea-here-s-why>
(2025.04.10.)
34. ELEK Balázs, *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*, PhD értekezés, Miskolc, 2007
35. ELEK Balázs – SZABÓ Krisztián, *Szemelvények a büntetőeljárás jog köréből*, Debreceni Egyetem, 2019.
36. ERDEI Gábor, *A bűnözésföldrajz helye a földrajztudományban*, Hadtudományi Szemle, 2013/4. sz.
37. FANTOLY Zsanett, *A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága*, HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2012.
38. FANTOLY Zsanett, *Az izlandi Barnahus-modell és annak hazai gyakorlata*, Magyar Rendészet 2022/2. 229—236. DOI: 10.32577/mr.2022.4.14
39. FANTOLY Zsanett – BUDAHÁZI Árpád, *Büntető eljárásjogi ismeretek I. Statikus rész*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019
40. FARKAS Ákos – RÓTH Erika, *A büntetőeljárás*, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018
41. FÁZSI László, *A pótmagánvádas eljárás hatályos szabályozásának problémái*, Jogtudományi Közlöny, 2012/1.

42. FÁZSI László, *A pótmagánvád szerepe és jelentősége a sértett szemszögéből a törvényi szabályozás és a joggyakorlat tükrében*, 7. <https://kriminologia.hu/files/fazsil-aldnap-2012.pdf> (2026.05.10.)
43. FRANZIA Barbara, *A nemi önrendelkezési jog és a szexuális kényszerítés, Elemzés és javaslat de lege ferenda*, Jog, állam, politika 6. évf. 2014/1.
44. GÁSPÁR Gabriella, *A női jogok a magyar rendi társadalomban*, JURA, Pécs, 13. évf. 2007/2.
45. GILÁNYI Eszter, *A nemi erkölcstől a nemi önrendelkezésig – A szexuális bűncselekmények szabályozástörténete Magyarországon a nők elleni erőszak szemszögéből*, Miskolc, Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai 16., 2015
46. GÖRGÉNYI Ilona, *A viktimológia alapkérdései*, Budapest, Osiris Kiadó, 2001
47. GYÖRE István, *Áldozatvédelem – sértettvédelem*, Magyar Jog, 2001/1.
48. GYURKÓ Szilvia – VIRÁG György (szerk.), *Emberpiac, A Magyarországot érintő nemzetközi emberkereskedelem társadalmi, kriminológiai jellemzői*, Kézikönyv, Budapest, ESZTER Alapítvány – Szociális és Munkaügyi Minisztérium, 2009 <https://old.okri.hu/index.php/2-uncategorised/63-virag-gyorgy> (2026. 08. 12.)
49. HARIKNÉ Havasi Beáta, *A TANÚVALLOMÁS PSZICHOLÓGIÁJA, A tanúvallomások bírói értékelése a büntetőeljárásban*, Jogi fórum, 2023 <https://www.jogiforum.hu/wp-content/uploads/2023/11/harikne-havasi-beata-tanuvallomasok-pszichologiaja-biroi-szak-cimlappal.pdf> (2025.09.25.)
50. IBOLYA Tibor, *Egy önkényuralmi bizonyítékértékelési elmélet továbbéléséről*, Magyar Jog, 2015/9.
51. IFJ. LOMNICI Zoltán, *A tájékoztatáson alapuló beleegyezés intézményének felelősségi kérdései a hazai joggyakorlat tükrében*, Iustum Aequum Salutare III. 2007/3. 179–190.
52. JUNG E Eszter, *A családon belüli erőszak az ítélkezési gyakorlatban*, Bírák Lapja, 2003, 2. szám
53. KÁDÁR Zoltán, *Szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban*, In: A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből), Összefoglaló Vélemény, Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoport, 2014
54. KARSAI Krisztina, In: KARSAI Krisztina (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*

55. KÁRMÁN Gabriella, *A kriminalisztikai szakértői bizonyítás – A hiteltérdeklőség építőkövei*, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2019
56. KASIM, Ceren, *Advancing Gender Equality: The EU's Landmark Directive 2024/1385 on Violence Against Women*, University of Hildesheim, 2024. 06. 21.
<https://eulawanalysis.blogspot.com/2024/06/advancing-gender-equality-eus-landmark.html> (2026.05.11.)
57. KENDERES György, *A munkajogi felelősség ellentmondásai*
<http://midra.uni-miskolc.hu/document/28041/23692.pdf> (2023.06.10.)
58. KIRÁLY Tibor, *A sértett a büntetőeljáráásban*, Magyar Jog, 15. évf. 2. sz. 1968
59. KISS Anna, *A sértett szerepének változása az új büntetőeljárási törvényben*, Magyar Rendészet, 2017/5.
60. KORINEK László, *Kriminológia I-II., I. kötet*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010
61. KORINEK László, *Rejtett bűnözés*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1988, 77.
62. KORMOS Eszter, *Nők jogai az Árpád-korban*, Studia Iuvenum Iurisperitorum, 2010,
63. KOVÁCS Gyula, *Az erőszakos közöszlés a számok tükrében*, Magyar Bűnüldöző 2. évf. 2011/3-4.
64. KUHL Andrea, *Szakértői bizonyítékok és a bizonyítás rendszere a büntetőeljáráásban*, Magyar Jog, 2024/4.
65. KUSZING Gábor, *A hamis vád és a „szülői elidegenítés szindróma” mítosza*, Nők Joga, 2010
<http://nokjoga.hu/sites/default/files/filefield/vadaskodnak-e-nok-szexualis-eroszakkal-kg-2010.pdf> (2021.02.14.)
66. KUNCZ Elemér (szerk.), *Igazságügyi pszichiátria*, Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest, 2011
67. KRICKOVICS Antal - ANGYAL Miklós, *A nemi erkölcs elleni bűncselekmények hatékony bizonyítása – orvosi és kriminalisztikai szempontok*, ResearchGate, 2013
68. LÁBADY Tamás, *A deliktualis felelősség fontosabb változásai az új Ptk-ban*, Jogtudományi Közlöny 2014/4.
69. LAKATOS János, *Kihallgatás*, In: LAKATOS János (szerk.), *Kriminalisztikai alapismeretek*, Budapest, Rendőrtiszti Főiskola, 2005

70. LÁNG László, *Jelentés a szakértők igénybevételéről a nyomozó ügyészségek eljárásában*, In: A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből), Összefoglaló Vélemény, Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoport, 2014
71. LÁSZLÓ Balázs, *A kapcsolati erőszak fogalmának dogmatikai beilleszthetőségéről*, Büntetőjogi Szemle, 2020/1.
72. MADARASSY-MOLNÁR Máté, *A nemi erkölcs és büntetőjogi megítélése az Ókorban*, Iustum Aequum Salutare 2008/1.
73. MÁTYÁS Szabolcs, *A bűnelemzés kartográfiai lehetőségei – avagy a bűnözési térképek alkalmazása a mindennapi rendőri munka során*, Magyar Közigazgatás, 2017/2.
74. MÁTYÁS Szabolcs, *Bűnözésföldrajz*, Debrecen, Didakt Kiadó, 2020.
75. McNABB, Danielle, *#MeToo in 2021: Global activists continue to build on the movement against sexual violence*, 2020
<https://theconversation.com/metoo-in-2021-global-activists-continue-to-build-on-the-movement-against-sexual-violence-152205> (2021.03.10.)
76. MEIER, Bernd-Dieter, *A gyermektanúk jogállása a büntetőeljárásban*, Magyar Jog, 1992, 2. szám, 106.
77. MERÉNYI Kálmán, *A nemi erkölcs elleni bűncselekmények pönalizálásának fejlődése a felszabadulástól a hatályos rendelkezésekig*, Jogtudományi Közlöny 41. évf. 1986/1.
78. MÉSZÁROS Ádám, *A bűncselekmény fogalmának alapkérdései*. Budapest, Országos Kriminológiai Intézet, 2020.
79. MEZEY Barna, *Büntetőjog és szexualitás Magyarországon. A nemi bűncselekmények megítélésének változásai (16-19. sz)*. RubicOnline
80. NAGY Alexandra, *A szexuális önrendelkezés és a büntetőjog*, Miskolci Jogi Szemle 2019/1.
81. NAGY Lajos, *A tanúvallomás pszichikai elemeinek mérlegelése a büntetőperben*
https://real.mtak.hu/196853/1/95_cikk_307_475_III_4.pdf (2025.09.20.)
82. NAGY Lajos, *Tanúbizonyítás a büntetőperben*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966. 236.
83. NAGYNÉ BERECSKI Szilva, *A poligráfós vizsgálatok elméletének és gyakorlatának összefoglalása*, Nemzetbiztonsági Szemle, 2025/13.

84. NÉMETH Imre, *A sértett beleegyezése a büntetőjogban*, UNIVERSITAS–GYŐR Nonprofit Kft., Győr, 2015
85. NÉMETH János, *A bizonyítási indítványok érdemi indokolás nélküli elutasításának gyakorlata*, Jogtudományi Közlöny, 2026/2.
86. NOGEL Mónika, *A szakértői minőségbiztosítási rendszer kialakításának előkérdései és alapfogalmai*, ResearchGate, 2017
87. O'DONNELL, Catharina – SHOR, Eran, “*This is a political movement, friend*”: Why “incels” support violence, *The British Journal of Sociology*, 2022, 336–351. A tanulmány 3658 incel-komment elemzése alapján vizsgálta az erőszak támogatását. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12923>
88. Parti Katalin – Szabó Judit – Virág György, *A média azt üzente... Szexuális erőszakkal kapcsolatos ismeretek, vélemények és attitűdök vizsgálata egy médiakampány kapcsán*, Médiakutató, Budapest, XVI. évf. 2. szám
89. PESTI Brigitta, *A hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról, alkalmazásának gyakorlati problémáiról 1. Jogelméleti Szemle*, 2013/2.
90. PIUKOVICS Éva szerk., *Áldozatsegítés a gyakorlatban – Igazságügyi Szolgálatok Jogakadémiája, Igazságügyi Minisztérium*, Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 2018
91. POLT Péter, *Kommentár a büntetőeljárás törvényéhez – 1. kötet*, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018
92. POLT Péter, MISKOLCZI Barna, VIDA József, KARNER Zsanett (szerk.), *Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez*
93. RÓTH Erika, *A sértett helyzete a büntetőeljárásban az Európai Unió elvárásainak tükrében*. Miskolci Jogi szemle, 2001/6.
94. RÓTH Erika, *Eljárásjogi garanciák a szabadságtól történő megfosztással kapcsolatos ügyekben, a kényszerintézkedések*, In: FARKAS Ákos, GÖRGÉNYI Ilona, LÉVAI Miklós (szerk.), *Ünnepi tanulmányok II. Horváth Tibor professzor 70. születésnapjára*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 1997
95. SCHULTHEISZ Emil, *A nemi erkölcs elleni bűntettek de lege lata*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1966
96. SCHWEIGHARDT Zsanett, *Áldozatvédelem, áldozatsegítés és a büntető felelősségre vonás*, *De iurisprudentia et iure publico – Jog- és politikatudományi folyóirat*, 2009/2.

97. STEGMAJERNÉ Varga Zsuzsanna, *Igazság - hazugság – poligráf*, Magyar Jog, 2016/11. 645-652.
98. SZABÓ Krisztián, *Tanúvédelem a magyar büntetőeljárásban*, PhD értekezés, Miskolc, 2010
99. SZABÓ Judit – VIRÁG György, A nemi erőszak mítosza, In: Parti Katalin (szerk.), *Szexuális erőszak: mítosz és valóság, Kutatások a szexuális erőszakról*, Budapest, Országos Kriminológiai Intézet, 2017
100. SZOMORA Zsolt, *A nemi bűncselekmények alapkérdései*, Budapest, Rejtjel Kiadó, 2009
101. SZOMORA Zsolt, *A szexuális bűncselekményekre vonatkozó precedensképes határozatok hiányáról - a korlátozott precedensrendszer önkorlátozása?* Magyar Jog, 2025/6. 399-401.
<https://magyarjogfolyoirat.hu/mj/article/view/mj202506-9/2975> (2025.11.12.)
102. SZOMORA Zsolt, *A szexuális önrendelkezés büntetőjogi védelme*, Fundamentum 2017/3-4.
103. SZOMORA Zsolt, *Új tényállásszerkezetek és dogmatikai kategóriák az új Btk. XVIII-XXI. Fejezeteiben*, Jogtudományi Közlöny, 2015/9.
104. SZOMORA Zsolt, In: KARSAI Krisztina (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*
105. TAMÁSI Erzsébet – BOLYKY Orsolya, *A távoltartás gyakorlati alkalmazásának körülményei*, Iustum Aequum Salutare 2014/4.
106. TÓTH Andrea Noémi, *A távoltartás jogintézménye*, Debreceni Egyetem, Debrecen, 2018, 88.
107. TÓTH Andrea Noémi, *A távoltartás új szabályairól*, Miskolci Jogi Szemle 2019/14., 2. különszám 2. kötet
108. TÓTH Antal, *A bűnözés térbeli aspektusainak szociálgeográfiai vizsgálata Hajdú-Bihar megyében*, Debrecen, Debreceni Egyetem Földtudományi Doktori Iskola, 2007.
109. TÓTH Antal, *A modern kriminálgeográfia*,
http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/4340/1/91-102_Toht.pdf (2021.06.29.)
110. TÓTH Mihály, *A büntetőeljárás résztvevői*, In: Belovics Ervin - Tóth Mihály, *Büntető eljárásjog. Második, aktualizált kiadás*, Budapest, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó, 2015

111. TÖRŐ Blanka, *A kérdés jelentősége a tanúvallomás során*, Debreceni Jogi Műhely, 2010. évi VII. évfolyam, 2. szám
112. TREMMEL Flórián, *A tanúvédelem hazai körképe*, JURA, 2008/1.
113. TREMMEL Flórián, *Magyar büntetőeljárás*, Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2001
114. TREMMEL Flórián – FENYVESI Csaba – HERKE Csongor, *Kriminalisztika*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2009
115. VITVINDICS Mária, *A hatályos magyar jogi szabályozás áttekintése*, In: A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből), Összefoglaló Vélemény, Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoport, 2014
116. VIRÁG Csaba, *Nemzetközi elméleti kitekintés*, In: A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből), Összefoglaló Vélemény, Kúria Joggyakorlat-Elemző Csoport, 2014
117. VIRÁGH Enikő Anna, *A „megkérdőjelezhetetlen áldozat” diszkurzív konstrukciója - Genderrel és osztállyal kapcsolatos önreprezentációk a nemi erőszak áldozatának narratívájában*, TNTeF 10.1, 2020, 118.
118. WIRTH Judit – WINKLER Zsuzsanna, *NŐK ELLENI ERŐSZAK az adatok tükrében FRA-népesség-bűnügyi statisztikák*, 2015
<https://nokjoga.hu/wp-content/uploads/nane-fra-nepesseg-enyubs-final-2014-w-w-2015jun19.pdf> (2025.10.12.)
119. Z. PAPP Zsuzsanna, *Az áldozathibáztatás pszichológiai magyarázatai. A kontroll szerepe az áldozatsegítésben*, Alkalmazott pszichológia 2017/1.
120. ZSIROS Klaudia Viktória, *A szexuális zaklatás és erőszak elbírálásának nehézségei a #MeToo mozgalom fényében*, In: Tudományos Diákest Tanulmánykötet V., DE Praetor Szakkollégium, Debrecen, 2018, 171.
121. ZSIROS Klaudia Viktória, *Nők elleni erőszak az utcákon*, Jogtudományi Közlöny 2021/9. 386-390.

Jogforrások

Hazai jogforrások

1. Magyarország Alaptörvénye

2. a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről, 1878. évi V. törvény
3. a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény
4. a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
5. a jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvény
6. a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény
7. az 1998. évi XIX. törvény módosításáról szóló 2006. évi LI. törvény
8. a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény
9. a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
10. a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény
11. az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény
12. a büntetőeljárásról szóló 2017. XC. törvény
13. igazságügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2023. évi XCVI. törvény
14. a magánjogi tárgyú törvények módosításáról szóló 2025. évi XCII. törvény
15. a szakterületek ágazati követelményeiért felelős szervek kijelöléséről, valamint a meghatározott szakkérdésekben kizárólagosan eljáró és egyes szakterületeken szakvéleményt adó szervekről szóló 282/2007. (X. 26.) Kormányrendelet
16. a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól szóló 100/2018. (VI.8.) Kormányrendelet
17. az igazságügyi szakértői szakterületekről, valamint az azokhoz kapcsolódó képesítési és egyéb szakmai feltételekről szóló 9/2006. (II. 27.) IM rendelet
18. az igazságügyi szakértői működésről szóló 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet
19. a családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról szóló 45/2003. (IV.16.) Országgyűlési Határozat
20. a rendőrség áldozatsegítő feladatairól szóló 2/2013. (I. 31.) ORFK utasítás
21. Legfelsőbb Bíróság 154. büntető kollégiumi állásfoglalása
22. a Kúria Büntető Kollégiuma által a 2/2023. (VII. 5.) BK véleménnyel felülvizsgált és módosítás nélkül fenntartott 56. Büntetőkollégiumi vélemény

Nemzetközi és európai uniós jogforrások

1. a büntetőeljárásban a sértett jogállásáról szóló 2001/220/IB Kerethatározat
2. az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó

minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról

3. az Európai Parlament és a Tanács 2024/1385. számú irányelve a nőkkel szembeni erőszak és a kapcsolati erőszak elleni küzdelemről
4. a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló CEDAW Egyezmény
5. a nők elleni erőszak és a családon belüli erőszak megelőzését és felszámolását célzó Isztambuli Egyezmény

Joggyakorlat, bírósági határozatok

1. a Fővárosi Törvényszék 31.B.117/2018/14. és a Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság 2.Bf.128/2018/15. számú határozata
2. a Budapest Környéki Törvényszék 17.B.11/2017/76. és a Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság 4.Bf.15/2019/5. számú határozata
3. a Kaposvári Törvényszék 13.B.250/2018/25. és a Pécsi Ítéltábla, mint másodfokú bíróság Bf.III.20/2019/15. számú határozata
4. a Szerencsi Járásbíróság 4.B.119/2021/2. és a Miskolci Törvényszék, mint másodfokú bíróság 8.Bf.454/2021/9. és a Kúria Bfv.II.310/2022/6. számú határozata
5. a Fővárosi Törvényszék 31.B.408/2021/57. és a Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság 1.Bf.87/2022/19. számú határozata
6. a Miskolci Törvényszék 12.B.19/2021/97. és a Debreceni Ítéltábla Bf.I.389/2022/29. számú határozata
7. a Fővárosi Törvényszék 2.B.76/2023/28. és a Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság 5.Bf.314/2023/20. számú határozata
8. a Pápai Járásbíróság B.137/2022., a Veszprémi Törvényszék mint másodfokú bíróság 3.Bf.82/2024/16/I. és a Győri Ítéltábla mint harmadfokú bíróság Bhar.I.75/2024/15. számú határozata
9. a Budapest Környéki Törvényszék 10.B.26/2024/49. és a Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság 1.Bf.3/2025/8. számú határozata
10. Case of R.S. vs. Hungary, 65290/14., European Court of Human Rights, Strasbourg, 2019. 07. 02.
11. BH 1991. 463

12. BH 1996. 449

13. 8/1990. (IV. 23.) Alkotmánybírósági határozat

Hazai iránymutatások

1. Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 20. számú módszertani levele
2. a Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara 5/2020. számú módszertani levele
3. a Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara 1/2025. számú módszertani levele
4. Kormány-előterjesztés az új büntetőeljárási kódex megalkotásáról, 2015. február 11.

Nemzetközi és európai uniós iránymutatások, állásfoglalások, felmérések, jelentések

1. Az Amnesty International jelentése
<https://www.amnesty.org/en/documents/eur18/9784/2019/en/>
2. Eurobarometer, Európai Bizottság felmérése, 2024. november
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3252> (2023.02.01.)
3. 2017/2897(RSP.) számú állásfoglalás
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017IP0417> (2024.04.10.)
4. az áldozatok jogairól szóló első uniós stratégia (2020-2025)
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0258&from=EN> (2024.04.11.)
5. az Európai Unió nemi alapú erőszakról szóló felmérése
<https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/eu-gender-based-violence-survey-key-results> (2025.9.10.)
6. az Európai Parlament 2021. szeptember 16-i állásfoglalása a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a nemi alapú erőszaknak az EUMSZ 83. cikke (1) bekezdésében felsorolt bűncselekmények új területeként való megállapításáról
7. az Európai Bizottságnak a nők elleni erőszak és a kapcsolati erőszak elleni küzdelemről szóló Európai Parlamenti és Tanácsi irányelvre vonatkozó javaslata
8. *Nőkkel szembeni erőszak: az unió egészére kiterjedő felmérés*, FRA, 2014
https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_hu.pdf (2025.10.12.)

Cikkek, bejegyzések

1. *Amilyen a társadalom, olyan a rendőrség - miért fordulhat elő, hogy relativizálják a bántalmazást?* HVG, 2025.02.06.
https://hvg.hu/itthon/20250206_bantalmazas-rendorseg-tarsadalom-isztambuli-egyezmeny?utm_term=Autofeed&utm_medium=Social&utm_source=Facebook&fbclid=IwY2xjawISo2JleHRuA2FlbQIxMQABHek3Tj9j8rT3Uv8_oOvAXe-byabvgJkDTwd9ZDxLpEwPImjir3v_LFu5Yg_aem_WVvJvq-Qhia5XNP_2IHgaw#Echobox=1738864836 (2025.10.22.)
2. Alyssa Milano twitter üzenete „If you’ve been sexually harassed or assaulted write ‘me too’ as a reply to this tweet.”
https://twitter.com/alyssa_milano/status/919659438700670976?lang=en(2022.02.11.)
3. BAIG, Edward C., *Does 'yes' mean 'yes?' Can you give consent to have sex to an app?*, USA Today
<https://eu.usatoday.com/story/tech/columnist/baig/2018/09/26/proof-yes-means-yes-sexual-consent-apps-let-users-agree-have-sex/1420208002/> (2025.04.09.)
4. BANERJEE, Pragma, *Smart Police Stations in Dubai: A Comprehensive Guide*, 2024.05.23.
5. *Barnahus a gyermekbarát igazságszolgáltatásért*
<https://juratus.elte.hu/barnahus-a-gyermekbarat-igazsagszolgalatasert/> (2024.05.07.)
6. BENEDA Attila, *A kríziskezelő telefonszolgálat húsz éve a reményt adja meg az áldozatoknak*, Magyarország Kormánya, 2025. április 8.
<https://kormany.hu/hirek/beneda-attila-a-kriziskezelo-telefonszolgalat-husz-eve-a-remenyt-adja-meg-az-aldozatoknak> (2026 08. 12.)
7. *Bocsánatot kért a rendőrség, amiért méltatlanul kommunikáltak a meggyilkolt japán nő ügyében*, HVG, 2025.02.05.
https://hvg.hu/itthon/20250205_rendorseg-belvarosi-halalos-lakastuz-bocsanatkeres (2025.10.29.)
8. CSABAI Bernadett, *A bántalmazott gyermekeket védi a rendőrség új kihallgatási módszere*, 2021.02.10.

- <https://bcoolmagazin.hu/a-bantalmazott-gyermekeket-vedi-a-rendorseg-uj-kihallgatasi-modszere/> (2024.07.08.)
9. Dubai Police Facebook bejegyzése, 2020.09.10.
<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=5484751844935639&id=126070364137174&set=a.136978203046390>
10. FÖDI Kitti, *Mi nem akarjuk bebizonyítani, hogy a gyereket szexuálisan bántalmazták*, 2020.02.15.
<https://444.hu/2020/02/15/mi-nem-akarjuk-bebizonyitani-hogy-a-gyereket-szexualisan-bantalmaztak> (2025.09.20.)
11. GAN, Eveline, *The 'second wave of trauma': Why victim-blaming happens in sexual assault cases and its implications*, 2020
<https://www.todayonline.com/singapore/second-wave-trauma-why-victim-blaming-happens-sexual-assault-cases-and-its-implications> (2021.03.05.)
12. GIANINO, Laura, *I didn't say no – but it was still rape* (2017)
<https://www.bustle.com/articles/135171-i-didnt-say-no-but-it-was-still-rape>(2021.01.22.)
13. HOFVERBERG, Elin, *Sweden: Parliament Makes Lack of Consent the Basis for Rape Charges, Introduces Criminal Liability for Negligent Sexual Assault*, Library of Congress, 2018
<https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2018-07-03/sweden-parliament-makes-lack-of-consent-the-basis-for-rape-charges-introduces-criminalliability-for-negligent-sexual-assault> (2021.05.10.)
14. HOUSE, Ryan, *New Denmark legislation outlaws all sex without explicit consent* (2020)
<https://www.jurist.org/news/2020/12/new-denmark-legislation-outlaws-all-sex-without-explicit-consent/> (2022.04.15.)
15. IMRE Réka, Egyszer már elszökött volt férje elől az V. kerületi gyilkosság áldozata, de vissza kellett jönnie Magyarországra, HVG.hu, 2025.02.04.
https://hvg.hu/itthon/20250204_V-kerületi-gyilkosság-japan-no-ugyved-valas-Patent-Egyesulet-baratno-volt-ferj-fenyegetes-ebx (2025.10.28.)
16. KANTOR, Jodi – TWOHEY, Megan, *Harvey Weinstein paid off sexual harassment accusers for decades*, The New York Times, USA, 2017
17. LAFUENTE, Cat, *Who is the woman behind the #MeToo Movement?*, The List, 2017

- <https://www.thelist.com/110186/woman-behind-metoo-movement/> (2021. 01. 18.)
18. *Mégiscsak megváltozott valami a szexuális zaklatások miatt*, Index.hu, 2018.10.14.
https://index.hu/kultur/2018/10/14/metoo_mozgalom_szexualis_zaklatas_felmer_es_kozvelemeny-kutatas_marton_laszlo_kerenyi_miklos_gabor_harvey_weinstein/ (2025.11.04.)
19. NANE Egyesület: *Éves szakmai beszámoló 2025*, 4. A beszámoló szerint a segélyvonal mellett e-mailes és chat alapú anonim támogatás is elérhető.
https://nane.hu/uploads/4d2430a4-08ec-44cc-af80-d3bc07962b25/szakmai_beszamolo_nane_2025.pdf (2026. 08. 12.)
20. NAGY Attila, *Zsanett-per: folytatódik a csata*, Index.hu, 2009.03.03.
https://index.hu/bulvar/2009/03/03/zsanett-per_folytatodik_a_csata/ (2025.10.28.)
21. Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Kara, Forenzikus gyermekvédelmi szaktanácsadó Szakirányú Továbbképzési Szak képzési terve
https://rtk.uni-nke.hu/document/rtk-uni-nke-hu/Forenzikus_%20gyermekvedelmi_%20szaktanacsado_SzTSz_kepzesi_terv_2024.pdf (2026. 08. 12.)
22. PÁLFI Rita, *Elutasította a magyar parlament az Isztambuli Egyezmény ratifikálását*, Euronews, 2020. 05. 05.
<https://hu.euronews.com/2020/05/05/elutasitotta-a-magyar-parlament-az-isztambuli-egyezmeny-ratifikalast> (2026.04.10.)
23. PETTER, Olivia, *Why consent apps don't work, according to criminal lawyers*, 2018.05.14.
<https://www.independent.co.uk/life-style/consent-apps-problems-dating-uconsent-sexual-assault-legal-court-a8332706.html> (2025.03.10.)
24. PLUCKROSE, Helen, *Are woman really victims?*, Quillette Magazine, 2017
<http://quillette.com/2017/11/22/women-victims-four-women-respond/> (2022. 01. 20.)
25. RESPERS FRANCE, Lisa, *#MeToo: Social media flooded with personal stories of assault*, CNN, USA, 2017
26. *Sárosdi lilla elárulta, melyik rendező akarta orális szexre kényszeríteni*, Index, 2017.10.19.

- https://index.hu/kultur/2017/10/19/sarosdi_lilla_elarulta_melyik_rendezo_akarta_oralis_szexre_kenyszeriteni/b (2025.10.11.)
27. *Sexual consent app proposal sparks criticism in Australia*, News Agencies, 2021.03.18.
<https://www.aljazeera.com/news/2021/3/18/sex-consent-app-proposal-sparks-criticism-in-australia> (2025.04.10.)
28. *Sweden: Parliament Makes Lack of Consent the Basis for Rape Charges, Introduces Criminal Liability for Negligent Sexual Assault*
<https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2018-07-03/sweden-parliament-makes-lack-of-consent-the-basis-for-rape-charges-introduces-criminal-liability-for-negligent-sexual-assault/> (2022.04.15.)
29. SZOJKA Zsófia, *Milyen eszközei vannak a gyermekbarát igazságügynek a szexuális bántalmazás feltárására?* 2017.11.14.
<https://merce.hu/2017/11/14/milyen-eszkozei-vannak-a-gyermekebarat-igazsagugynek-a-szexualis-bantalmazas-feltarasara/> (2024.05.06.)
30. Országgyűlési Könyvtár: *125 éve engedélyezték Magyarországon először a nők egyetemi tanulmányait*
https://konyvtar.parlament.hu/en/archive/-/asset_publisher/OTYxpZQhAHFt/content/125-%C3%A9ve-engedt%C3%A9lyezt%C3%A9k-magyarorsz%C3%A1gon-el%C5%91sz%C3%B6r-a-n%C5%91k-egyetemi-tanulm%C3%A1nyait (2026. 08. 12.)
31. The Canadian Resource Center for Victims of Crime, *Victim Blaming*, 2009, 2.
https://www.crevc.ca/docs/victim_blaming.pdf (2021.02.20.)
32. THOMPSON, Rachel, *Please, I beg of you, stop suggesting consent apps*, 2021.03.18.
<https://mashable.com/article/consent-apps-not-the-solution> (2025.04.10.)
33. *What is rape culture?* WAWAW Rape Crisis Center, 2013.10.31.
<http://www.wavaw.ca/what-is-rape-culture/> (2021.06.28.)
34. WITTES SCHLACK, Jullie, *#MeToo flared but won't endure*, Wbur, 2017
<http://www.wbur.org/cognoscenti/2017/10/18/metoo-flared-but-wont-endure-julie-wittes-schlack> (2022.01.19.)
<https://insurancemarket.ae/lifestyle/smart-police-stations-in-dubai/> (2025.06.05.)